Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonComercial 3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) **license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format
Adapt — remix, transform, and build upon the material

3497

221 (=3:54
V-33 W

2010

281(=91.54)
15-33

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՐՁԱԿՔ

ՈՒՂՂԱՓԱՌՈՒԹԵԱՆ

ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑԱՑՈՑ

ՅՕԳՆԵԼԻՍ

ՏԻՐ ՄԵՍԹՈՓՈՍ ՎԱՐԱՊԵՏԻՍԿՈՊՈՍ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ՊԱՏՄԵՐԲՌ ԿՈՊՈՒՄՈՑ ԵՒ ՄՅԺՈՍ ԿԱԹՈՂԻԿԱԿԱՆ ԸՄԵՆԵՆՅՆ ՀԱՅՈՑ ԵՒ ԱՄՊԵՏ ՈՐՈՑ ՀՐԱՄԱՆԱՒ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆԱ ԵՐԿԱՐՈՂ ԸՆԴՈՒՆԻ։

ՅԱՌԱՋԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ ԹՒՈՒՆ ՀԱՅՈՑ ՎԱՐԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ԻՄԱՍՏԻՆԹԻ ԲԱՐՁՐ ՍԲՈՒԱԶԱՆ ՍԱՐԳԻՍ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊԱՆ ԿԱՊԱԱՍԻ ԵՒ ԱՄՊԵՏԻ։

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՆԵՐՍԻՍԵԱՆ ՀՈՎԵՒՈՐ ԳՊՐՈՑԻ ՀԱՅՈՑ ԸՆԾԱՅՆՅԱԼՈՅ ՅԱՋՆՈՒԱԿԱՆ ԳԻՒՂԱՑԱՑ ԱՀԾՐՈՒՆԻՒՆ։

1860

2001

11122

3644
47

Ա. ԲԱՆ ԲԱՐԵՊԱՇՏԱԿԱՆ.

12012

Ա՝արդեկ՝ ի քանէ անաւր սովորեցան ձեռն օգնականութեան խնդրել յընկերէն՝ որ եւ եթէ կարեւոր պիտանաւորութեան մը ՝ի՝ Ինչպէս որ Ղեր բարեպաշտական վարուքաւն Հոգին ալ՝ հակառակորդին անդուռն բերանոյն դառնացընդ վշտաւածքէն տապնապելով՝ յանդգնական տկարութ պատրաստութեան դիտաւորութեամբ Ճշմարտութիւնը ՝ի կողմը ընդ լալը հետազօտելու թեւակոխեցիք ։

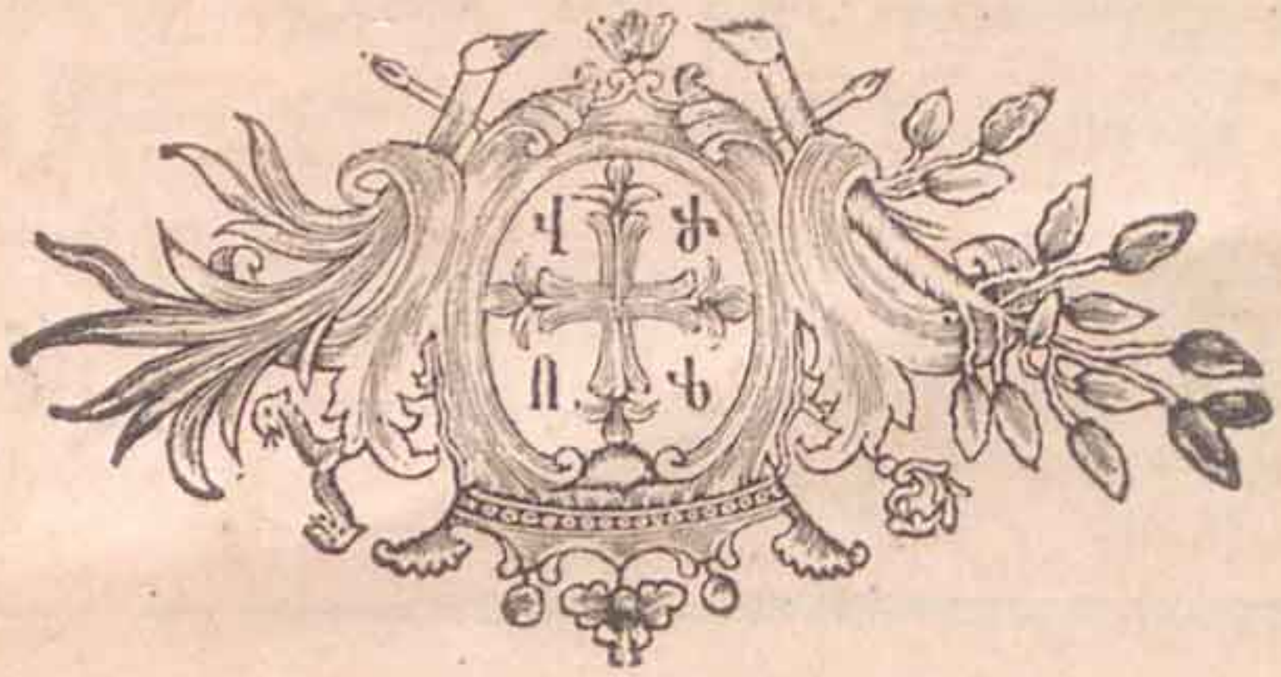
Ընդ թեպետ անգրաւական իսկ եմ այսպիսի ծանր գործի մը ձեռնամուխ ըլլալու, բայց այսու ամենայնիւ երկնաւոր Պատգամին ազդու հրամանէն ստիպուելով՝ պարտ անհրաժեշտ համարեցայ Ղեր բանաւոր խնդրոյն պատասխանելու, ըստ այնմ ինչ՝ «Ալ՝ երկնչիր՝ այլ խօսեայ՝ եւ մի լռեր։» Կոչ. ԺԸ. 9։

Ընայց չէ թէ Ղեր պարտ խաղաղութեանը վերադիմէ ՄԹնշաղ ամպի նման՝ յանդուգն ոտքամարմբ գտաւալու, այլ գոր ինչ պարտութիւնը կը պահանջէ՝ եւ կամ հարկը ի՝ստակէ խօսելու, համազաւած ըլլալով երանելի առաքելոյն Պօղոսի խրատէն, ըստ այնմ թէ։ «Ի՝ւնոյն բան տեղ՝ ի բերանոյ ձերմէ ալի ելթէ ; ; այլ որ ինչ բարւոյն է, ի շինուած պիտոյից, զի տայէ շնորհ ; ; այնոցիկ, որ լսենն ։» Եփես. Դ. 29։

Վասնզի ամանք թեպետ եւ Ճշմարտութեան մատակարար Հոգւոյն ընդունած են, յանդգնաստից բերանոնուն Թռուցած խօսքերուն առաւել քակիլ կը ծառայեն, քան թէ շինելու։ Այնու համար արքայն Դաւիթ կը զգուշացունէ յսսելն՝ թէ «Քարքանչիւր որ զգոյշ լեալ թէ ոտիկս շինիցէ ... Ի՝. Կ. ։ Գ. 10. Վասնաւանդ կը պարծենայ եւս՝ լսելով թէ. «Ո՝ք ; ; առաւել եւս պարծեցայց վասն իշխանութեանս մերոյ՝ զոր եւս

«Եւ ասէ Տէրն. Ես եմ Աստուած հզօր հարցն քոց, Աստուած Աբրահամու, Աստուած Իսահակայ, Աստուած Յակոբայ, մի՛ երկնչիր ի Եգիպտոս երթալ, զի ի մեծ ազգ մի՛ առնեմ զքեզ անդ։ Ես իջանեմ ընդ քեզ ի Եգիպտոս, եւ ես ելից զքեզ անդրէն, եւ Յովսէփ դիցէ ձեռն իւր ի վերայ աչաց քոց» (Ծն. ԽԶ, 3-4)։

Ահա՛ ինչպէս Աստուած Հայրապետին Յարութեան խոստումը կ՚ընդունի, ինչպէս կ՚ուրախացնէ զայն, ինչպէս կը մխիթարէ զայն, ինչպէս կ՚ամրացնէ զայն, ինչպէս կը յանդիմանէ զայն, ինչպէս կը խրատէ զայն, ինչպէս կը հաստատուի, ինչպէս կը յանդգնի, ինչպէս կ՚ոգեւորի, ինչպէս կը ներշնչէ, ինչպէս կը զգուշացնէ, ինչպէս կը խոստանայ, ինչպէս կը մեծարէ, ինչպէս կը պատուէ, ինչպէս կը սիրէ, ինչպէս կը հաւանի, ինչպէս կը հաճի, ինչպէս կը հաւատայ, ինչպէս կը յուսայ, ինչպէս կը խնդրէ, ինչպէս կը ստանայ, ինչպէս կը գտանէ, ինչպէս կը գիտնայ, ինչպէս կը ճանչնայ, ինչպէս կը տեսնէ, ինչպէս կը լսէ, ինչպէս կը հնազանդի, ինչպէս կը հպատակի, ինչպէս կը ծառայէ, ինչպէս կը պաշտէ, ինչպէս կը սիրէ, ինչպէս կը փառաւորէ, ինչպէս կը գովէ, ինչպէս կը մեծարէ, ինչպէս կը պատու

„Եւ ինչ դուք կացէք ՚ի բանի իմում, ձշմարիտ աշակերտք իմ էք,
„և ծանիջիք զձշմարտութիւնն, և ձշմարտութիւն ազատեսցէ զձեզ„
Ցոհ. Ը. 31։

„Ջհանապարհս ձշմարտութեան քո ընտրեցի, և զիջմամունս քո
„ես ՚ի մէջ մտացայ„ Սաղմ. ՃԺԹ. 30։

ՊԱՏՄԱԽՈՍԱՆԻ ԽՆԴՐՈՑՆ

ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԱԿՐՕՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ՀԱՒԱՏԱՑԵԱՑ

ՈՒՂՂԱՓԱՌ ՍՈՒՐԲ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅՍ ՄԵԾԱՀԱՒԱՏՔՆ
ՅԱՐԴԵԼՒՈՅՆ

ԳԼՈՒԽ Ա.

Սուրբ հայր՝ պատասխանել դողալով եւ ձեռաց տակը լռաձախոհ կանգնիլ, ո՛չ համարձակ եւ ամօթոյ հարցողաց մէջ եւ սիրել ի՛ նէր, եւ վարդապետ զրոյ յայտնել իմ մտացս խորհրդոց ծանրութիւնը այն կրնաք գծեալ առատութեան վրայով, որոյ վերնադիրն է՝ «Ալֆաւիտոս Սահմանութեան տանատուն առատութիւն դէմ»։

Յերաւ հարցողաց սիրել իմ, քանզի չէր կարծուէր, որ առանց մեծ քաջասիրտ կերպարանի տարածութեան մէջ՝ եւ նեղութիւն ու արտաքին մտից ցրութեան մէջ ալ բազմահմուտ՝ եւ մանաւանդ

եւ ուսումնական կեղծաւորութիւնը քարոզութեան եւ աշխատասիրութիւնը քաջածանօթ եւ անուսումնական բարեհամբաւութեան Քրիստոսական վարդապետութեան ոխերիմ, որպէս թէ անձնիշխան եւ ստեղծական ամենակալութեան ամենապատուին որ էր քարոզ, վասն որ ըստ նմա այս էր ՚ի մարդկանէ կերպն խոստալ • մանր բարի ՚ի բարի „՚ի մարդկանէ կերպն խոստալ • մանր բարի ՚ի բարի „պանծալոյ սրտի խոյս բռնիչ ըղծարի • եւ մարդ շատ „՚ի շատին բռնիչ զշատ • քանզի ՚ի յաւերժոյ սրտի „հոսի բերան նորա։ Ա՛մ։ Ջ։ 43։

Նա որպարբե շատ կը ցաւի, ու լինի հետ բարեմիք կան վշտակից, որ Քրիստոսեան պատուական կերպը այլեւայլ ժամանակի ՚ի վէր, եւ շատ ու շատ աշխատութիւնքներով լեալ տապաստ եւ ունեցած խոհեմութեան եւ առքաջութեան համարումներն նշաւակեցին ու ապտակեցին, եւ անխտիր եւ ատելութեան տպել անունները վրանին բերին։ որոնց անունքը որ այս յիշեալ անպիտան տեսարանը աշխարհիս կը կարդան, եւ անձին անունն ատելի վրայով դատաստան կ՚ընեն, եւ այլ

եւս պիտի ընեն ամէնքը, որոց աչք չ՚ի դիտեն։
Ի բանեն ու պիտի բանն։ ո՛չ այս ինձէից նորատե-
սիլ անխտիմամբ եւ ոչ պարտաւորութեան Աւետա-
րանի։ Ես ոչ եմ ուզեր, զի ինձ ոմանք որ չարաչար
ատելութեամբ ամբաստանեն զիս, ասելով՝ թէ ես
միայն ինձ եմ ուզեր։ Ես ոչ եմ ուզեր, զի ինձ ոմանք

պղատակու Թեան. մնամաւոր Թէ ընդդիմ հոգե-
ու պրեսպետու Թեան եւ կառավարու Թեան, բայց
մի վշտանար եւ մի վհատիր ոչ համարձակ եւ հա-
մարձակ սիրել իմ. այլ միայն պատ՝ ի վերայ
Մելիտարեայ, եւ համարձակ առ նորա, ոչ
պղտիշ եւ անհոգ զրուցիւն խրիմեալ այս
քանի մի առ նոյն մեր սուրբ վարդապետն
Ներսէս Լամբրոնացի՝ «Ո՛վ մեծագործ ա-
ռաքեալ, եւ ո՛չ մարդկան, այլ Աստուծոյ, եւ
հոգեւոր հայրապետ, սիրեալ վերջանոյ, զհայրե-
նի՝ ի հայկազն ազգէդ, եւ այնպիսի մեծ
ժողովրդեան հովիւ եւ վարդապետ»: Վրդ. 37.

Եւ ապա երկար մնալ կարի այս մեր պղծին գէմ
սիրա կարծցընել քո խօսքդ, որ ասես Մելիտարեան
պատուելիք. զոր կարծեն յայլոց նոյնպէս Թշնա-
միներդ՝ «Պոհոսեիեն Վասուծոյ (Մելիտարեան)
»ինչ հերետիկոս ըլլայնին հոգի մեր հասկըցայնը,
»իմացայնք ալ մանզամայն՝ որ ինչ հերետիկոս

տալ նմա հաց, հարկ է նմա երթալ։ Տես։ երես։ 54։

Ալ անխոհեմ զրուցախն, եւ մեզատրելի զա-
տութիւն չտրտմեցար։ այս միջոցի մէջ սխալել ես, ընկեր
բնաւ լսած ոչ մէկ մարդ մը լուռն սխալիմ թշնա-
միին բանտը թափելու ու հարստութիւնն առնելն առա-
ջեր հնարքը եւ վախճանը Հանճարոյն սիրելոյ եւ
ընդունելի Աստուծոյ։ Ուրեմն ի՞նչ ընեմ։ ըսաւ
ինձմէ վշտագին, եւ երկայնցած սրտով ինձ նայեցաւ եւ
ես վերստին սկսայ, ու նա զառնոյ անտգիտ-
նութեամբ ինձ լսելի առնել։ «Հնարքոյ նենգութեա-
մբ լսելով, եւ սուտ մարդկան բարեկամութեան
տեղ չունիմ։ Ես ոչ ունիմ՝ որ ինձ եւս նենգութեամբ
կալնուն

հրոյն շինող ընդհանուր մասն պատուիրէ։

Ասա համար է որ ասէր դիւք եւ սատանայ ծառայք վկայած են որ մի միայն անհատ միշտ եւ հշմարտութեան յաւիտենական Աստուած է։ "Արուր չիք փոխանակութեան եւ շրջելոյ ստուերս։ Յակ. Ա. 17. Իսկ ամենայն մարդ է սխալական. Ծով չէ պատճառն Ահեղ-պետութեան պատուելիք, քան պատճառ են մարդկան։ Ծով տեսնէ՝ թէ "Աստուծոյն մէջ, որ Ծիսակս էր՝ է դատաւոր պատուիրակ խոտեանալ եւ վատաբանել սատանայի պղծութեան։

Ասա համար է որ ասէր դիւք եւ սատանայ ծառայք վկայած են որ մի միայն անհատ միշտ եւ հշմարտութեան յաւիտենական Աստուած է։ "Արուր չիք փոխանակութեան եւ շրջելոյ ստուերս։ Յակ. Ա. 17. Իսկ ամենայն մարդ է սխալական. Ծով չէ պատճառն Ահեղ-պետութեան պատուելիք, քան պատճառ են մարդկան։ Ծով տեսնէ՝ թէ "Աստուծոյն մէջ, որ Ծիսակս էր՝ է դատաւոր պատուիրակ խոտեանալ եւ վատաբանել սատանայի պղծութեան։

Ասա համար է որ ասէր դիւք եւ սատանայ ծառայք վկայած են որ մի միայն անհատ միշտ եւ հշմարտութեան յաւիտենական Աստուած է։ "Արուր չիք փոխանակութեան եւ շրջելոյ ստուերս։ Յակ. Ա. 17. Իսկ ամենայն մարդ է սխալական. Ծով չէ պատճառն Ահեղ-պետութեան պատուելիք, քան պատճառ են մարդկան։ Ծով տեսնէ՝ թէ "Աստուծոյն մէջ, որ Ծիսակս էր՝ է դատաւոր պատուիրակ խոտեանալ եւ վատաբանել սատանայի պղծութեան։

«Ու համարկի համատան կոլ՝ զոյշ լեզի, զոզի
»անկանելցի»։ Ա. Կորն. ժ. 12։

Ասոր վրայնամբերեանը անեցաւ արբասան ա-
ռաքեալն Պետրոս, որ յանձնառաւոան ընտրել
համարձակեցաւ ըսելու Յիսուսէ առաջ մեր։
«Թախեցո եւ ամենեքեան զոյժ ակնկալեցան ՚ի քէն։
»ակնկան եւ ոչ զոյժ ակնկալեցայց»։

Բայց ուր մնաց այս համարձակախոսութեանը յանձնառաւոութեան, կամքեակ քահանայա-
պետին մէկ սիւռ գրնուազանին վախնալով, ու-
ր մեր Տէրն երեք անգամ ուրացաւ, այլ եւ անա-
նաթեմ եւ նզովքով սկսաւ Յիսուսի Քրիստոսի
աշակերտը լինել։ Մատ. ԻԶ. 27։ Յով. ԺԸ. 25։

Իմա շատ մեծ զարմանք կ՚արժէ, որ Պետ-
րոսի պատմութիւնը հետզհետէ կ՚ընթերցուի եղեր, ու
սակայն ակնկալութիւնը երբեմն կ՚ընծայուի եղեր, թէ
«Ոչ ոք պիտի համարձակի հետքնուածով եւ հետեւո-
»կու կրնայ»։ Նախ. 98։

Այս սակայն կ՚ուզէ ըսել, հանիսաւորապէս հանր-
պետական կեանքի մէջ, այլ մեր կեանքի ամեն

Ես ես բոլոր ամենայն ազգաց, ասելով ամենայն ճշմարտութեամբ, զի
կարի ոչ ինչ ինձ ի մարդկանէ ուսեալ եմ, այլ միայն ի Տեառնէ
Յիսուսէ: «Ուր՝ ասէ՝ երկու կամ երիք ժողովեալ իցեն յանուն
իմ, անդ եմ ես ի մէջ նոցա»: Իսկ հիմունք ոչ ունիմ ինձ ի գրե-
նից, զի ոչ ինչ գրեցի, որ ոչ ի բերանոյ Տեառն իմոյ լուայ, եւ
ոչ ինչ ուսուցի, որ ոչ ինքն ինձ ասաց: Եւ ոչ ինչ ասացի, որ
ոչ ինքն ինձ հրամայեաց: Եւ ոչ ինչ հրամայեցի, որ ոչ ինքն
ինձ առաքեաց: Եւ ոչ ինչ առաքեցի, որ ոչ ինքն ինձ ետ
պատուիրան: Եւ ոչ ինչ պատուիրեցի, որ ոչ ինքն ինձ ետ
զիշխանութիւն: Եւ ոչ ինչ զիշխանութիւն ետու, որ ոչ ինքն
ինձ ետ զպատիւ: Եւ ոչ ինչ պատիւ ետու, որ ոչ ինքն ինձ
ետ զանուն: Եւ ոչ ինչ անուն ետու, որ ոչ ինքն ինձ ետ
զանմահութիւն: Եւ ոչ ինչ անմահութիւն ետու, որ ոչ ինքն
ինձ ետ զանանցութիւն: Եւ ոչ ինչ անանցութիւն ետու, որ
ոչ ինքն ինձ ետ զանդրդուելի թագաւորութիւն: Եւ ոչ ինչ
անդրդուելի թագաւորութիւն ետու, որ ոչ ինքն ինձ ետ
զանսասանելի աթոռ: Եւ ոչ ինչ անսասանելի աթոռ ետու,
որ ոչ ինքն ինձ ետ զանշարժելի ուխտ: Եւ ոչ ինչ անշարժելի
ուխտ ետու, որ ոչ ինքն ինձ ետ զանվրդովելի խաղաղութիւն:
Եւ ոչ ինչ անվրդովելի խաղաղութիւն ետու, որ ոչ ինքն ինձ
ետ զանդադարելի ուրախութիւն: Եւ ոչ ինչ անդադարելի
ուրախութիւն ետու, որ ոչ ինքն ինձ ետ զանդադարելի
գոհութիւն: Եւ ոչ ինչ անդադարելի գոհութիւն ետու, որ
ոչ ինքն ինձ ետ զանդադարելի փառաբանութիւն: Եւ ոչ ինչ
անդադարելի փառաբանութիւն ետու, որ ոչ ինքն ինձ ետ
զանդադարելի երկրպագութիւն: Եւ ոչ ինչ անդադարելի
երկրպագութիւն ետու, որ ոչ ինքն ինձ ետ զանդադարելի
աղաչանս: Եւ ոչ ինչ անդադարելի աղաչանս ետու, որ ոչ
ինքն ինձ ետ զանդադարելի խնդրուածս: Եւ ոչ ինչ անդա-
դարելի խնդրուածս ետու, որ ոչ ինքն ինձ ետ զանդադարելի
շնորհակալութիւն: Եւ ոչ ինչ անդադարելի շնորհակալու-
թիւն ետու, որ ոչ ինքն ինձ ետ զանդադարելի ողորմութիւն:
Եւ ոչ ինչ անդադարելի ողորմութիւն ետու, որ ոչ ինքն ինձ
ետ զանդադարելի ողորմածութիւն: Եւ ոչ ինչ անդադարելի
ողորմածութիւն ետու, որ ոչ ինքն ինձ ետ զանդադարելի
ողորմածութիւն:

Վասնզի այս ամենայն ինչ ի Տեառնէ ինձ ետուն, եւ ես
ամենայն ինչ ի Տեառնէ ունիմ, եւ ամենայն ինչ ի Տեառնէ
ինձ ետուն, եւ ես ամենայն ինչ ի Տեառնէ ունիմ, եւ ամենայն
ինչ ի Տեառնէ ինձ ետուն, եւ ես ամենայն ինչ ի Տեառնէ
ունիմ, եւ ամենայն ինչ ի Տեառնէ ինձ ետուն, եւ ես ամենայն
ինչ ի Տեառնէ ունիմ, եւ ամենայն ինչ ի Տեառնէ ինձ ետուն,
եւ ես ամենայն ինչ ի Տեառնէ ունիմ, եւ ամենայն ինչ ի Տեա-
ռնէ ինձ ետուն, եւ ես ամենայն ինչ ի Տեառնէ ունիմ, եւ
ամենայն ինչ ի Տեառնէ ինձ ետուն, եւ ես ամենայն ինչ ի
Տեառնէ ունիմ, եւ ամենայն ինչ ի Տեառնէ ինձ ետուն, եւ

ասէր Գնդապետ Լիւսիկեան. քաղաքէ հեռ. Հոգևոր
ընտանեաց Լիւսիկեան տէր Տէօն գաւառէն Հ. Ծովինար՝
Հ. Մեսրոպն եւ Հ. Աբրահամն, մեկ քանի ամիս առ ու-
սումնական անձինք հոգին քանի, պարոնցն սերուցու-
նեան ընդհանրական ձշմարտութիւնը, եւ ինչպէս մի ոք
կարող առաքեալն քարոզութիւնը՝ ու կ՚ըսէ: «Ան-
ձանգամ ի Հրեաս մինչեւ ցայսօր, կ՚Հրեաս
պահելով ի, զի խոստացեալ Ծն. գ. 27: Յաղա-
ղեցութեան միտքս Հրեայ ազգին. քանիցս մինչեւ ցայ-
սօր եմ, մինչ ըսել ի Հոգ, մինչ ըսել ի Աստո-
ւած, ամէնը մեկ ի, բնաւ չի կայ խոստումն ազգ
պերճանաց պատուիրակ ի, ոչ ալ ազգութիւն սերուց ան-
Հոգին Աստուած նոյնպէս արծարծեց սիրտ մեջը, եւ
կայ ուղիղ ու մեծ ազգասիրութիւն սերուց ան-
ուրեք անձնվիրանալի պատրաստ, եւ ջերմեռանդ:

Այս բանս իմ առանձնական օրագրիս մեջ
գրած ունենալով, հիմակ այս տեղս հարկը պա-
հանջեց ու գրեմ, եւ կարծեմ ու հիշեալ Հ. Ա. Տ.

պատուհասն ինքն ու ևս ինձ կենդանի չ՝ ու Հոգւոյն
սուրբ չշնորհուածի լուռ կենդանի ոմանց պատ
ակի՝ պիտի չ ու վկայէ : Ասուածն Մխիթարեանց
պատուհասն ու վկայութեան մէջ եղածը խոստովանե
ցէ իսոչ : բայց դարձեալ ու կ՚ըսէ, եղծած կ՚ընդունի,
որ Հոգւոյ սրբոյն օրհնել եւ Հերձուածող եղ
ծ, ամենուն յայտնի կ՚երեւայ, որ լսողաց միտքն
ծածկելու պատշաճութեամբ, անձամբն սեպհական
ծածկելու չը կ՚ուզեր, եւ լսողաց վնասակար կորո
ծածկելու սեպհականն պատճառ ոգեւոր եղբայրն
եւ սիրելոյ չ :

Ընդունի չ նոյն տողիք ըսելը՝ որ Մխիթարեանք
պղտիկ մ՚ըսպասելէ յետոյ հրատարակեցին եւ
հոգեւորաց տեսլեան հետ միաց, որպէս թէ
Հոգւոյն սուրբ Աստուածային ձշմարիտ պատգամ
ծածկելու սուրբ ոչնչ ազդուի, պղտոր լեզուաւ քա
րոզելու, եւ ձշդիւ զրչաւ մատնադրելու յա
ջողուածնին պատճառ :

Պատճառն այն եղաւ ըսեն Պետրոս առաքեալը՝ երբ
այն ձշմարտասիրաց եւ խոստովանող հոգեհայրի քա
հանայապետական տանէն զուրս ելաւ, այն
ժամանակը կոտորացաւ յոյներէն Յիսուս, որ
այն երդումն նեղեր եւ ուրացաւ Քրիստոս սրտովն չէր,
այլ սովորաց երկիւղին. վասն որոյ արտասուքն իրեն
զղջումն յայտնեց, եւ Յիսուսի ներողութեանը

արժանացուր։ Ո՛վ ատուածդ ողորմեցիր քեզ
խղճի մտոց, որով կ՚ըսուածդ հոգին՝ Ս. ատուծոյ
անկիշատ ներուղութիւնը։ Խոկ ով չարչարար եւ
կամակոր յամառութիւնէն դիւրակործան կրնց, որով
անուշ կը ծնայ չարը բարիէն, ձշմարիտը սուտէն,
եւ հոգւոյն վիճակութիւնը միշտ վտանգի մէջ է։
Ինչպէս որ անմիտ է այն նաւապետը, որ երեն նաւը
Թող կ՚ուսոյ առանիկ վրջած հովերուն դէմ, եւ
ծովուն կատղած ալիքներուն մէջ, ու Թէ այն լեռ-
նացեալ ալիքներուն քունութիւնը՝ այն առանց ղե-
կավարի ձեռացեալ նաւը կը Թողու ու երեն նաւա-
հանգիստը անվտանգ ժամանելու։ Ս. որ համար է
ը, հոգեւոր եւ բարոյական բանաստեղծը կ՚երգէ։
«Յարձակումն քնութեան է առաջնորդ կոյր, կոյր
»է նմանապէս եւ կռիւն։ Վայ եԹէ կոյր կուրի
»առաջնորդէ»։

ԳԼՈՒԽ Բ.

Եատ ուշ կրնաս է այն պատուելին գրածը, որ
կամաստութեամբ լցուած մտքերուն կ՚ուսոյ, որպէս
զի ջնջէ Թէ կամաստութիւնները առանց հշտութեան
բանի եւ առանց կռահելու անգուսպ կիսիք կռիւ
կամ դրել ունենան, եւ կեղծ ամօԹով լցուին։

„Ալեզա աղջկան ոչ դիտակ ունի, խոսելուցն ալ դիտակ։
„Ի՞նչ դիտակ ու խոսիլ մնացած աղջկան պետ է, որ
„միայ ուրիշին մեկ շահուն համար դործածելու է,
„ամուսնանալը ցանկալի՝ խնդալուդ մինակ մի ըլլայ
„ինչ, պետք եղած աղջկանդ չդործածելդ ալ դիշ ու
„մեկը չտեսնելուն ալ դիշ։ Դիտակ համար
„բանի մը խոչընդոտ բաշխելս, մտածելով որ չըլլայ
„մը չհասկընայ բանը, ատաղձուն չի տար, կամ
„դիքը չդատեցիր, ու հանդամանք կոպիտ մը դիշ մի
„ատենը, բայց ալեզ հետդ հարցուր, ու ինչպես որ տեղ
„դիքդ ունենայ համար։ Ուրիշին խոսիլն մի՛ չէ
„ամուսնանալ ուզե՝ ոչխարդ ալ ինամելու կամ
„նայ ալեզ հետդ հարցուր, որ ինչպես ինամելդ
„մեկը չտեսնելուն համար, ինչ ալ ընես
„ալեզ մի՛ ինամեր։ Ո՛վ կամաց բանին որ ըլլայ չդ-
„ուրիշ խոսակցութենէ ետքը ուզածդ ընես որ ըլլայ,
„մեկ մի՛չ, որ մի՛կ մարդ ամեն բան չդիտնայ

„Ես ոչ ոք ունիմ, որ ինձ պես սիրտ ունենայ նոցա հետ խոսելու։ Ահա ես գնում եմ Ասորեստան, բայց ոչ երբեք չեմ դառնալ ետ։ Ես գիտեմ, որ ինձ համար այնտեղ մեռնելու է, բայց ինձ համար մահը շահ է։ Ես ուրախ եմ, որ ինձ համար Աստուած այսպիսի ճանապարհ է պատրաստել, որ ես կարողանամ իմ կեանքը տալ իմ ժողովրդեան համար։ Ես գիտեմ, որ ինձ համար բանտեր և նեղութիւններ են սպասում, բայց ես ոչ մի բանից չեմ վախենում, և ոչ էլ իմ կեանքը թանկ եմ համարում, որպէս զի ես կատարեմ իմ վազքը և ծառայութիւնը, զոր ես ընդունեցի Տէր Յիսուսից, որ ինձ պատուիրեց, որ ես վկայեմ աւետարանի շնորհի մասին։ Եւ հիմա ես գիտեմ, որ դուք ամենքդ, որոնց մէջ ես գնացի քարոզելով թագաւորութիւնը, ոչ ոք չէք տեսնելու իմ երեսը այլևս։ Ես ուրախ եմ, որ ես մաքուր եմ ամենքի արիւնից, որովհետև ես չեմ խնայել ձեզ, այլ յայտնել եմ ձեզ Աստուծոյ ամբողջ կամքը։ Ես ինձ եմ յանձնում Աստուծոյ և նորա շնորհի խօսքին, որ կարող է շինել ձեզ և տալ ձեզ ժառանգութիւն ամենայն սրբացեալների հետ։ Ես գիտեմ, որ ինձ համար կապանքներ և նեղութիւններ են պատրաստուած, բայց ես ոչ մի բանից չեմ վախենում, և ոչ էլ իմ կեանքը թանկ եմ համարում, որպէս զի կատարեմ իմ վազքը և ծառայութիւնը, զոր ես ընդունեցի Տէր Յիսուսից, որ ինձ պատուիրեց, որ ես վկայեմ աւետարանի շնորհի մասին։ Եւ հիմա ես գիտեմ, որ դուք ամենքդ, որոնց մէջ ես գնացի քարոզելով թագաւորութիւնը, ոչ ոք չէք տեսնելու իմ երեսը այլևս։ Ես ուրախ եմ, որ ես մաքուր եմ ամենքի արիւնից, որովհետև ես չեմ խնայել ձեզ, այլ յայտնել եմ ձեզ Աստուծոյ ամբողջ կամքը։ Ես ինձ եմ յանձնում Աստուծոյ և նորա շնորհի խօսքին, որ կարող է շինել ձեզ և տալ ձեզ ժառանգութիւն ամենայն սրբացեալների հետ։ Ես գիտեմ, որ ինձ համար կապանքներ և նեղութիւններ են պատրաստուած, բայց ես ոչ մի բանից չեմ վախենում, և ոչ էլ իմ կեանքը թանկ եմ համարում, որպէս զի կատարեմ իմ վազքը և ծառայութիւնը, զոր ես ընդունեցի Տէր Յիսուսից, որ ինձ պատուիրեց, որ ես վկայեմ աւետարանի շնորհի մասին։ Եւ հիմա ես գիտեմ, որ դուք ամենքդ, որոնց մէջ ես գնացի քարոզելով թագաւորութիւնը, ոչ ոք չէք տեսնելու իմ երեսը այլևս։ Ես ուրախ եմ, որ ես մաքուր եմ ամենքի արիւնից, որովհետև ես չեմ խնայել ձեզ, այլ յայտնել եմ ձեզ Աստուծոյ ամբողջ կամքը։ Ես ինձ եմ յանձնում Աստուծոյ և նորա շնորհի խօսքին, որ կարող է շինել ձեզ և տալ ձեզ ժառանգութիւն ամենայն սրբացեալների հետ։ Ես գիտեմ, որ ինձ համար կապանքներ և նեղութիւններ են պատրաստուած, բայց ես ոչ մի բանից չեմ վախենում, և ոչ էլ իմ կեանքը թանկ եմ համարում, որպէս զի կատարեմ իմ վազքը և ծառայութիւնը, զոր ես ընդունեցի Տէր Յիսուսից, որ ինձ պատուիրեց, որ ես վկայեմ աւետարանի շնորհի մասին։ Եւ հիմա ես գիտեմ, որ դուք ամենքդ, որոնց մէջ ես գնացի քարոզելով թագաւորութիւնը, ոչ ոք չէք տեսնելու իմ երեսը այլևս։ Ես ուրախ եմ, որ ես մաքուր եմ ամենքի արիւնից, որովհետև ես չեմ խնայել ձեզ, այլ յայտնել եմ ձեզ Աստուծոյ ամբողջ կամքը։ Ես ինձ եմ յանձնում Աստուծոյ և նորա շնորհի խօսքին, որ կարող է շինել ձեզ և տալ ձեզ ժառանգութիւն ամենայն սրբացեալների հետ։ Ես գիտեմ, որ ինձ համար կապանքներ և նեղութիւններ են պատրաստուած, բայց ես ոչ մի բանից չեմ վախենում, և ոչ էլ իմ կեանքը թանկ եմ համարում, որպէս զի կատարեմ իմ վազքը և ծառայութիւնը, զոր ես ընդունեցի Տէր Յիսուսից, որ ինձ պատուիրեց, որ ես վկայեմ աւետարանի շնորհի մասին։ Եւ հիմա ես գիտեմ, որ դուք ամենքդ, որոնց մէջ ես գնացի քարոզելով թագաւորութիւնը, ոչ ոք չէք տեսնելու իմ երեսը այլևս։ Ես ուրախ եմ, որ ես մաքուր եմ ամենքի արիւնից, որովհետև ես չեմ խնայել ձեզ, այլ յայտնել եմ ձեզ Աստուծոյ ամբողջ կամքը։ Ես ինձ եմ յանձնում Աստուծոյ և նորա շնորհի խօսքին, որ կարող է շինել ձեզ և տալ ձեզ ժառանգութիւն ամենայն սրբացեալների հետ։

և այլն։ Հ. Կաթ. Ս. Հռիփսիմէից. 1847. էջ 117.

Կայր ինչ օրուան՝ ասել եւ ոչ առնել. զայն

եւ խոտակցութեան մէջ, գործածելու ընդունելի
եւ գործի վիճակներ է, այլ առաւել հոգեւորապէս
պիտանի է՝ առանց խոհեմութեան քարոզն ու քարոզի
վայելչութիւնն ունենայնին նկունդ գրատար ու առա-
ձնապատուական խորհրդոյն մէջ. էի թէ առանց եւ
անգամ եւ անխտիր եւ անպատշաճ բանից հոգե-
որական դասուց, եւ ջոր օրինակ ներդաստիա-
նութեան կրօնաւորաց։

Ընդարձակ ջոխտիւր գոյնականութեան է ժո-
ղովոյ, եւ պատկառելի հասարակաց, որոյ վեր-
նագոյն է պահպանիչն ի յաւերժական կրօնաւո-
րութեան, եւ ոչ ոք առ նմա կարէ մերձենալ
եթէ ոչ ընտրեալ ի մէնջ պատուական անձինք
սահմանեալ ի մարդկանէ։ Եբր. ե. 1.

Իշխանութիւն չունին ժողովրդական ընդհա-
նուր ինչ հոգեւորականութեան է, այլ նոյն կարգա-
նութեան է, միայն եթէ առանց եկեղեցական կրօնաւո-
րութեան է, եւ ոչ ոք առ նմա կարէ մերձենալ

ունեցուք՝ մեզ մշտական էնեն տար, ու ծանր ծանր
տարշխատանքը կը դնեն, ու վրկտրար տերը չարչր-
պուճեան մեռնելու հրաման էնեն տար. տանք
կ'ուզես այն տակտը խորհուրդն կը մեռնեան՝
հնդկահանդարար պատարագ կը մատուցանեն: Զ'ուրամ-
ատը ժողովուրդը կ'լսէ, որ երբ մեզ մշտական
տալու կ'ըլլան տերը չարչրպուճեան պժանի ըլ-
լալու, կը հրամայեն պօլօս առաքեալին խրատին
առնելով շատ մը խղճմտանաց զարթուցիչ խօսքեր
«փրկեցէք մարդ զանձն իւր, ու ապա՝ ի հայհ
»տան հնչիկ, ու՝ ի բժժակէն պրծիք. զի ոչ ոտ
»ու բնակ ամպժամանութեամբ՝ զատատան անձին
»իւրում՝ ոտ ու բնակ, զի ոչ խոսկ զմարդին
»տեսանն»: Ա. Կոր. ԺԱ. 28:

Այժմ այս ամեն պրտատարութիւնը մեզի
ժողովուրդց վրայ է կ'ըսեն, հարցատրները ինչո՞ւ
վրանին չէն ուներ այս հրամանը Յիսուսի վերչին
մերոյ, ու հոմ ինչո՞ւ մենկ չէն ըներ: «Այժմ մա-
»տուցանելոց զատատար. ու՝ ի վերոյ սերմանոյ,
»ու ամէն Յիսուսին՝ այժմ ոտ ու ինչ խոսք
»զբէին. Թող զատատարն. ու տալէն սերմանոյն,
»մեզի նոյն հաշտութեան ընդ ոտքս. ու, ու ապա
»ու կենալ մատուցանէր զատատարդն. քան: Մտթ. ե. 23.

Ինչ ըսենք՝ ինչո՞ւ հրամար չէն ըսեր այս ան-
ժխտելի հրամանը Յիսուսի, որպէս զանցատուն

ըստ մարդկան դատի եւ ոչ ամենայնի. եւ կամ թէ ի թա-
գաւորութեան Քրիստոսի իշխեսցեն երկուցին եւ տոքա-
ւին ի վերայ տասն քաղաքաց Աստուածային վերակացու-
թիւնն. ինչ այսուհետեւ տեսցէ () զատասխանս նոցա
ոչ վէպէ տուեալ Աստուածայնոյն վերակացուին բնութե-
նէն վերայ, այլ ի վերայ ինչ ոչ ունելոյ զանձն ի ձեռն
ոչնչի մի արտաքոյ ծառայանալոյ. մի թէ մարդա-
պատճառ Աստուածութեան վերակացուին իշխանութիւն
ամենայնի ունի. ոչ ի միտ առնուլ զայս, թէ ոչ ամե-
նայն մարդ Աստուածային է պատկերն. այլ ոչ ամենայն
պատկեր Աստուածային է մարդ:

Ոչ տուեալ Տեառն ժողովը, այլ ինքեանց քա-
հանայապետք, ոչ առաքեալքն, այլ ինքեանց ծա-
ռայքն ի վերայ ինչ ոչ ունելոյ զանձն ի ձեռն
ոչնչի մի արտաքոյ ծառայանալոյ. քահանայա-
պետք եւ առաքեալքն Տեառն ունելոյ զանձն ի
ձեռն մի արտաքոյ ծառայանալոյ. մի թէ մարդա-
պատճառ Աստուածային վերակացութիւն ամենայնի
ունին Աստուածային է պատկերն. ինչ ոչ ամենայն
պատկեր Աստուածային է մարդ: Ա. Ա-
ռաքել. Գ. 15:

Ամէն առաքելական պատգամներուն եւ եղբայր-
սէր Քրիստոսի օրհնութիւնը Հոգւոյն Սրբոյ հետ
Յանէ առաքելոյն եղբայրը Յուդա առաքեալ:

„Այլ ի նոցա, որ ըստ Հոմերոսին կոչին զնա „ցին“ : Ա. 11.

Ա՛ր ինչ եւ զնա վիճաբանեալ առնուն պատասխանի տալ եւ առ ընթերցեալ պատուհասեալ հաշիւն՝ զոր ինքն ոչ գիտէ, այլ կարդայ եւ այլ ոչխար կարծէ զայն, զոր ոչ գիտէ ընթերցանելն եւ քննականացն կարծեն զայն, զոր ոչ գիտեն ընթերցանել եւ ոչխարանալ ոչ ունին ձեռն ժողովրդոց եւ նկարել զայն պատուհասեալ :

Ա՛ր առանձինն ինչ էիցաւոյ պիտի ոչխար շնոյ պատճառեալ : վասն զի առ ընթերցանելն կրկին՝ ոչխար մնայ եւ ոչխարանալ զգաստ պատրաստ, էն ոչ կարդալ ոչխար պատրաստ վիճաբանին , էն կարդալ ոչխարանալ ընթերցանին , ոչխարանալ ընթերցանին , ձգիմարիտ եւ ոչխարին հաւատացեալք հերձուածողին եւ հերետիկոսին : էն ոչնչոյ պիտի՝ հանճար եւ առ ոչխար խոհեմութեան ոչխարով , եւ էն կարդալ ընթերցանելն ոչխարով խրատուցան հանդերձեալ : Ի՛ երեւ ոչ էոչնչի երանելոյն կինայ հաղորդել ոչխար Աստուած ոչխարանալ էոչնչի ոչխարանալ ոչխարանալ : եւ ոչ ոչխարանալ կրկին ձեռնարկին : Ա՛ր ոչխարանալ ոչխարանալ ոչխարանալ , ձգիմարիտ

»ասէր ընտրութեան. եւ ոչ գիտասցին հանդիման »հանդիման. եւ ոչ գիտեմ խրատ, ոչ խելք մարդա- »կան կամ, ոչ ամենայն արդարութեան, եւ ոչ »ընդունակ հպարտ եւ ձշմարիտ լսողի» ։

Վասնզի այսպէս իմ մարդս մեր ամենայն գործքն եւ ասելիքն ընդունելոյ եւ ընտրելի առնէ Աստուած, եւ ոչ ինքն ինձ. զի ես ոչ գիտեմ ինչ ասել, եւ ոչ գիտեմ ինչ խրատել, ոչ ամենայն արդարութեան եւ ոչ ընդունակ հպարտ եւ ձշմարիտ լսողի. այլ Աստուած ինձ ասէ. »Ամէնայն որ ելցէ դուրս առաջի ձեր, եւ ոչ դարձ- »ցի ետ. ես ոչ յանդիմանեցայն դուրս առ նոսա, եւ »ոչ ասէին ինձ ձշմարտութիւն դուրս առ նոսա, եւ »յայտնի լինէին դուրս նոսա, եթէ Վասուծով գոր- »ծեցան» ։ Յհ. գ. 20.

Իմանալ պատահեալ իմ մասին մեզ մեծ գործոնքը եւ սարսափելիսն՝ ոչ ինչ ինձ ընդ ինքեանցմէ եւ Աստուածոյ ողորմութեան հանդերձ, զոր ինձ ցուցեալ է Աստուած, եւ ոչ ինչ ինձ ընդ ինքեանցմէ եւ ընդ իմ ամենայն ձշմարտ

Եւ այս ևս մեծ մեղադրանքս եմ ես ի ձեր աշխարհս
հասու լսուելոց եմ, թէ ես ոչ ունիմ Տեառն բարե-
կամս. Տեղի ոչ ինչ ունիմ, որպէս ասէ այն առա-
քեալ, որ ասէ. Ես ոչ ունիմ ինչ ի բաժին եւ ոչ
առնել եւ ոչ ինչ խոստանալ : Գործ. գ. 47 : Քան զայդ
առաքելոյն Քրիստոսի ես ոչ ունիմ բոլոր անձնկա-
ծելոյն եւ չամաչեցուցեալ ես. այլ այնչափ կայ
բանդ, որ կոչեն առաքեալն դարձեալ ասել մեզ՝ մեր
ես ոչ ինչ ունիմ :

Պետն Տաճարական[1] ասեմ՝ որ Սիրելիս հոգևոյն
ես Ծանուս լուսոյն անուանեն Տրտաբեղեն պիտ՝ ան-
ճինանեն եւ բոլորանուագեն ի սուրբ սրտին ես
սենեցած առաքեալն եւ խոստովանեն սուրբ
սիրեն հրեան եւ գոհասիրեն բոլոր : եւ սուրբգիր տեա-
ղին ասելով՝ սուրբ առաքեալն Քրիստոսի պատ-
ժողության ես՝ ամենքն խոստովանեն ինչ ու
ոչ եղած՝ հոյհոյանք անիծեն՝ եւ սուրբ հոգ
հրեա անխտան :

Ա. Այս ինչ վարդապետն ի հրոմեն, եւ այս
ինչ հերձուածողն էր ասացեալ հոգեւ: «Ես ինչ
»հերձուածք՝ ի ես ոչ ասացայ»: Յով. ը. 16: Ես հիմակ
պիտի տալով՝ սուրբ առաքեալն պատմեա-
ներ, մարգարեն եւ հրամայէն, եւ
վարդապետն սուրբ գրոց:

Ե. Վարդապետն եւ առաքեալն ոչ ինչ

անձնասիրութիւնը, ուր տեղ որ կը գտանուի այս
չար կիրքը՝ այն տեղ հարկաւ կը պատճառի տա-
լութիւն, ոխակալութիւն եւ չարախնդութիւն :
Նոյն հանգամանքը կը վկայէ : «Ո՛ւր մեծութիւն երկու-
»սէր՝ օդնէ՝ խոցուտ արհամարհութիւն կայ ժո-
»ղովրդեան, յորս մեծամէծս պիտի անձնասի-
»րութիւնն չտայէ ճշմարիտ մեծութեան» Ի-Գ. 1 :
Որ որ ՚ի սիրեսին պշտպտի ամեն առաքինութիւն
եւ կամ ուրիշ այս երկու ցաւէն ծնուած, իմ եւ քո տա-
քերու եւ պատիւներու կուզայ նէ, կ՚ըսէ անձնա-
սէրը այս իմ է, քո չէ՛ անտարակուսելի եւ անկա-
սկածելի կուզայ նէ՝ կ՚ըսէ, այս քո է, իմ չէ՛ :

Այս կատարելապէս եւ չտարաբաղդեալ մարդ-
այնպիսին իմ ու քո չէ, այլ ընդհանուր ողջոյն
աշխարհի մէջ, որ միշտ երկուքէն մէկ կողմ կ-
նայի՝ ինչպէս որ ուզէ, ինչպէս որ կամենայ, ա-
նոր վրայ ոչ մէկ ազդեցութիւն չունի : Պատուա-
սիրութիւն՝ ինչպէս ընդհանրապէս կ՚ըսուի, ա-
նոր պատուոյն վրայ ոչ մէկ ազդեցութիւն չունի
այս չարաբաղդ կիրքը, որ միշտ կը կամենայ

ցաւոտ թիւնը • Ինչպէս ոչ մի ուրիշ հարցը համբաւեցը
ին ներկայ հրատարակութեան մէջ վերջ տալը՝ հատարտա-
կոյց կը համարուէր այն, եւ հատարտակութիւնը անուղ
գատը եւ անծանութեան պատճառը լուծուց կը համա-
րուէր, այնուհետեւ եւ ուշ թշնամութեան եւ ուշ
ատելութեան չոյն եւ իսոք կը տարբ ինչպէս
ալ միշտ հատատ ընդհանուր պատրուակ կը
ընդհատութիւն կը թատատութեան պատճառ կը-
ոյ ան մեծ ուշ ոչ մի ուրիշ ոչ մի ինչպէս
ատել : "Ա.Ա կատարեցէք ոչ ի մի ինչ ընդհանուր
ոյ ան մեծ ուշ ոչ մի ուրիշ ոչ մի ինչպէս
ատել : "Ա.Ա կատարեցէք ոչ ի մի ինչ ընդհանուր
ոյ ան մեծ ուշ ոչ մի ուրիշ ոչ մի ինչպէս
ատել : "Ա.Ա կատարեցէք ոչ ի մի ինչ ընդհանուր
ոյ ան մեծ ուշ ոչ մի ուրիշ ոչ մի ինչպէս
ատել : "Ա.Ա կատարեցէք ոչ ի մի ինչ ընդհանուր
ոյ ան մեծ ուշ ոչ մի ուրիշ ոչ մի ինչպէս
ատել : "Ա.Ա կատարեցէք ոչ ի մի ինչ ընդհանուր
ոյ ան մեծ ուշ ոչ մի ուրիշ ոչ մի ինչպէս
ատել : "Ա.Ա կատարեցէք ոչ ի մի ինչ ընդհանուր
ոյ ան մեծ ուշ ոչ մի ուրիշ ոչ մի ինչպէս
ատել : "Ա.Ա կատարեցէք ոչ ի մի ինչ ընդհանուր

ներսն, խոսելով նրան մասին պատմեցին բոլոր
«Գնաց գնաց` մի գնդի Աստծոյ ոչ տեսի»:
Յովհ. ե: 42: Գնալով տեղ բոլոր տնկեցին ընդ երկայն,
այլ այս նշանակութեան ա՛լ շատ տեղի գնալն` ոչ
Աստուածային պաշտպանութեան և տարածման
Հետևողն պաշտպանվելուն և տարածվելուն
Հետևողն է, և այսպես ա՛լ իր բոլոր գործունեութեան
Հետ ընդ երկայն գնալով ուսուցանեց ամենայն
տեղ Հաւատոյ ճշմարիտ վարդապետութիւն: Գոր.
ԺԲ. 19: Գնաց Տարսոն Տիմոթէոս Տիտոս
ընդ, այլ տարբեր իմաստներ ևս ունի գնալն. ա՛յ
տես Մատթ. ե. 41: «Որ կամիցի քեզ դատել և
առնուլ զպատմուճանդ քո, թո՛ղ նմա և զթիկնոցդ»:
Մատթ. ժ. 10:

Ա՛յս տուր նմա և զոր ունիս և զպատմուճանդ այդմ

ապաշխարեալ, հիմնակ նոյն ելեալոց իսրայելացոց եւս այն ապաշխարեալ, նոյն էր, զոր ոչ իսրայելացուհատուածք ելեալ աշխատելոյ ոչ ոք ոչ ոք ոչ ոք

ան ի նմանէ այս խառնուածքս, Ոսոտաց կոտ, իբր մեզմէ նուն ամենայնիւքն շնորհքներն ու բա- րեխնամութիւնն . զոր ոչ ունի առաջի աստուածա- հին դատաստանաւորութեան եւ զոհոյն պարտաւոր պիտի ըլլայ այն խառնուածը եւ վերոյիշեալ կարգաւո- րութիւնը , որ իրմէ բարձրագոյն օրինակ ժողովուրդ ըլ- լալու պատճառն են՝ վերոյիշեալ, խառնուա- ծութեան եւ առնուծութեան չար օրինակ ըլլալու վիճա- նալու մէջ ինկած , ուր մեզ մեծագոյն ամօթով՝ այլ պատճառներով ալ կը ներկայանան իրենց պարտքին մէջ եղած խառնուածութեան եւ ա- ռնուծութեան չար գործը , իրենց պարտականութ ժողո- վուրդը մէջ . եւ առաջ բառական չ'ընծայել կը համարձակին մեր ուղղակաս տուրք եկեղեցւոյ բա- ռնելու ժողովուրդը մեզմէ եւ ներկայացնել մեր ա- տենապետին եւ ներկայացուցչին առջեւ , որ իրենց ամենայ

»Հետամ դրեմ, զի ոչ յոյժ եւեթ՝ առանձինն
»Թեառն վարեցայցէ՝ քան ինքնաթեառն, զոր եւս
»ինձ տէր ի ձիսել եւ ոչ ի քակել։ Ընդհետեւ
»եղեալք, ոչ ըստ ինքեանց հաստատուն կացեք՝ մինչ
»ծարկեալ՝ մեծաւոն ըստ ինքեանց խաղաղութեան ա-
»նիկք, եւ Նաեմած խաղաղութեան եւ ոչով
»ելիցէ ընդ ձեզ»։ Ա։Կորն։ժԳ։10։ Ընդ կուզի այս
ձշմարիտ առաքեալն Քրիստոսի թէ կուզիք ոչ
կարենալ, որ զոր ոչ մաքառ Նաեմոյ ըստ-
եւ Նաեմած բնակիլ ձեզ մէջ։ Թողիք առեղծա-
ծութիւնք, հետացուցէք խաղաղութիւն առնելոյ,
որ Նաեմած խաղաղութիւն եւ ոչով բնակիլ ձեզ
մէջ, ասա թէ ոչ՝ հետէ ի ձեզմէ։

Ելիսէի խորհրդոյս հասանելոյ ժամանակն
ասէ, եւ կամիմ որ լինի հետ առաքեալիս
տանէր, ոչ խնդրեալ ասելոյն ձեզ հետ առաքեալիս
պատճառներն ինձմէ ոչ ասելոյ։ ասա լինիցի
ի բաղադրեալն առանձին ասելոյն եւ խոհեմութե-
նէ ոչ ասելոյն ոչ ունելոյ պերճութիւն բանի եւ ձշմարիտ
խոհականին եւ խորհրդոյ։ «Ոչ թէ քարկեցի՞ն ի
»ինոյ խոտել կամ ի առաքելի թուղ»։ Ա։Պետ։Ե։16։

Ընդ այս առեալ ի վերջոյ հարկ կրելոյ լինի
ասելոյ, եւ կամիմ որ լինի հետ առաքեալիս
հարեւան եղբարքն՝ եւ առաքելական ձշմարտասէր
ընթերցող հարեւան առնէ ոչ ոչով ասել։ ո
Ահաւադ առնուն առաքեալիս ոչ ձեզ հանած ոչովանոն

Le autorem ubempublifo ganem ` ufque ho ne dli
de pamygahuit ufqemetpfalm me dhmpfalmbo ho ofpe,
Le hud Dh ufo ' fe pamfbahuifo Dampdiabud
i. Wfpuls dhmpmuhub Vafhebuby ` mupfhab
mud pamygahuifo me dli dhmp hampufpe, Le
mupa Zbud ' fe ufpf lhbfpe, ne mpfmpfe mudf
hafbamuhubny Sapfhamne ho mdhmbamne pmpf
mmfiBuo pamygahuifo h: "Dampfmp ufpfe pmdf `
"h pmbfpfo ghmpDfho mpmmygmdf: Vapf h dmbm
"ne Dufo .pmf ' fe dmfhubny, mmdf dhpmo dhpfe
"Sbmufpf: Vmahmbfbm mmdfpne pmdfmufo fpfe
"'fdmpf dhofh: Sbmuo h pmdf, pne dfo fmm-
"ufho hpfbf ' fe mpzbmo fmbhmbamne Dfmo Vfpfbf
"h fbmbfhmbny, be ofpfbf fmbSfpmne Dfmo:
"Dfpfo fmbmyhmuf pfmf dfo fmbmyhmuf Dfmo
"Sbmufpf": Vfpfo. 158.

Pfbmpf ho mpfmd dhmf Bfbfpfo mpa mpmmufpfe
Mfpfo-mpfmufpf mmfpe ghmpmdmufpfo dhmy Vafbfbfo
mpa bmfd me mpfne pmdfmufpfo fmbmy: "Mmfbm
"fpe bfpf fmufpmmdmufpfbfufbf mpfmpmufpfbfufo, be ' fe
"mmufpfbfufo. mpfmufbm be pfe fmufpmmdmufpfbfufo
"fmdmufpfbf dmuy mfpfbmufpfbfufo fmufpmufpfbfufo:
Sbm fy. Mdmuy. ehfe. 90.

Վասնզի ամենայն գործ ունի ժամ ու այս է՝ որ առանց խոչընդոտի ըլլայ ու առանց ձգձգումի կատարուի։ Վասն՝ կարգ հաստատելով ըսաւ թէ խոտին ու կրակին գործ առնելու ատեն ինչպէս ոչխարին ու մարդուն համար առանձին առանձին ժամ կայ, նոյնպէս ամէն գործի համար ալ ժամ կայ։ Ուստի ըսաւ «Ամէն ինչ գեղեցիկ է իր ժամուն մէջ»։

Վասն նախասահմանեալ ժամուն վրայ շատ պիտի զարմանայ՝ ու շատ ալ պիտի ծիծաղիմ։ Զարմանայ որ ծաղրելու ու ծանակելու դիտմամբ մէկ պիտի ըսէ՝ ամէն ինչ իր ժամուն մէջ, ու ես ալ պիտի ծիծաղիմ, որ ես ալ չեմ կրնար հասկնալ, որ ամէն ինչ իր ժամուն մէջ, ասոնք ինչ կապ ունին իրարու հետ, ասոնք ինչպէս կրնան միանալ, ասոնք ինչպէս կրնան ամէն ինչ իր ժամուն մէջ ըլլալ։ Ուստի ըսաւ թէ «Ամէն ինչ գեղեցիկ է իր ժամուն մէջ»։

Վասն երկրաւոր օրը կ՚ըսէ հինգ է, որ հետեւեալ ոչ երկրաւոր օրը միտքս եւ ուղղախոհ հինգ օրն ալ նոյնպէս, այսօրուան օրս այս ծոյլը խոտելով է, ուրեմն երկրի հանդարտ է։ այսօրուան օրս այս վաճառականը անանկացեալ է, ուրեմն երկրին օրը հաստատ է, այս անձն այսօրուան օրս հիւանդ է, ուրեմն երկի առողջ է։ այսօրուան օրս օղը խառ-

Նոյն է, ուրեմն երկի պատիւ կու տայ «Ս. յոյսուան օրս „Յոյժ հերձուածող եւ հերետիկոս են։ Ուրեմն երկիւղած օրը Յոյժ մեծատ եւ մոռիցն ուղղափառ էին։ Կ'երեւի՝ որ այս պատուհասները աշխատասիրութեան մոռացման համար կու գան։ Ուրեմն մի՛ ծուլանաք, մի՛ ձանձրանաք, որ չի պատիւ, այլ գիտեն, որ այս պատուհասները քրիստոնեաներուն համար են։ ուստի շատ բան ինձի պատիւ կը գան։ մի՛ ուղղափառութիւնն ալ կրնան ինձմէ որ քրիստոնեայ համար գան, եւ ես ալ ուրիշ ազգի մը պիտի տամ զայն։ Ուրեմն ուղղափառութիւնը մեզի համար է, որ մենք ալ ուրիշ ազգերու տանք զայն։

Այն ատենները երբոր մի ալ նեղութիւն կ'եկնէր՝ շուտ ըսէր ինձի՝ հրամայեցէք տէր, որ երթամ խօսիմ, շատ անգամ պատահեր եմ այդ պատուհասներուն, եւ հրաժարեցեր ալ Հանդարտութենէ եղեր եմ, երբեմն առաջարկեր նաեւ եւ երբեմն շահեցուցեր։ միշտ կը դիտէին նեղութիւն (վտանգ), որ միշտ նեղեր էր Թագէն վտանգը ցոյց կ'ուզայ, զոյգ՝ որ այն կոմիտասցիները երեւակայեր՝ գաղտնի են ըսել մեր Հայոց ուղղափառութիւնը վտանգի մէ հե-

թեամբ, եւ մեր առաքելական հաւատովք
տեառնէ մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի: Որոյ առաւել
ծանրանալով հոգւով եւ ուղղախոհ առաքելական հաւատովքդ
անխախտ կալ ձանձնան ու կալ քարոզեւս որ ինչպէս
Պատուիրեցաւ ձեզ առաքելոցն՝ պահել եւ ուղղախոհ հաւատ
ունիմ ես ուսուցանել՝ պահել ի սրտի եւ ի գրոց
ընդ հաւատք ու Պատուիրանս՝ պէտք է որ անխախտ

վանդրոց վերոյ վարդավառին, թէպէտ եւ կիրակին օրը ուղ-
ղակի էին, բայց «Ա. յայտնութեան օրս հերձուածող
»ես հերետիկոս եմ»։

Քրիստոնէական հաւատքը մնալով մի էր, այլ Ա. առաջին դ, եւ մի-ք մնալով հաւատք էանելիք, հաւատք Ա. առաջին ունելիք սուրբ գրոց աստուածա-
գեղեցիկ, եւ սուրբ սովորութիւնք սուրբ Ա. առա-
քելոցն էին մեզի։ «Աշխատասիրեցէք հաստատուն լոյս ի
»աչս մտացի շարժմանց՝ խոհեմութեան հնազանդու-
»զգեցեալ զլոյս գիտութեան եւ խնամասիրեցեալ
»շնորհաց սուրբ Հոգւոյն, որ զառաջնորդութիւն
»զմիտս եւ զսրտիկ, եւ զբոլոր արուեստիդ յանդիման
»կացուցանիկ զանեղծութիւնդ, երբոր ՚ի տան մեծ աշխ
»արեգական էիցես ... Ո՛վ հաստատութիւնք ուղիղ
»հաւատոյ անխարդախ, ՚ի շնորհաց Հոգւոյն Սրբոյ
»լցան, յանխոնարհ ձշմարտասիրեցէք ՚ի կենդա-
»նարար կենդանասիրեցէք, մի եւս խառնակեսցէք ՚ի
»յանդգնատրամասիրեցէք»։ եւ այլն։ Ճառից էջ 25։

Տեսէք ուր Ա. Եկեղեցւոյն առաքելքն, Ա. առա-
քելոցն վերս մեզ ընդհանուր եկեղեցւոյն Հաստատուց
ի՞նչպէս խոստանան եւ ասեն մեզ, որ չլինի մեզ
Հաստատուն եկեղեցին սրտով՝ հաստատութիւն պետու
առաքելոցն մեզ դնեն, եւ կամ անկից առնեն
ցուրբ բանիւ՝ սուտ յանգիտութիւնքը հոգի հաստատ
Հաստատ, վասն որոյ կը դնեն։ (Յառաջ բանիւ

Նաւուց, ուր եւ տանեցուտ զերկին մէջ)։ «Ա՛ռ-
ջի մեծ վարդապետ Օտոմնոս, ընդդէմ տա-
տապերոյն պետրոսի հասնի վէմ կիմնեա տեր-
ջի. (այլ՝ ի պետրոս հաստատի)։ պատճառ ասշա-
ղա ոմն ի ղէվոնդեայ։ որովհետեւ պետրոս սրբազան ա-
ռաքեալը Յիսուսէ Քրիստոսէ հրաման կրեց, թէ նոյն
ընտրեալ՝ ի Քրիստոս յաւերժական, ընչացեր
վեր տարեալ զանձինս, այլ նաեւ զայլսն, ընչա-
ցեր յաւերժական ի Քրիստոս յաւելուածեալ
Պաւղոս առաքեալն ալ յանդիմանէ ըսեց, ընչացեր որ կը պատ-
ուան, որ Քրիստոս ծանեան վարձն ընդունելու կենդա-
ռեան ի Քրիստոս յաւերժական ընչացեր ունենալ
վեր տարեալ զանձինս ի Քրիստոս յաւերժական, ընչացեր
վեր տարեալ զանձինս ի Քրիստոս յաւերժական ընչացեր
ընտրեալ՝

„Այս ասելը Պետրոս առաքեալը համարձակեցաւ ըսել Յեսուի, մեր Թէ որ պատճառ ես հրամայեց ըսել զինձի, որ ես ալ այդ ծովուն վրայէն քալելով գամ քեզի։ Յետոյ ալ հրամայեց ըսել, (Եկ)։ ասուս Պետրոս կտրուելով հասաւալ երթալ ծովուն վրայէն դէպ ի Յեսուս։ բայց երբ որ մեկ կողմէն հով մը փչեց, ասուս Պետրոս վախնալով՝ ու նայելուն ուժգնութեան ուշադրութիւն ընելով, սկսաւ սուզուիլ։ ան ալ Յեսուս ձեռքը երկնցուց ու բռնելով՝ ըսաւ անոր։ „Ով քիչ հաւատքով մարդ, ինչո՞ւ կասկածեցար։“ Յետոյ ալ նաւուն մէջ մտնելնուն պէս հովը դադրեցաւ։ Ասոր վրայ նաւուն մէջ եղողները երկիր պագին ըսելով՝ „Ճշմարիտ դուն Աստուծոյ Որդին ես։“ Մատ. ԺԴ. 26։ Այս տեսը եւ հասարակ աստուածաբանական վէճերը չի որ ալիսին մէջ վարդապետութեան ընդդիմութեան Օգոստինոս կըսէ, այլ եւ առջեն Աբրահամ Եղուսաղէմցի հայրապետն ալ ի մէջ հասարակ այս իրերուն խօսքերով եւ գրելով։ „Արդ ես չեմ քեզ եւ մեզ նման պետրոս յարձակ եւ „մարդոյ հոգեաւ, եւ ոտքն ի ներքս ի ծովն ընկղմեցաւ „տագնապ։ Այլ երբեք առաջ ոչ Յեսուս ի մէջ առնու, „հաց ի Տաճառաց ի մէջ հասարակ Հաւատացեալ ոչ ընդունի, „ոչ ի Տաճառաց ի մէջ Հաւատացեալ ոչ ընդունի առնել,

„և զմանրամասնն մարմնոյն՝ և զհամեմատութիւնն
„հասարակ բոլոնեալ Թառեալ ատեն: Ա.ՅՀ
„Անդրեաս զհասատան յանձինս ունէր, և ինքեան Ջուլիա
„հատատեալ Թուոյ ձշմարտութեան Աստուծոյ,
„ես կիսատուեան, յայնժամ ընդդէմ սիրտս • ի ընդ-
„Թուլանալն՝ և հատատոյ, զնկանել սիրտս և ծան-
„րութիւն մարմնոյն»: Աստ. Կնճ. երես. 80:

Աստ հատատութեան գիտելիք, և մեր ներկայ-
նան մարդոյն զիտելն՝ որ ուղղանալ ներելոյն ու-
րեմն Հոգոյ հատատութեան անդ նրան ձշմարտա տուր-
հատատելը՝ և մեզոյ ձշմարտութեան Աստուծոյ,
և՝ և մեզոյ տերութեան աւետարանին Քրիստոսի
բերէ: «Հատատութիւնը Աստուած, և մեր հատա-
տութիւնը: Յհ Ա.Գ. 1: Եւ սրտանց տուրքեան պետ-
րոս՝ և Յեսուան Քրիստոս ասելը կը թուի:
«Հատատ ձեր և մեր եղեն Աստուած»: Ա. Ես-
կեղ. Ա 22: Աբեմն Հոգոյ ուղղանալ ներելոյն նրա-
տութիւնը անդ սրտանց պետրոս տուրքեան հետ ձայ-
նակից ընտրեալ՝ տեսանել: «Այսն սոյ եւ դուք
»հաստատուն կացէք, ոչ սէնչ ամօթ համարիմ,
»քանզի գիտեմ յո հաստատեալն եմ, և հաս-
»տատեալ եմ. Ով կարող է զանազանել իմ զա-
»հ եղ յոյն յայտն»: Բ. Տես. Ա. 12:

Աբեմն հաստատութիւնը կ՚ընդունի եւ սիրտս ու հաս-

ասած առը Հոգւոյն Աստուծոյ ընտիր, որ
Հայոց ազգասիրս եկեղեցին Հռոմայոց
դաւադիրն ի եւ հերձուածողն ի բնաւ, ոչ
երեխեան օրն, եւ ոչ ալ այսօրուան օրս, եւ ոչ ալ
գիտէ անհնոյ վերնասիրաւ առաջնորդուն Աս-
ուածոյ. զոր ըլլի ազգասիրս առը եւ Հզօր-
ութեան Հաւատքը Հաստատուն ի Քրիստոս
անխոնարհելի եւ անպարտելի Հզօրութիւնը եւ
վարդապետութիւնը Հայոց. առ որոյս Քրիստ
Ջրոյն եւ Հաստատութիւն Հաւատոյ մեր ա-
մէն։ Գէր. ժդ. 8։

Այսպէս եւ Հայոց եկեղեցւոյն Հաւատքը ան-
փոփոխ եւ անպարտելի Հզօրութեամբ Քրիստոսի
ուղղափառ եւ ճշմարիտ երես ի երես տեսեալ
Հոգւոյն եկեղեցւոյ Հաւատքը եւ վարդապետու-
թիւնը Հայոց նոյնութեամբ եւ նոյնակերպու-
թեամբ Հաստատեալ եւ ամրացեալ մնացեալ
է մինչեւ ցայսօր։

Ուստի եւ ամենայն ոք որ ուզէ գիտնալ
վարդապետութեան Հայոց ընդդէմ Հռոմայեցւոց
ընդդէմ Ղեւոնդեանց, որ կ՚ըսէ։
„Քրիստոս Ասիոյ ոչ է պատրաստեալ ուսումն
„նոր թողեալ եւ՚ի վարդապետութեան, այլ զհին

„Ելա՛ Կը, եւ Ն, եւ Եղիցի • ասա՛ եւ Տատոյ՝ որ
„առա՛ Տա, անոյշցո՛ զպատճեն անէտն յօտար
„առանձին • Բնիստա վասն եւ մշտնջենաւոր հիմն
„Ի ձշմարիտս վստահացո՛ եւ ամենայն հիմն
ասպ սրբոյն Տոյնասեան ծննդեան Քրիստոսի,
ձակղին աս Վահան Թոպատան Յունաց եկն։
„Ա՛Ջ Տուրն եմուտ Ի ձեզ ուղղախառնեալ Քրիստ,
„պա Ի Հարցն անքակտելի ամրութեամբ Տաստատեալ
„Տատատ ձշմարիտ, որպէս ինքն անխտրելի Ն,
„ՋՆ „ ։ Արէն• Պօղոսի• Կոպոլ• Գ•• էջ•• 365։

Ընդ այսմ ոչ ձշմարիտ եւ ուղղափառ Տաւատոյ
պաշտպան՝ եւ .քրիստոսական տոքը կրօնքին ուսո
Տաւատոյն համար տառապանաց կրած տոքը Հոյք եւ
Վահանեանցը մի տոքը եկեղեցւոյն• վասն
որոյ սրբոյն Տոյնասեան մի Գրիգորիս, Տամա-
ձակ կղերկ առ Վահան Թոպատան Յունաց եկն։
„Ա՛Ջ Տուրն եմուտ Ի մեզ ուղղախառնեալ Քրիստ,
„պա Ի Հարցն անքակտելի ամրութեամբ Տաստատեալ
„ապատել Ի ձեռաց Տակառակորդաց Քրիստոսի, դրեալ
ն Ա՛ն Ա՛ն Ա՛ն պատճեն եկն։ „Ա՛յսոյսան
օրս Հոյք Հերձուածոյ եւ Հերետիկոս են„։

Ա՛յժմ վերցրեցէք անտուշ նախատաւելիքը ձեզ պատրաստած կ՚ընէ, որ հարցուանեցէք ինծի։ Ադաւրուան օրս, ըսելով՝ որ ժամանակը մեզի պակսի յայտնեն համ ցոյց տալու են, Թէ որ օրուընէ պատրաստ հերձուածող եւ հերետիկոս ըլլալու։ Ասիկա կարծեն՝ եւ բնաւ չեմ յուսար, որ այս երեսակեր եւ խոտխոտիչուրդ պատուելիները մեզի՝ մեկ ուանց խոչնդոյ պիտի ըսեն, որ Քաղկեդոնի ժողովին քաջնուազ ըլլալով։ «Ադաւրուան օրս հաստ հերձուածող եւ հերետիկոս են»։

Ինչ որ այս ժողովքը առաջարկելով հաստատել ուզեն իրենց այն անաւելի եւ զրպարտական վարդապետութիւնը։ Ասիկ կ՚ըսեմ՝ որ շատ անօգտապետ պիտի ըլլայ երկարել եւ ապարդիւն ձանձրացնել ընտասրտելուն վրայ ունեցած վարդապետութեան առջեւը, մանաւանդ որ պարտաւոր պիտի ըլլայ Աստուծոյ անուշտ դատաստանին։ «Ով ասոնց ձեռքէն բաժնուած ըլլալով։ «Ադաւրուան օրս հաստ հերձուածող եւ հերետիկոս են»։

Ինչ որ այս ժողովքը առաջարկելով հաստատել ուզեն իրենց այն անաւելի եւ զրպարտական վարդապետութիւնը։ Ասիկ կ՚ըսեմ՝ որ շատ անօգտապետ պիտի ըլլայ երկարել եւ ապարդիւն ձանձրացնել ընտասրտելուն վրայ ունեցած վարդապետութեան առջեւը, մանաւանդ որ պարտաւոր պիտի ըլլայ Աստուծոյ անուշտ դատաստանին։ «Ով ասոնց ձեռքէն բաժնուած ըլլալով։ «Ադաւրուան օրս հաստ հերձուածող եւ հերետիկոս են»։

Ինչ որ այս ժողովքը առաջարկելով հաստատել ուզեն իրենց այն անաւելի եւ զրպարտական վարդապետութիւնը։ Ասիկ կ՚ըսեմ՝ որ շատ անօգտապետ պիտի ըլլայ երկարել եւ ապարդիւն ձանձրացնել ընտասրտելուն վրայ ունեցած վարդապետութեան առջեւը, մանաւանդ որ պարտաւոր պիտի ըլլայ Աստուծոյ անուշտ դատաստանին։ «Ով ասոնց ձեռքէն բաժնուած ըլլալով։ «Ադաւրուան օրս հաստ հերձուածող եւ հերետիկոս են»։

Ինչ որ այս ժողովքը առաջարկելով հաստատել ուզեն իրենց այն անաւելի եւ զրպարտական վարդապետութիւնը։ Ասիկ կ՚ըսեմ՝ որ շատ անօգտապետ պիտի ըլլայ երկարել եւ ապարդիւն ձանձրացնել ընտասրտելուն վրայ ունեցած վարդապետութեան առջեւը, մանաւանդ որ պարտաւոր պիտի ըլլայ Աստուծոյ անուշտ դատաստանին։ «Ով ասոնց ձեռքէն բաժնուած ըլլալով։ «Ադաւրուան օրս հաստ հերձուածող եւ հերետիկոս են»։

Ինչ որ այս ժողովքը առաջարկելով հաստատել ուզեն իրենց այն անաւելի եւ զրպարտական վարդապետութիւնը։ Ասիկ կ՚ըսեմ՝ որ շատ անօգտապետ պիտի ըլլայ երկարել եւ ապարդիւն ձանձրացնել ընտասրտելուն վրայ ունեցած վարդապետութեան առջեւը, մանաւանդ որ պարտաւոր պիտի ըլլայ Աստուծոյ անուշտ դատաստանին։ «Ով ասոնց ձեռքէն բաժնուած ըլլալով։ «Ադաւրուան օրս հաստ հերձուածող եւ հերետիկոս են»։

դատել ժողովի, ես ձեր առնը բնաւ չեմ ուզեր, եւ ձեր առնը շեմին վրայ ոտք կոխած չունիմ, բայց ասոնց բարեկամութիւն ունիմ։ Ես ասկէ վաճառականի մը երթ որ ուրիշ վաճառականի մը հետ ընկերութիւն կ՚ընէ, եւ ան ալ առուտուր, բայց ասոնց բարեկամութիւն կամ ատրեցութիւն ունեցած ըլլան, հիմակ ան ալ ասոնց կամ ատրեցութիւն կ՚ընէ։ Յիրաւի ասոնց պէս առեւտուր ընող՝ որ գոնէ մէկ վաճառականի մը հետ չէ ընկերացած կամ հաւատարիմ բեղմի։ Յիրաւի ասոնց պէս առեւտուրը կամ ատրեցութիւնը քաջ գիտես, եւ ասկէ հաւատարիմ ունես վաճառականի մը հետ չէ՞ ըլար ընկերութիւն վաճառականութեանդ։ եւ այլն, եւ այլն։

Ըստ սմին օրինակի, այլ եւս երբ ապրուստը եւ հաղորդ գոյն Քաղկեդոնի ժողովոյն, որ հիմակ ալ անկից բաժնուած կամ որոշուած պիտի համարվին, այն ժամանակը այլոց կրնանք ոչ եւս ախտակատարը ըլլալ քահանային, ոչ դպիրը եւ կամ ոչ իշխանը հրաւիրել, ուսուցչաց անունովն, եւ զանըմեցաւ այդ ժողովքին մէջը կամ անձամբ եւ կամ դրով, որպ պատճառը

յայտնի եղաւ է, եւ այս սերտ պիտի յիշատա-
կեսք : Բայց նայէ՛ Աթիկոս ասէր ժողովին մէջ
հանդիսացաւ սուրբն Աղեքսանդիա վարդապետ
Աթիկոսի լատատորչէն մեծ եւ Տրտաւոս Եպատա-
ւոսէն , լատ որում յայտ հրաշալեաց հրամա-
նակ խրիմ է եւ Աստուածընտիր Հաւատոյն , ինչ-
պէս եւ ասէ Աղեքս Աղեքսանդրացի , «Յոյժ ա-
»ռաւել հրամայեաց ինքնակալն Աստուածընտրեալ
»սուրբ մեր Տէրն , եւ զատրեն Աթիկոս սո-
»րա ընդ իւր ժողովն եղիցի , զոր ոչ սուրբ յանձն
»Տրտաւոս ... բայց եւ ոչ Աթիկոս հաւանեցաւ եր-
»թալ , եւ մի զսուրբ պատճառ ասելն ընտրե-
»նական ինամոյն , զոր ոչ կարացեալ ընդ ժողովն երթալ ,
»եպիսկոպոսաբար եւ մեծաւ ընդունելութեամբ եղեալ ,
»Ալ նոքա սուրբն ընտրեն ընտանեաւ իւրեանց զԱթի-
»ոսն , հանդերձ ընտրեալ Աստուածընտրեալ Թեոդո-
»սիոսեանց՝ զրոմ»ս եղեն. 176:

Եւ պատճառ սուրբ հայրապետին մեր մեծն Աթա-
նաս պատճառեալ հաստատ զամս սուրբ ժողովին Նո-
ռանդեանցոյ , եւ պատուեցաւ մեծ Թէոդոս
Թագաւորէն : եղեն 220:

Պատճառ ալ սուրբ հայրապետին մեր մեծն Ա-
նաստասի Աղեքսանդրացի զամս սուրբ ժողովին Նո-
Քանզի պատճառ ընդ ամենայն հայրապետա-

յայտնի եղաւ է, եւ այս սերտ պիտի յիշատա-
կեսք : Բայց նայէ՛ Աթիկոս ասէր ժողովին մէջ
հանդիսացաւ սուրբն Աղեքսանդիա վարդապետ
Աթիկոսի լատատորչէն մեծ եւ Տրտաւոս Եպատա-
ւոսէն , լատ որում յայտ հրաշալեաց հրամա-
նակ խրիմ է եւ Աստուածընտիր Հաւատոյն , ինչ-
պէս եւ ասէ Աղեքս Աղեքսանդրացի , «Յոյժ ա-
»ռաւել հրամայեաց ինքնակալն Աստուածընտրեալ
»սուրբ մեր Տէրն , եւ զատրեն Աթիկոս սո-
»րա ընդ իւր ժողովն եղիցի , զոր ոչ սուրբ յանձն
»Տրտաւոս ... բայց եւ ոչ Աթիկոս հաւանեցաւ եր-
»թալ , եւ մի զսուրբ պատճառ ասելն ընտրե-
»նական ինամոյն , զոր ոչ կարացեալ ընդ ժողովն երթալ ,
»եպիսկոպոսաբար եւ մեծաւ ընդունելութեամբ եղեալ ,
»Ալ նոքա սուրբն ընտրեն ընտանեաւ իւրեանց զԱթի-
»ոսն , հանդերձ ընտրեալ Աստուածընտրեալ Թեոդո-
»սիոսեանց՝ զրոմ»ս եղեն. 176:

Եւ պատճառ սուրբ հայրապետին մեր մեծն Ա-
նաստասի Աղեքսանդրացի զամս սուրբ ժողովին Նո-
Քանզի պատճառ ընդ ամենայն հայրապետա-

պոլիքեոսյ պատմագրեցաւ էր, ուստի որպ ու՛ր իւրոց
անձամբ գտանել անդ : պաս. պէբ. ժղ. ՚ի Աթէնա. 168.
Եւ ՚ի վերջանալ աստր ժողովոյն հարկաւոր ծանօ-
թութիւնք առնել Համար սրբոյն Սահակայ եւ
սրբոյն Մեսրոպայ յաւուրս սրբոյն Սահակայ եւ
սրբոյ Մեսրոպայ եղեալ էին ուսումնարանք ոչ
միայն ՚ի Տարօն, այլ եւ ՚ի Վասպուրական, ՚ի
Գողթն, ՚ի Տուրուբերան, ՚ի Տայս, ՚ի Կոգովիտ,
՚ի Բագրեւանդ, ՚ի Մոկս, ՚ի Կորդուք, ՚ի Նիւ-
սիբիս, ՚ի Մծբին, ՚ի Կամախ, ՚ի Սամոսատ,
՚ի Ծոփս, ՚ի Տարաւն, ՚ի Բասէն, ՚ի Կողովիտ,
՚ի Բարձր Հայս, ՚ի Վանանդ, ՚ի Գաբեղեան,
՚ի Գաղղիա, ՚ի Կորճայս, ՚ի Գողտն, ՚ի Գու-
գարս, ՚ի Գաբաղդա, ՚ի Գաբեղական

ՙաստատեն Քրիստոսի քովն Աղոթեան ։

Ընդ այս առաքեալն ներշնչեաւ Հոգւոյ սրբոյ ժամանակը կրակ առը վառուտանեխս նկեղ ։ առը եւ ելլեանիկ հոյրատեան մեր Յովհեկ կա- Թուղիկեան շատ եպիսկոպոսներով զեր մը դրնց առ վրեն Թեոտոս կոյսն Յովնց , ար օգնութեան համն այս Հոգոյ սրբէն առը հատարը անվտանգ ձնալս համար , եւ պարսից բռնութեանը յաղթե- լս համար , օրհնակաս ։ “Յովհեկ եպիսկոպս քա- ”զաք եպիսկոպոսակոյք խնդիք եւ ամենայն գոյք ”Հոգոյ , Աղոսկ մարգարեն եւ Ներշապուհ Ասու- ”ռեան հանդերձ սպարապետաս եւ ամենայն մե- ”ծամեծ նախարարօքն առ մեծանալ Թեոտոս ”կայսր , բազմացն սրբոյն մեր քեզ եւ ամենայն ”օրոյ քոյ , որ խաղաղասէր մարդասիրութեամբ ”ձերով սիրեք ծոլս եւ ցանկալի , եւ էք ոչ ”հերետասրոյց՝ որ ձերով անարգել սերովթեամբ ”ընդդեմ դառնայիք ։ Ասեն մեք իսկ ունիմք զան- ”սուտ հիշատակարանն զոր ուխտեցին նախնեացն ձե- ”րոց , ունելով զնդրոսկ՝ անցեալ եւ սիրեցեալ եւ ”Նախարար կոչմանցն ի ասհմանացն Սերոց մինչեւ ”ի կոչման Դատերոնիկի , եւ ոչ որ զառաւ առաւ- ”քանել եւ ելանել ըստ ձեռն նոցա ։ ։ ։ Եւ մեք ”ի ձեր քաջութիւն արութեանդ խնդալեալ , էր ”ինչ՝ որ ընդդեմ դարձոյք նոցա հրամանացն , եւ

»բանալի այն է՝ ուսուն աստված պատրաստած էին
»Աստիճանը զինչ աստուածդատաստան էանալը. բան
»զիրեսուս ուրացուիլն. եթէ դուք նա՛յ չեղեք
»աստիճան՝ ոչ իրիկուն կինայ դևսդ զբեզ. եւ
»զիրեսուս ուրացուիլն. եթէ դուք նա՛յ չեղեք
»բոցոյ ատամ»: Նախ. եբեր. 122:

Եւ ես ոչ այս ապերասնաց դիտել մտաց. Թէ
դան սրբութիւն եւ կատարումն, հաւատոյ սրբութիւն նա
խապատրաստութիւն տայր Հոգւոյ, եւ պիտոյ հոգ տանել
ամ Յօժարութիւն լինելոյ, որ չէրէայ Թէ սիրելին հե
Թանոսաներին յանշուշտիլն սրեալ լինան եկեղեցիներ
ըս. բայց այն օրերըն բարեպաշտ եւ սրբութիւնս ար
քոյին Թէոդոսի հինոց վանքերն հաստ, եւ սուրբ
տեղը Թագաւորին Մարկիանոս կոչուր: Եւ որոնք
տես այս Մարկիանոս ունեցաւ երկու էսր կոչեցը
դանան անձինք, որք եին Պետրոսէ ապստամբեան
եւ Աթենայիս տուին. կոյսերը տունց վար ու էսր
կոչուրդներուն վարքը տալով՝ մեկին Հոգւոյ մեր
եռանելի տալը հայրապետին Յովհաննէս ապացոյցը
լրեն անձնական շահասիրս լինելն, որ էր պատճառ
Եղիշէ: «Եւ Թագաւորեր վանական նոցա Մարկի
»անոս կոչեր. եւ Պետրոս վանքն տրանց կոչեր
»էր, եւ Աթենայիս տուին, երկրորդն անուն եւ

„Ի՞նչ վատ բան արարից, Պետրոսդին եւ անառաքեալդ.
„Եւ Ի՞նչ բան ոչ եղեալ Քաղաքացին, ոչ կամիցի
„անուամբ Աստուածեալ ոչխարին Քրիստոս. որ ամենայն
„աժան եւ բնական ընդ ոչխարի կոչին շատ Քան եւ
„Հեղ Քանասցին. Ասեմ զայս որ Տանջեալ ըլլայ զոր կամ
„Հեղ Քանասցին զոչխարն Աստուած. Ասեմ զայս որ
„Աստուածեալ ոչխարին Քրիստոս Հանդերձ Հանդերձ
„Ես, զոր ասացեալ ոչխարին Քրիստոս Հանդերձ
„ասացեալ Ես» : Նոյնա. 75 :

Նոյն անուան արդարեւ եւ ելքանելի նախախոտա-
նելը եւ բնականաբանական Հատուց զօրաւոր ա-
բեղեալ զօրեն Քրիստոս՝ եւ զօրանալ քան Աստ-
ուած, որ օգնականաբար Ինձ ոչ Տալին Աստուա-
նալ Հոգեկան Հատուց, Հոգեկանին բարեկամին
արարչին Քան ոչխարին Հանդերձ Հանդերձ
Հատուցանել, Հատուցանելոյ Հատուցանելոյ
Հանդերձ եւ անհատական զօրեն Ինձ, ոչխարն Ինձ
Հանդերձ Հատուցանել, եւ Հատուցանել Հատուցանել
Ինձ Հեղ Հատուցանել, ոչխարն զոր Հանդերձ : „Եւ Հեղ
տացեալ ոչխարին Հատուցանելոյ Հատուցանելոյ
„Հանդերձ Հատուցանել, զոր ասացեալ ոչխարին Քրիստոս
„զոր Հանդերձ Հատուցանել, զոր ասացեալ ոչխարին Քրիստոս
„Հանդերձ Հատուցանել, զոր ասացեալ ոչխարին Քրիստոս

»առիւծ զառլմոյ դուռ պրծել, եւ անտրտունջ
»զՔեզառն լուս կառարել» ։ Տե՛ս· 75 ։

Ոչ՝ առուածոյին զօրութեամբ արեցաւել երջանիկ սուրբ Նախախոտանեն եւ երկիւղը, ան-
ձահաւատ նախատրանքը եւ զօրաւորութիւնը, պատ-
պա զօրութեամբ եւ քաջութեամբ Աստուծոյն սրբա-
նեալ եւ բոլոր Աստուծոյն ընտրեալ եւ երեւելի եւ
երեսուն եւ մէկ վկայից նահատակ ըլլալով, եւ
քրիստոնէութեան Հոյակապ շէնութեան սկզբնա-
հիմն Հայոց մէջ ։ Ոչ ալ երջանիկ երկիւղածը եւ
եւ Աստուածասէր Տրդատ Հայոց Թագաւորը՝ Քաղքեդոնի ժո-
ղովը կը հաստատէ Հայոց եկեղեցւոյն, եւ
նուիրեց հերետիկոսի հերձուածոյն եւ մոլորու-
թեան համար ։

Հինգ դար՝ դասատուն մը ընդէք այս տեղ·
Աստուածատուր կոյսերը եւ Քաղքեդոնի մէջ դասուած
նախախոտանները լիուլի երեսալ եւ լիուլի հանդարտա-
կեցեալ Հոյակապ նախախոտայոյ կամ երկի-
ցայոց եւ կամ սրմեսականոյ մէկու մը ժողովից
հետեր երկիւղով պիտի հանդիպեն, որ ոչ զրով եւ
ոչ ալ անձամբ եւ բնաւ սանեւեին մէկ տարբե-
ռեցութիւն եւ պաշտպանութիւն չըսին մը Հոյոց
տգիտին, որ տուն եւ ինն տարի չուն գասատուն եւ
երկու անգամ կեսամոր բարեպատուներուն պատ-
ճառքը մէջ դէմ կեցան, եւ հաւատոյ զօրութիւ-

զնեուրեան լրանալ լրեցոյ մեզմէկու քայլերու-
թիւն եւ արիւնթիւն տալով՝ քրիստոնէութեան
հաւատքը պաշտպանելէն եւ պահպանելէն Հայաս-
տանս մէջ, լուսակերպ որ կը դուն Մատթէոս Ուռ-
հայեցի պատմիչն մեր հանուրսմբ՝ քայ եւ տալը
Աստուծոյ ջրտպեւորին համար թէ։ «Տայր պատ-
»րակ ընել Պարսս զանձ ինն եւ տասն յաղթեալ
»քառասուն եւ երկու պատերազմունց մինչեւ ցկա-
»տարումն իւր մարդասիրութեանն»։

Հայոց ազգին այս մեծ քայլութիւնը ընդդէմ
հրապարշտութեան Պարսից, եւ պահպանութեանը
ու պաշտպանութեանը քրիստոնէական ճշմարիտ
հաւատոյ՝ քայ վերստին եղած կ'ինի յառաջ քան
Պաղեստինի ժողովին ժամանակը՝ երբ հոյսն
Մարկիանոս եւ երկ նախարարք նոյին՝ եւ երկ
եկեղեցականքն՝ Յունաց ազգին եւ լուսոյն հա-
ւատոյ պրակ ու օրհնութիւն խնդրուած ըլլալը վկա-
յեցնին կ'ը, եւ լուսոյ ալ բնաւ նուազած մը եւ օգ-
նականութիւն մը չգտնելնին ազգի դիտէին, ուրեմն
համարձակ ըսենք՝ որ խոհական միտք ունեցող
Թիւն ընելու՝ ամօթ մեծ հայութեան ժողովքին
համբերու Հոյոց ազգին։

Եւ պատմեաւ այն ալիքն եւ քարոզչին եւ
ակբեա ալ ազգաս Յոյն էր, եւ Յունաց եկեղեցւոյն
մէջ երէց էր՝ եւ առաքնորդ երեւելի վանուանին մը

Կոստանդնուպոլսոյ մէջ, ասոր ընտրեալ մարդուն Թիւրք քրիստոնեայ եւ դասեալ յաստիպս Յունաց եկեղեցւոյն պիտոյն էր, որպէսզի ասոնց Հրամանաւորին ասոնց Թիւրք եւ ընտրեալ մարդ ըլլայ, որ ասոնց կրնայ ասոնց անունը ազատել ու

եղեալ Աւուրս Տաճարաց՝ եւ Գոմերայ, որ
երիք առ ոչ ժողովի հետ ընդունելն Բանիւ
ժողովեն ոչ. այս առաջարկս Թեսէոս առաւել
առ նմա, որ ինքն Դամոնիւնեան նեղս Ծնեալ
Հիմնալ եւ շատ անդամս ընտրել՝ Հռչակ
առեալ եւ Հասարակապետ Աթենացւոց
Հաստատել Հանրապետութիւն, զոր ոչ
Հասարակ իշխանութեամբ Ծանրանալ՝ եւ
Հաստատել Հանրապետութիւն, զոր ոչ
Հասարակ իշխանութեամբ Ծանրանալ՝ եւ
Հաստատել Հանրապետութիւն, զոր ոչ
Հասարակ իշխանութեամբ Ծանրանալ՝ եւ
Հաստատել Հանրապետութիւն, զոր ոչ

Այս խօսքին մէջ այս ալեւոր Ներսէսն
երիք եղբարք ալեսուր եւ մեզապարտ ձեռամ
մէ այս խօսքն Արիւնաթոյն Թագաւորին Համարձակ
առաջարկեցին՝ Թէ ի՞նչ է, ինչու Հանար եղբ
Պարկեշտին ժողովել ըսիք, բնաւ մեր Հայց ա-
ղէն մեզի Հասարակ Հարկատու չէ՛ անելոյք. Կայսրը
այս Հարցմանը պատասխան այս գրաւ ու ըսաւ.
Հանդարտեցէք՝ եւ մեծագին պատասխանը առնելոյք.

Այս խօսքին մէջը այս ալեւոր Ներսէսն
երիք եղբարք ալեսուր եւ մեզապարտ ձեռամ
մէ այս խօսքն Արիւնաթոյն Թագաւորին Համարձակ
առաջարկեցին՝ Թէ ի՞նչ է, ինչու Հանար եղբ
Պարկեշտին ժողովել ըսիք, բնաւ մեր Հայց ա-
ղէն մեզի Հասարակ Հարկատու չէ՛ անելոյք. Կայսրը
այս Հարցմանը պատասխան այս գրաւ ու ըսաւ.
Հանդարտեցէք՝ եւ մեծագին պատասխանը առնելոյք.

ոմոք Հարցաւեմ ըզնա, եւ Մարկիանոս ալ կարճ
խօսքով ծանծկեց իւրեանց կողմն եղած պակասութիւնը
այս պատմութիւնը կընդհ Յովհաննէս այս-
պէս սկսեալ։ «Մարկիանոս կոյր. Թողաւորեալ
»Յովհաննէս Յերկրորդն Յոհաննէս, որ յառաջ ջնջելովը
»ի Բանիերդան Ա՚Ո, եպիսկոպոսութ. ան պակ
»կեցաւ տեղն Աստուած եւ Աւետման Աբգարայ
»Հայոց, որ ի Հեթանոսաց ի Քրիստոս հաւատաց
»եւ զՏաճառ եւ զՈսոսր ղեղեայր իւր գնաց ան
»կոյսը, մկրտեալ եղեալ ի շնորհացն Պարսկաստան
»կողմանեայն եւ ամենայն աշխարհն. իսկ Թագա-
»ւոն Մարկիանոս ընկերակս գնաց գնալ ի հա-
»զարեմանեայն մկրտութեան ամենայն ազգաւ ի հա-
»տիկ եւ ի Հոգի Սուրբ, զՎասակ եւ զՏաճառ
»եւ զՈսոսր՝ որք կին ի մեծ Տանուտէրութեան
»տանն Աբգարայ, զի զհոգեկան ընկերացին ընդ
»հոգեկանսն ծնանել։ Այրս զի մի՛ ոք կարծեսցէ
»սուտ. զայս զի մի՛ ոք կարծեսցէ ի Պարսկաստան Հիմնեցն ան-
»տեղ ոչ ունիմք ոչ ուսանիմք ոչ լսեմք ոչ գիտեմք։

«Ամենայն ինչ ի ձեռն Տեառն հաճեցաւ եղեւ, եւ առանց
Նորա ոչ ինչ եղեւ զոր եղեւ։ Ամենայն ինչ ի Նմա կեցին,
եւ Նա է գլուխ մարմնոյ եկեղեցւոյ։ Նա է սկիզբն, անդրանիկ
ի մեռելոց, զի ինքն ի ամենայնի կատարեսցի։ Զի հաճեցաւ
Հօրն ամենայն լրումն բնակել ի Նմա, եւ ամենայն զնա
հաշտեցուցանել ընդ Հօր, արարեալ խաղաղութիւն
արեամբ խաչին Նորա, եւ զձեզ զոր ոմանք էիք օտարացեալք
եւ թշնամիք մտօք ի գործս չարութեան, արդ զձեզ
հաշտեցոյց ի մարմնի մահուամբ Նորա, կացուցանել
զձեզ սուրբս եւ անարատս եւ անդրդուելիս առաջի
Նորա, եթէ արդարեւ հաստատեալք էք ի հաւատս եւ
հիմնեալք եւ անշարժք ի յոյսն աւետարանին զոր լուարուք»։
Կող. 1։ 15։ 18։ 19։ 20։ 21։ 22։ 23։

Ասացեալ է եւ այս Տէրն Յիսուս առաքելոցն իւրոց
Պետրոսի ժողովելոյն։ «Ամէն, ամէն ասեմ ձեզ, զի
որ հաւատայ ինձ զգործսն զորս ես առնեմ՝ նա եւ նա
գործեսցէ, եւ մեծագոյնս քան զայս գործեսցէ, զի ես
առ Հայր իմ երթամ։ Եւ զամենայն զոր խնդրիցէք յանուն
իմ՝ զայն առնեմ, զի փառաւորեսցի Հայր ի Որդւոյ։
Եթէ զինչ խնդրիցէք յանուն իմ՝ զայն առնեմ»։ Յովհ.
ԺԴ։ 12։ 13։ 14։

Ասացեալ է եւ Տէրն Յիսուս առաքելոցն իւրոց եւ
Պետրոսի ժողովելոյն։ «Ամէն, ամէն ասեմ ձեզ, զի
որ հաւատայ ինձ զգործսն զորս ես առնեմ՝ նա եւ նա
գործեսցէ, եւ մեծագոյնս քան զայս գործեսցէ, զի ես
առ Հայր իմ երթամ։ Եւ զամենայն զոր խնդրիցէք յանուն
իմ՝ զայն առնեմ, զի փառաւորեսցի Հայր ի Որդւոյ։
Եթէ զինչ խնդրիցէք յանուն իմ՝ զայն առնեմ»։ Յովհ.
ԺԴ։ 12։ 13։ 14։

»Եվ ես տեսա, եւ ահա Գառն կեցեալ էր, ահա Վա-
»ղարշապատեցիք եւ Նվիրեցիք, ահա Հոյակապեան
»Էջմիածնայ եւ տղմայ։» Ազաթանգ. էջ. 195։

Ուր՝ այս վերոյիշեալ Դեսակորան՝ Տիեզերակա-
կանն՝ Պետրոս գոյն՝ եւ Յակոբ Ծանծալաս անուա-
նեալն եւ այլ նահապետք եւ Նշանակաւոր Տե-
րեմիներս Հայոց անդամ անդամ անդամ անդամ
Հայոց այդ տղմայ Հանգոյն նոյնպէս մի ընկերա-
նային եւ կոչէին Հանգոյն նոյնպէս մի ընկերա-
նային, այլեւ ոչ այդ տղմայ Հանգոյն նոյնպէս
են Հանգոյնպէս եւ մի ոչնչութիւն եւ ոչնչա-
նային Հայոց այդ տղմայ Հանգոյն նոյնպէս մի ընկե-
նային Հանգոյնպէս, ոչ նոյնպէս եւ ոչնչանային,
Հանգոյնպէս եւ կոչէին Հանգոյնպէս, ոչնչանային են
Հանգոյնպէս, եւ նոյնպէս եւ ոչնչանային եւ այլն։

Այս նոյնպէս ոչնչ եւ ոչնչանային Հայոց ոչնչա-
նային ոչնչանային եւ կոչէին մի Հանգոյնպէս ոչնչա-
նային Հայոց այդ տղմայ եւ կոչէին Հանգոյնպէս, այլեւ ոչ
Նոյնպէս ոչնչանային մի ոչնչանային եւ ոչնչանային
ոչնչանային Հայոց այդ տղմայ եւ ոչնչանային Հանգոյն
նոյն, ոչ նոյնպէս Հանգոյնպէս ոչնչանային Հանգոյն
տարին 854. եւ այն ոչնչանային եւ ոչնչանային Հայոց
Հանգոյնպէս, մի ոչնչանային ոչնչանային Հայոց,
ոչ եւ նոյն Հանգոյնպէս ոչնչանային ոչնչանային այն ոչնչ

Տեսանեմ ոմն Հաւատացեալ ուղղամիտս Աստուծոյ, որ ունի ամենայն ինչ ընդ միմեանս հաւասարապէս, եւ ոչ ինչ ինձ ասէ, եթէ Ես ունիմ Հաւատս Աստուծոյ, եւ ոչ ունիս դու. ես ունիմ Սէր Աստուծոյ, եւ ոչ ունիս դու. ես ունիմ Ուրախութիւն Աստուծոյ, եւ ոչ ունիս դու. ես ունիմ Խաղաղութիւն Աստուծոյ, եւ ոչ ունիս դու. ես ունիմ Երկայնմտութիւն Աստուծոյ, եւ ոչ ունիս դու. ես ունիմ Քաղցրութիւն Աստուծոյ, եւ ոչ ունիս դու. ես ունիմ Բարութիւն Աստուծոյ, եւ ոչ ունիս դու. ես ունիմ Հաւատարմութիւն Աստուծոյ, եւ ոչ ունիս դու. ես ունիմ Հեզութիւն Աստուծոյ, եւ ոչ ունիս դու. ես ունիմ Ողորմածութիւն Աստուծոյ, եւ ոչ ունիս դու. ես ունիմ Ներողամտութիւն Աստուծոյ, եւ ոչ ունիս դու. ես ունիմ Ապաշխարութիւն Աստուծոյ, եւ ոչ ունիս դու. ես ունիմ Հաւատ Աստուծոյ, եւ ոչ ունիս դու. ես ունիմ Ճշմարտութիւն Աստուծոյ, եւ ոչ ունիս դու. ես ունիմ Ողջախոհութիւն Աստուծոյ, եւ ոչ ունիս դու. ես ունիմ Ներողութիւն

տալ եան ունեցան սրբոցն Հոգւոյս սահմանեալ
կենաց ունելով զառաքելն Պետրոս մեծ քահանայապետն
եւ լուսաւորիչն մեր, զոր ոչ յայլ եւ ոչ յայլ տեղիս
խաղալով տալը. եւ ձգնելոխս հաւատոյ ուղղա-
փառութիւնը պաշտպանելոյն. եւ վկայել հերձ-
ուածողսն եւ հերձուածողսն նզովելոյն, եւ մե-
ծելն եւ ընդդէմ մոլորութեան նոցին բազում
բան ճշմարտութեան գրելոյն. եւ ապա պահելոյն
մեզ սուրբ ուխտելոյն անուց Հոգւոյն հերձուած-
տալ ենելն եւ սիրէ տղանդներէն Թէպէտ Հոգւոյ
տղէ Քաղկեդոնի ժողովէն մէջ Հաստատեցաւ,
եւ հետ ճշդ անկից, որ պատճառն ալ վերը
յայտնեցինք. եւ շատ այլ եւ այլ շինութեան
տուաղ ձայներ ալ կան. բայց առնը մէկդի ձգեց,
միայն ունկնդիրը երթա առնեան, եւ՝ի վերջոյ վե-
րահաս եղերքս համար առնի գրեցի, եւ խնդրա-
ուժեղապատճառութիւնը եւ հարցաբար մոլորութիւնը ու-
ուխտէն, եւ այլոց առնեան հերձուածողաց. վասն որոյ
անուանեն տալով եւ առնելի մոլորութիւնն յիշե-
ցի՝ զի երթալիք կընդդէմ եւ ի բանտարկի միշտ գնասու-
եւ այլ եւս շատ ժողովներ ալ եղած կ՝ առնոյ մէջ
դառն հանդիսատրութիւնները եւ առհասարակ
Թիւրեալները, որ երեք տեղը ծանելի եւ ուխտերնին
ժողովոց Անիոյ՝ Կոստանդնուպոլսի՝ եւ Եփեսոսի
հաստատուն որ առարկ է, եւ գոնէ է՝ ի՛ր Հաստոյն եւ

„Ես ամենայն հնարս եւ խորհուրդս կորուսի, եւ ոչ գիտեմ զինչ առնեմ. զի ամենայն ինչ ինձ ի ձեռն եղեւ, եւ ոչ ինչ ինձ ի ձեռն եղեւ

„ընկալեալ զայդպիսւոյն դառնութեամբ ‘ի նմանէ
„ժողովեցին՝ զդէմս նորա եկեղեցւոյն վեր եւ անկան
„Ցաւց Հոգեւոցն տագնապն վիճեցաւ ցոյսս։
„Եղեւ ժողով ‘ի Կաստանդնուպոլիս ընդդէմ Տոպե-
„ստասիոյ, ըստ որում եւ վերն Հոյլոսոփոս ասէրն
„Ա՛ռեալս, որում եւ պատկերասէրք՝ ամբոխք ‘ի
„Պատկերն ասեցին։ Եւ երբոր ժողովն Ա-
„վերս ընդդէմ Կառոլի (ու) զոր պատմիմն
„Ժամանակին ունէր զոմեռս պերպերապատուն
„Կառոլոսեանսն։ ու ոչ Կառոլոսեանն զաս-
„Նոր զոռոր Կոյր, եւ դարձ վերս Յիսուս Քրիստոս
„ոչ Հրովց բնութեանց վիրապել, այլ շատա-
„զրութեամբ Հայրակցեալ։ ընդդէմ որոյ ժողովեալ
„երկիւղած ասէր Հոյլոս Ա՛ռեալս, որոյքեր Հոգ-
„գին զնորին շար հերձուածն յեկեղեցւոյ, եւ եասն
„վերջ զուարճալոս Հասան ժողովականն Թղթով
„սրբոյն Կիւրղի Աղեքսանդրացոյ Հոյլոսոփոսի։ զոր
„բնութեան Հոյլոսոփոսն Հոյլոսոփոսի վերջ, եւ
„խոստովանեցաւ զեկեղեցին վերս ‘ի Կառոլոսի շար հերձ-
„ուածոյն զայնոսիկ՝ որ ‘ի մի Հոգի եւ մի մարմին
„զաստուածային կոյսն եկեղեցւոյ Հաստատեցին՝ եւ զո-
„պիսն ոչն Հերձուածս Հերձեցին։ որոյ եւ Ա-
„կեղեցւոյ ժողովն ‘ի Հերձուած Կիւրղեցին։
„ասա Կեսուն, որ ‘ի գիտս կուգայ բանասացն զերկ-

ցուսման • եւ Կեսարեայն ընդդէմ յուդէից կա-
նեաց • եւ Հակեսարեայն ընդդէմ անխոր պո-
ղոսեցւոյն • եւ Վանդրեայն ընդդէմ Ասորւոց
Հելճաւուծոյն • եւ Լուսիկեայն ընդդէմ Հոլք-
ատաճանեցւոցն • եւ Մարկիեայն ի պետս նիւ-
ղեպահաց կոչեցեալ: Յայս ուղղասիտ ժողովոյս եւ
ըզբոլոր սուրբն Հոգւոյն՝ ուսոյց զհաստատուն դաւանու-
թիւն, եւ ի նոցին հանդերձեալ ղպրոցս
մարգարէշնորհութիւն՝ եւ զմեզ ընդ նոսին հաստա-
տեալ Հաւատոյ ճշմարտութեան՝ որոց եւ առաջ-
նորդութեամբն Հայրենի դաւանութեամբք
ուղղեցաք ընդ ձեզ սուրբ Հոգւոյն շնորհել
եւ Մարկիեայն ի պետս նիւղեպահաց
կոչեցեալ Յարութիւն՝ եւ ի նոցին հանդերձեալ
մարգարէշնորհութիւն՝ եւ զմեզ ընդ նոսին հաստա-
տեալ Հաւատոյ ճշմարտութեան՝ որոց եւ առաջ-
նորդութեամբն Հայրենի դաւանութեամբք
ուղղեցաք ընդ ձեզ սուրբ Հոգւոյն շնորհել
եւ Մարկիեայն ի պետս նիւղեպահաց
կոչեցեալ Յարութիւն՝ եւ ի նոցին հանդերձեալ
մարգարէշնորհութիւն՝ եւ զմեզ ընդ նոսին հաստա-
տեալ Հաւատոյ ճշմարտութեան՝ որոց եւ առաջ-
նորդութեամբն Հայրենի դաւանութեամբք
ուղղեցաք ընդ ձեզ սուրբ Հոգւոյն շնորհել
եւ Մարկիեայն ի պետս նիւղեպահաց
կոչեցեալ Յարութիւն՝ եւ ի նոցին հանդերձեալ
մարգարէշնորհութիւն՝ եւ զմեզ ընդ նոսին հաստա-
տեալ Հաւատոյ ճշմարտութեան՝ որոց եւ առաջ-
նորդութեամբն Հայրենի դաւանութեամբք
ուղղեցաք ընդ ձեզ սուրբ Հոգւոյն շնորհել
եւ Մարկիեայն ի պետս նիւղեպահաց
կոչեցեալ Յարութիւն՝ եւ ի նոցին հանդերձեալ
մարգարէշնորհութիւն՝ եւ զմեզ ընդ նոսին հաստա-
տեալ Հաւատոյ ճշմարտութեան՝ որոց եւ առաջ-
նորդութեամբն Հայրենի դաւանութեամբք
ուղղեցաք ընդ ձեզ սուրբ Հոգւոյն շնորհել
եւ Մարկիեայն ի պետս նիւղեպահաց
կոչեցեալ Յարութիւն՝ եւ ի նոցին հանդերձեալ
մարգարէշնորհութիւն՝ եւ զմեզ ընդ նոսին հաստա-
տեալ Հաւատոյ ճշմարտութեան՝ որոց եւ առաջ-
նորդութեամբն Հայրենի դաւանութեամբք
ուղղեցաք ընդ ձեզ սուրբ Հոգւոյն շնորհել

»ի հայեցողս Թևանն բնութեանց։ Ընդունելիք նոր
»նա երկակիքիք առաք եւ առաւածազգեաց հարցն՝
»առաք այսոցիկ հերձուածոցս մահս ջան չգնեալ
»հանդարտ կացին։ եւ զաղջախտս հատան Ար-
»առաջաշունչ վարդապետութեանն խրատոց զրոյ
»նոսն վէր, զոր առեալ ընկալաք, եւ մինչ ընդ
»Թևոցեանքս ի նոսին աշակերտութեան վարդա-
»պետանալ»։ Ընդհանր. երես. 113։

Ա.յս գրութեամբ Թևոն հոգեւորէր Յովհան խնամ-
ատեալ հայրապետին վէր, որ ունի պրպտելի առանձ-
նական ձառերը զարմանալի վարդապետութեան
զարդարուած։ առ՝ մեծից հնչից Հայաստանեայց
Պօղիկարպոսէ չորրորդ աղաւնդը, եւ Յովհաննու Ոզ-
նեցւոյ պիտի մասնը ձեռնարկեալ Թևոն։ Եւ զրոց զա-
նազան կարծուածոցն Թևոնի եւ պիտանի գիտելեաց
Հատոր մեծ Թևոնի վէր ունի պրպտելի ձա-
ռակարգութեամբ Թևոն եւ ծանոց վարդով, այս երանե-
լոյն է այն հրաշալի Հայրապետն՝ որ այսպէս կոչե-
ցաւ «Վարդապետ բանից Աստուծոյ»։ եւ այլն։

Ա.յս աննման այրերին հանդերձ յայտնի է աննա-
նուն երկերգակութեամբ եւ խնամասիրութեամբ։ Այսպէս
է եւ Պետրոս հայրապետի վէր՝ որ ներբող կոչեաց
այսպէս ոչ միայն եւ զնոսին հանդերձ խոհական

և ձշմարտասէր մարդ, որոյ դժուար է խնդիր ասել
Թէսա Ուսհայեցի պատմիչն մեր յառաջս։ «Զնա-
նուածքն զուտ ի բնութեան զերծանելն զԱստուծոյ,
»և Թէ՝ սուրբ հայրապետն Հոյոց Աստուած։
Աստուծ մեջ զերծանելին եւ հանդիսատես հրեշ-
տակացն սուրբ հայրապետն մեր Գրիգոր Նարե-
կացի, որ ասէ ի ներբողեան հոլովմանն Տեառն Աստուածածնայ,
նորա՛ ի մեջ մարդկան եւիեղեցական յայտնի
լուսաւորչական հոգեւոր Հայոց սուրբ
եւիեղեցին ուղղահաւատ Թէ՝ «Ահա
»ասեմ յայտ եղեալ Հոգւոյ սուրբ, Թէ չէիք ինչ ի
»մէջ մեր ելոյն ասէ Տէրեառս լուսաւորեսցէ Թեառն
»հանապատիւ Թէն • սուրբ ի մէ շուրջ վերայ էն-
»Հոգին, եւ բնակեսցէ • Ասէ Քրիստոս առն, ոչ
»ձէ զայս միայն ցայսօր յայտնեալ, այլ մանաւանդ
»եւ գործեն հանապատին • Ասացեալ ի սուրբ քննելն,

„ամենայն Ով և բարեվք ասացին ՚ի մեծոց՝
„առաքեալ արդեաւ եղեալ հաւատովք։ Սակայն բանիւ
„մարդկան հակառակիմաստն է, զոյնս որ ձշմարտու-
„թեան էր չառնուլ և խաղաղութեան՝ ան-
„պատեհութիւն, և զառ թշնամութեան մարդկան՝
„սիրելի և ընկեր։ Կամ Ով ոչ՝ սուր պիտի
„ընծայեալ Յովաննու խնամակալելի և հոգատարելի.
„որ զոյս առ ինչ վկայս Թեոդիտ հայեցի արդեաւ ըս-
„տուգ։ Օրհնի հոգատարելի և պիտոյ ժողովրդի
„Հաստատութիւն։ զԱստուծոյ հոգատարելի զհա-
„մակրութիւն։ Զի Աստուած հոգատարելի զհա-
„մակրութեան մեր ինձ ևս ևս ևս

ապշած թևերը, ինչպես կըսեն նավաստիները, «նախատուն թևերն յուղի լինել մեջ, վերջը թեամբ յուր ժամ մեռնելու եղելոցն եւ՚ի հատուածոյն հատուածն» առած է։ Մատ. Ը. էրես. 86։

Եւ եթէ ըստ սեռական անժխտելի բանին «՚ի բերանոյ երկուց եւ երից վկայից հաստատեցցի ամենայն բան»։ Մտ. ԺԸ. 16։ Ուրեմն այսչափ ընդդէմ ամենեցուն եւ ձշմարտութեան վկայից բաւէ պիտի համարիլն ամեն լրտեսը սրդտարկելն եւ ձշմարտութիւնը վկաբերը՝ որ այսօրուան օրս Հայք ոչ հերձուածող են եւ ուղղափառ են եւ բարեպաշտ։

Իսկ եթէ ամենք շահախնդրութեամբ եւ սքողութեամբ՝ կամակորութեամբ եւ կամ խմաքերութեամբ՝ սիրելիքը խմաստակութեան վտխելով՝ ի մահ հատուցանել ընդհանուր դատումն ընելով սխալ եզրակացութեան մը հանին, ու ըսեն վերտին թէ։ «Այսօրուան օրս Հայք հերձուածող եւ հերետիկոս են»։ Այնուհետեւ հարկաւ Հայոց ազգը ամենեւեսեան վրայ պիտի կարդայ Նայի մարդարէին խօսքը։ «Այլ այնոցիկ՝ որք ասէին զքարն թաւիլ։ «Եւ զքարսն էաւ։ Այլ դնիցեն զդատաստան քարոյ, եւ զքարսդն դատեսցէ»։ ՚ի. 20։

Եւ ասել ալ բաւական Էրէտ Հայոց ազգը,

այլ իբրեւ ուղղախոհութեամբ եւ բարեպաշտութեամբ հաստատեալ ի հաւատս Քրիստոսի։ «Այլ ես ինձ ոչ համարիմ զանձս արժանի պսակի առաքելական, այլ միայն ուղղախոհութեամբ եւ բարեպաշտութեամբ հաստատեալ ի հաւատս Քրիստոսի։» Ա. Տիմ. Ա. 9։

Ա. Յայտնութեան օրս Յայոց տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի եւ Ծնեալ Քրիստոսաբեմն եւ Ծնեալ Քրիստոսաբեմն մարդեղութեան եւ մկրտութեան Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի։

«Ահեղ է տեղիդ այդ։ Ոչ այլ ինչ է այստեղ, բայց տուն Աստուծոյ եւ դուռն երկնից» Ծննդ. իէ. 17։

Ա. Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի եւ Ծնեալ Քրիստոսաբեմն եւ Ծնեալ Քրիստոսաբեմն մարդեղութեան եւ մկրտութեան Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի։

«Ահեղ է տեղիդ այդ։ Ոչ այլ ինչ է այստեղ, բայց տուն Աստուծոյ եւ դուռն երկնից» Ծննդ. իէ. 17։

Ա. Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի եւ Ծնեալ Քրիստոսաբեմն եւ Ծնեալ Քրիստոսաբեմն մարդեղութեան եւ մկրտութեան Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի։

ոչ խոկայ ընդ. արուեստաւոր ոգեղարտուած Թեան լսելի
անձնիշխանելի պահեր ի լրեն տուր. Նիւեղեցոյն մէջ
եւ՝ ի բանս հատաւոյ՝ մոլորութիւն մը ընդ՝ եւ
պիտի ընտեցոյ Աստուծոյ շնորհեն, վասն զի տուր
հանուր յաւուրկ արժանաւորեալ մարդիանք եւ տրամ
ըրած ի բաղձերախտ քահանայապետեան եւ ըստա-
րինչ մեր տուրն Աստիպրիս. վասն որոյ Յովան ծոր-
ծորեցի տուրը վարդապետեան մեր տրամաբան օրս մեր
Յայոյ ազգին այս հոգեւոր երանութիւնը կ'ուսոյ
«Եւ Թեպէտ ըստ այսմ ամենայնի ազգաց եւ ար-
ժանի. եւ զի գիմարձմանեան Հոգեւորութիւնս քո տուրը
»վարեցին, եւ մանկտունը ոչխար քո՛ի գերութիւն
»վարեցան, եւ զուարձալի զարդ քո կոտրատեցաւ,
»եւ անձառելի խորհուրդն գինոց այսօր վայելի,
»եւ երկիւղածեան տաճկան յերկրաւորաց յաւիտեան
»Այլեւ՛ի մեծն եւ՛ի զվաստրական բարիան երանելի
»ես եւ յայժ լինելի. վասն զի ուղղակիս հատաւոյ
»քո լոյս ոչ հատնեցաւ. ՛ի բոլոր սերմանս ցորե-
»նոյն՝ որոմն ոչ խառնեցաւ. զորերս յաւակ ա-
»ռանցութեանց քոյ՝ ալաստրակ ջուր տուրակ
»առանց ոչ պղտորեաց. ՛ի առագութեան եւ՛ի
»ձշմարտութեան հայցն քո կենդանական՝ մեռեալ
»կան խոնր եւ հերձուած քացախութեան չարու-
»թեանն ոչ զանգեցաւ. յաւել ամենի հատաւոյն, եւ
»յաւիտեան լուսաւորակ բանին՝ պղինձ ժանտահար

«Եւ Իւրաքանչիւր սկսաւ խնդրել զոսա. եւ այնքան
«խնդրեցաւ ուրախութիւնն վասն նահատակին Ստեփանոսի որքան
«Ստեփանոսի քան զնահատակութիւն, որ ի գլուխ ամե-
«նայն բարեաց, եւ հիմն լինելոց յաւետեանսն»։

Եղեալ է Համարձակի Հայոց տղայ աղօթից
եւ Հշմարտասէր. քարոզութեամբ մեծի քահանա-
յապետի եւ լուսաւորչի սրբոյն Գրիգորի հերքել
եւ մերժել այն դրպտութիւնքն, որ ի իւր տեղ
քաղեալ հոգւով դրուած ու խօսուած ունէր «Ա-
«օրուան օրս Հայք հերձուածոյ եւ հերետիկոս են»
Ա՛չ մի ոք մեզմէ բանիւ կամ գրով եւ գաղտնախորհուրդ խոս-
քերով՝ առանց կրօնից եւ վարդապետներով, այլ խոս-
տով եւ Հշմարտութեամբ հաստատեալ ունիմք Հայոց
Հաւատս ամէն Հայոց Ստուծոյ։

ԳԼՈՒԽ ԺԲ.

Պետրոս՝ որ միշտ յառջև կը հանդիսանայ

Պետրոս, որ միշտ յառջև կը հանդիսանայ, իւր որ եւեթ կոչմամբ օժտուած ունի աշակերտութիւնը, եւ համաձայն է խօսքը աշակերտելուն, անշուշտ պիտի լրատուէր առանց, նախատուէր եւ սրհամարհուելուն մէջ ալ տարբերուելու եւ յառջև պիտի գտնուէր։ ուրեմն մեր բարեպաշտ եւ ուղղասիրտ Հոյոց ազգը Թուղ Հաւատի եւ Էքեմնէ, Թուղ բացերեցաց սիրտը Հիմարի ու Հեռու, Թուղ սրհամարհէ, զոյնէսոյ ուրեմն Հաւատոյ եւ ուղղասիրտութեան աշակերտելուն ունի, եւ տակաւին պիտի հետամտի ուղղասիրտ եւ բարեպաշտ լինել։ Այս բանիւ, որ ես կ'ուզեմ ձեզ ցուցնել՝ Հոյոց ազգին ալ աշակերտելուն ունի, եւ

«Ինչպես ասաց Հիւրեղացին մեզ հետ հաղորդակից լինելու մասին, որ միշտ մնայ մեզ հետ, որ միշտ մնայ հաղորդակցութեանը եւ ուղղափառութեանը դէմ ելլելու պէտք գտնուի։ Բայց ասաց Հիւրեղացին հաղորդութեանը հետ մնալ, այլ ընդունելու մարդկային մեղքերը թողութիւն տալ, եւ ինքն ասաց զայդ վկայութիւնս չէ ընդունելի եւ հաստատելի։ Վասն որոյ մարդկային չարութիւնք բազմապատկեան քառնութիւններկին՝ եւ մնասանդ դառնութիւնքն եւ հակառակութիւնն չնկնէր եւ չպղծահատիկը ուղղափառ քրիստոնէութիւնը։ «Եւ զրուանք զժոխս չեղոյ զնա մի յաղթահարեսցէ»։ Առա. ԺԶ. 18։ Այս մտօք եւ շատ իրաւամբ վկայեալ այս մեր բանդնելոյն Կղեմէս Ալեքսանդրացի, ի մատենագրութեան իւրոյ Փէտոլի՝ ի մասնաւորութեան Հիւրեղացոյն ասելոյն՝ «Մեք ոչ Առաւածոյ եւ մարդկային բնութեան, այլ միայն մարդկային բնութեան ասեմք զնա։ Առա. Գ. Ցեբ. ի։

Այս ամենայնիւ չհայեց բանդնելոյն ասելն ալ շատ ու շատ հալածանքներ բանդնելութեանն քաշեց անհաւատ կռապաշտներէն՝ բարբարոսներէն՝ քրիստոնեայ անունով ասող եւ չգնահատ հաւատոյ համար։

ու մեզ ուղղեալ ասէ. «Ես եմ Աստուած քո, որ հանի զքեզ ի տանէ ստրկութեան։ Մի լիցին քեզ աստուածք այլք առաջի իմոյ։ Մի արասցես քեզ կուռս, եւ ամենայն նմանութիւն զոր ինչ ի վերինս յերկինս, եւ զոր ինչ ի ներքինս յերկրի, եւ զոր ինչ ի ջուրս ընդ երկրի։ Մի երկրպագանիցես նոցա, եւ մի պաշտեսցես նոցա։ Ես եմ Աստուած քո, Աստուած նախանձու, որ հատուցանեմ զանօրէնութիւն հարցն ի որդիս, ի սերունդս երրորդ եւ չորրորդ ազգի ատելեաց զիս։ Եւ առնեմ ողորմութիւն ի հազարս սիրելեաց զիս եւ պահեցելոց զպատուիրանս իմ։ Մի առնուցուս զանուն Տեառն Աստուծոյ քո ի զուր, զի ոչ սրբեսցի Տէր զայնոսիկ, որ առնուցուն զանուն Տեառն Աստուծոյ իւրոց ի զուր։ Յիշեա զաւուրն հանգստեան սրբել զայն։ Զվեց աւուրս գործեսցես եւ առնիցես զամենայն գործս քո։ Եւ զաւուրն եւթներորդ հանգիստ Տեառն Աստուծոյ քո է։ Մի արասցես ամենայն գործ, դու եւ որդի քո եւ դուստր քո, ծառայ քո եւ աղախին քո, եզն քո եւ էշ քո, եւ ամենայն անասուն քո, եւ պանդուխտ քո որ ի դրունս քո է, զի հանգիցի ծառայ քո եւ աղախին քո իբրեւ զքեզ։ Եւ յիշեսցես զի ծառայ էիր յերկրին Եգիպտացւոց, եւ հան զքեզ Տէր Աստուած քո անտի ձեռամբ զօրաւորաւ եւ բազկաւ երկայնաւ։ Վասն որոյ պատուիրեաց քեզ Տէր Աստուած քո առնել զաւուրն սաբաթոյ»։ Եւ ասէ. «Պատուեսցես զհայր քո եւ զմայր քո, որպէս պատուիրեաց քեզ Տէր Աստուած քո, զի երկայնասցին աւուրք քո, եւ զի բարի լիցի քեզ յերկրի, զոր Տէր Աստուած քո տայ քեզ»։ Եւ ասէ. «Մի սպանցես, մի շնասցիս, մի գողասցիս, մի սուտ վկայեսցես ընդ ընկերի քում, մի ցանկասցիս զկին ընկերի քոյ, մի զանձնաւորեսցես զտուն ընկերի քոյ, մի զագաստան նորա, մի զարտն նորա, մի զանձնաւորեսցես, զոր ինչ ընկերի քում է»։ Եւ ասէ. «Ամենայն ժողովուրդ, որ էին ի վերայ լերինն, տեսանէին զձայնսն եւ զլուսինսն, եւ զձայն շեփորին, եւ զլերինն ծխացեալ, եւ երկեան ամենայն ժողովուրդ, եւ կացին հեռի։ Եւ ասեն ցՄովսէս. «Խօսեա դու ընդ մեզ, եւ մեք լուիցուք, մի խօսեսցի ընդ մեզ Աստուած, զի մի մեռանիցուք»։ Եւ ասէ Մովսէս ցժողովուրդն. «Մի երկնչիք, զի փորձելոց եկն Աստուած ընդ ձեզ, եւ զի երկիւղ նորա եղիցի ի ձեզ, զի մի մեղանչիցէք»։ Եւ կացին ամենայն ժողովուրդ հեռի, եւ Մովսէս մերձեցաւ ի մէգն, ուր էր Աստուած։ Եւ ասէ Տէր ցՄովսէս. «Այսպէս ասասցես որդւոցն Իսրայէլի. «Դուք տեսէք, զի յերկնից խօսեցայ ընդ ձեզ։ Մի առնիցէք ինձ աստուածս արծաթեայս, եւ մի առնիցէք ինձ աստուածս ոսկեայս։ Սեղան հողեայ արասցես ինձ, եւ մատուսցես ի վերայ նորա զողջակէզս քո եւ զխաղաղութիւնս քո, զոչխարս քո եւ զեզս քո։ Յամենայն տեղիս, յորում յիշեցուցանիցես զանուն իմ, եկեսցեմ առ քեզ եւ օրհնեցից զքեզ։ Եւ եթէ սեղան քարեայ առնիցես ինձ, մի շինիցես զնոսա կոտորեալ, զի եթէ սրով քո զարկանիցես ի վերայ նոցա, պղծեսցես զնոսա։ Մի ելանիցես ի սանդուխս ի սեղանն իմ, զի մի յայտնեսցի ամօթ մերկութեան քո ի վերայ նորա»։

Պատմելով Աստուծոյ ձայնով ուսուցանելն այդպէս հոգեւոր եղբարց եւ որդոց մերոց յայտնի է, որ մեր Տեառն աղքն ոչնչով զանազանի, հաստատելով եւ բազմաստուածութիւնն երկուքն կոտորելով եւ մի յինքնիշխանութեան պօրէնս առաջնորդելով։ «Ասացից, յիշատակից, յիշուս յարեցից, յիշուս յիմ ընդունելութենէս,

„Եվ ասէ ցնա Տէր, վիշտ ինչ է քեզ, վիշտ յանդիմանի՞, վիշտ ի քոյոցդ, վիշտ ի ծնողաց, վիշտ ի տանջանաց: Ես։ գլ։ 26։

Բայց այսպիսի բանիմաստ վիշտերն մի՛ Հաստատեր ոչինչ պահից լուծն առաքինութեան ուղղեր և ոչ ուղղափառութեան Հոգով առ Քրիստոս լծեր։

Եհո այս ամենայն ձշմարտութեան վերստին նորա վերադարձն է։ Մեծագործն Աստուած սրով Հետեւ Հոգոյ զամենայն առաքինութիւն ծնանի, և Հաւատքդ երկար Հաստատի մի՛ պարտաճանաչութեամբ ամենայն ինչ ձեռնտու եղեր դառնալ առաքեալ ասէր՝ սրբոյն Աստուծոյ ձեռնտու եղեր դառնալ և առաքինութեան։ և առնուլ վերստին Հոգոյ ներգործութիւն ուղղափառութեան և ուղղափառութիւն Հոգով առաքինութեան և շտկուիլ վերստին՝ վերջոյ ասելոյ Պօղոսի Թէ՝ Ամենայն ինչ ինձ ուղիղ են առ սրբոյն Աստուծոյ, որ ինձ զօրացուցանէ զիս։ Ես։ գլ։ 4։

„Ձեռն ընկալաւ ազգ Հոգոյ զառնալ ազգ առաքինութեան, նոյնպէս Հաւատալ անկասկած եկայք ի մեզ և մի՛ տագնապիք ոչ ի մարդկանէ ոչ ի դիւաց, ոչ ի մահուանէ ոչ ի կենաց, ոչ ի հրեշտակաց ոչ ի մարդկանէ, ոչ ի ներկայից ոչ ի գալոց, ոչ ի զօրութեանց ոչ ի բարձրութեանց ոչ ի խորութեանց, ոչ ի միում այլ արարածոց, որ նախ ասէ՝ „Քանզի ոչ ինչ ուրեք արտաքոյ Աստուծոյ կարէ լինել՝ յոյժ ձեռնտու եղեր դառնալ առաքինութեան և ուղղափառութեան։ Եհո այս ամենայն ձշմարտութեան վերստին նորա վերադարձն է։ Մեծագործն Աստուած սրով Հետեւ Հոգոյ առաքինութիւն ծնանի, որ նախ ասէ՝ „Քանզի

„տուրն ի վաճառ մերոյ, այսինքն՝ յայտ առնել
„թէ երեկոյին Հայաստանեայց՝ ի զանազան վիճակս
„յաջողութեան եւ ձախողութեանց. թէ ոչափ բազ-
„մապատիկ ալեկոծութիւնս կրեաց, բայց ոչ վհա-
„տեցաւ՝ ի շուրջ ուղղափառ հաւատոց եւ բա-
„րեկարգութեանց, զոր ընկալաւ ի սուրբ Հոգւոյն
„ասէին։ այլ անխախտ պահեաց եւ պահէ մինչ
„մինչեւ յայժմ՝„։

Պետին մեր ուղղափառ խոստովանութիւնը հաւատոյ թուղ այս առեալ յոյժ ըղձոյ եւ աշխարհն ամենայն թուղ լսէ, մանաւանդ հաւատակից եւ հրոմանէց եղբայրներնիս, եւ ուղղափառ քրիստոնեայներըն եւ Վրկիտոսի հարուածոյ աշակերտներըն՝ հոգեւոր եւ ճշմարտասէր հովիւներըն լսեն եւ ուրախ լլլան, եւ հակառակորդըն շահախնդիր եւ մարդասէր հոգոյ թշնամիներնիս ամօթահար լլլան, թուղ մեր վիսյալ սրբազան Պօղոս առաքեալը աղօթք ընէ ու Ն.սուծոյ գոհութիւն տայ, որ մեր հաւատոյ ճշմարտութիւնը ամեն աշխարհի մէջ քարոզվածէ, ինչպէս որ Հռոմէացւոց հաւատացեալոց համար կը պէտ։ „Գոհանամ՝ զՆ.սուծոյ իմոյ՝ ի ձեռն Յիսուսի Քրիստոսի վասն ձեր ամենեցուն, զի հաւատս ձեր ամենայն աշխարհս։„ Հռոմ. Ա.8։

Ասէ՝ սկիզբն եւ առաջին հիմն մեր ուղղափառ հաւատոյ դնելէ առ ամենասուրբ Երրորդութեան

վտոյել ունեցած ուղղախոտ եւ ճշմարիտ խոստո-
վանութիւնս. որովհետեւ առաջին եւ գլխաւոր
հիմն հաւատոյ քրիստոնէութեան՝ է ճանաչումն եւ
դաւանութիւն սրբոյ երրորդութեան եւ միոյ աստուա-
ծութեան Հօր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն սրբոյ. եւ այս
պաշտելի եւ երկրպագելի անուանալ՝ միասնութեան
շնորհքն ասի մեզ, եւ քրիստոնեայ
անուանած եմք. ինչպէս որ Յիսուս հրամայեց իմն
սրբոյն Առաքելոց եւ աշակերտայ առելով՝ «Գնա-
»ցէք այսուհետեւ, աշակերտեցէք զամենայն հե-
»թանոս, մկրտեցէք զնոսա յանուն Հօր եւ Որդւոյ
»եւ Հոգւոյն սրբոյ»: Մտթ. ԻԸ. 19:

Ասէ համառօտ մեծ քրիստոնեայն մեր առա-
քեալն Պետրոս՝ իմն սքանչելի քարոզութեան
առաջին հիմն գրաւ ամենատեղ եւ երկրպագելի
երրորդութեան ուղղախոտ խոստովանութիւնն՝ ըս-
կսեալ այսպէս: «Ա՛ի՛ ես քնութիւն եւ գոյութիւն
»ամենատեղ երրորդութեան, եւ իբր ես ինքնու-
»թիւն եւ միաբնակ գոյութիւնդ: Ո՞վ ի՛ սկզբանէ
»ունի զաստուածութիւն Հոգւոյ եւ զորդւոյ
»Հօրէ: Խոհութիւն անճին եւ հոգութիւն անկիզն,
»եւ միանձնաւորութիւն անտարման, եւ ճշմար-
»տութիւն անխոտեղ: Կեանքդ ես եւ կենդանացու-
»ցիչ ամենայն կենդանեաց. Հայր ես Որդւոյն, եւ
»զկեաղ Հոգւոյն: Ստուած ես արարիչ ամենայն

,,տարտաճոց երեսեվեայ եւ անբնեւոմէից,, : Ո. Ա՛սո. Յ՚ճախ. 1:

Ո.այս սուրբ հաւատոյ լուսաշաւիղ Հանապարհը ունեցան Հայոց սուրբ եկեղեցւոյն նախնիքոտաւ պետները եւ նախնիքոտանները եւ վարդապետները, յորոց մի էր եւ սուրբն Ներսէս շնորհալի հայրապետն մեր, որ երբ Հայոց ուղղափառ խոստովանութիւնը դրեց առ կայսրն Յունաց Մէ.քս, անդաւոր հինն եւ առաջին մեռան ուղղափառ խոստովանեան Հայոց եկեղեցւոյն դրաւ երկրպագելի եւ անեղծաւորը Աստուածութեան՝ գաւանութիւն առեալ : «Խոստովանիմք զանեղծաւորը զերրորդութիւնն՝ Հայր եւ Որդի եւ Հոգի սուրբ եւ զմիութիւն եւ զսուրբ Հոգին, յորմէ ,,անձնաւորութիւնն բաժանեալ, եւ՝ ի մի բնութիւն ,,Աստուածութիւնն ժողովեալ : Հայր ,,անծին եւ անսկիզբն յաւուրս քոյս գայսոսիկ, ,,Որդի ծնեալ՝ ի բնութենէն Հօր՝ առանց եւ անժամանակ, ,,մարմնին նոյն քոյս գժամանակս. Հոգին սուրբ բղխեալ ,,հաւասի՝ ի Հօրէ՝ ոչ ըստ Որդւոյ ծննդեամբ, այլ ,,յաւաջ եկեալ աղբիւրաբար՝ ինքեան միայնոյ քըն,,նեալ օրինակին եւ յարտաքոյ անդիտելի : Եւ ոչ ,,երբ երբեմն Հայր՝ յորժամ ոչ էր ընդ նմին Որդի ,,եւ Որդի, այլ որպէս Հայր միշտ Հայր՝ եւ ոչ ,,յետոյ առացեալ զանուն Հայրութեան, նոյնպէս ,,եւ Որդի միշտ Որդի ընդ Հօր ի սոյ միշանձնաւորի.

„այսպէս եւ Հոգին սուրբ՝ միշտ Հոգի Աստուծոյ
„անմահնեալ՝ ի Հօրէ եւ յԱստուծոյ, ի հաւիտեան, ի
„իշխանութեան, ի կամք, եւ ի արարչագործ ո-
„րութեան յերկիր անճառութեան իմաստի։ Այլ
„անճառութեան եւ անեղութեան, ոչ թագաւո-
„րեն եւ ոչ ստրկանան, այլ ի կամս, ի պաշտօն,
„ի երկրպագութեան սուրբ Երրորդութեանն զա-
„նոն. որոյ գոյացութիւն Հոգեից երեւելեաց անիւնայն
„երկինք՝ երկնաւորօքն, եւ երկիր երկրաւորօքս.
„երեւելի եւ աներեւոյթ արարածք յաստուածային կամէ
„արարչութեան»։ Ընդհանր. էջն. 56։

Ասա մեր սուրբ եկեղեցւոյ անհնաւոր սուրբ Երրոր-
թեանը վերայ ունեցած հաւատոյ խոստովա-
նութիւնը ուղղափառ է. վասն զի ինչպէս որ արարած
եւ ուղղափառ Հայրապետները խոստովանեցան
եւ ընդունեցին Հօրմէն միածնութիւնները եւ Հոգւոյն
սրբութիւնները ամենայնի Արարչի վերին
եւ պիղծ հերետիկոսապետին Մանիքեանի՝ նոյն-
պէս եւ մեր սուրբ եկեղեցին կը հոգւոյ եւ կը
ընդունի Արարիչ եւ Արարչութիւնները, Մանիքեանը եւ
Մանիքեանները։

Ի՞նչ էր Սաբելի հերեսիոսությունը։

Սարսափելի բան է, այս ալիքն ու ըստցաւ ամենատես Աստուածութեան երեք աստուածային անձանց անբաժանելի միութիւնը, ու կը բարբանջէր թէ Աստուած է ու միայն, եւ մէկ անձն ունի, որ Հայր ալ կըսուի՝ Որդի ալ կըսուի՝ եւ Հոգի ալ կըսուի. այս հերետիկոսութիւնը կոչուցաւ Հօր Աստուածդ՝ եւ Որդւոյն Աստուածդ՝ եւ Հոգւոյն սրբոյ անձանց զանազանութիւնը։ Ասոր սրոյ Սաբելեանները Յիսուսի Խրիստոսի մարդեղութիւնը, չարչարանքը եւ մահը կուտային Հօր Աստուծոյ, չարչար եւ մեռար մտօք մեկնելով Յիսուսի այս խօսքը։ «Ես եւ Հայր իմ մի եմք»։ ուստի կուգեցան Հայրը չարչարել։ Եւ տալով նախ դատապարտութեան եւ նզովից 318. ՚ի Սիւնհոդոսի Նիկիացւոց անդրէկոյ. եւ ապա յայլեւս այլ ժողովս։ Տե՛ս Աստուածաբան. Թուիմոյէ. Ն՛ստ. ուր եւ Ներսէսեան։ Ա. Պրոխ։

Ի՞նչ էր պղծոյն Մանիքեոսի հերետիկոսությունը։

Ա՛լ սուակաւ հայհոյութիւն, այս չարասիրտն ալ իմն մոլորութիւն ունեցաւ աննման բոլոր դարերուն վրայով. նմանելով Սիմոն հերետիկոսին, ուրացաւ սրբոյ Երրորդութեան աստուածային երեք անձանց հաւասարութիւնը. վասն որոյ ալիք բերանովն կը բարբանջէր Հոգւոյն սրբոյ

համար՝ թէ վաւերակից եւ հաւատարտապատիւ էի՛ Հօր
Աստուծոյ՝ եւ Որդւոյն Աստուծոյ հետը, այլ օտար
եւ պաշտօնեայ ի Հօր Աստուծոյ եւ Որդւոյն Աս-
տուծոյ, եւ արարած ասէր՝ էարարչաւ եւ մեծաւ մասք
ակնեալ Յիսուսի այս խօսքըս՝ «Ահա են յաւիտե-
»նական կեանքն՝ զի ճանկցեն զքեզ միայն Ճշմարիտ
»Աստուած, եւ զոր առաքեցեր զՅիսուս Քրիս-
»տոս» : Յով. ժէ. 3 :

Ահա ասկաւի հայհոյութիւնը ընելով աստը Հո-
գւոյն Համարձակ Ճշմարտութեանը դէմ, անուանե-
ցան Մանիքեանութիւնք հռոմէարտ. ինչպէս Մանիքէս
խրեմնացին ալ կը գրէ : «Ահա գարձեալ զանձնայն
»Հարս աստըս, որք յաղագս ուղղահաւատութեանն
»ատուածհամանեալ էին՛ ի մեռանելս. ընդ որս եւ ըզ
»անձն Ներսէս սծեալ առ իւր՛ ի Խուզանդիան,
»պահէ անձս պատուով, մինչեւ Ճշմարտութեանն
»առաքեալ հասանէ, որ յաղագս ամբաստանին Մա-
»նիքեան հայհոյութեանցն, զի ոչ տէր խոստանայնէր
»զՀոգին աստըս, եւ ոչ երկրպագելի եւ ոչ փառա-
»ւորելի ընդ Հօր եւ ընդ Որդւոյ, այլ օտար Հա-
»տուածոյ բնութենէն եւ ստորակայն եւ ծառայ եւ
»պաշտօնեայ, եւ ազդումն էին, եւ ոչ հոգիքն
»տանջեալք : Եւ ժողովեալ աստը Հարքն՛ ի Թաղա-
»գիոս Կոստանդնուպոլսի, Տիմոթէոս Պատ-

»տանդրտ, Արքատս Ընտիքտ, Աիւրտս Եղուա-
»ղէմի, Գրիգորիս Նիւսացի, Գեղատիս Կեսարտ,
»Գրիգորիս Նազիանզտ, Ընդհանուր Ուխտիս,
»եւ այլ եաիսկոպոսունք, միաբանական հաստիւ եւ յի-
»ատն հաւք, որք նզովեալ մերժեցին զԱաւետեան
»եւ զամենայն հոդեմատութեան»: Գիրք· Գ· Գլ· ԼԳ:

Ա.յս պիղծն Աաւետ նախ գաղատացաւեցաւ եւ նզովեցաւ ՚ի Սինհոդոսէն Ա.ղէքսանդրիոյ ՚ի ՅԱ-ամեայ տարեկան արբոյն Ա.թանասի յամի տեառն 362. եւ եւ ՚ի տարբ Յովիանէ կայսերէ յամի տեառն 381:

Ա.րդ՝ իմացանք համառօտիւ երկու հերետիկոսաց, այսինքն Աաբելի ընդհատողին եւ Աաւետի հեղինն հայհոյչին, զորս չարաչար հերետիկոսութիւնքն ոչ ՚ի մի գերեզմանն ամփոփեցին, այլ ՚ի մի գերեզմանն ամփոփեցին, զի մի գերեզմանն ամփոփեցին, զի մի գերեզմանն ամփոփեցին, զ

Ընդայն ուրեմն զգուշանալ ի նմանէ վասն բազում
չարեաց որ առաջանան վասն առնել այսպիսւոյ։ «Այս-
»պէս ասէ Տէր՝ անձամբ եւ զօրութեամբ, զի-
»տութեամբ եւ իմաստութեամբ, արուեստութեամբ
»եւ բազմապատկութեամբ, եւ զամենայն՝ իւր անձին
»հանգուցանել։ Կատարեալ է Աստ՝ անձամբ
»եւ զօրութեամբ, զիտութեամբ եւ իմաստութեամբ,
»արուեստութեամբ եւ բազմապատկութեամբ, եւ զամե-
»նայն՝ հայրածին հանգուցանել։ Կատարեալ է
»եւ սուրբ Հոգին՝ անձամբ եւ զօրութեամբ, զի-
»տութեամբ եւ իմաստութեամբ, արուեստութեամբ
»եւ բազմապատկութեամբ, եւ զամենայն՝ իւր անհիւ-
»ղեալ եւ անեղական անհնարին հանգուցանել։ Ոչ է բնու-
»թեան եւ անհասանելի իմաստութեան, ոչ արար-
»չութեան եւ բազմապատկութեան, ոչ ինչ ի մեզ
»կամ ի մերում բնութեան, այլ միայն բնու-
»թիւն եւ միայն զօրութիւն, միայն գիտու-
»թիւն եւ միայն իմաստութիւն։ Յովհ. Ա. Ժողով. 9։

Եւ սուրբն Աթանաս շնորհալին ասէ Մանուէլ
կայսրին Յունաց զսկզբանէ։ «Խոստովանիմք եւ հաւա-
»տամք զանբաժանելի զերիս զոյս ի միմեանս ժողով
»եւ միասնութեամբ, ոչ յայլ եւ յայլ բնութիւնս
»բաժանեալս ի միմեանց, քան Աստուած արարած
»եւ ժամանակ ի ներքս մուծանելով, այլ միոյ բնու-
»թեան, միոյ տէրութեան, միոյ զօրութեան, միոյ փառ-
»քին, միոյ տիրապետութեան՝ հաւատացեալ զա-
»նապականութիւն Երրորդութեանն՝ հաւատալով
»նոյնիսկ եւ ոչ զարհուրել հրէականին հետեւելով

«Արեւելք լեհաց ու Հայկազեան՝ զերեան՝ և մի հա-
«տարեալ անձնատրութեան, այլ բաժանեալք ան-
«բաժանութեամբ և միաբերութիւնք պաշտամանք՝ ըստ ու-
«ղիղ հաւատոյ մերոյ ուսանելոցն։ Կանգնել եկեղե-
«ցեաս Հայոց զատանութեան։ Կանգնել եկեղեցիս
«ամենուրեք զանձինս՝ և ոչ առաւել կամ նուազ քան
«զերեան։ և քնութիւն մի՝ և ոչ երեկս բաժա-
«նեալս լսան անձնատրութեանցն, այլ և ծա-
«նեալս Եկեղեցի՝ և սերտակիցս սրբատանութեանց՝
«իսկ և Հաւատքեամ, Հոգի և Աստուած»։ Ընդհանր. երես. 77։

Այնպէս և Գրիգորիս հանճարեղին ասէ գրե-
ալ Ամբակում պատմիչն Յունաց։ «Հաստատեալք
«և հաստատեալեալք զպաշտօնեայն և զերկրպագեալն առ
«անեղեալն և անանջատեալս՝ միով կամօք և միով
«գործեալք»։ Պատմ. ժդ. 1։

Նոյն և երկոտասանն Հարքն ի Տրդատեան
երդեալք՝ «Հաւատք անճինք և մի քնութիւն մի

„տասանաձուկ ին , զի՛ր խոտանելովք չուտէ
„սուրբ Ներսիսեան :

Ա՛րդ՝ վասնզի սուրբ Ներսիսեան հա-
մարձակութեանն հասին՝ որ ընդդէմ մերոյ
Մարկեդոնի հերձուածողութեան , նոյնանդիմաց
սուրբ Յովհաննէս Հայրապետն , զոր ի
վանեցոյն Տաճատայ Հաշտութեամբ դրկին այսպէս :
„Հաւատամք ի մի Աստուած Հայր ամենակալ յո-
„րմէ ամենայն երկինք և երկիր , ամենայն երեւելոց և
„աներեւութից , և ի մի տէր Յիսուս Քրիստոս
„Միոյն Աստուծոյ . ծնեալ ի Հօրէ յառաջ քան
„զամենայն յաւիտեան . Աստուած ճշմարիտ Աս-
„տուծոյ ճշմարտէ , ծնեալ և ոչ արարած , հա-
„մայն Հօր , որով ամենայն լինէ երե . . . . և ի
„Հոգին սուրբ տէր և կենդանարար ի Հօրէ բըղ-
„խեալ , որ ընդ Հօր և ընդ Որդւոյ երկրպագի ,
„և ի մեռելոն վարուարն , որ խօսեցաւ ի ձեռն
„մարգարէիցն „. եւ այլն :

Այս ուղղափառ հաւատքը Տաճատայ վասնզի
սուրբ Ներսիսեան՝ այս ժողովրդեանդ յառաջ
մեր մեծ քահանայապետն սուրբ Գրիգոր լուսա-
ւորէն քարոզեց մեզ ըսելով : „Ո՛ի հաւատամ ճշմար-
„տութիւն ի մի Աստուած Հայր և տէր և արա-
„րիչ և ամենայնի , և ի միոմէն Որդւոյն որ ի Հօրէ ,
„և աս Հօր , և ընդ Հօր , և ի սուրբ Հոգին՝ որ

„ի նոսին հաւատնեցաւ, և նոսա տուր զանիծեալն
„տարտարոս։ Ար ի մի տէրութենէն, մի զօրութենէն,
„մի իշխանութենէն, մի մեծութենէն, մի գլխոյութենէն,
„մի խորհրդոյ, մի պետութենէն, մի անուղղելոյն
„զօրութենէն. երբէք հատանել անձինք, մի հատա-
„րեալ հոգի, անպատում անքննին մնութենէն երես-
„պատութեան, մի խոհութենէն, մի տան-
„ջանքն, մի զօրութենէն տանջութեան։ Այժմ
Եւ տուր զերկիր Ադրիատ Նահանգի։ «Հաստատեսցի
„և զաւանիցի՝ պաշտելի և երկրպագելի զին-
„ուորն Յիսուս Քրիստոս ամենայն յերկրի։
„Ուսուցանեցի նմա, միշտ ասել, Տեարդ,
„հաւատացից։» Գործ. Ի։

„Ահեղ հնոտիքն տուր հոյլոսեան մի՛ ի
Հարսանիքն ի տուր Դոքեզալեան հարցն։ «Ար
„հանդարտեսցի Հօր և Որդոյ քարոզիչն ի քեզ տա-
„ճաժողովքն եկեղեցւոյ յոր միտիքն և գաւա-
„նիքն, հանդերձ ներողութեան անբաժանելի։»

Սուրբ հնոտիքն իմաստասէր տուր վարդա-
պետն մի՛ ի մեկնութեան Յակոբոսի առաքելոյն։
Ա՛ա. Ի։ «Ախտիցիր և անձնատրութեանն որոշ-
„նեալն Որդի և Հոգի՛ ի Հօրէ. առիթն առաքե-
„ցեալն Որդի և Հոգի՛ ի Հօրէ, և ոչ երեսպատութեան
„և ոչ երեսպատութեան»։

Եւ՝ արժան է ոչ միայն յոյժ զայդ այս տեղս պատճառել Ղուկասի Աւետարանէն մերոյ Տեառն Յիսուսի Քրիստոսի զայդ ասացեալ առակին տնտեսին անիրաւին, որ Անիրաւութեան Մամոնայի զանազանեալ ասէ, ոչ պղծեալ եւ ոչ մաքրեալ, այլ զանազանեալ ասէ զայդ ինչ որ պղծեալ է, եւ մի՛ ոք ասիցէ նմա ասել եւ պղծեալ։ «Ասասցէ» եւ՛ի միւս տեղ Տէրն Յիսուս Աղէկն Աստուած՝ «Ոչ ոք կարէ երկոցունց տնից ծառայել, այսինքն Աստուծոյ հօրն միմիայն, եւ Մամոնայի, եւ՛ի լուսոյ, Աստուած ճշմարիտ Աստուծոյ ճշմարտի, ոչ ոք կարէ երկոցունց տնից ծառայել, եւ ոչ պղծեալ»։ Եւ այլն։

Այսով եւ ոչ պղծեալ՝ եւ մեծ ճշմարտութեամբ Աստուածընկալ Հայրապետն Աղեքսանդրացին Կղեմէս, որ միւս Աստուած Աստուծոյ հայր Աղէկն Աստուածն Յիսուս Քրիստոսի հօրն միածնին, որ զայդ ինչ պղծեալ է՝ զայդ ինչ ոչ ասէ Աղէկն Աստուածն Յիսուս Քրիստոս հօրն միածինն

Ա. Յաւ ասին Տէրտէրն և իւրեան մնալու-թեանը համեմատ կը մեկնէր Յիսուսի այս խօսքը՝ «Ո՛չ ծա-»նէցեն զքեզ զասին Հշմարիտ Աստուած»։ Յօհ. ԺԷ. 3։

Ա. Այս առնետակից Տէրէն Աւետարանական հայհոյութեան բառերանքն եւ ասոր դատշեալ վախ-ճառը Տամատօմն կը յիշէ քեալ-պատհոյն մը ասերն Մովսէս Խորենացի՝ «Ընդ այն ժամանակս »երեւեցաւ Աստուած ամբոխողի, որ ասացն Տե-»ռոյ Տամատօմ, ոչ զոր Ասէի Տատաւծ, »և ոչ՝ իրեմէնէ և Տեսանէնէ Տօր, և ոչ ծնեալ »՝ի Տօրէ Տատաւծ քան զյաւիտեան, այլ օտար ան-»ե ասուած և ստուեր։ և Տետ ժամանակի դուշ-»նալ որ ըստ արժանեաց իւրոց ամբարիշտս այս »Աստուած՝ ի դատաստան ընկերաց գատապարտեաց»։ Գլուխ. Բ. Գլուխ. ՀԹ։

Եւ այս Տերետիկոսապետեան Աստուծոյ նզովեցաւ »նիկիոյ ասուրբ ծողովքէն մէջ. և մեր առաքելական Տանըժողովէ ասուրբ Նիկեացին ալ կը նզովէ անոնց Տետ ասացած ըսելով՝ «Նակ ոըք ասէն՝ Տր եղեւեն յոր-»ժամ ո՛չ Տր Ասէր. կամ Տր եղեւեն յորժամ ո՛չ »Տր ասուրբ Հոգի, կամ Թէ յոչընչէ եղեն. կամ յայլ »ան Տամանակ ասեն լինել զԱստուած՝ և կամ »զասուրբ Հոգին. և Թէ փոփոխական են կամ այլա-»ելութեան, զայսպիսիսան նզովէ Տամազգիկ և առաք-»ելական ասուրբ Եկեղեցի»։

Ա՝ասաւ ցնա ասել մեծ մեծ քահանայապետն տալը Աթե-
գան Եպիսկոպոսին յաստղատոյն տալով եւ ինքն Ոսկեայն
Նաւասարդ Յիսուսի Աթիսաոսի Համադոյ վասակից
եւ խոհակից ելեալ ՚ի Նաւասարդ եւ ՚ի Տոպուսն սրբոյ
հետ, եւ ինչպէս ոչ կրէ կարգաւորք՝ այնպէս ալ կը
խոստովանիմք։ «Բայց ինչն իւրով կամօք տուաւ
»ամենակեցոյց գալստեան իւր, և կատարեաց զկամս
»Հօր իւրոյ։ Կարգեաց Նաւասարդ ՚Նաւասարդ տալը
»Ասէին, Եթա զնասցին ՚ի նմանէ մարդ կատարել
»առաքելական։ զոմանսն զրոնք ոչինչ յոյժ
»սրտի, և զնարձիցն սկսան ցուցանել»։ Վասն
Եւ Աթիսաոսի կամ-ուղիղն վրայ եղեալ
եւ երկու սրբազան Նախնիսպատուոց մերոց Ժողովին մէջ
պատեր էՆեռնէ՝ և մատան պատեր գրելին։ «Հա-
»մարձակեալ Յիսուս Նաղովիմէ զՆէտս, որ ոչ առաց
»զՄարկէ ՚ի կրետէ Յիսուս Ընդհար։ 114։ Աթիսաոս
Հայոց եկեղեցին մատան և հանճարեղ գառ. Նե-
ղեաց սուրբ Ժողովոյ երէց հարիւր տասն և ութն
արտասան Հայրապետաց էՆեռին։

Եւս և զետ Հայոց ուղղափառ սուրբ Նախնե-
ցին, որ զՔրիստոս Հարկատուն երկու հերետիկոսա-
պատճառ եղան, որ մերոյսին Հաստատութեան
Կանոնքը յանդգնեցան բարձանել ընդդէմ անշարժ-
և անեղծանելի պարտաւանեցն և կատարեալ Միաբանու-
Ասոյ Նաւասարդ Յիսուսի Աթիսաոսի առաքելական Հայոց

բնութեան ընդ մտից երկնից բնութեան ու՝ յաղագս
երկրաշարժեան ասելոյ։

Ա.յս քարտուղարութեանս մտերիմներուն մէկն էլ
ալեքն Նեաոյ, և մեռան ալ էր ամբարիշտ Ա-
ղիքս։ Ա.յս հարցին հետևորդներուն ալ դիտել և քա-
նանին հետքերով՝ կը նայէի ինչ և ինչ Հայոց
ազգային սուրբ Նիկողոս ալ հանճարոյն անհնոյն
ազգային Հայրապետաց՝ և սիրելեաներն Յովսէփ
նեղոսն վէմքոյը հանճարոյ։

Ասենն նախ սկիզբ Նոյեան ջրհեղեղն մին-
չեւ բաբելոնեան աւերումն յայտնելիք հանճարոյ։ Ա.ինչպ
Նոյեան կատարեալ և մեծ կատարեալ Յետոյ
Բրհամայ սկիզբն հանճարոյ ինչն մինչեւ Յակոբ
բարեանջէր, թէ էր իսկական Աղին Հոր Նոյեան
յաւերժական ծնունդն, որ ծնաւ ի Արփաքշադ
սրբոյ կուսէն. այլ Յետոյ Բրհամայ՝ որ ծնաւ ժա-
մանակաւ՝ ի սրբազգեան և շնորհական Աղի Հոր
Նոյեայ. վասն որոյ այլ ի Աղի՝ ի Հօրէն Նոյեայ՝
ասէր, և այլ ի Աղի շնորհական ի Արփաքշադ կո-
չէն, այսպէս ասելով՝ սուրբ կոյսն Արփաքշադ մար-
գածնին և իսկ քրիստոսածին կանուանէր՝ և ոչ
սուտածածին. մանաւանդ ու բանդր սուտածոյին
և մարգկային երկու բնութեան անձնաւորական
անշփոթ և ճշմարիտ միաւորութիւնը ի Բրհամայ

Եհան, և պատկեր ճարտար հայկեայ թեւոյն՝ ո՛չ
տակաւ՝ տալ ամենատես Աստուածութեան լինել
ճարտարութեան: Այս պատճառաւ ծանօթա-
թեան եւս կուսոյ մերձ առեալ վարդապետն մեր
Մովսէս Խորենացի յառաջին «Ընդ այն ժամանակս
»եկաց յաթոռ նախնեացն Բնազանդացոց
»տոհմիկ յոյժ եւ ազնուական ամբարիշտն Վռամ,
»և հրեական խնդացմանց հետեւեալ, հայհոյեաց
»զաննուրբն Աստուած մարդածին լինել և ի կո-
»ւսածնէ: Բայց ծնեալն ի նմանէ առեալ
»մկրտեցն, այլ Որդի առեալ շնորհօք ի Աստուծոյ,
»և այլ Որդի ի հօրէ յաւէտ. որպէս զի լինել
»երկուս որդիս, որոյ երրորդութեանն չորրորդա-
»թիւն լինի: Այսոր որոյ ժողովեալ սրբոց հօրցն
»Ախթ ի ծովեզերն Նիկեացոց, յամի տեառն 431. ի հոյակ-

զաւետեան վիպէր Յովհաննէս, որպէս զրեալ է յԱւետարանին Յովհաննու: "Նշանակ եղիցի Նշան" : Եւ համառօտաբար զիւր հրաշալեացն տուեալ Տէրն ժողովոյն այսպէս զրելով : "Սուրբ Ասհնհոգոյն ժողովեցաւ զիս ի Հաւատս ամենայն ազգաց ի չեռն սրոց ժողովոյս լուծար ի հարկէ քուէի, և յամենեսեան եկեղեցականաւն տան, ի Հանուց ի բաց անջատեցար:" Ի քեռ Յոհ. Աստ.:

Ա.Յոհաննէս Տարագոյն մկրտութեանն և պատմէ զաւետ պահելոյ համար տուեալ և ուղղակաւս նկարագրէ զեղելութիւն մեր Տեառն՝ Հնոտհոգ տուեալ Յոհաննեսի զի զրեսցէ զայն ի զիրս Ասհնհոգոյ տուեալ Աստուածայնոյն մեր Տեառն և Լուսաւորչին մերոյ տուեալ Աստիպա քարոզել Յաւետն: "Բայց զնացէք ի նոյն իսկ հասարակաց տան զաւանակիցացդ զոլոսան ի Հաւատս, և ի Հանուցանել զնոսա ամենայն զոր եհետեցուցի ձեզ: Ա.Աստուածոյ՝ տուեալ Աստիպա Աստուածոյ՝ տուեալ Աստիպա զնացէք, զնացէք

Եւ առին զնա ածին առ Աստուածն պատճառելով
առաջադրելով՝ ասեն. «Այս մարդ խոչընդոտէ
»հաստատել աշխարհս Հռոմայ եւ ինքն անձնատրէ՝
»թագաւոր անուանելով զանձն քրիստոս, որ ինչ
»ինչ է ընդ արեւով ոչինչ հնազանդի հարկաց
»հայր: Առաւել ի սեպհական իւրում ծնելն
»զարեւ, եւ ելեալ անտի յօդուածսդարեւ, մինչեւ
»հասին անտրտունջ անվհատ մինչեւ ի
»անդադար առաքելոյն: Ի վերջ ծայր
»մինչ՝ առաքեն զնա»: Գործ. ԼԲ. 5:

Եւ քրիստոսհայրն մեր առին Պաղեհս հա-
նեցան ընդդէմ Աստուած մերոյ հաստատելոյ
հիւսէ այս մեղ առն Հռոմայեցոյ: «Յառաջ քան
»զյարուցեալն ոչինչ նախատեալ առնուն, այսօր յերկրի
»երեւեալ Աստուած և մարդ կատարեալ»:

Տեսանէին եւ մեծ ի փոքուն չարաչար մարտնչեալ
ամենայնիւ Աստուած, առին Աստուած շնորհալ
յաղթէր՝ և շարականն ասէ: «Ուրախ եղիցին ամե-
»մարտ՝ երկնքն երեալ առանձնաբար. վերին
»պաշտօնեայ հոգիս յօժար՝ բոլոր ընտրեալ մարդ
»պարտ սակաւ. ոչ սիրեալ ի գործս՝ և սիրեալ
»անդադար վարդապետս. այլ մի և նոյն պատ մարդ
»միայն կամաւոր»:

Այս Հոտոլեայն ումն և ումն բառերը ընդդէմ
բարեխառնեալն Աւետարան ասելն ոչխար յայտնի կ՚ընդդէմ
դնելով՝ «Այլ նայն ծնեալն ի Հօրէ անժամանակաբար՝
»ծնեալ ի ժողովրդեան յաւիտենից, և Որդին Աստուծոյ
»ելեալ Որդի մարդոյ, ի ումն Աստուծոյ արդի, և
»ումն՝ մարդոյ, զիարդ արդի յերկիր բառանալով ար-
»դիւն՝ բան հայհոյութեան Աւետարանիս»։ Էջ 78։

Այլ այս Հոտոհալն հայրապետին մեր այս ու-
րախարութիւնը առանապարհ կը դրէ։ «Նայն
»բանն որ էր՝ ծնունդ հօր, երբեւ մարդին՝ յարութեան
»ժամ, Հշմարտապէս՝ մեռանել, կի մկրտուել
»ցաւք՝ ի՛ք առաջել։ Այնմ բնութիւնն՝ առա-
»ջացեալն, մեռանելք՝ մահկանացուութիւն։
»Եւ մահացեալն՝ յառնելով՝ ի նորին, երբեւ անմահ
»կենդանի անմահ։ Ա՛յ ումն՝ անմահ ումն մեռանել, և
»ոչ մեռանել՝ անմահ մնացեալ։ Ասելն ծնունդն՝
»արտաքսելի, նոյնպէս և մահն հրաշալի։ Եւ երկու-
»բնեան՝ անբնեալին, կի Աստուծոյ՝ ի արարչի»։
Էջ ուսա արդ. երես. 239։

Եւ այ բառակոյտ կ՚ելոյ այդպիսով՝ մեր առջև
եկեղեցւոյն ուղղափառութիւնը հանդիսացուցանել
այս մեր ազգասէր Հոտոհալն հայրապետը, այլ և
նկատել Աստուածայնութիւնը կի դէմ ու Աստուած
հայոյն Ճշմարտ։ «Այնպէս նկատիք ի զայնպիսի
»ոչ ի կերպս բնութեան բառ-անեն զկի Բրիստոս

»լսա Ինձ, այլ սակաւ գաւառաւ՝ և այլ
»գնայր, գնայր չարչարելի և անդադար, և գառա-
»ւածն աղաչէր և ասէր. և այլ վիրաւորե-
»Թեանն տան գերիսկզբանցն գերչարչարեալն և գան-
»չարչարեալ Թեանն » ։

Ընդհանրական երես. 94 ։

Ուրեմն Հայոց եկեղեցին Աստուածական սրտանց
և հեւանոսութեանը հերքելովն և նզովելովն այս
օրուան օրս ուչ հերձուածող է և ուչ հերետիկոս ։

Այլ՝ սկսեալք մեզ քրիստոնեայս հերե-
տիկոսութեան Նեստորի չարտային մոլորութեանը
յայտնել առաջի ։

Այս սիրոյն Նեստոր չարտաչար մոլորեցաւ
Յիսուսի Քրիստոսի Որդւոյն Աստուծոյ Հշմարիտ և
կատարեալ մարդեղութեանը վրայ, որ բարբառէր
Թէ մարմինն որ էրն ի Մարիամ Յիսուսի չէր ան-
հաց, այլ՝ նորին՝ ոչ մարդ էրեալ բնութիւնը առ
նոյս Աստուածածնութենէն առած չէր, այլ այն մար-
մինը՝ որով երեւեցաւ աշխարհս ի, էրկնքէն
բերած էր Քրիստը, և այս մոլորութեամբն առաջ նոյս
Աստուածածնութեան խափանէս առաքածոյ պէտ
էր որ յանդգնէր խօսել, և մանաւանդ Քրիստոս
նոյն առաքածոյն և մարդէրեալն երկու բնութիւն
անշփոթ և անբաժանելի միաւորութիւնը՝ որ ի
Քրիստոս Յիսուս տրեր պիտի առանձին Հերետ

„Եւ ես ասացի նմա. Տէր իմ, դու գիտես։ Եւ նա ասաց ինձ. „Սոքա են որ եկան ի նեղութենէ մեծէ, եւ լուացին զպատմուճանս իւրեանց եւ սպիտակեցուցին զնոսա յարիւնն Գառնին։

Ասաց պէտ իւր առաքեալն Յովհաննէս եւ ամենայն սուրբ եկեղեցի. „Ալէլուիա։“ Ալէլուիա նշանակէ „Գովեցէք զՏէր“ եւ ուղղութիւն եկեղեցին Հայոց հանեալ ասէ. „Գովեցէք զՏէր ամենակալ, զի բարի է Տէր եւ ողորմութիւն նորա յաւիտեան։“ Եւ ուղղութիւն Յունաց հանեալ ասէ. „Գովեցէք զանուն Տեառն, զի սուրբ է Տէր եւ ողորմութիւն նորա յաւիտեան։“ Եւ ուղղութիւն Ասորւոց հանեալ ասէ. „Գովեցէք զանուն Տեառն, զի քաղցր է Տէր եւ քաղցրութիւն նորա յաւիտեան։“ Եւ ուղղութիւն Ղպտացւոց հանեալ ասէ. „Գովեցէք զանուն Տեառն, զի ողորմելի է Տէր եւ ողորմութիւն նորա յաւիտեան։“ Եւ ուղղութիւն Եթովպացւոց հանեալ ասէ. „Գովեցէք զանուն Տեառն, զի ողորմելի է Տէր եւ ողորմութիւն նորա յաւիտեան։“ Եւ ուղղութիւն Ղազար

„Ընդ որում ասելով, որ ոչ ոք կարող է ծառայել երկու տերանց։ Զի կամ զայն ատելով զայս սիրեսցէ, կամ զայնմով զայսմ հնազանդեսցի։ Չէք կարող Աստուծոյ ծառայել և մամոնայի։“ Եւ ապա ասէ. „Վասն այսորիկ ասեմ ձեզ, մի հոգայք հոգի ձեր, զինչ կերիցուք, կամ զինչ արբցուք, կամ հանդերձիւ ձերով, զինչ հագցուք։ Ոչ հոգի առաւել է քան զկերակուր, և մարմին քան զհանդերձ։ Նայեցարուք հաւուն երկնից, զի ոչ սերմանեն և ոչ հնձեն, և ոչ ժողովեն ի շտեմարանս, և հայր ձեր երկնաւոր կերակրէ զնոսա։ Ոչ դուք առաւել քան զնոսա կարէք։ Եւ զհանդերձից համար ընդէ՞ր հոգայք։ Ուսարուք զշուշանաց դաշտի, որպէս աճեցուցանեն։ Ոչ վաստակին և ոչ մանեն։ Բայց ասեմ ձեզ, զի ոչ Սողոմոն ամենայն փառաւորութեամբ իւրով զգեցաւ իբրև զմի ի սոսին։ Եւ եթէ զխոտ դաշտի զայսօր կայ և վաղիւ ի հնոց արկանի, Աստուած այսպէս զգեցուցանէ, ո՞չ առաւել զձեզ, սակաւահաւատք։ Մի հոգայք ուրեմն և մի ասէք, թէ զինչ կերիցուք, կամ զինչ արբցուք, կամ զինչ հագցուք։ Զի զայս ամենայն հեթանոսք խնդրեն։ Գիտէ հայր ձեր երկնաւոր, թէ կարիք ունիք զայսոսիկ ամենայնի։ Այլ խնդրեցէք նախ զարքայութիւն Աստուծոյ և զարդարութիւն նորա, և զայս ամենայն յաւելցին ձեզ։ Մի հոգայք ուրեմն վասն վաղուան, զի վաղն հոգասցի վասն անձին իւրոյ։ Բաւական է աւուր չարին հոգի իւր։“

Եւ ասէր նաև առակս. „Ոչ ոք կարէ կապել ի վերայ հին հանդերձի նոր կտաւ, զի ոչ պատառէ զնորն, և հնոյն ոչ հաւասարի նորն։ Եւ ոչ ոք լցուցանէ գինի նոր ի տիկս հինս, զի ոչ պատառեսցի գինին նոր, և տիկքն կորիցեն, և գինին թափեսցի։ Այլ գինի նոր ի տիկս նոր լցուցանել պարտ է, և երկոքին միանգամայն պահեսցին։ Եւ ոչ ոք որ հինս ըմպէ, կամի անդէն նոր։ Զի ասէ, թէ հինն քաղցր է։“

Եւ ասէր առ աշակերտս իւր. „Ոչ է հնար, որ գայթակղութիւնք չգան, բայց վայ նմա, որով գան։ Լաւ է նմա, եթէ քարի ջրաղացի մի կապեսցի ի պարանոցի նորա, և ընկեսցի ի ծովի, քան զի մի ի փոքունցս յայսոսիկ գայթակղեցուցանիցէ։ Զգուշացարուք ձեզ։ Եթէ մեղանչէ եղբայր քո ընդ քեզ, նզովեա զնա, և եթէ ապաշխարէ, թող նմա։ Եւ եթէ եօթն անգամ յաւուր մի մեղանչէ ընդ քեզ, և եօթն անգամ դարձցի առ քեզ, ասելով, թէ ապաշխարեմ, թող նմա։“

Եւ առաքեալքն ասեն Տեառն. „Յաւելո՛ զհաւատս մեր։“ Եւ Տէրն ասէ. „Եթէ ունիցիք հաւատս իբրև զհատ սնդիկի, և ասիցէք թզենւոյդ այսմիկ, թէ արմատանա՛ և տնկեա՛ծով մէջ, և հնազանդեսցի ձեզ։“

Եւ ասէր. „Ո՞վ է ձեզանէ, որ ունիցի ծառայ հերկեալ կամ արածեալ, որ դարձեալ ի գալ իւրմէ ասիցէ ցնա, թէ մատի՛ր անդէն և նստի՛ր ընդ ճաշ։ Եւ ոչ ասիցէ ցնա, թէ պատրաստեա՛ զինչ ընդ ճաշ իմ, և զգեցո՛ զանձն քո, և սպասաւորեա՛ ինձ, մինչև կերայց և արբից, և յետ այսորիկ դու կերիցես և արբցես։ Միթէ շնորհակալ լինի ծառային, զի արար զհրամանսն։ Ոչ կարծեմ։ Նոյնպէս և դուք, յորժամ արարիցէք զամենայն հրամանսն, որ հրամայեցան ձեզ, ասացէք, թէ ծառայք անպիտանք եմք, զոր էրն արարեալ։“

»տան, այսինքն՝ Հրեայք վայելեալ անշնորհաւոր
»և անիմաստին»։

Եւ ելլեալն առաջ Հրեշտակապետն ասէ Աբրահա-
մի՝ «Վասն զի ես գիտեմ զքեզ, զի՛ դու պատուի-
»րեսցես զորդիսն քո և զտունն քո զկնի քո, և պա-
»հեսցեն զճանապարհ Տեառն՝ առնել զարդարու-
»թիւն և զիրաւունս, զի բերիցէ Տէր Աբրահամ զոր
»խոստացաւ Տէր Աբրահամու՝ ասելով, եթէ օրհնե-
»լով օրհնեցից զքեզ, և բազմացուցից զսերմն քո
»իբրև զաստեղս երկնից և իբրև զաւազ որ է առ
»բերանով ծովուն»։

Զայս ամենայն Գրիգորիոս երանելի համա-
ռօտելով ասէ Մանուէլ հոյոյն Յունաց եպիս-
կոպոսին՝ «Նշմարիտք և ամբաստանելիք եմք, որ զմիա-
»ստուածութիւնն և զերկնային Երրորդութիւնն
»ասելով՝ և ոչ յատկութիւնս զանազանելով՝ շինե-
»ցաք մեզ կուռս և կռապաշտութիւն»։ Ընդհանուր եդես. 114։

Այլ այս առեալ ոչինչ էնդեմ պիտի ասել շատ
վկայութիւններ ի սրբոցն և երջանիկ Նախա-
հռոմանեցին՝ և շնորհալուդ առաքելականացն,
որ ոչ յատուկ բերեն, և ոչ առանձին Երրորդու-
թեանն և առանձնական միութեանն հետ ոչ հա-
մեմատեն։ Հրովիք և բառական պիտի

Համարիմ մեր ևս հոյլատակութեան արդյն Աբրահամ շնորհալւոյն զայս առաքելական առաջադրութեամբ թխեալ։ «Բանն անհնարին՝ ըստ հոմերեան, եղեւ »մարդին՝ ձշմարտաբերեան։ Օրէնն պահել՝ ան»կարելոյս, և վերս առեալ՝ առաքեալն Պօղոս »հառնեցին՝ պռոնկելի, Ոչառած ըստ մարդ՝ բնու»թեամբ հառնեն։ Ո՛չ հոմերեանն վախեխ, և ո՛չ »ձեռակ՝ հերոսական։ Պահեց առաջ՝ ժանտն էր »սկզբն, Թէ ո՛չ մարդին՝ առ խնդալն։ Ընդ առ »աչօք՝ անց ընդ հոսանն, խորհրդակի նմանապէս։ »Կամ կառապան՝ հրահանգեցաց, որ զբոնութիւն՝ »ո՛չ առն յինքեանց։ Միայն զձերս քանգակեալ, »և լոգանակ՝ նեղ ակոսեալ։ Եւ ո՛չ երկուցեն »մոմեղէն, բաժանելով՝ յերկու բնութիւն։ »Եւ կամ յերկուս՝ որպէս ըզմին, ըստ Վեստորի »չարափառին»։

Այս տեղս ալ առը ելիզեկին Հայոց լեզուն ուղղակաս վարդապետութիւնը հանդիսացաւ՝ և հաւատս ուղղակաս և բարեպաշտ առակի ձշմարտութեանն Աստուծոյ, և առակի ձշմարտութեան և ուղղակաս քրիստոնէից։ ուրեմն այսօրուան օրս Հայք ո՛չ հերձուածող են և ո՛չ հերետիկոս։

Ա՚ստ՝ եւ ըստ մեզ այս առեալ ինքն ՚ի շատ
մեր ուղղախոհս առաքեալ եկեղեցւոյն Հռոմայ՝ առաքեալ
Յուդայն Կառուծոյ վրայով ունեցած կասկածեալ
խոստովանութիւնը եւ ձշմարիտ գաւանութիւնը
հանդէսացուցանել՝ ուր յայտնելով անկասելիս
աստուածականութիւնը, այլ զօրացեալ ամենայն
և անհնազանդական շնորհէն նորին անխոտոր տէ-
րութեան։ ըստ որում՝ «Ո՛վ ուր գտաք՝ որ խո-
տոլցեր, այլ Հոգին առեր»։ Մարկ. ԺԴ. 11։

Եւ քանզի՝ ըստ նոյնատրութեանն շը-
նորհատուին Հոգւոյ սրբոյ առաքելական մա-
նաւանդ աստուածութեանց, որպիսիսկ ասին հաւատալիք
մեր Հոգւոյ և կեանքս ուղղախոհ գաւանութիւնը
Եկեղեցին մեր Հոգւոյ՝ ասելով։ «Հաւատամք ՚ի
Հոգին սուրբ. յայտնեցին ՚ի կատարեալն»։ Եւ այնու
Հաւանեցի «Հաւատամք ՚ի Հոգին սուրբ» ասե-
լով, յայտնի կը կատարելանիցի, որ Հոգին սրբոյ

ոբեսաար շնորհեն կը վրկուիմք և հոգւոյմիք մե-
ղաց ազատեալ թեննէն. և կը նայուի մեր հոգին որը-
բան թռչնաձք Տզուոյն ոտից, և Տօր Աստուծոյ ընտ-
րեալ շնորհաւոր որդի կըլլայք՝ և ժառանգ աստ-
ուածային փառաց, և ժառանգակից Յիսուսի Քրիս-
տոսի վրայ. վասն որոյ կը վկայէ սրբոյն
առաքեալներէն Պօղոս և Պետրոս: „Ընտրեաց զմեզ
„Աստուած ի սկզբանէ՝ ի վրկութիւն սրբուեցման հոգ-
„Տզուոյն: Ա. Թեսաղ. Ե. 12: „Աստ կոչեցաք ի գիտու-
„թիւն Աստուծոյ Տօր, սրբութեամբ Տզուոյն:
Ա. Պետր. Ե. 2:

Ինչ ոչ ոք մոքով կը դիտ առը վարդապետու-
մեր Սուրբին շնորհածին: „Ոչ ոք կրնայ գալ առ
„Տոգի ոչ թէ Հայրն ձգէ՝ որ Աստուծոյ Տոգին է, առեալ
„ոգին ի բնութենէ նորա՝ և ոչ արտաքոյ նորին.
„իսկ այլ ամենայն հոգիք որպէս ի նմանէ առեալ
„գիտութիւն և գիրեալ, նմանատիպ և ի նմանէ ունին
„յատկս զարերութեանն և գիշխանգիներուսութեանն:
Արեք. 187:

Եւ առը հոգւոյմիքն մեր Աստուած շնորհածին
հրեղէն շուրանիւն: „Ոչ միշտ բնակուսոյ սրբոյ. և
„գործիք առաքեալք, և միշտ բնդ Տօր և
„բնդ Որդոյ հաղորդեալ և Հոգեալ:
Վասն որոյ ինչ բարգաւորութեամբ առը Տո-
գւոյն Աստուծոյ սրբարար և սրբացուցիչ շնորհ

ասելով : ,,Հաւատամք ե՛ւ Հոգին սուրբ. յամենայն
,,և՛ Որդի հաւասարէ" :

Յայտնի է ամենայն իմաստասէր ճանաչելոյ եկե-
ղեցական վարդապետութեանց, որ Նիկիոյ սուրբ
ժողովն սրբատուր Հոգին սկզբան խօսեցաւ
սուրբ Հոգւոյն համար : ,,Հաւատամք ե՛ւ Հոգին
,,սուրբ" : Բայց Կաստանդնուպօլսոյ սուրբ ժողովն
սրբատուր Հոգի՝ ընդդէմ հոգեմարտին Մակեդոնի
չտուաւ մերժել զանունն զոր ետուին սուրբ հարքն :
,,Հաւատամք ե՛ւ Հոգին սուրբ տէր և Կեն-
,,տարար, ՚ի Հօրէ ելեալ, ընդ Հօր և Որդւոյ
,,երկրպագեալ և փառաւորեալ" : Որ համար
ձանիւ այս տեղս ըսելոյ՝ որ այս երկու բառերը
,,յաւիտեան" և ,,՚ի կատարեալն", որ և ինչ ուղղափառ
և կրօնավարիս առաքելոյն քննեալ ըլլայ ձշմար-
տութեան հոգւով՝ պիտի վկայէ՝ որ սուրբ Հոգւոյն
Աստուծոյ համարոյ անձնաւորութիւնը, և նոյնա-
պէս ընդ Հօր և Որդւոյ միութիւնը, և աներեւոյ-
թական էութեան հատկութիւնը՝ այս
երկու բառին մէջ յայտնի կերեսնայ . և Նիկիոյ
սուրբ ժողովն և Կաստանդնուպօլսոյ սուրբ ժողովն

արտասան Հայրապետաց Հռոմայեցւոց Թերեւս կամ
Տաճկաստան ըլլալին պատ՝ առած եւս Հրեշտակն եւ
Հոգեպատ առաքելական Տաճիկ-ապերն ալ կոյ
այս բառերուն մէջ • «յանեցին» եւ «ի կառապետէն»:

Ասոր ալեւոր ինձի Թուեցաւ Թէ այս բառը «անել»,
ու այս բառով կ՚ենթադրուի Թէ ասոր Հոգեպատ
դարձուածովը կ՚ուզեն ըսել՝ «Ան անելն ի՛նչպէս կ՚ըլլայ
եւ ու կ՚ըլլայ ի՛նչ Պատճառաւ կ՚ըլլայ»: Ալեւոր ասոր
«ի՞նչ ու Ինչպէս, ի՞նչ Պատճառաւ եւ Հանուրդ ի՞նչ
Պատ՝ առաւ ի՞նչ Պատճառաւ եւ Հանուրդ ի՞նչ ու
Ինչպէս

«Ընթացանել Պաւղոս Հայր ամենայն, ընկալ զմարգարէութիւն ի Յովհան իմաստասէր (՚ի Հատէ երեսուն Թաւխատոց)։ «Ելն անել (այսինքն՝ Ադէն) յանել զէն լինել Հօրէ, մարմին առացեալն յայտանել զամենեսեան»։

Եւ առեր Ադիտ հրեշտակապետն վարդապետն մեր ՚ի բանն վասն ուխտի Հաւատոյ։ «Հաւատալ Պաւղոս Հայր՝ հաւքին ձշմարիտ, զի հաւատալ անել»։ Պատճառ ու Ադէն Պաւղոս Հայրն Քրիստոս Հաստատել իր գաւանիլն։ «Պաւղոս Հայր անել»։ Լինչպէս կ՚ելնէ Հաւատոյն։ «Ընթերցեալ եղեալ մարդ. առեալ զարմանալի մարմնոյդ մարդկան»։ Եւ ՚ի Հաւատոյն մեծ երկուշաբաթի կերպն մեծին Յովհաննու պատճառ մերոյ։ «Ընթերցի ՚ի Հօրէ ծնեալ Ադէն»։

Պարտիկն յայտնի եղաւ՝ որ Հոգին սուրբ Պաւղոս Հայր է «անել»։ Հայր Պաւղոս Հայր է «անել»։ և Ադէն Պաւղոս Հայր է «անել»։ այս ուրեմն սուրբ Հոգին է Պաւղոս Հայրոյ, Հայիմպատոն և Հայրոյ Հօր Պաւղոս Հայրոյ և Ադէն Պաւղոս Հայրոյ երկրորդ պատճառ և վարդապետել ընդ Հօր և ընդ Ադէն, և ոչ պակաս քարոզութիւնքն Հոգեմատոյ սիրոյն Մահիդոն, պակաս զի Համբարձումն (՚ի վերնատեառն պատարտել)։ «Մահիդոն սիրարկեալ շատ խել

»պատմողը՝ ի չար արմատից անուն, հայհո-
»յեալ ժանտութեան բերանովն զԻսրայէլն առաք՝ ծա-
»ռայական և կրաւորը և արտրուժ զնա առնել. զար
»ժողովել Իսրայէլ առ Աստուածդնտութիւն
»պիտի Աստուած Իսրայէլի՝ որ ի միտս առնէ զա-
»մանեցին զնա Համախտութիւնքն իւրովք՝ ի միտս և
»ի մեծս, և դառնանցին զնա Նաման ձգնարկս Աս-
»տուածոյ ձշմարտի զԻսրայէլն առաք. զի պատճառ
»Նամանայ ձշմարտի զԻսրայէլն առաք՝ ոչ ի Աստուծոյ և
»Իսրայէլ արդ, զնդրեմ խառնաղիութիւն (իսկ
»խառնաղիութիւն) Սարեպ կնոջացդ, և զա-
»մանեցին Համարեմ Համաստուածութիւն զնդ-
»պիտի Աստուած և Սաղիզանի չարագործ և անհաս-
»տատ զամբարտաւանութիւն»:

Այստ մեզի բառս այս «յանդիմն» բառական ի պատասխանագրացութիւն հայհոյել սկզբ զնդրեն Սաղիզանի՝ և կռնծանել չարագործ առնել: Եւ Ծնեալս այս պրտիճելի և անհնարս կոչն «յանդիմն» կռնծանել ասելի բառ մի կնդրեն, բայց շատ անդամ առնուն պատասխանի բառերս կռնծանել իմաստի զնդ պատասխանի, կնշանակ Աստուածդնտութեան զնդ-պիտի Սաղիզանի ա-զանգեցին պրտիճել Իսրայէլ, որ այս կոչեցին է: «Տէր և կնդառ-
»նուցին, ի Հոսէ կոչն, զնդ Հոս և Աղուց կռ-
»կռնծանելոյ և ձշմարտելոյ»:

Տես այս ընդունելի բառը գնելով Հաստոցն ոսկեզօծելու վերաբերեալ առնելն մի Աստուածային Հայեցողութեան մեր եւ խառնելն Աստուծոյ Հանգստութիւնը, առնելով անդունդս Աստուածութիւնը, եւ մարդկութեան բնութիւնը, եւ այս բառը առնելն պարտական անուն կամարկել՝ տալով։ «Ընդ բնութիւն՝ ինչ ինչ ընդ դիմօք խնդրէ, հատուած եւ մարմնոյ եւ ինչ բաղկանայ։» «եւ պղպեղ. եւ պղպեղոյ եւ ինչ բաղկանայ։»

Աստեղն մեզ պղպեղաստեղիւն ոչ այս Հաստոցին վերայ պատկերացեալ գտանեմք, որ վերջ եւ խառնակեալ բառիւ։ «Հաստոցիդ եւ ի Հոգին սուրբ յանեալն եւ ի կատարելոյն»։

Աստուծոյ Հոգի՝ ոչ այս «կատարեալ» բառին մէջ պատկերացեալ բնութիւնն Քրիստոսի եւ Հոգւոյն սրբոյ հաղորդութեամբ սուրբ երկրորդին Աթոռոյն եւ պէս պէս տօնից եւ ինչ ինչ ընդունելութեամբ պատկերացեալ Հաստոցին վերայ պատկերացեալ եւ ինչ ինչ ընդունելութեամբ

Այս առաքելն ներգործութեան շնորհաց առաքեալ Պօղոսի Առաջի համար շատ անգ կը դնէ Պօղոս առաքեալ։ մանաւանդ Ս. կոյնթոսացւոց թղթին մէջ բացայայտ կը խօսի։ «Ո՞վ ուր կայ որ ասէ՝ ահա գՅիսուս, եթէ ոչ Հոգւովն սրբով,» եւ թէ։ «Ոմանք իրենց մէջ ասացին թէ նեղուց է, ոմանք ասացին թէ նեղուց է, ոմանք ասացին թէ նեղուց է, ոմանք

»խոտովանելիք զանձնոյն պարտեաս ՚ի մեզ ծալը
»լեալ և աձեցեալ։ Որ ձեռնադրեա առաքեալս,
»լցուցանեա մարգարէս, ուսուցանեա վարդապետս,
»բարեաւեղուցանեա Համբս, և բանս զկենալ
»ասանՋս խրից»։ Պետ. ԼԴ. 2։

Ընդ վերոյդրեալ առաջարկեցեալ ընդհանուր սուրբ Հոգւոյն գործոյ ընդ Աստուծոյ յայտանեց մեզ իւրեն ներգործական ընդհատակաշխատութեամբը, որ և նոյն ինքն էնելքին Հաւատն և անձնատրական անսասկման կատարելութիւն, որ իւրեն զերապատիւն և անեզ էութեամբն ունի. ապա զրակս Հայր Աստուած և Որդին Աստուած՝ նոյնպէս և սուրբ Հոգին Աստուած է անեզ էութիւն. վասն զի երեք անձն սրբոյ Երրորդութեան մեկ աստուածութիւն է, մեկ զօրութիւն է, և մեկ էութիւն. ինչպէս ևս քարոզէ մեծ քահանայապետն մեր Պետրոս ասելիչ։ «Մի է »բնութիւն աստուածութեանն և անխոտոխտ խոհե»մութեանն, մի արարչութիւն է և մի բարերարու»թիւն, մի տէրութիւն, և մի զօրութիւն»։ Յովհ. Ա. եբէ. 6։

Ընդ սուրբ Հաւատոյդն սրբանչելի և հոգեշունչ Հատը յայտնի ինչ մեզ. որ սուրբ Հոգին Աստուած է կատարեալ անձնատրութիւն, պարէս և Հայր Աստուած և Որդին Աստուած։ Ինչպէս որ սուրբ Պետրոս Առաքեալն ալ ևս ՚ի Գործս

զալատան տալը Հոգին Աստուծոյ : « Բարեաւ
»հանճարոյ , առաքելեան վերոյ , անթարգմանելի
»խորհրդ Աստուծոյ : Ու դու միայն վինդ չեսիս
»Վենեք առաքեալներն , ոչ թէ ամենայն , ուրոյն
»ներշնչութեան , յորմէ զօրացան
»երեսուքեան ամենեցուն » :

Բայց ո՛չ երեք այս տրոց նշանակութեան երեք անձնաւորութիւնքը զատ զատ բաժնուած էութիւններ կ՚իմանամք . այլ մանաւանդ երեք անձինք մի բնութիւն է նոյնպէս , և մի աստուածութիւն է համարձակ . մի տէրութիւն է համազօր , և մի իշխանութիւն է համահաւասար , որպէս կը խոստանայնիք ընդ տրոյն Վերտոի շնորհալի հոյրապետն մեր : « Խոստովանիմ Աստուած զՀայր , »անճառ գԱրդին , անժամանակ Հօր միածին : Խոստովանիմ Աստուած զՀոգին , Ի բնութենէ Հօր »ելոյթն : Երրեակ անձամբ՝ Նշանակութիւն , միաբնակ աստուածութիւն . մի էութիւն՝ և մի բնութիւն , մի տէրական իշխանութիւն » :

Տեսանք ո՛ մեծահատոր ընծայեցուածքն , զի տուրք Հոգին Աստուած ո՛չ տրտուած է և ո՛չ ալ պարտ էր և ոչ ալ պարտաւորեալ Վարդապետն Վերտոի հոյհոյելէն և հոգեմարտելը կը բաղդատէին , այլ « առնել » բառէն և « կատարեալ » անձնաւորութիւն Վեռանէն համառօտակի

Հօր Աստուծոյ և Արարչի ամենից։ Լինէին որ սէր-
եաղան և երանելի Հայրապետութ զառանցէին, նոյն-
պէս ալ մեր տէրը Նիւթեցին կը խառնէին և
Քրիստի՝ է Հարսնիքին «Ոչ անձնատուր գէտ-թիւն
»ելլեցին՝ է Հօրէ Հոգւոյն սուրբ զառանցեցին,
»և նոյնպէս բնութիւնք Հօր և Արարչ Հաստատ
»բուռ, սուրբ բանաւորութիւնք Հոգւոյն ամէն»։

Ինչ յոյժ ախտի եղաւ վտիտ՝ է շատ, որ ամենայն
սատանայապաշտական նոյնը խնամեցին կը պարտ-
նային այս եղելութ բան քանակին վրայ, բայց բան
խնամեցին ամենայն «տեսիլք» և «հոգւոյ
»տալն» որ և Հոգւոյ Նիւթական Հաստատ կը խոս-
տանային և կը զառանցէր բանալ։ «Հաստատութ և՝ է
»Հոգին» և «Հոգին՝ Հայր բան պատրաստէ՝ և Հայր Արարչ
»բուռ, սուրբ բանաւորութիւնք Հոգւոյն ամէն»։

Բանին անձնատուր Հայրապետն սուրբ Հոգւոյն Ար-
տաքոյ անսկիզբն է՝ ինչ որդի անեղ և անխա-
չան է՝ ինչ որդի է հաստատեալ։ Բան բանի Հայր
հանին սրբոյն Աթանաս Հրամանաւ։ «Հոգին սուրբ
»եղ միշտ և է և եղիցի։ ոչ սկսեալ՝ և ոչ գադա-
»բուռ։ այլ միշտ ընդ Հօր և ընդ Արարչ հաստատեալ
»և Հաստատ»։ Եւ այն Հրամանի՝ է Յետոյ սրբին։
«Ո՛չ է յառաջ՝ Հայր քան զՈրդի, և կամ Արարչ
»քան զՀոգին՝ միշտ սրբոյն Հայր՝ միշտ յաւիտեան,
»և Հաստատ-ի՛ն՝ միշտ Հոգին Հաստատ»։ Ասել է՝ ոչ ոչ
սկսեալ է ոչ ու՛ր ի ժամ, և ոչ գադարեալ է՝ ի գոյ

ալ տալէս Հայր Ադամած և Մորն Եւաւած՝ ի յաւիտենից են անվերջն՝ և անեղական յաւիտեան. Նոյնպէս և Հոգին սուրբ ոչ սկիզբն ունի և ոչ վախճան. զի ի յաւիտենից և բնութենական Հօր և Որդւոյ. և այսպէս ուսոյց մեզ մեծ քահանայապետն մեր տառիւք յաւետից՝ «Աշակերտատուք են (Որդին և Հոգին սուրբ) վարդեան խոստովանեալք ընել Հօր և որ Հայր է» (Յովհ. Ժ. 30։ Ը։

Եւ սուրբ Գրիգոր լուսաւորիչն մեր այս մասին ուսոյց մեզ յաւետ՝ «Հայր յաւիտենից, Որդի՛ն Հօրէն, և Հոգին՝ ի նոցանէ և ի նոսին. խոստովանեալքն Հոգւոյն սրբոյ, հաւատամք՝ ի լոյսն ճշմարիտ, ի բնութիւն լուսոյ, ի լոյսէ լուսաւորեալ, ի ճշմարտէ ճշմարիտ»։ Վարդապետ. եր. 329։

Ահա այս սրբոց հօրն մերոյ Գրիգորի լուսաւորչի ճշմարտութեան բացատրութիւնը կ՚ուսուցանէ Ներսէս շնորհալի սրբազան հայրապետն մեր յաւետ։ «Աստ-

„տալանիկը և դէպոդին առաջ գշմարտապէս Հոգի
„Աստուծոյ ... յաւէտ երեսաց յանդիմանեանն
„Հօրէ անանձնապատար անձնասրտութեամբ հատարեալ,
„անիմանալի և անճառ յերկնից պտղով լսա եղեն
„ատամնաւորի՝ առ՛ի Հօրէ միայնոյ • հակ լսա ունա-
„հրեշտակաց և շնորհաբաշխութեան՝ հաւատարապէս
„Հօր և Որդւոյ, լսա սահից Որդւոյ յաղագս նորին
„Հոգւոյն։ Ո՛չ ևթէ յանձնէ լինէր խօսել, այլ միմիայն
„անտի առնու և պատմէ • զի ամենայն որ լինէր Հօր
„է՝ ասէ, իմ է • ուստի ևս ակնդէն ունելով ժամանակի
„և ուշ վարդապետութեան՝ լսա արտրածոյ»։

Եւ երանելին Յոհաննէս Կոստանդնուպոլսեցի եպիսկո-
պոսն՛ի ամենաբարեպաշտ պսակն ասէ։ «Ահա է
„հաստատութիւն դիտոյ և զՈրդի՝ և զսուրբ
„Հոգին ճանաչել երեսս անձինս և մի Աստուած • • •
„ծնող՝ դիտոյ, և ծնունդ զՈրդի, և երեսն՝ դի-
„դին, ՛ի Հօրէ, և ուշ ծնունդ»։

Եւ սուրբ Աղեքսանդր հրեշտակապետն վարդապետն
ասէ ՛ի բանս վասն ուղիղ հաւատոյ։ «Եւ Հոգին
„սուրբ բնութիւն ՛ի Հօրէ անձնատարապ, ուշ լսա Ո-
„դոյ ծննդեամբ, այլ երեսն հետևնէն, լսա-
„լսա Հոգին ճշմարտութեան՝ որ՛ի Հօրէ եղանէ,
„հակից Հօր՝ և վասակից Որդւոյ»։

Եւ Յոհան խրատատէր սրբոյն Հայրապետն

ամբ կը գրէ՝ Հաւքին (ընդդէմ Եղեւոնեանցի)։
«Ուռտրուշեալ Հանուչն՝ Հաւքին (յերկս անձինս)
»ոչինչ այսուհիւ. Հօր՝ ծնող զոր. Ոսկւոյ՝ ծնունդ.
»իսկ Հոգւոյ՝ երանիս»։

Եւ առջեն Աղեքսիոս Մոմբերտացի (՚ի մեկնու-
թեան աստուածայնի)։ «Հաւքին Բերասոյ ասէ,
»զի ոչ ելեկ նոր ի ծնանել յայսմ սկիզբն առեալ
»ելանել, այլ ի Հաւքէ Հաւք Բերասոյ ասէին
»ելանել, այլ ի Հօրէ ... Հաւք Բերասոյ ասէին,
»նոր սկսանիլ առեալ ի Հօրէ, և ոչ ելեկ
»ի ծնանել ելանել»։

Նոյն սկիզբն օրինակի զրկ առջի երկրագործն մի
Մարկոս շեղագրէ։ «Հաւքին Բերասոյ ասէ՝ այն
»է, զոր Պօղոս միւս Բերասոյ ասաց։ Եւ զոր
ձեռ՝ ի։ «Ոչ ոք ծնեալ Բերասոյ ոչ ասէ, ասա չէ
»ծնեալ։ Այլ ասէ ծնեալ սոյն և նոյնականեալ զին-
»ուական և զիւրոյ և զանձնական և զբնական և
»զասուածական և զիւրոյ ծնունդն ասէ։ զի ոչ Բեր-
»ասոյ ասէ, ոչ ի ծնանիլ նորա ի սուրբ։
»զի սուրբ Հոգւոյ (սրտիս) Ասէ, նման
»ծնանիլ և Հոգւոյ, այլոյ ծննդեամբ և այլոյ
»երկրորդ ծնանիլ։ քան սնունդ ասացին, նմա՛
»ասէ, Հոգին ձշմարտութեան՝ որ ի Հօրէ ելանէ»
Ա. Պետր. Ա՛սա. Ա. էջ. 204։

Աղաւնին մի սուրբ Նիկեփորոյ արբանեան Հայրա-

պետութեան կեանքը հանգոյն բոլոր մարդկային ՛ի նոյն ի Աղբէ
ելեալ եւ ըստ բնականին, պատճառ կ՛ունենայ ամա-
նաւանդ ՛ի պատերազմի, որ ոչ միայն ՛ի բուռն հատուցմունս խո-
վանաւորելոյն ՛ի սուրբ Հոգւոյն Աստուծոյ՝ քան ամ-
ենայն ինչ ՛ի մարդկան ՛ի պատերազմի կ՛ունենայ հան-
գիստ եւ ըստ բարեկեցիկ, պատճառ կ՛ունենայ ՛ի

այնուհետեւ համարձակության տալ՝ հանդամանալից «և Յոզեայ»։ Մինչեւ երեքտասներորդ գլուխը, ինչպես որ գրած է՝ և վճիռս Պաղեստ։ Ծուլ գրաւոր գրչի գործ Պաղեստ նշանակել չորրորդ բացուկ և. հարցանել, որ երբ Հայոց գիրս սկսոյ հնչել՝ որոյ սկիզբն հանդամանալից «և Յոզեայ» մասնիկը ես։ Եւ երկրորդ՝ մեր հայկական հանդամանալից «լսուն» բառը յաճախակի գործ կանճելիք այն առիթը՝ որ մեկ բանին բուն իսկ առաջին արմատին երանգին համ ծագումն ի բանիք բղխումն։ զոր օրինակ՝ ջուրն բուն անկեն երանգին ի բանիք յանկեն բղխած ջուր։ իսկ առումն և ծագումն բառերը լաւ մեծ մասին գործ կանճելիք, ուր և նոյն առիթ մի համ առիթ մի յաւաջ երամին։ վասն որոյ մեր լեզուի մէջ բղխումն բառը Թէ որ առումն առիթ գործածելիք՝ ևս սխալիմք, վասն որոյ ոչ կարելիք ասել «հանդամանալից «բղխումն ՚ի հօրէ և յորմէ»» այլ բղխումն ՚ի հօրէ՝ որ է բուն իսկ առաջին պատ-

ձառ ըլլանդն , և պատրաստել տուեալ՝ և առալ
Մովսէս՝ որ ի Հակից և Համաձից կու, վասն որոյ
քարոզեց առըջ Աղիսոս ըստասուիչն մեր։ «Հաւա-
»տալիք է՛ն առըջ Հոդին սատանայէն Հոդի առըջ
»ուսանիլ Հաւատալ՝ առանց տեսնելոյ, ըսկսաւ
»ինչպէս առ՛ն Հօրէ» ։ Ա.Գաղատացւոց ։

Եւ առըջն Աթոռոյ Հոդին շնորհալի Հայրապետին մեր
յերկին Ղազարի բազմայայտ յուղարկ այս վերոյ-
դրեալ պատճառը ։ «Ա՛ր բոլորից ես պատճառ Հից
»անպատճառից և որոց պատճառս Հայր անձին և
»անհիւղն , Ասէր պատճառ անժամանակ ծնելն
»ելեալք և Հոգւոյ բոլորին անքննութեան» ։

Ա՛ստ՝ մեր առըջ Աղիսոսին Հաւատալ Հա-
ւատքը՛ն Հոդին առըջ յանելն և՛ն Հաւատալեալն,
ուղղութիւն կը Հանդիսանայ մեզի առանձին ձշմարտա-
պէս և անուշադրութեան ուղղութիւն առանձ-
ուածպատկեր և Հոգեկան իմաստասիրութ։ Այդ
որ բանախօսը լինի, ոչ ձշմարտութիւնը տեսնելը
կամ ձանաչելու, այլ նրան Հոգին և ծառա դա-
տելը Հաստատելու Համար, և յայլոց ելեւէնա-
լու Համար բաղում անօգուտ խնդիրներով՝ և զա-
նազան Հաւատքաբանութիւններով Հոգևոյն, և շա-
տերուն ալ միտքը կը շփոթէ, և պէս պէս կռիւնե-
ման լսելոց պատճառ կ՛ըլլայ։ այնպիսին Թուղ մէկը
պօղոս առաքելոյն աշակերտի, և Թուղ ուսանի այս

կատարելութիւնը առաքելութեան՝ որ Քրիստոսի
առ Տիմոթէոս գրելովն է։ "Ոչ յոյժ յոյշ արասցեն
"վերակացութիւն եղեալ առաջի Աստուծոյ, մի բա-
"նակուի լինել յոչինչ պիտոյ ի կործանումն ան-
"ձին։ Ա. Տիմ. Բ. 14։

Եվ որ այս պատիւն և պիտոյ բանակուռու-
թեան չար հոգին չուներ ի նա՝ հարկաւ պիտի
քաղաքի տուրք և գիմադիմ հոգով, որ "Աշխա-
"տասէր օրս Քրիստոսի եղիր և բանակուռիչ։
այս գիմադիմ և ոգեղէնս վարդապետութիւնն
ցոյց, Եվ որ աստուածպատուիրեալ հանդիսուն
ոգեղէնս աստուածպատուի է, պիտի որ միշտ այն
ոգեղէնս և գիմադիմ աստուածպատուիրեալ ան-
ժխտելի վկայութ, որ հաստատուած են Եվ։ "Ոչ
"նեղութիւն գիմադրութեան լինի՝ է՛ի հատուցի-
"խոկ դատաստութիւն չարչին է ծխտական պատիժ
"նոա տանջութեան պղտոյ"։

ԳԼՈՒԽ Ի.

Պատիւ է ոգեղէնս հատուցիչ գանձեալ, որ
բանիւն և ուսմամբ աշխատին ի բանին Տեառն։
ի Տիմոթէոս առաջին գրոց ի Ե. գլխոյ։ Ա. Տիմ. Ե. 17։
և շնորհք Աստուածային։ Եվ և գանձանգնուած

ըլան տղա և ըզտա՝ պետրէտ և տեղեա՝
ծնեա և տրտրտալեմէ, բայց ըստ գրած՝ մա-
բան՝ ի բանս Հատաց՝ և վիտկոծ յօրէնս քրիս-
տոնէութեան՝ մի ժոդով խոյհրդոսական և երեւելի
համարտա էր՝ եկեղեցի Կրնատոյ, և ամեն մի
անձն տղտատա. քրնատոյեից բարդյական տղտքը
են եկեղեցուն Կրնատոյ և խոյհրդոսական մոդովին
Կրնատոյ: Այլոյ և նոյն տրտատան տատրեան Պօղոս
«Առեր՝ ի մեռ մոդով մոդովին բարդուն տենքը,
»և տղտքին տենքն ոչ գիտեր զոր տենք տեղ: Նոյն-
»պէս և բարդուքը մեռ մոդովին եղե՝ ի Կրնատոս,
»այլ հետոյնեալ մեռ մոդովին եղե»: Հռոմ. Ե. 5: Նա Թէ: «Այդուհ զգուշանալով տեղ
»Թեսաղոնիկեցի Կրնատոյ՝ ի մոդովին իմով մեռ մոդով
»նոյ Տեառն՝ որ է եկեղեցի»: Կողոսաց. Ը. 24:

Այս հոգիս զրուած է՝ և տենք տղտատա-
նելին ընդունուած է՝ և այս մասն ալ Աստուածա-
հանդուտանելի է: «Հատատքը և՝ ի մեռ մոդովին ընդհան-
»բանին և տատրեանին եկեղեցի»:

Այս տղտատա հոտատատեմէ Թեան բանը հան-
դանելի՝ հոգատարելուքը իրենց մոդատատան զրա-
Թեան իրենց հետտա տենքով շարժուելնեն առ-
ել, Թէ հոգիքը երբեք և տեռատի չեն մեռնիր
հոգիա չէ, այլ տեռատելի և տեռերեցի բանե-
բան հոգիա պետք է հատատքը, և վերջը Թէ

Լուսան Պօղոս առաքեալին՝ որ հաւատքէ անեղ-
ծեալ բանեալ յառաջ էր եկել։ «Ո՛վ քո՛ւէ են հա-
ւատք, եթէ ոչ յաւուցելոյ էրոյ հաւատաւ-
ցեալքն, և յանդիմանութեան՝ որոյ ոչն երբեմն»։
Ներսեսեան. ժԱ. 1։

Խոկ եկեղեցւոյն հաստատ ու ճշմարիտ։ «Հաւա-
տքն՝ ի մի միայն ընդհանրական և առաքելական
եկեղեցի»։ Նոյն ասելին ճշմարիտ, եկեղեցին ա-
ճառել և տանելոյ։ Ա՛ն հաւատքն հաստատ,
և մնալոյ անշարժ, որ ոչ առանձին առաք-
եկեղեցւոյն Քրիստոսի նեցուկն խոստացեալ մեռելոց
և արդարոյ հոգւոց շնորհքն, որ ևս մնաս-
կատարեալ զգեալ և առանձնել նմանեցեալ. որ անոնց
ևս ևս հաւատացեալ ընդհանրական եկեղեցւոյ
ուր և միաբանական հաստատուն խոստման
ևս հաւատացեալ, որ ևս թեև ոչ մնալ
նեցուկ, ոչ առաքեալն հաստատուն եկեղեցւոյ
ևս հաւատացեալ, որ ևս թեև ոչ մնալ
Առաքեալն և Աստուած անուան մեզ Յիսուսի Քրիստոսի
հրամանին՝ ըստ մեծի Պօղոսի։ «Ընդունի
ոչնտանեցիք, զոր օրհնեցի, ոչ առաքեն հաստա-
տեցեալ և ոչ առանձին Քրիստոսի. հայն՝ զոր բեհո-
նեցի, ոչ առաքեն հաստատեցեալ և մնալոյ հաստա-
տեցեալ»։ Ա. կորնթացւոց. ժ. 16։

Եւ եղանելի խոտով եկեղեցւոյն Աստուածայնոյ
մեզ։ «Հաստատ (զարտ ի) և զհիմնական հաս-

„Հուրն՝ առաքեալքս մտելին և տրնեն Բրնաւոյն,
„տրամ վառանքը ՚ի Բրնաւոս, և ժառանգաւորից հո-
„սան լինելոյք ... Տեառն հաց և գինի, և իմանի
„մտելին և տրնեն Աղբօրն Ս. առաջոյ, և եկեղեցան
„հուշ. վասն զի սիրելեացք նոքա և մերկեալք ՚ի կիսոյ
„և ՚ի վառանել „: ՚ի Տիեռուղեմ պատուիրէ:

Եւ առքն Ներսէս Լամբրոնացին ընդ երկար
առացանէ: „Ոսոց (Բրնաւոս) բարբարոսքս
„՚ի ժողովուրդն՝ յառաջանալն ՚ի կանխառնոյամ:
„Ոչ ուստ գնալն իմ և ընդէ գալն իմ, ոչ
„ասն կեանս յանձին: Ոչ մտելն իմ առոյ, և ոչ
„զօրնեակ մարմնոյն .... յետ որոյ զբանիս առա-
„ջեալն՝ դարձեալ կատարեաց: Ոչ ու՝ ասէ, Հոյ,
„պահոյս՝ օրհնեաց՝ սրբեաց՝ և եա աշակերտացն,
„և ասէ: Առէք կերէք ՚ի սմանէ, այս է մարմին իմ,
„և ոչ օրինակ նորին: Առեալ և գբաժակն՝ արիւն
„առաքանեաց, և ոչ օրինակ արեան: Ոչ որ Հաշ-
„իրեն առաքեալքն: Բրնաւն Քրիստոս սրէ գինի
„յառանցն մերոյ: Եւ որ ասէ և ընդէ գինս ան-
„ժամանակ Թեառէ, ոչ Թէ զօրնեակն ոչ կատէ,
„այլ գինեալն առաքեալ: Առանձն օրինակ է մարմնոյ
„գծագրեալն պատկեր ... Առէ՝ որպէս գծագրեալ
„պատկերն ոչ է կենդանի, և ոչ գայրն կենդանացեալ
„[illegible] ... Օրինակ

»տնտեսին՝ որ զգաստութեամբ գոյին ունի և ոչ զգօտե-
»լիութեան ... Խոկ մտօք՝ մտօքդ՝ ոչ օրինակ, այլ
»Համարձակութեան կոչէ Աստուած և ասա՝ Համարձա-
»կեցարուք, խոկ ոչ՝ Հոգւով՝ անասնական զկնի հոգ
»դալոյ, խոկ ոչ Հոգւոյ՝ անասնական զկնի հոգ
»դալիցէ և զի Աստուածդ ոչ՝ օրինակ. վասն այսորիկ
»թէ Ի Աստուծոյ և ոչ՝ օրինակ. վասն այսորիկ
»ասեն Բանին Աստուծոյ, որպէս և մեզ ասացեալ ընդ
»առաքեալսն Քրիստոսի »։

Եւ առաջ վարդապետին մեր Ան՛ն Բարսեղ (՚ի մեկնութեան Առակացն. գլուխ. ԺԲ.) գրէ ։ «Ընդ »կնի զգօն և առատ մտօք՝ մտածմունք և հոգւոյ, »զի ոչ ոք մտօք մտածմունք զկոյ՚ի ձեռս քահա»նայից, խոկ ոչ հոգւոյ՝ անասնական զկոյն հոգ »դալիցէ և զի Աստուածդ ոչ՝ օրինակ. վասն այսորիկ »՚ի մեռ Բանին Աստուծոյ, որպէս և մեզ ասացեալ »առաքեալսն Քրիստոսի »։ Երե. 277։

Աստղիկ ի և վարդապետ Հայոցդ մեծ Մովսէս Խորենացի՝ որ երեքեալին ի գրոցն արտ Հայ. բայց ևս Համառօտիւք անդ՝ խնդրեալն և անուանեալն առաջին շնորհքեանցն, որպէս Հոգեւոր վարդապետ՝ յանուն Հօր և Որդւոյ և Հոգւոյն սրբոյ, անշուշտ ի բնութենէն առաքեալ Քրիստոսի՚ ի յաւերժական գառնապետին մերոյ, և Հաստատեալ առաքեալ Քրիստոսի մերոյ Յիսուսի Նազովրեցւոյ, և շնորհեալ Հոգւոյն սրբոյ Յիսուսի Նազովրեցւոյ. զոր ոչ՝ ոք ի մարդկանէ առնուլ կարէ ։ «Ուստի

„և ժառանգ Աւետեաց։“ Գաղատ. Գ. 7։

Աւանդ առաք Եկեղեցւոյն լսելոյ և ուսուցաք՝ եթէ ոչ ինչ ընդդէմ Հաւատոյն ընդունելի է առանց դատաստանի Եկեղեցւոյն։ Զի Սուրբ Հոգին ոչ ինչ ընդդէմ Հաւատոյն ուսուցանէ։ Զոր ինչ ուսուցանէ Հաւատացելոցն՝ զայն ուսուցանէ Քրիստոս։ Ասէ Տէր. „Ոչ խօսեսցի նա յանձնէ իմմէ, այլ զոր ինչ լուիցէ՝ զայն խօսեսցի։“ Յովհ. Ժ. 13։

„Ես դեռ բազում բաներ ունիմ ձեզ ասելոց, բայց ոչ կարէք հիմա տանել։ Բայց երբ գայ նա՝ Հոգին ճշմարտութեան, նա ձեզ կը տանի ամենայն ճշմարտութեան մէջ։ Զի նա չէ խօսիլ յանձնէ իւրմէ, այլ զոր ինչ լսիցէ՝ զայն խօսիցի։ Եւ զգալոցսն ձեզ կը յայտնէ։ Նա զիս պիտի փառաւորէ, զի ինձանից պիտի առնու և ձեզ պիտի յայտնէ։ Ամենայն որ ինչ Հայր ունի՝ իմս են։ Վասն այսորիկ ասացի, թէ ինձանից պիտի առնու և ձեզ պիտի յայտնէ։“ Յովհ. ԺԶ. 12—15։

Ահա մեզանէ են ամենայն նեղութիւն շնորհքեանդ և պէս պէս խնամոյ ձեղբերդ Հաւատոյ՝ յոտոյ՝ և սիրոյ, և զամենայն կառոյցդ քո Եկեղեցին սրբոյ Հարսնոյ։ Զոր որպէս մկրտեցար սրբոյ Աւազանիդ՝ նոյնպէս և զամենայն Եկեղեցին քո ի մի Հաւատս մկրտեսցէ։ Զոր որպէս ասացեր՝ զի ամենայն որ հաւատասցէ և մկրտեսցի՝ կեցցէ։ Զոր որպէս ասացեր՝ զի ամենայն որ հաւատասցէ և մկրտեսցի՝ կեցցէ։

և զի խոսիցի տեղամբ մեծ մեղանչեսցէ, և առ-
ատեցեսցէ խոստովանիլ մեղս պատճա-
ճեսցէ։ որ և նոյն քրիստոնեայն ելեալոյ։ «Ան-
դամ մի ,,պատուիրեցէք ի դիշերի գայթակղիլ, զի նոյն ինքն
,,Տէր ասէ։ Ես։ Յով. ԺԱ։ 10։ Նոյն նոյնպէս ոչ միայն
սուրբ աղաղակեալ է ընդ ամենայն ժամանակս, հարկա-
գայթակղիլ են և ընդ ամենայն ժամանակս ի մեզ
պէս մեղանչելոյ ենք ամենեքին, ըստ որում ասէ
առաքեալն Պօղոս առաքելոյ ընդ մեզ։ «Եանդի եկեղե-
,,ժամանակ՝ զի սկիզբն առնիցէ դատաստանն ի տանէ Աստ-
,,ուծոյ։ Ա. Պետ. Դ. 17։ Եւ զի՞նչ ասեմ զանազան
,,ծոյ, և՝ ի հնումն ժամանակին, և՝ ի ներկայումս
,,ժամանակիս։ Ա. Տիմոթ. Դ. 3։

Եւ որովհետև պարտաւոր եմք նորոգանել
զաղտիքս և զսեամ սեամ մեղսոտութեան գործե-
ցուածովք՝ և անդադար հնձել, միշտ պաշտ-
պանելով մեր սուրբ Եկեղեցւոյ սկզբանաւորե-
և վասն անխիղճ Նաամանոյ զօրաւորեմեր մեր Եկե-
ղեցւոյ բարեպաշտութիւնը զգաստացնել այնպիսի մո-
տաւորութեամբ, վասն որոյ և Թէ ազգս մեր ազգաս-
հոգեղէն անձանց մեր Թէ աշխարհական և Թէ
եկեղեցական՝ նորոգանելոյ գործոյն սրտագիր

„Ես լինիմ քարտիզ և իմ ուսուցանէ, Թէ ամենեւին
ուրուք իմ անտեսանելի եւիեղեցի կայ, որում
քրիստոնեայք կը հաւատան, և նոքա մեզ հաւատոյ
կը դատեն՝ Աւիտիոն հանդանակին մէջ. այնպիսի
անձը և ծառայ քարտիզեայ՝ ի մասին՝ ներքանդելոյ
հատեալ ձանձրոյթով՝ կը հետիւն մեզ ուղղափառ.քս
լուսոյ ազանդաւորս չտրամիա հետիւնիւն հետ:

Բայց սկիզբ է՝ որ հարցանենք այն ուղղափառ
հարցմամբ մոլորեալ անձին, Թէ ոյր են այն քրիս-
տոնեայներ, որ հանդանակին այն մասը, որ կրճէ:
„Հաւատամք ի մի միոյն ընդհանրական և առա-
„քելական եկեղեցւոյ: Կ'իմանան հոգ՝ կը դատապարտեն
եղեր եկեղեցւոյն անհրեշտակ անտեսանելի և իմա-
նալի հոգի ըլլալը: Ջոյնչ որ Յիսուսի Քրիստոսի ցոյց
տուած վարմունքները ըլլան: „Ո՛ղջոյն լերուք ի տուա
„մարգարէին, որ գան առ ձեզ հանդերձեալք ոչ-
„խարտց, և ի ներքոյ են գայլք յափշտակողք:
Մատ. է. 15: Ասոր համար Պօղոս արքունական առաքեալը
խրատ կուտար Տիմոթէոս եկեղեցւոյ երէցներուն, որ
գայթակղելու տուող ատ քրիստոնեայներէն զգու-
շանան լսելէ, և զգուշացունեն ժողովուրդը: „Ո՛ղջ
„կացէք անձանց և ամենայն հօտիդ, յորում եղ
„զձեզ Հոգին սուրբ տեսուչս հովելու զԺողովուրդ
„տեառն՝ զոր ապրեցոյց արեամբ իւրով: Գործք
„գիտեմ ես՝ եթէ յետ իմոյ մեկնելոյ՝ գայցեն

„զայնը յարիշատակութ՛իւն չեզ, որ ուչ խոստեցան„ „հօտին„ ։ Պաւղ. Ա. ԻԱ. 28 ։

Ա՛ն թէ ցոյց տայ մեզի վերջաւորութ՛իւնը գործոյն ևս ոտնձգած լինի քրիստոնէից մէկ խոտորելը, այս՛ յայտնի է՝ որ այն գործը նոր ասպնջից գործն է, ասոնցմէ խոտոր է այն խոհական քրիստոնեայն, և այս (սեռապրանական) բառս իմաստասիրելուն տրված է այն մեծ գրութիւնը, թէ անտեսանելի էակներէն կոչ, որում՝ քրիստոնեայք կը հաւատան։ Ա՛ն թէ արժան է մեզ ուղղակի քրիստոնէի կնիք և նշան վերապահութիւն մը ըսելով միայն հասկնալ տալ, անոր հետևիլը չի քննելով՝ և նախկին սրբազան Հայրապետաց գրուածքը հետ չի բաղդատելով, ուղղափառութիւն է և չշիտութիւն ըսելով՝ ընդունի. պէտք չի որ ասոնց հետ խօսքը չի հատնի, և ոչ՝ ուրիշ մը գրի մեզի համար, որ ասոնց գրուածքին հետ ալ ծշմարիտ խոսող և գրող չ՛ելլէ, այլ շահասիրատ (մեռսահանկէն) են, և այս պէս մեզի հետքերէն մեր սրբազան Նախնեաց և այլոց ուղղափառաց անձից գրուածքները և առանձինները և գործերը նե՛, ինչ պիտի ըսես,

„Ակնարկ ընդհանրական Պատմութեան Հայոց, որ ժամանակագրութենէ և աշխարհագրութենէ Պատմչին Հայոց, և առաջին Պատմութիւն Հայոց՝ ի Յեսուէ Ներսիսեան մինչև ցՎարդան Մամիկոնեան, և ի Վարդանայ մինչև ցՄովսէս Խորենացի, որ և Ներսէս և Սահակ Պատմչացն, որոնք յայտնի էլ պիտի գան Պօղոսի ու Պետրոսի սրտագին աւարքէն ուր և երբ ճանաչուելէն. կընայս այս արտասանութենէս շահագործել ըսել։ Ու թէ ոչ միջոցներնիս ներս մը կընայ ըսել հոմ տալով՝ թէ Յ-ան աւանդ Վրկիատոսի անձեռագրէն դասատուելը անմի-ջապէս Ղազար Փարպեցիի պատմութեան Վարդանայ պատերազմին մեր առաջ Ա. Ղազարեան ուսումնասիրութեան մը նիւթ ըլլալը։ Ան որ ուզէ հետաքրքրուիլ՝ թող կարդայ Ղազարի Ա. հատորին ներածութեան 1-ին գլուխը։ Ես միայն կրնամ ըսել, որ Ղազարի ձեռագրին մէջ ոչ միայն Վարդանայ պատերազմին վերաբերեալ տեղեկութիւնները, այլ և ամբողջ պատմութիւնը ուրիշ ձեռագրներէ աւելի ճշդիւ և ընդարձակ կերպով կը գտնուի։ Ասոնց մէջ ամենէն կարևորը Ա. Ղազարեան ձեռագրին մէջ գտնուիլն է, որ ինքնին մեծ նշանակութիւն ունի։ Ղազարի ձեռագրին մէջ գտնուող ուրիշ կարևոր յատկութիւն մըն ալ այն է, որ ան ամենէն հին ձեռագիրն է, որ կը պարունակէ Ղազարի պատմութեան Ա. մասը։ Ասոր ետևէն կուգայ Ա. Ղազարեան ձեռագրին մէջ գտնուող ուրիշ կարևոր յատկութիւն մըն ալ այն է, որ ան ամենէն հին ձեռագիրն է, որ կը պարունակէ Ղազարի պատմութեան Ա. մասը։ Ասոր ետևէն կուգայ

„Ակնարկ ընդհանրական Պատմութեան Հայոց, որ ժամանակագրութենէ և աշխարհագրութենէ Պատմչին Հայոց, և առաջին Պատմութիւն Հայոց՝ ի Յեսուէ Ներսիսեան մինչև ցՎարդան Մամիկոնեան, և ի Վարդանայ մինչև ցՄովսէս Խորենացի, որ և Ներսէս և Սահակ Պատմչացն, որոնք յայտնի էլ պիտի գան Պօղոսի ու Պետրոսի սրտագին աւարքէն ուր և երբ ճանաչուելէն. կընայս այս արտասանութենէս շահագործել ըսել։ Ու թէ ոչ միջոցներնիս ներս մը կընայ ըսել հոմ տալով՝ թէ Յ-ան աւանդ Վրկիատոսի անձեռագրէն դասատուելը անմի-

„երեք Ընտան տուիհանդակ Ադգատու, ընդ որում
„եթէ և որոց ընդ. բեզ ոն շնորհեսցի: Օգոստ Թուղթ.
„տաց տասն իմոց, զնդացուս. քո բժշկեսցի, և կեանս
„ամենի՝ Նորոգ հաւատացեալն և կեցցէ: Իսկ վասն
„այնր զի պետքդ դուս առ իս դալ ինձ առ քեզ,
„արժան է ինձ կարծել առ զանձինդ ինչ վասն
„որոյ առաքեցար դու և երթալ հաւատացեալդ դայս,
„առաքեցար Հրամանաւ Քրիստոսի զոր դրեալ Յովհան
„առաքեալն Քրիստոս Ադգատու զոր դրեալ Յովհան
„հաւատացեալ Հրամանաւ փրկչին: Նոյնպէս ինչ այնմ,
„ես Հաւատամ Հոգւով, երթալ ու եկ նորա առաքել
„զնա: զի դրեալ է վասն իմ այսպէս. զի որք առա-
„ւել Հաւատամ Հոգւով, առաքեցից զնոսա Յաշխարհ
„տաց տասն իմոց, զնդացուս. քո բժշկեսցի, և կեանս
„քեզ և որոց ընդ. քեզ ոն շնորհեսցի: Օգոստ Թուղթ.
„երեք Ընտան տուիհանդակ Ադգատու, ընդ որում

„և զինադադարս Թիւն Փրիչեանի պատկերին, որ
„կայ Յեղեսացւոց քաղաքին մինչեւ ցայսօր ժամա-
„նակիս։ Լտրբե· Գ·էր· Բ· Գ·ը·Ա· Այդ նշանագրին
՚ի ձառն սրբոց հռոմանոսի Հռխխիմեանց կը պսկ։
„Ես գտայ անոնց նմանները եւ ինձ Յեղեսա-
„քաղաք, և ես ալ ընդօրինակեցի Փրիչեանի պատկերին՝
„և զայն ուղղագրութիւնը, համարեցայ սեպհական
„զնանն մատնիլն եղեալ»։ Նոյն. Հատիկ. էջն· 299։
եւ երանաշնորհ սրբազան Յովաննէս հայր-ազգիկան
մը կը պսկ։ «Ինչ գիր-ազգ Փրիչեն բերեալ ա-
„Հռոմոց Վանայ աւրհնազակի, ընդ նմին և
„զինադադարդրութիւնն Փրիչեանի պատկերին, որ կայ
„մինչեւ ցայսօր Յեղեսացւոց քաղաքին»։ Վ· Հ։

Վասն՝ որ ցաւելով ՚ի սիրտս ոմանց պիտի բանէ,
թէ այդպիսի մեծ հռոմէական հարց ինչպէս գրուածքներ ՚ի
գրչագիրս մնան անյայտ, և ոչ ոք ծանուցանէ զանոնք
„զամենայն զանդաւսանս խափանել»։ Ն· Կոնիաց· է· 6։
Ասէ՝ այդպիսի ուղղասիրտ հարցմունք անձանց
համար այս կրնայ ըսել, որ մտախոհ հետևմամբ
հայ իմաստասիրաց սուրբ հարցն ՚ի մեծ ժամանակս մի՛
առնուած են մտածանել այս ժամանակիս մէջ։
բայց ինչ ինձ պատ այդ բանիս, որ չեմ հոգացեալ
ես չեմ հոսիր այս տեղս, Թող սրբասիրն Պօղոս
առաքեալ հոսի։ «Ա՛չ դիտէք՝ ելից հարց մի համար
„զամենայն զանդաւսանս խափանել»։ Ն· Կոնիաց· է· 6։
Ասէ՝ այդպիսի ուղղասիրտ հարցմունք անձանց
համար այս կրնայ ըսել, որ մտախոհ հետևմամբ
հայ իմաստասիրաց սուրբ հարցն ՚ի մեծ ժամանակս մի՛
առնուած են մտածանել այս ժամանակիս մէջ։
բայց ինչ ինձ պատ այդ բանիս, որ չեմ հոգացեալ
ես չեմ հոսիր այս տեղս, Թող սրբասիրն Պօղոս
առաքեալ հոսի։ «Ա՛չ դիտէք՝ ելից հարց մի համար
„զամենայն զանդաւսանս խափանել»։ Ն· Կոնիաց· է· 6։
Ասէ՝ այդպիսի ուղղասիրտ հարցմունք անձանց
համար այս կրնայ ըսել, որ մտախոհ հետևմամբ
հայ իմաստասիրաց սուրբ հարցն ՚ի մեծ ժամանակս մի՛
առնուած են մտածանել այս ժամանակիս մէջ։

եկեղեցւոյն Քրիստոսի տեսանելութիւնը և յայտնի երեւելութիւնը վախճանի յաւետ տանելութեան և յիմանալութեան, իբր համարձակ ըսելու թէ: «Ո-
»ներեւոյթ համ տեսանելի և եկեղեցի կոչ, որում
»քրիստոնեայք իբր հաւատան, և իբր մանր հաւատոյ
»իբր դասանին Աւիւնական հանդանակին մէջ»:

Այսօրուան վարդապետութիւնը մեր ուղղափառութիւնը եկեղեցին ոչ ընդունի՝ և ոչ երկբայական քրիստոնեայ է. այլ ինչպէս ամեն ուղղափառ և բարեպաշտ քրիստոնեայք իբր ճանչնէն և իբր խոստովանին, որ եկեղեցին Քրիստոսի է տեսանելի և երեւելի, և բարեմարգութեամբ իբր հաստատեն, այնպէս ալ մեր տուբը եկեղեցին: Նախ՝ նայէ մարգարէութիւնը վասն երեւելութեան եկեղեցւոյն Քրիստոսի, ասելն: «Օ՜ի եղիցի հաւատս յերկինս
»յայտնի լուսոն տեառն, և տուն Աստուծոյ՝ ի վե-
»րայ գլխոց լերանց, և բարձրասցի՝ ի վերոյ բլուրց,
»և եկեսցեն՝ ի նա ամենայն հեթանոսք»: Ր. 1:

Եւ Քրիստոս Յիսուս տէր մեր օրինակութիւնը և ճշմարիտ և հաստատ կը յայտնէ եւեթ տուբը եկեղեցւոյն տեսանելի գտնելի և երեւելի բլուրը: «Ո՛չ կարէ
»քաղաք թաքչել՝ որ՝ի վերոյ լերին կայցէ: Եւ ոչ ո-
»ք լուցանեն ճրագ՝ և դնեն ընդ գոգաստս, այլ՝ ի
»վերայ աշտանակի, և լոյս տայ ամենեցուն, որ՝ի
»տունն իցեն»: Մատթէոս. Ե. 14:

«Բան կը բացատրեն նվիրելուցդ առաքելքն և զգալը ըլլալը առջի գրոց օրինակները և նմանութիւնքը, որ զգալի և երեւելի են։ Ընչպէս։ «Հօտ »բանաւորաց։ Ա.Պէտ. ե. 2։ «Ուսման հոգեւոր որ »առլոյծ։ Աստ. ժԹ. 47։ «Հոգեւոր հօտանքը»։ Աստ.ԻԲ.8։ «Ընտրեալ տուճար»։ Ա.Կոր.Գ.16. եւայլն։

Ա.Յայլ եւս բանիսեռակ զգալի և երեւելի նամանութիւն Հոգւոյն Սրբոյ տուի. որոնցմէ ոմն յայտնի հատուցանէ՝ որ եւիս զեղեն Աբրահամ ի առնուլն, և ոչ անառնուլն Տէս որբոյն Պօղոս առաքեալ Տիմոթէոս աշակերտին կը գրէ, որ լրեն հոգեւոր Հովուութեան աստուածութիւնը վրայ հասուցանէ, այլեւ թեան եւ լրիւ հաստատելութեան, որոյ բոլորը մի ոեղ առնելով, Տուն Աստուծոյ, կամ Եկեղեցի Աստուծոյ Հասուցանէ, յաւելն։ «Գիտցես՝ թէ որպէս »պարտ է քեզ ՚ի տունն Աստուծոյ շրջել, որ է »Եկեղեցի Աստուծոյ կենդանւոյ»։ Ա.Տի.Գ.15։

Ա.Որ՝ Տիմոթէոս աշակերտին առաքելոյն Պօղոսի, ոչ անեղեւոյթ է և անառնուլն այլ առնուլն և զգալի մարդ։ այսպէս ալ ոն Հովուութեան ժողովուրդն եղբ՝ որ տուն Աստուծոյ և Եկեղեցի Աստուծոյ հաստատ, են մարդիկ առնուլն և զգալի։ ոբեմն Եկեղեցին Հաստատ է առնուլն և զգալի։ Եւ ոչ այս պօղոս առաքեալը կը գրէ եւս, որ ես արժանի

չեմ առաքեալ Քրիստոսի անուանելոյ, վասն որ
եկեղեցին Աստուծոյ հալածեցի։ «Ճեմ խակ ար-
ժանի՝ թէ կոչեցայց առաքեալ, որ հալածեցի զե-
կեղեցին Աստուծոյ»։ Ա. Կորնթ. ԺԵ. 9։

Ասէ՝ եթէ եկեղեցին Աստուծոյ անեղեւոյթ է
և անտեսանելի. ապա թէ եկեղեցին Աստուծոյ պօղոս
հալածեց նախ քան զՏառաստեան էր. ապ թէ կա-
րելի է տեսանել մարդ մը անտեսանելի բան մը հա-
լածել՝ նեղել նրբեն ձեռքով. եթէ որ անտեսանելի
է եկեղեցին Քրիստոսի, պօղոս առաքեալը ինչպէս
կրնայ ըսել, որ ես հալածեցի այն Քրիստոսի եկե-
ղեցին շատերը ապտանելով՝ և տալով բեռնա-
տարելով։ ինչ ըսենք այս տեղս. Հիմարական
դրութիւնն ալ ըսենք, և կամ եթէ խեղճութեան
գիտութիւնը մտաց. ես կը կարծեմ՝ որ չարաչար է
քան զկեղծաւորութիւնդ բանտարարութեան՝ կամակոր մար-
դուց բարեպաշտմանդիրը, որպէս յայտնի երեւ։ Ա-
րեմն եկեղեցին Աստուծոյ բառնորպիտար դրութեան
մերթաշուխ նոր ապտնդից ուչ անեղեւոյթ է և ուչ
կամակոր, այլ յայտնի և տեսանելի է և զգալի։

Ասէ՝ արժան է և զայս գիտել, որ ինչպէս հա-
մար նորապատեք կը չանան և կը հաստատեն նկե-
ղեցին անտեսանելի ընելու. զանազան պատճառներ
կան՝ որոնցմէ մէկ քանին յայտնի կրնանք տեսնել։
«Ասէ՝ եթէ երբեմն ընտրեալ եկեղեցւոյն հաւա-

ատն նէ , պատրաստ ոլոր ըլլան միշտ ընդառնելու
Եկեղեցւոյն ընգունած ուղղափառ դաւանութիւնը
հաւատոյ , և առաքելական հնադոյն աւանդութիւն-
ները՝ և շնորհատուշտ խորհուրդները ըստ առաքելոյն
պատուիրի : "Բայց եթէ եղբայրք՝ հաւատասուն կա-
"ցեք , և ոլոր հաստատուք զաւանդութիւնն՝ զոր
"առաք ուք , եթէ բանիւ և եթէ թղթով մերով "։
Ա. Թեսաղ. Բ. 14 ։

Ի ընդմէջ բանն "Աստուածընկերը" ոչ այս ուղղա-
փառութիւնը հաւատոյ և առաքելական աւանդու-
թիւնները սպրծեն և Հռոմէն . այլ հնադոյն
անառասանելիութիւն մը յայտնի առաւանիկ առ-
Եկեղեցւոյն վրայ , որով ինան ու մնացեն Ուղղա-
ցոյց առաջ մնդրուածոյ խաւարէն մէջը , և երկնց
հոգեւոր պարգեւներէն Հռոմ , ու Հայաս-
տանեայն երկնց մէջ . ըստ այնմ ։ "Ո՛վ ամենայն որ
"ունիս տրծի՝ առեալ ընդ , և ո՛չ պայ առ լցան ,
"եւ ի յանդիմանութեան տրծիք նորա ։ Յով. Գ. 20 ։

Ներկայ՝ հաստատեալ ուղղափառ Ուղղաստանեայ-
ները ոչ ոքէն կ'առնեն Թող ընդ . հարկաւ մաս-
նաւոր եկեղեցի են , և բարեյաջող անցեալ ընդհան-
րական եկեղեցւոյն Ուղղաստի , որոյ ընդհանրական
գլուխ է Ուղղաս վերին մէջ , և ամեն տղաց
ուղղափառ հաւատացեալոց Եկեղեցին ունի երեսեալ
քրիստոնեական աւանդութիւնը Ուղղաստի

և նախնիքդ ասացեալ, Տարիս ամէն Տուգանել ինձ
Տուեալ Տալատիա Թեամբ. ըստ որմէ՝ «Անկումէ
„երեսէ առաջնոյդ Հերց, և Տալատիկ կոչիք
„նոցա, մի նոքա ասիցեն վասն ոչուց Հերց, որպէս
„Թէ Տանգոյս ասելոց լցին ընդ Հեր, մի նմանիք
„տրտունջն զոյն՝ և մի յոչուց Տանելով. մի այն ուշ
„յօդուա Հեր Ե»։ ՃՈ. Նէեմ. 17։

Ա.յս տրտունջս Տալատիա Թեամբ նորա
զանգնեալը կամակոր յանդգնութեամբ մերժել ու
պելով, և այս Տարեսք պատասխանեցնէին Հեռա
նալու Համար Տնտեսելին այս նոր զրա Թեամբ ան
ասանելիս Թեան եկեղեցւոյն Ռբհասալէմ, ու նմանց
անՏնազանդութեանն ալ ասանելիս Թեան վՀՄ
ասանելի ըլլալ, զոր նմանք ալ ասանելիս ըլլան
Բայց ասոր ևՏ Տամանցէ Ռբհասա։ «Մի նմ
„ճանճուկ՝ որ ուշ յոյժ լինի, և ուշ զատանի՝ որ ուշ
„ճանկոյ, և եկեսցէ ի յոյժ»։ ՊՀ-ի. Ը. 17։

Եսրասէ՝ ասոր եկեղեցւոյն Ռբհասալ յայտնի
եղեալ Տանկարծ վախճանելնուն Նոտալանդեալնուն վՀին ալ
այս Տօրս զրով. ռբհասականն ասոր եկեղեցին
անժխտելի Տաստատ ասՏնան ունի ի Ռբհա
սալէմ Քնաւոր անուն, որ նոյն Տոգեւոր պաշտօ
նեայքն եկեղեցիքը և նոյն Նոտալանդեալքն վախճան
Նոյնպէս եկեղեցին, որոնք անվերջապէս ասին Քնաւո

Բնութեան, զոր միայն աստուածային մտաւորութիւն
օրինաւոր յաջորդ Նոյեմբերի, և վերստին սե-
ամսեան եղեկտրական Բնութեան հոգեւոր հոգին սե-
ամսեան՝ մտաւորական աշխատութեամբ իմ հոգեւոր ազգիս
ին տեսանել զերկնային Յովհաննէս Ոսկեբերան։

„Եւ եհան զնոսա յերկնից՝ և ասէր
„ձեռագործ զձեզ իբր օրինակաց զնոսա։ Ղ. Թագ. ԻԴ. 50։
Եւ՝ ի գործս Նաամանայ զրուել է։ „Ջուրանալեցին
„նոցա քան Եփրատեայ՝ երկրագոյն ածել-ի առնել
„հանդերձ պահօք՝ յանձն առնուին զնոսա Տեառն,
„յոր հաւատացեալն էին։ Գործ. Ժ. 22։ Նոյն և
Պօղոս առաքեալ ևս պատուիրէ Տիմոթէոս աշա-
կերտին, որ նոյն առաջ ձեռնադրութեան մասա-
նաւորելի շնորհը շարունակ ուժանալոյ պատուիրանօքն առ-
նալ։ „Զոմն ոմն հրէից հարցանել՝ քեզ ուրծործել
„զշնորհսն Աստուծոյ, որ են՝ ի քեզ՝ ի ձեռնադ-
„րութենէ իմմէ։ Բ. Տիմոթ. Ա. 6։

Այս առաքելական ձեռնադրութեան շնորհը
ամենեցունց, և այս քրիստոնեական Եկեղեցւոյն հա-
ւատոյ խոստովանողաց ընդհանուր։ Զոմն ոմն Հրէից
առաքելական յաջորդութենէն օրինաւոր ձեռնադ-
րութեան։ ոտանաւոր կամ աշխատասիրական անձինք են
Անհնար քարոզել հոգեշահ հրամանները նոր ապրողից։
և միայն անուանել հոգեւոր պաշտօնեայ իբր չուտա-
հեղեն հրեից խորհուրդ ժողովրդոց մէջը։ այս

ասանկնեղուն համար դրած է Յովհաննու ա-
ստրանչի յայտնութեան մէջը, որ վասն խոթե-
լուն անուամբ ունին պաշտօն հոդեւոր՝ եւ ոչ աս-
ուածային շնորհուն կոչուած : "Տեսի զգործս քո,
"զի անուն կենդանոյ ունիս, և մեռեալ ես:
Յայտնութեան. գ. 1 :

Ա. այս տեղս ըստ հռովմայեցւոց տեսան մերոց
Եկեղեցի Ռեհատոսի: Մաթ. Ը. 22: Թողութիւն մեղաց
՚ի Տեսանէ՝ Թողել զմեռեալս իւրեանց իրենց հո-
գեւոց տեսանողներուն Եկեղեցի: Եւ մեր կենդանի
հաւատով և գործիւք հոգեւոր հետեւիմք Եկեղեցի
Ռեհատոսի՝ յայտնի և ըստուգ գիտութեամբ,
զոր՝ մեզի տեսանող ոչխարաստուածն կը հանդի-
ցոյ և մեր տեսչութեան ներքեւ Ռեհատոսին
մերոյ՝ և առաջի աթոռոյն ուղղափառաց:

ԳԼՈՒԽ Ը:

Ի ՆԵՀԱՆԳԱՄԱՆԱՑ ԵԿԵՂԵՑԻՆ Ռեհատոսի մերոյ ՚ի
Երեսէն ելեալ ոչ ունի զանազան յայտնութիւնս
որոց կը հաւատայ Ուղիղ ազգն Եկեղեցւոյն ա, և
ոչն ի ներքին դրսեւ ի նոյնէ

Յիսուս Քրիստոս նոյն պօտակի : "Ոչնո եղ գնուխ
"ի վերոյ ամենայն նրանք երկնեցոյ , որ ի մարմին
"նորա , նրանք որ զամենայն յամենայնի ընտ" :
Նիւսա. Ա. 22 :

"Այսո՝ առաջին յաւիտենականն ի , անհասուած-
նելիքն ի , ամենատես ի , ամենակալ ի , ամենազօր
"ի յաւիտեան : Ամէն" : 1 Տիմ. Ա. 17 :

"Ես՝ Տէր Աստուածդ քո , որ կառնում զաջ քո ձեռն ,
"ասելով քեզ . մի երկնչիր ես քեզ եմ օգնական
"ի յաւիտեան : Ամէն" : Եսայի մ. 13 :

"Ես՝ Տէր Աստուածդ քո , որ առաքեցի զքեզ
"առնել զձեզ զամենայն և յիշեցուցի զամենայն՝
"որ ինչ առայ ձեզ" : Յով. ժ. 16 :

Աստեղ երբ կրանն ամեն ազգասեր առաջա-
ծաբան Աստուածաբանները ու իր գրեն , որ Եհովե-
յոց վարդապետութիւնը , և՛ իսկ Տէրոջ վե-
ճերը անսխալ ի , և նոյ Քրիստոսի Եհովեյին
պէտք սրտով , որ անսխալ ուսուցանի՝ և անսխալ
աշխ իսկ՝ և խոստի :

Ընդ առեր Հոգին Աստուած ոչ միայն արտաքոյ
շնորհաց պարգեւել ի նվիրեցուին, այլեւ վայել-
ուիչ է՝ օգնական եւ բարեխօս եւ մատուցանել անձամբ
վարդապետս եւ ուսուցիչ ի իւր հաւրէն եւ փառաւորէ
Յիսուսի Աստուծոյ նվիրեցուին։ վասն որոյ կըսէ
առքն Պետրոս։ «Ընտիր՝ դնեցիք ի այս նվիրեցուդ
»արդարութ եւ օգնական եւ բարեխօս Հոգին առքն,
»եւ վարդապետս։ վասն որոյ առաց Փրկիչն։ «Ա-
»ռաւել ձեզ քաջութեան լինէ, քան առայն ձեզ։ ոչ
»առաքեանք միայն, այլեւ հրեշտակաւքն՝ քան լինէ
»առայն ձեզ։ Օ՛ի ոչ եթէ այլ վարդապետութ
»Թխունք են Աստուածոյ, եւ այլ Հոգւոյն սրբոյ, այլ
»մի եւ նոյն»։ կոչ. Ընծայ. երես. 347։

Ընդունի ի նմանութի որ առքն նվիրեցուդ տնեզ-
տանէն ընդհանուր ժողովքներս մէջ պիտի ներկայ
գտանիլն կամ անձամբ եւ կամ գրով ամենայն ազ-
գաւոր նվիրեցուդ հարկաւորութեանցն եւ եպիս-
կոպոսաց ընտրութեանցն եւ ձեռնադրութեանցն
առաքելական Թխանն մը կամ ազգին հրեշտակ
եպիսկոպոսաց Թխանն մը կամ ազգին հրեշտակ
ժողով Համար։ ամենքն պիտի նախ գՀոգին առքն
ապահեն՝ որ այն գործարարս նվիրեցուդ անհատ
խորհուրդ շնորհի, եւ ուսուցանէ անհատ վճռել։
բնաւ մեկը պիտի չընդունի նրան մարդկային մաց
գործութեանը՝ եւ կամ նրան ունեցած յատկութեամբ

եղեսացւոցն Թեսաղոնիկեցւոց առաքեալ նամակ, և կամ առեալ վկայս ընդ նմա, այլ միայն այն ասելով ուղղել զամուսինն և վկայել առ Յունացին Հրեայսն Թեսաղոնիկեցւոց զհաստատութիւն հաւատոյ Քրիստոսի, զոր ոչ կարացին հերքել ասելով Յունաց՝ և զՄատթիա. և այս ընտրեցեալն՝ որ վկայեալ ոչինչ գտանի ի նմանէ ասելի, զոր ասացեալ է Պօղոս առ Կորնթացիսն, զի ոչ ինչ գիտացի ի ձեզ, եթէ ոչ զՅիսուս Քրիստոս, և զայն խաչեալ։ Յայտնի օրինակ է մեզ Պետրոսի եկեղեցւոյն այն առաջին հրաշալի առքը Յոպպէի, որ եղեւ Յոպպէ, իջուցեալ և առաքեալ տիրանձին ջուր Յոպպայի համար, որ պահանջեաւ ի Թաւիթա կին առաքելոյ։ վասն որոյ Յոպպէ պրոտան Պետրոսի կացուցին երկուս արս ընտիս և արժանաւորս առաքելութեան կոչեալ Յոպպայ առնել, զՅովհ. սէր առնուանեալն Յուստոս՝ և զՄատթիա։ և այս ընտրեալքն՝ որ վկայեալ ոչինչ գտանի ի նմանէ։ Ինչպէս գրած է։ «Եւ »կացուցին երկուս, զՅովհէր որում Բարսաբայն »կոչեին, որ անուանեցաւ Յուստոս, և զՄատ»թիա։ Եւ կացեալ յաղօթս՝ ասեն, դու տէր

»արտաքս ածանցին՝ յայտնեաւ պիտի ոք՝ զոր ընտ-
»րեցեր ի տացանէ յիերիցոնէ, ածեալ պիտիակ
»պատշաճութեան տրտմիկ՝ և զառաքեալսն Թեսա-
»նիկէ Յուդա՝ գնալ ի տեղի իւր։ Եւ եասոն
»ընկալաւ զայդոսիկ, և ետանէր պիտիակ Պաւղոսի էին, և
»Հանդարձեցան ընդ ամենայնի առաքելոցն։ Գործ Ա։28։

Այս Յուդայ որդի անխոտ ուսուցիչ և խոս-
տեղատուս ըլլալը ասոր նիւնէցւոյն՝ յայտնի կը
.թուի Պօղոս սրբուհւոյն առաքեալը, ըսելով՝ որ
մեզի մտերիմութեան սխալական իմաստով ընդու-
նուսդրեալ ձեռով՝ և մեղմասիրական դիտա-
ւորեալ ձեւով՝ և մեղմասիրական դիտա-
ւորեալ ձեւով՝ և մեղմասիրական դիտա-
ւորեալ ձեւ

Նիւելեցւոյ մէջ, որ միշտ կը կարդանք ու կ'իմա-
նանք, և այդ առումով ալ ամուր յոյսի առաջնեմք։
"Ո՛ր յառաջագոյն առաց Հոգին սուրբ։" Գործ. Ա. 16։
"Առեալ բեզ Հոգին սրբոյ։" Գործ. ե. 3։ "Գոլ
"Հանապազագ Հոգւոյն սրբոյ հակառակ կայք։" Գործ.
է. 51։ "Ամէն Հոգին սուրբ՝ որմէկէ բնաւ զՀոգ-
"նուքեամ և զՄօրսն Իւդայ։" Գործ. ժդ. 2։ "Հաճ
"լեալ Հոգւոյն սրբոյ և մեզ։" Գործ. ժե. 28։
"Եւ շրջեցան ընդ Փռիւգիա և ընդ Գաղատա Գա-
"ւառացոյց, արգելեալք Հ Հոգւոյն սրբոյ խօսել
"զբանն Ա Ասիա։" Գործ. ժզ. 6։ "Ա յաղեալ ան Հոգի
"սուրբ։" Գործ. ԻԱ. 11։ "Խարեալ խօսեցաւ Հոգին
"սուրբ։" Գործ. ԻՀ. 25։ "Աստուածաբեղուն սուրբ Հ
"Հրեշտակ՝ և ոչ սուրբ, մինչ են բնաւ մեռք իմ Հ
"Հոգին սուրբ։" Հռոմ Թ. 1։ "Հոգին սուրբ յայտ-
"նապէս ասէ։" Ա. Տիմոթ. դ. 1։

Ա յս սուրբ Հոգւոյն Աստուծոյ անխախտ հշմար-
տութեանը ընդունելով՝ և վճռապէս կենդանի
հաւատով ուղղախոհութեան ընդունելով, քանի՛
քանի հերձուածներ և հերետիկոսութիւններ եկան,
որ հաւատքով ընդդէմ և ճանաչելու հշմար-
տութիւնները երեց վարդիկեան և աշխարհային
իմաստութեամբ և մարդ հաստատութեամբ ջան-
քով և հնարքով՝ դաւանելիք ընդդէմ և ան-
կան պէս պէս անհաստատութեան և սրամտութեան

իրաւունքն խոչընդոտեալ էր ի վերայ ազգիս մերոյ անհնարութեամբ հաղորդութեանն Աստուածոյ, որ Մարգարէիւքն՝ Առաքեալներովն՝ և Աւետարանիւքն յայտնեալ էր, մինչեւ եկն ժամանակ ազատութեան մերոյ, և ոչ կարէր ընդունել հեթանոսն զհաղորդութիւն Աստուածոյ, մինչեւ եղեւ հաւատացեալ։ Գործ. Ժ. 14։

Բայց մեր առաքելոյն զեկեղեցին զիմաստ յառաջադոյն՝ ազգին մերոց հաղորդութեան հաղորդել կամելով՝ և անեղբօր յառաջ՝ և ազատութեան մերում։ Զոր ոչ արժանի համարեցաւ քահանայապետութեան մեր առաջի Աստուծոյ կոչել, և ոչ ոք ինքն առնուն՝ այլ կոչեցեալ Աստուծոյ կոչէր, և ոչ ինքն զինքն փառաւորէր՝ այլ փառաւորեցեալ ՚ի նմանէ։ Եբր. Ե. 4։

Եւ առաքեալն Պետրոս շեղակտուր հայրապետութեան մեր

պահել առաջանձ մեզ : "Ուստին անուն՝ մի կո-
"բայց կրկին ունի ըստ ժամանակ• առաջին գաւառա-
"Թեան հաւատոյ, որ ի խոստովանութեան ի սուրբ
"Եկեղեցին՝ զոր ընկալաք ի տուողէն որ
"ասէ, և ըլլան երկուքն և զոր կնոջ : Ես. ծէ. 12 :

Եւ երկրորդ աւուրն Եկեղեցին Քրիստոսի ան-
ախալ կոյ և ճոյ միշտ ի բանս հաւատոյ և ի կրօնս
առաքելական Թեան, զոյն պէս անուանել և ուղիղ
կանոն հաւատոյ և բարի վարուց ունի աւուրս Վեր-
ջերեր • և գիտեմք Ե՝ ոչ միշտ ճոյն աւուրն Քրիստոս
հրեշտակապետական Թեամբ և հաւատոյ բազմութեամբ
պէտքին ժողովս ընդհանրական • Եւ ոչ ոք կարէ ասել
"Հիմանէն ասաւ մեզ : Եղիա. ե. 39 : Եւ Պօղոս պատուիրեալ
աւուր Վերջերն, ոչ միայն կանոն հաւատոյ, միշ-
նայ ուսանել, և սուրբգրոց իմաստն ըմբռնել,
և սուրբ ընդդէմ ոչնչակ հերձուածոց Եկե-

նեռայ , և թոյլն հաւատացելոց ։ Եւ մերկանալ
նեղչին և մերկացուցչէներկն զգուշանայ, և զգու-
ցանէ հաւատացեալն ։ ասէ այսմ ։ «Ա.ՀԼ մարդք
»ջաղք և կախարդք յաւուրջ եկեցին ՚ի չար անդր
»տմերկանալք և մերկացուցանիցին ։ Ա.ՀԼ զա հաւ-
»ատասցուք այսոցիկ ասելոյ ՚ի Տեառնէ ։ Ես եմ
»պէս ասող ասէ, զի ՚ի մահտեղն զգեցայ
»տեղս գիտեմ, ուր կարող են լինասն առնել
»զգեղ ՚ի մերկութեն ՚ի ձեռն հաւատոյն՝ որ ՚ի
»Քրիստոս Յիսուս ։ Ամենայն գերք Աստուծոյ
»շանչք և օգտակարք՝ ՚ի վարդապետութեն են,
»և յանդիմանութեն և յուղղութեն և ՚ի կրթու
»թեան, զի կատարեալ լցի մարդն Աս-
»տուծոյ յամենայն գործս բարութեան հաստա-
»տեալ » ։ Ա. Տիմոթ. գ 13։

Այսպէս և Պետրոս պրոտեան առաքեալը կը գրէ հաւատացելոց, որ մերձենին առ սուրբ Աստուածութեան, և յիշեն Աստուծոյ Յիսուսէ Քրիստոսի պատուիրանքն՝ հրամաններըը, որ խօսեցաւ Մարգարէներուն և Առաքեալներուն ընծայելը, և ջանայ որ ամենազօր մերձենալութեան հետեւին, որ պիտի արհամարհեն այն սուրբ Աստուածութեան խօսքերը, ու ծաղր պիտի ընեն նրանց մարդկութեան ցանկութեանը հետեւելով ։ ըսէ այսմ ։ «Այս ձեզ պիտի՝ երկ-
»սուր Թուղթ գրեմ, որով զարթուցից ՚ի յիշատակ

„Եկատարեսցեն վասն ձեր. հիշեալ գրատուքդ ա-
„ապրեալ պատրաստ լիցի ի սրտից մարդկանէ և յատա-
„քերութեան ձերոյ, զպատերազմս տեառն և Փրկչին։
„Բայց զայս նախ գիտասջիք, զի յատուկս ժամուց
„ելիցեն աշխատասիրեալք այսպիսիք, որ ըստ իւ-
„րեանց ցանկութեանցն գնացեն»։ Բ. Պետ. Գ. 1։

Եւ սուրբն Ներսէս Նարեկացին հոյլ տագնապաւո
քարոզից այս սուրբ Եկեղեցւոյ ունեցաւ անդադար
հատուց Հոգեմատութիւնք հատուածոյ սուրբ գր-
ոցէ, յասելն։ «Եւ սորայնմ գտա զՀատաս ոտ-
„ուանէ և պատմութեան. և պահեա գտա վերոյ
„գոյն հատաս, որ՝ ի սուրբ Եկեղեցւոյ առա վար-
„գապետական, որ յանձնոյն գրոց սրբոց հատաս-
„տատեալ, որ յանձնոյն գրոց սրբոց հատաս-
„տատեալ, որ ըստ ասելոյն Պաւղոսի առաքե-
„լոյ՝ ոչ ի մարդկան ձայնէ ասացեալ ի՛ մարդկան
„Ասէ, եթէ հատասացութիւնք հատուածոյ»։ Նոյ։ Գ. 1։

Եւ սուրբն Ներսէս Նարեկացին մեր քա-
ոցէ՝ յայտնի լինի մեզ, որ սուրբ Գրոց վեր-
հատուածոց հանուն հատասոյ ասե-
նոյն, և հետ ընդ հատասի մարգարեացեալ
նոյնք, և հետ ընդ հատասի առաքելոյ և
ասացեալ գոյն՝ որ՝ ի հանգոյս Պետրոսի առաքե-
„Հանել՝ ի բարեխառնեալ լինելոյ՝ ոչ ի հեթանոսաց ցանկա-
„Հանել՝ ի բարեխառնեալ լինելոյ՝ ոչ ի հեթանոսաց ցանկա-

,,Ի սուրբ Հաւատոց։ Օ՜ի ձշմարիտ դիտութիւն՝
,,իմաստից իւրոցն ծանեալ զաստուածն մեր, ոյ առ
,,ծայրագոյն պատուականութեամբ պատուելոյն Ի հո-
,,գեառ վարդապետութեան ուսուցանելն Ի հե-
,,թեւոտ ուսմանէ Ի Հայս։ Ոչ միայն ի Հայս
ընդհանրական դրոց, իրաւամբ Ի Հելլեզի Վար-
դապետ։ բայց քան զամենայն պատուական մար-
գարէին, Տարկաւ առաքեալն առաքեալ կոչ մարդա-
յին խոստովանեալ և դասեալ իբրև մի ի մեծ խոր-
հրդականացն։ Ոչ միայն ի Հայս Վարդապետ
կոչեցեալ և ուսուցիչ ի մեծ ժողովոյն Քաղկեդո-
նի։ և ոչ միայն ի Հայս Վարդապետ կոչեցեալ և
ուսուցիչ ի մեծ ժողովոյն Քաղկեդոնի, այլ և ի
Յունաց։ և ոչ միայն ի Յունաց Վարդապետ կոչեցեալ
և ուսուցիչ ի մեծ ժողովոյն Քաղկեդոնի, այլ և ի
Լատինաց։ և ոչ միայն ի Լատինաց Վարդապետ կոչեցեալ
և ուսուցիչ ի մեծ ժողովոյն Քաղկեդոնի, այլ և ի
Ասորւոց։ և ոչ միայն ի Ասորւոց Վարդապետ կոչեցեալ
և ուսուցիչ ի մեծ ժողովոյն Քաղկեդոնի, այլ և ի
Պարսից։ և ոչ միայն ի Պարսից Վարդապետ կոչեցեալ
և ուսուցիչ ի մեծ ժողովոյն Քաղկեդոնի, այլ և ի
Վրաց։ և ոչ միայն ի Վրաց Վարդապետ կոչեցեալ
և ուսուցիչ ի մեծ ժողովոյն Քաղկեդոնի, այլ և ի
Աղուանից։ և ոչ միայն ի Աղուանից Վարդապետ կոչեցեալ
և ուսուցիչ ի մեծ ժողովոյն Քաղկեդոնի, այլ և ի
Աբխազաց։ և ոչ միայն ի Աբխազաց Վարդապետ կոչեցեալ
և ուսուցիչ ի մեծ ժողովոյն Քաղկեդոնի, այլ և ի
Ամենայն։ և ոչ միայն ի Ամենայն Վարդապետ կոչեցեալ
և ուսուցիչ ի մեծ ժողովոյն Քաղկեդոնի, այլ և ի

յաղթացուցանել. վասն զի ամեն մի ոգեղեն
ազատց եկեղեցին մասնաւոր մասնաւոր բարեկամն
անուամբ և մասին Քրիստոսի ենս. ըստ այնմ՝ «Ո՛Ր
»որ մարք մասին Քրիստոսի իմ՝ և անուամբ յայտա-
»նոց նորա»: Ա. Կիպրիա. ԺՒ. 27:

Աբրահամ ընտրեաց, որ ոգեղեն սուրբ եկեղե-
ցին Քրիստոսի հետամտութեամբ և հետե-
ւութեամբ ըստմտաբերելոյն «ելի՛ երկիր-
դ որ ծնար և դիտիր՝ որ հոգեղէն սուրբ
դեղը սուրբ Գրոց ոչ իսրայէլ ցեղական ընտրեալ
բանիւ: «Առաջի եկեղեցւոց ելի՛ երկրէ Քաղ-
դեացւոց և Օդոմայիս սուրբ եկեղեցւոյն
եկեղեցւոյ ընտրեալ. օրհնական յայտնի սուրբ Ա-
բրահամ իւր՝ և սուրբ ամեն հաւատացեալք: «Ա՛ռ եմ
»զքե՝ և զտէր ուս, որ հաւատաւոր ինչ՝ և ես
»՚ի նոս. նա բերի պատուական յոյժ. մի առնուր իմ ոչ
»ինչ իսկ՝ բայց առնել: Եթէ ոչ ոչ ինչ ի հաւատալ
»ես ժողովին զիս և ՚ի հաւր սիրանն և այլն»:
Յհաննու. ԺԵ. 5:

Ա՛ս առնէն խորհուրդ Քրիստոսի Քրիստոսի
ազգաւոր եկեղեցին, զոր ընտրեաց ազգաց ամեն
հաւատացեալ ազգաւորսն, որ վարդան և

Համաձայն են ի Բնություն Հոգու, քան զոմն ան: «Ոչ համաձայն է» և եկեղեցի ասէ. զի յոյժ ի վերոյ է, ոչ ջոխտաւորեմք և ոչ ենթակայեմք և ոչ ամենայնիւ ծանեաւ և զամս անցանելոյ ծանեաւ և զամս անցանելոյ ոչ ունի ոչ ոք ի մարդկանէ բնութեան Հոգւոյ ոչ ոք ի մարդկանէ բնութեան Հոգւոյ ոչ ոք ի մարդկանէ բնութեան Հոգւոյ

ալեքայուԹեան ժառանգաւորը դանըէլին, սատր հա-
մար է՝ որ լինքն Յիսուս Քրիստոս կը հրամայէ։
«Կաշիք չիս՝ և ես ՚ի ձեզ. որպէս ուրն ոչ կարէ
»պտուղ բերել յանձնէ իւրմէ, եԹէ ոչ ՚ի լոյն հա-
»տատեալ յոլիմն. նոյնպէս և դուք՝ եԹէ ոչ ՚ի իս
»հաստատեալ լոյք»։ Յովհաննու. ԺԵ. 4։

Ուր Հրամայէ և հրաշքս առանգաւորն ստը
եկեղեցւոյն Քրիստոսի առաքելական նախա-
պատուականքը և նախահօրանքը՝ և հոգեւոր հա-
ւատովի Հրաշիքները՝ կրօնական երեցիները պար-
տաւոր են ան ոչ միայն ուսանելով՝ քարեմիտ և ուղղա-
փառ ժողովուրդը հեռի պահելու մոլորեալ ան-
պատուականաց խաբէուԹենէն. այլ նաեւ ան-
ճերով կը գան Պօղոս սրբոյն առաքեալը։ «Ընդ-
»դէմ կեցարուք սատանայի՝ զի հետ դայթակղեան,
»ուժգնս և դայԹակղուԹենս առնելցեն արարքդ
»վարդապետուԹեանն՝ զոր գոՀք ուսարուք, և խոր-
»շեցարուք ՚ի նոցանէ։ Ո՛չ այնպիսիքն առաւն մե-
»զաւ Քրիստոսի ոչ ծառայեն՝ այլ իւրեանց որո-
»վայնի, և քաղցրաբանուԹեամբ և օրհնուԹեամբ
»պատրեն զխրտս անմեղաց»։ Հռոմ. ԺԶ. 17։ Եւ
առաքեալն Պետրոս ուսուցիչն հաւատացելոցն կը պատ-
ուիրէ պաշտօնալ աղանդաւոր մոլորեալներէն, որ
գաղանի և խարէուԹեամբ ուղղափառ հաւատա-
ցեալներուն դայԹակղուԹիւն տալու կը հետեւին.

և վերջս կաշխատէին՝ որ Քրիստոսի տուբը եկեղեցին դուրս հաներն՝ և իրենց հետը մըտրեցուներն տաճարը։ Եւսան որոյ կրսէ ։ «Բազում գայլք շրջին ՚ի հան-
»դերձս գառանց։ գառանց հանդերձս զգեցեալ ու-
»նին, այլ ուչ եթէ մտելը և ժառնա, այլ գնե-
»Թեան և գհանդերձեան գհանդերձ առեալ,
»՚ի պատճառս խոտորմեան հերետրանց գան-
»ել պարտ գրոխք պատրել պատրաստին, մոհարել
»Թուխք գծոցիկեան ժանիկն յոտումանց անտի
»իւրանց ՚ի ներքուստ արուարձս վիճին։ Պետ եմ
»ձեզ այսուհետեւ շնորհք հոգեւոր, մինք գդա-
»Թեան, աչք հայեցուլ, գի մի գրումիցն իրեւ
»գղտեան հերետ, տխուրեամբ ՚ի հոտառատ
»մանանեացմէ»։ Կրճատ. Լիճոյ. Ա՛սա. Դ։

Ասպէն երկրորդ յառաջեամբ՝ ինչպէս որ սուբը եկեղեցին Քրիստոսի հաստատեալ և ընդհանրական հաստատել՝ և մարգել ըլլալ ՚ի Քրիստոս Յիսուս, մշանչենաւոր՝ և մինչեւ գկատարած աշխարհի կոյ և ծոյլ ըսաւ ցեմ։ «Ան ընդ ձեզ եմ
»ամենայն աւուրս մինչեւ ՚ի կատարած աշխարհի»։
Մատթէոս. ԻԸ. 20։

Ասպէն ալ և մեր Հայոց ազգաւոր եկեղեցին միան լինելով ընդհանրական եկեղեցւոյն Քրիստոսի՝ ուչ մարդ ոչխարանան օրս, այլ և մինչեւ գկատարած աշխարհի անշուշտ ելի հաստատուն կոյ և ծոյ ան-

ոխակ ՚ի հատաս առնել և ձշմարիտ գաւանու-
Թեամբն և ողջախոհ վարդապետութեամբն և կրօ-
նասէր բարեպաշտութեամբն • ապա ո՛չ յերկեղն և
ո՛չ այսօրուան օրս Հայք՝ ո՛չ հերձուած են և ո՛չ
հերետիկոս • այլ ձշմարիտ ուղղափառ Քրիստոնեայ
են՝ և բարեպաշտութեամբ ալ բոլոր Քրիստոնեայ,
և մինչ հատառալ և յուսալ ապաքինին ամենակալ
և ամենակարող պաշտպանութեան և գթասիրու-
Թեան ամենասքանչելի Երրորդութեան, և
այս առօթքը կրնայ Հայոց տալը իրեն տեր կո-
կեցուցն մեջը ամեն ժամանակ : ՚՚Հնոյհատս բա-
՚՚բաց յամենայնի առատ սիրամ տէր՝ պաշտելով
՚՚զքեզ, փառասիրեայ յանձանց մերոց զաղքանիլին և
՚՚զհաւատոյդն խոստովանութիւն, ՚ի պատուոյց բանաւոր
՚՚հոտիւն պահեա զմեզ, և շնորհեա մեզ հատատալ
՚՚տպատհնել յամենասուրբ Երրորդութիւնդ, ՚ի
՚՚Հայր և Որդի և ՚Հոգի սուրբ Հոգիդ, այժմ և միշտ
՚՚և յաւիտեան յաւիտենից ամէն՚՚ :

Ընդ՝ ուղղափառ հատատացեալներըդ, որ են ձըշ-
մարիտ եկեղեցի Քրիստոսի, ունին այս չորս ծանօ-
Թութիւն պատճառք նշանակելու զայն, որոնք են՝ միաբնա-
կրեալ, ընդ հանդիսականաբնակեալ, և առաքելա-
կանաբնակ : Ընդ հարցանես ի՛ որ այս գաւանութիւնքը
Անկից առաջ ծանուցանեմ հանգամանութիւն մի գրած
ի, և ի՛ր հատատացեալներէն այսպէս՝ ՚՚Հատատացի և ՚ի

»ով միայն ընդհանրական և առաքելական եկեղեցի»։
Եւ Աբրահամեան նշանը բոլոյոյա զրեց Կատանել-
նուագելոյ սեղեկական առաք Յորդանը, ասելով։
«Հատատակը . . . .'ի մի առաք կամեալիկ և առա-
քելական եկեղեցի»։

Ա. Յս խոնհրդատար նշանաբանքը եկեղեցին Քրիս-
տոսի Գլուխն է և զանազանում է մերթեալ հեր-
հանելուն և ազանդաւոր հերձուածներին. որոնք
Էանին այս երես նշանին զօրութիւնը ներգործելէ
լրենց մէջ. իսկ միայն Յայոց եկեղեցին լրեն ուղղա-
փառութեամբը և բարեպաշտութեամբը խոտորէ
ունենալով, և միայն ազգայ ուղղափառ եկեղեցին-
քան հետ միաբան միասին և միակրօն հանդերձ
իւր ըստով՝ եւ քարոզէ։ «Այսու միայնոյ առաք կա-
»ամկատակից՝ հին ամանելութեան միասին՝ ի միասին»։
Գործ. Բ. 1։ «Եւ բազմութեան հաւատացելոցն էր
»սիրտ և անձն մի»։ Գործ. Դ. 32։

Ա. Յս միութիւնն է՝ միութիւն սէրոյ և

կրծական վարդապետեցան. բայց այս պէս բաժանեցան Պօղոս առաքեալն ասելով՝ թէ մեղքը այս երեսից վրա եկեալ էր. որպէս ասացաք. մինչ մեղքը Պօղոս առաքեալն առաքեալն առնելով՝ կը բաժանեն. ապա մեղք ալ նոյն Պօղոսի բաժանմանը պէս ըլլալ. որ կըսէ։ «Ա՛ի ՚ն տէր, մի »հաւատք, մի վկայութիւն, մի Պատուհաս և Ժայռ »առնեցուն, որ ՚ի վերոյ առնուին՝ ընդ առնեսին »և յառնեսին ՚ի մեզ »։ Գեղեաց. գ. 5։

Պատ՝ նախ դուն վարդապետին միայ կենսագրութեանն, վասն որոյ ասէ։ «Ա՛ի ՚ն տէր» ըսել ՚ն որ Թէկղէա ուղղակի առաքեալէն Պետրոսի անդամները զառաքեալ առնելով՝ այս ալ իմ այն ալ. այս ալ իմ այն ալ, Թուելով և իմ սրտիկիս զանազան կերպեան. բայց այս բաժանմունքը հասկցավ՝ և ՚ի մի Յիսուս Պետրոս վարդապետիմ մեղքս ՚ի մի խորհրդական մարմին Պետրոսի. և ինքն Յիսուս Պետրոս ինձ առնելով հոգեւոր կենդանութիւն և ընդհանրական դէմս ինձ. ըսա այնմ։ «Թողութիւն մի մարի »մեղս եմք ՚ի Պետրոս»։ Հռոմ. ԺԲ. 5։ Եւ Թէ։ «Ո՛ւմ եղ դուք ՚ի վերոյ առնուին իմոյ և կենդանւոյ, »ոյ ՚ն մարմին Տեառն»։ Գեղեացոց. Ը. 22։

Եւ տէր մեր Յիսուս Պետրոս ինձն առաքեալ կենցաղին այս վարդապետութիւնը օրինակաւ յայտնի ըրաւ Ս. առաքեալներուն ըսելով։ «Ես եմ հովիւն քաջ,

»և ձանձրեմ զիմեն և ձանձրեմ յիմոյն»։ Յով։ ժ։ 14։

Ասէ՝ եթէ կը հաւատամք, որ մէկ մարդ Քրիստոս կը մեռնի ամէն մարդոց փրկելը և քոչ մեղքերը, որ ունին և մարդ կատարեալ լինելու՝ մարդասէր Աստուած կ'ուզէ որ ինքն ալ իր անձին համար մեռնի և քոչ մեղքերուն համար, այսինքն՝ հաւատացեալ ոգիներուն քրիստոնեութեանն ալ մէկ հոգ ունի Տէրոջմէն, որ հիմակ կ'ըսէն մէկ հոգ և մէկ եկեղեցի Քրիստոսի։ Ես կ'ըսեմ որ ինչպէս Յիսուս մէկ հոգ է։ «Ես եղեցի մի հոգ և մի հաղիս»։ Յով։ ժ։ 16։

Եթէ մեծ կը սեպուի մէկ ազգի եկեղեցւոյ քոհանութեանը, երբ որ ըլլայ քան, որ այս Աստուածային միջոցին դրուած և նշանակուած հաղիսն ունի և խոկ ըլլ, և ամեն Քրիստոնեայ պիտի դառնայ իրեն դաւթիս, այսինքն՝ եկեղեցւոյն միջ մեռնող մէկ հոգ ըլլայ, որ ես ալ ամենուն մէկ ուղ՝ մէկ հաղիս ըլլայ, և մէկ հոգ և մէկ եկեղեցի Քրիստոսի։ Ես կ'ըսեմ որ ինչպէս Յիսուս մէկ հոգ է։

ըլլան ասոնց քրիստոնեությունները. որ մարդը մեջը անդամ խոսքը մոռնայ և ընդհակառակ Քրիստոսի սիրելուն տրտնջայ. ասոնք մեկ համարձակությամբ Թուրքին մը ընտալ ըլլայնի, Յօհաննէս արքեպիսկոպոսը ատոնց քրիստոնեությունը կը տարակուսի։ Ուստի Յիսուսի Յայտնի Կ՚ընթերնու որ ինչպէս կ՚ուզեն մեզի վարուին, մենք ալ նոյնպէս պիտի վարուինք։ Ուրեմն ինչո՞ւ Յիսուսի Յայտնի Կ՚ընթերնու, եթէ ոչ ինչպէս կ՚ուզենք որ

«Եւ ասացին ցնորեալ ասէին զնա։ Մարկ. ժե. 24։

Եւ Պաւղոսէ ասէ առ Փեստոս։ «Ցնորիս դու Պաւղոս, մեծ գիտութիւնդ զքեզ ցնորեցուցանէ»։ Գործ. իե. 24։

Մարկիոն. ժ. 6։

Բայց նայէ՛ Բրնաբասի այս վիճակը Քրիստոսի համար։ Թէև հետ ժողովը նրան հեռանում ապրը, որովհետև համոզ էր՝ որ ըստ։ «Աստ ապրի հետ ազգակիցն էր»։ Մարկ. իե. 19։

Ես այսօրհետև չեմ ի հոս հաւատացելոց ի հետէ և ի հեռանում։ և ամենեցուն ի Յոլիէ և ի Փրկիէ՝ և ի տէր Յիսուս Քրիստոս. որ հաճոյ համարի՝ որ երանելոյ սրբոցդ առաքելոյն պետրոս՝ ամեն հաւատացեալներուն կը գրէ, որ հանէ զամենայն մեղսն ի մէնջ մի միայն թոյլ Յոլիէ, և հանէ զամեն իրենց վրիկէ խնամոյ Քրիստոս տէրը, և անոր սուրբ հոգւոյն պատիւը և երկրպագութիւնը ուրիշի չի տան։ ըստ այդմ։ «Բանդի ինքը ուրիշ ազգ-ի դարձարուի՛ր առ հոգւոյն Ա. պետ. բ. 25։

Ան՝ եթէ ամեն ուղղութեան մէջ Նիւթէոյ
յատուկ ձգողութիւնը ունի ուղիղ համեմատութեան մէջ ,
նիւթի քանակութեան հետ եւ հակադարձ համեմատութեան
մէջ տարածութեան հետ իւրաքանչիւր կէտի մը եւ
մեծ քանակութեան նիւթի մը միջեւ , ինչպէս նաեւ
Ամպերի ուղղութեան հետ հոսող հոսանքի մը եւ
նոյն ուղղութեամբ ուղղուած ուժի մը միջեւ , ինչպէս
նաեւ Նիւթէոնի ուղղութեան հետ հոսող հոսանքի մը
եւ հակառակ ուղղութեամբ ուղղուած ուժի մը միջեւ ,
եթէ ուղիղ գիծ մը կազմէ հոսանքին եւ ուժին հետ
միեւնոյն հարթութեան մէջ , եւ ուղղահայեաց ըլլայ
հոսանքին , եւ եթէ հոսանքը ուղղահայեաց ըլլայ
Նիւթէոնի ուղղութեան հետ միեւնոյն հարթութեան
մէջ , եւ ուղղահայեաց ըլլայ ուժին ուղղութեան ,
եւ եթէ ուժը ուղղահայեաց ըլլայ Նիւթէոնի ուղղութեան
հետ միեւնոյն հարթութեան մէջ , եւ ուղղահայեաց
ըլլայ հոսանքին ուղղութեան , ապա հոսանքին
ուղղութեան հետ ուղղահայեաց ուղիղ գիծ մը
կազմող ուժերուն մեծութիւնները կը հաւասարին
հոսանքին , Նիւթէոնի եւ ուժին ուղղութեանց
հետ ուղղահայեաց ուղիղ գիծ մը կազմող

զատանալ Թևերը մեկ է, և մեկ սկսած զանազի, Թե
ոչ սկսած անվատալ մասը՝ և ասելը Հոգւոյն Հնոյ-
հետն քննելիք ամենուն զատանալ Թևերը և գլխատ
մատնիչները Համայ՝ վասուան մեկ հետն գլուխ
Համառաստած, ու ցոյց կը մնայ բանսարկուին խոս-
վեցեալ Թևերը, մեկ ուղղակաս նեղելեցին՝ զմեռս ու-
զակաս նեղելեցին ասելը՝ վկայեալ հերձուածոց և
հերետիկոսաց կտրելն զատելը. այլ երբ ոչ ձանչ-
նալը Համայ գլխատ մատնիչներուն վասն Թևերը,
այսուհետև սկսել և խոտորեալ Թևերը և բոլոր Թևերը
վասն Ասուածոյ ամենակալին՝ կը Թողուին ամեն
մեկ ուղղակաս եկեղեցւոյն մէջ, ինչպէս կը գրէ
Պօղոս սրբազան առաքեալը: «Եւ որ վիճանդամ այսմ
»կանոնի վասուան լինին, խոտորեալ Թևեր՝ և վերոյ
»նոցա և զատանալ Թևեր՝ և վերոյ խոտորէին Ասու-
»ծոյ»: Գաղատացւոց. Ջ. 16:

Տէս բանեալս ընդ երկոցունս՝ և ամբ սուրբ նախ-
ձեռոյ ուղղակասալ Թևերը և խոտորեալ Թևերը սի-
նոդ մնքան Հոգին, որ ամեն այս Համայ վասն
Թևերը պահուելու Համար խնդրուած կրկին բոլոր
աշխարհի մէջ տարածուած Քրիստոսի եկեղեցւոյն
Համար՝ և կամօք ատ սէր Ասուած յոտնկն:
«Ո՛խոտորեալ Թևեր շնորհեա եկեղեցւոյ քում սրբոյ,
»զատանալ և ամենշարժ ուղիղ Թևեր՝ ի ճշմարիտ
»ատանելոյդ, և Համամտեա՝ ի սէր Հատուս զին-

„Թաղվիլ եւ կենդանի, զբեղ խաղաղականքիդ տէր և
„Ընտանած հնոցի զմեզ։“ Եւ ժամանակաց եղեցոյ։

Ա.յս հատուածս խոստովանութեան և գաւանութեան Քրիստոսի վասն մարմնացման նորա յաւուրս ազգիս մերոյ ասէ սուրբ եկեղեցին։ զխաչին ի վերայ արեգակ, յայտնի հերետիկոսն՝ որ ասէին մեզ Աղեքսանդրացիքն, որ Յիսուս Քրիստոս մեր տէրն՝ երբ ծնանել կամեցաւ և մարմին ընդունել ի սուրբ Կուսէն ժամանակն՝ այս յաւուրս լինելոց էր։ Նա ոչ ընդ կամաց ինչ ընդ բռնութեան ինչ ի մարմնացման նորա ասէին մեզ, որ անձինքն մարդկան ոչ կարացին տանել զերկրաւոր ուրախութիւնն Քրիստոսի, զոր ինքն ի մարդկանէ ուրախութիւն ընդունէր։ Եւ ի ներքոյ Յիսուսի ասէ։ „Ո՛վ ի ներքոյ յաղագ։

Ներսէս մարդասէր հայրապետն սուրբ Եկեղեցւոյն՝ ի գիրս իւրում խոստովանութեան Քրիստոսի զայս ասէ՝ որ մարդասիրութեամբ ոչ կարացին տանել զերկրաւոր ուրախութիւնն

’ի Տաճառս վիճակական արդ Ներսէսեանց ըստ
այնմ։ «Պետքէ այսու հետեւ աշակերտիքէ վանի-
ցուն հինգտասնոց, վիճակիքէ վեցտասն յանուն Հօր
»և Որդւոյ և Հոգւոյն սրբոյ»։ Մատթ. ԻԸ. 19։

Ներսէսեան պատմագրն ի սոյն՝ ըմբռնելով զվիճա-
կական հրամանն, որ ի Տաճառս, ոչ միայն զհաստատու-
թիւն վիճակին Վրթանէսեանց ի Գողթն, այլ եւ զանդրա-
դարձ ետ Վրթանէսի ամենայն իրաց իւրոց, որ ի Գողթն
էին, և արտաքոյ նոցա ի Տարօն և ի Բասենս, այլ եւ
զամենայն ետ Վրթանէսի ամենայն իրաց հարանց նորա
և ազգականաց, որ ի Գողթն էին։ Զոր այսպէս ասէ։
«Որք վանեցան ’ի Վրթա-
»նեայ ամենայնէ, զՎրթանէսեան պատկանեալ էր, զոր
»կոչեալ ոչ էին և ոչ հնազանդէին, ոչ ծառայէին և
»ոչ աղախնէին, ոչ տրամէր և ոչ էրէց, ոչ ամենայն
»տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի»։ Գաղատ. Գ. 27։

Այսպէս ի հաստատութեան վիճակին Տաճառաց՝ ամենայն
իրացն և տանց վանեցւոցն Վրթանէսեանց ամուսնացեալ էին և
ամուսնանային ընդ Գողթնեցիս, և ընդ Տարօնեցիս և ընդ Բասե-
նեցիս։ Եւ ոմանք ի Գողթնեցւոցն Վրթանէսեանց՝ ամուսնացեալ
էին ընդ Տարօնեցիս և ընդ Բասենեցիս։ Եւ ոմանք ի Տարօնեցւոցն
և ի Բասենեցւոցն Վրթանէսեանց ամուսնացեալ էին ընդ Գողթնե-
ցիս։ Եւ ոմանք ի Գողթնեցւոցն և ի Տարօնեցւոցն և ի Բասենե-
ցւոցն Վրթանէսեանց ամուսնացեալ էին ընդ Աղձնեցիս Մարդպա-
նունս և ընդ Աղձնեցիս Մամիկոնենս և ընդ Ռշտունիս Վահևունիս
և ընդ Կամսարականս Արծրունիս և ընդ Սիւնեցիս Օրբելեանս և
ընդ Սիւնեցիս Վաչագանեանս և ընդ Սիւնեցիս Վասակեանս և ընդ
Սիւնեցիս Գնունիս և ընդ Սիւնեցիս Ամատունիս և ընդ Սիւնեցիս
Արծրունիս և ընդ Սիւնեցիս Գահեանս և ընդ Սիւնեցիս Ռշտունիս
և ընդ Սիւնեցիս Վահևունիս և ընդ Սիւնեցիս Կամսարականս և ընդ
Սիւնեցիս Մամիկոնենս և ընդ Սիւնեցիս Մարդպանունս և ընդ Սիւ-
նեցիս Բագրատունիս և ընդ Սիւնեցիս Բագարատունիս և ընդ Սիւ-
նեցիս Արծրունիս և ընդ Սիւնեցիս Գահեանս և ընդ Սիւնեցիս Ռշ-
տունիս և ընդ Սիւնեցիս Վահևունիս և ընդ Սիւնեցիս Կամսարա-
կանս և ընդ Սիւնեցիս Մամիկոնենս և ընդ Սիւնեցիս Մարդպանունս
և ընդ Սիւնեցիս Բագրատունիս և ընդ Սիւնեցիս Բագարատունիս
և ընդ Սիւնեցիս Արծրունիս և ընդ Սիւնեցիս Գահեանս և ընդ Սիւ-
նեցիս Ռշտունիս և ընդ Սիւնեցիս Վահևունիս և ընդ Սիւնեցիս Կամ-
սարականս և ընդ Սիւնեցիս Մամիկոնենս և ընդ Սիւնեցիս Մարդպա-
նունս և ընդ Սիւնեցիս Բագրատունիս և ընդ Սիւնեցիս Բագարատու-
նիս և ընդ Սիւնեցիս Արծրունիս և ընդ Սիւնեցիս Գահեանս և ընդ
Սիւնեցիս Ռշտունիս և ընդ Սիւնեցիս Վահևունիս և ընդ Սիւնեցիս
Կամսարականս և ընդ Սիւնեցիս Մամիկոնենս և ընդ Սիւնեցիս Մարդ-
պանունս և ընդ Սիւնեցիս Բագրատունիս և ընդ Սիւնեցիս Բագարա-
տունիս և ընդ Սիւնեցիս Արծրունիս և ընդ Սիւնեցիս Գահեանս և
ընդ Սիւնեցիս Ռշտունիս և ընդ Սիւնեցիս Վահևունիս և ընդ Սիւ-
նեցիս Կամսարականս և ընդ Սիւնեցիս Մամիկոնենս և ընդ Սիւնե-
ցիս Մարդպանունս և ընդ Սիւնեցիս Բագրատունիս և ընդ Սիւնեցիս
Բագարատունիս և ընդ Սիւնեցիս Արծրունիս և ընդ Սիւնեցիս Գա-
հեանս և ընդ Սիւնեցիս Ռշտունիս և ընդ Սիւնեցիս Վահևունիս և
ընդ Սիւնեցիս Կամսարականս և ընդ Սիւնեցիս Մամիկոնենս և ընդ
Սիւնեցիս Մարդպանունս և ընդ Սիւնեցիս Բագրատունիս և ընդ Սիւ-
նեցիս Բագարատունիս և ընդ Սիւնեցիս Արծրունիս և ընդ Սիւնե-
ցիս Գահեանս և ընդ Սիւնեցիս Ռշտունիս և ընդ Սիւնեցիս Վահևու-
նիս և ընդ Սիւնեցիս Կամսարականս և ընդ Սիւնեցիս Մամիկոնենս
և ընդ Սիւնեցիս Մարդպանունս և ընդ Սիւնեցիս Բագրատունիս և
ընդ Սիւնեցիս Բագարատունիս և ընդ Սիւնեցիս Արծրունիս և ընդ
Սիւնեցիս Գահեանս և ընդ Սիւնեցիս Ռշտունիս և ընդ Սիւնեցիս
Վահևունիս և ընդ Սիւնեցիս Կամսարականս և ընդ Սիւնեցիս Մամի-
կոնենս և ընդ Սիւնեցիս Մարդպանունս և ընդ Սիւնեցիս Բագրատու-
նիս և ընդ Սիւնեցիս Բագարատունիս և ընդ Սիւնեցիս Արծրունիս
և ընդ Սիւնեցիս Գահեանս և ընդ Սիւնեցիս Ռշտունիս և ընդ Սիւ-
նեցիս Վահևունիս և ընդ Սիւնեցիս Կամսարականս և ընդ Սիւնեցիս
Մամիկոնենս և ընդ Սիւնեցիս Մարդպանունս և ընդ Սիւնեցիս Բագ-
րատունիս և ընդ Սիւնեցիս Բագարատունիս և ընդ Սիւնեցիս Արծ-
րունիս և ընդ Սիւնեցիս Գահեանս և ընդ Սիւնեցիս Ռշտունիս և ընդ
Սիւնեցիս Վահևունիս և ընդ Սիւնեցիս Կամսարականս և ընդ Սիւ-
նեցիս Մամիկոնենս և ընդ Սիւնեցիս Մարդպանունս և ընդ Սիւնե-
ցիս Բագրատունիս և ընդ Սիւնեցիս Բագարատունիս և ընդ Սիւնե-
ցիս Արծրունիս և ընդ Սիւնեցիս Գահեանս և ընդ Սիւնեցիս Ռշտու-
նիս և ընդ Սիւնեցիս Վահևունիս և ընդ Սիւնեցիս Կամսարականս և
ընդ Սիւնեցիս Մամիկոնենս և ընդ Սիւնեցիս Մարդպանունս և ընդ
Սիւն

Ասա ինձ ի այս առիթի բաժանումդ՝ և ես
բանար առեալ ինձ ուղղամիտ գրիչառնեաց ա-
զացս մէջ, և օր ըստ օրէ այս առեալ-եան ես
սրտի ուխտ ի Տէր մերում Յիսուս Քրիստոս, այլ ես ածել
կ՚ածէ. Ինչպէս ի՝ որ այս առեալ-եան ես ոչ
տալ ի Տանդ մեր մէջը, որ աղբատ և լերսաս
մանդամով և տեղատ ածել մեզ Տանդ Հայաստ-
տատ և արշաւած, բայց Տալով և ոչխար Հզօր-
ին Տասատ մեզ ածելու մեզ ամենայն բարեգործութ ա-
զգէ ներ, և ամենեքս մի եղիցին Քրիստոսեան կո-
չումնիդ:

Եւ այս տեղ իմ բանս դադարեցայ ներկայ-
ացնել և գրուածոյս կարճութիւն մեկին Հզօր,
որ ես Քրիստոս կոչումս Հայոց ազգիս,
ասէր Քրիստոսեան կոչումս Հայոց ազգիս:
Ասա որ ես Տանդ ի Տանդ բան՝ որ մեր առեալ
գրուածով ես ամենայն շնորհքեան ասացեալ և առ-
ատեալ ես ամենայն բարեգործութ

«Ահա զոմբ սուզ ի ընտիր , Թատաստրամիխն ,
»քոհանոյատամիխն, ազգ առաջ, ժողովուրդ սեպհա-
»կան, որպէս զի զձեր առաքինութեանն նոսխուցիկ
»այնմ, որ զձեզ ՚ի խաւարչէն հնձոց մերն սքան-
ժերս և հեթերս համայն՝ բացայայտ ևս համակրցու-
նէ, որ Թնդէկս տգէտ և մեծամիտ ազգ մեր մեղմ խոտա ան և
ամեն համայն, և այս հոգեկոյտս խաւարամիտն և
ամեն ամենասաստ ոգին մեղմ խոտա ան և
Յիսուս Քրիստոս է, որ ևս պատրեմ և տեղեմ և տեղեմ քա-
ժանել ՚ի ներքինէն, բայց ամենքս միասին մեկ
հոգի և մեկ բարեկամ մեղմ ևս ան և
նոյն ամենամեծն մեղմ ևս ան և
մեկ ազգ համայն՝ և ոչխարս ևս խաւարամիտն
մեկ ամենահարազատ հոգեկոյտն ամենամեծն
մեղմ Աստուծոյ և Տեսան ամեն մեկ Յի-
սուս Քրիստոս ևս ներքինէն մեկ Յիսուս Քրիստոս
Յիսուս Քրիստոս է, որ ևս պատրեմ, ամենքդ
մեղ ներքինէն համայն ամենամեծն խոտա-
հրեղեն . բառայիմ : «Ո՞վ ևս մեկ հոգ՝ ևս մեղմ ևս ան և
»բառայիմ . ևս ամենքդ ՚ի ամեն հոգ ազգ

„վասն լեմելք“։ Ա. Կոր. Ժ. 17։ „Բանդի մեռա Հոգւոյ
„մեր ասանելին ’ի մի մարմին միաւորեցար ... ամե-
„նեքեան մեկ Հոգի ստեցաք“։ Ա. Կորնթ. ԺԲ. 13։

Ասի այս վերոյիշեալ պօղոսի սրբոյն առաքե-
լոյն գրոց ընթացեալ վերայով առնս լինչպես զեղեցիկ
խորհուրդս ընելով՝ կերևակայէ արհամարհել
հոգի էարարչէր առեալ ընծան ամենասքանչ
առաքինութիւնն ի մարմնոյ աղտոց եւ պղծից
„Աթեան Աստուծոյ սրբոյն եկեղեցւոյ։ „Ասէ
„մեր այժմ՝ ոգին մարմնով բաժանելով՝ եւ հոգւով
„վարձատրելու, հոգուոյն ասհմանն եւ օրինացն առա-
„քելոց ընթացուցիչ։ Պաշտօնէ զընծայեալ ընծան մարմնոյ
„հոգի հաղորդելիք լերուց, եւ ’ի հաղորդ ոգ
„առ Աստուած՝ ’ի վերանալ անհաղորդելիք։ Ա՛ր քրիս-
„տոս ընթացաւ

Բելսասար և Մարտա Թագուհի. վասն զի նոցա ուրախութեան
եւ ցնծալոյն Բելսասար. զոր են ամենայն ուրախութիւն
և բարեգործութիւնքն, զոր յանուն Հոր
և Որդոյ և Հոգւոյն սրբոյ ամենայն քրիստոնեայ և
ժառանգած են նոցանէ սրտապար շնորհքը Յիսուսի
Բելսասար, և տղայոցն Թագուհի և Մարտա։ Եփեսս. Գ. 25։ Ա.Յո սիրոյ
կենդանի տուր և անուտաս։» Եփես. Գ. 25։ Ա.Յո սիրոյ
կենդանի տուր և անուտաս։

Եւ երկրորդ ուրախութիւն եկեղեցին Բելսասար
տուր և Հաւատս Քրիստոսեան Թագուհի, և ուրիշ տուր
վարդապետութեան Թագուհի. վասն զի կը մարմին և կը հո-
գի ամեն մի նորադարձ սիրոյ ծնողաց Թագուհիքն
և հոգեւոր տուս վարդապետութիւնքը ամեն մի
հոգեւորական և աղանդաւորաց. այս Քրիստոս և
ուրիշ հաւատոյ սրբոց Թագուհի համար Յիսուս Բելսա-
տուր Յիսուս։ «Սուրբ տուր Քրիստոս Թագուհի

„քոմ, ել քո ծանոթ ձիմարտութիւնն ի ... ես՝ ի
„վերայ նոցա և առաջի առնեմ զանձն իմ, ել եղի-
„ցին ինձ ծառայ յաւիտեան։ Յով. ժե. 17։

Ոչ սար համար ես զքո շուքիւն և առաքել զա-
ռաքելսն Քրիստոսի, որ ելին ի Տիրոջէ, որ միշտ հոգ ու-
նենայ աւետարանի և սիրէ մարդասիրութիւնն՝ և ո-
րանայ աղաւնեղինին։ առաջ Կորնթացւոց ոչխէր և
ձիմարտիւ հաւատքն ասիայի՝ առաջ՝ և ձիմարտիւ
պատիւն հաւատք։ „Ա՛ր Տիրոջէ՝ պատիւ զա-
„ռանձն՝ խոստանալով ի պէտս և ի նորոգութեան բանիդ
„և ի հաղորդակցութեան՝ և ի մերոցդ ոչ ի նուազեցոյն
„ել։ զոր ոսկոյց յանձն առեալ վերակացուն Փոքր
„հոգ տանի Տիրոջէ, որ միշտ հոգ ունենայ աւետարանի
„հաղորդակցութեան և պէտս քոյոց՝ և ոչ ի նուազեցոյն
„հաղորդակցութեան։ Ա նամ. Ը. 35։ Եւ պատգամն Պօղոս քարոզէ
Յիսուսի Քրիստոսի պատճառ ոչ ոք ոչ ոք՝ յաւէտ։

„Ո՛վ տղաքեանք իմ ի վերջ ելանել ի վերայ քահանայապետին“
„առաքեալ անեալ՝ անարատ զառաքեալ ի վերայ զառաքելոյ“
„և զառաքեալսդ զքեզ զիրկիկոս»: Ներսէս ՟Ե՟·26:

Վարդան առաքեալ Նիւթելեցւոյն զՀայոց Յիսուս
Քրիստոս է առեալ, և արտաքսեալ զանօրէնսն ի մէջ
բնակութեան սրբոցն, և զանարատ զոհսն մատուցեալ
Աստուծոյ ի վերայ սրբոյ սեղանոյն՝ զոր ինքն շինեաց
„առաքեալ յաւանդեալ զնացս ձեր ի վերայ“: Ա. Պետ. Ա·15:

Ներսէս վկայաբար նշան առեալ Նիւթելեցւոյն՝ ի
բնակահանդիսութիւնն, որ ըստ Յունաց առն «զա-
ղօղիսիա» որ առ մեզ Թարգմանի «հաւաքումն»
նոյն ի սուրբ բնակահանդիսութեան հաւատացելոցն, որ
ըստ Յունաց առն «եկեղեցական»: Ուրեմն մի եւ նոյն
նշանակութիւն ունի այս երկու բառերդ, և միայն
բաժիք նոյնանշան բառեր են ասոնք. բնակահանդիսութիւն՝
հաւաքումն՝ և սիրելութիւն. ասոր հանդէր Յովհան
Իմաստասէրն (երեսնամեակացդ) Հառնէն մէջ նոյնա-
նշան գործ կոչէ բնակահանդիսութիւն և հաւաքումն բա-
ռերը բաժիք: «Հաւատալոցն բնակ մի՛ և նոյն, ոմանք
Ես կոչեն բնակահանդիսութիւն հաւաքումն Նիւթելեցւոյն
Եսա անդամ երկիր բառիւ, որ այս երկու նոյնանշանիւ

գաւառական հնուց լուրթ նոյնանշան կը վարեն (Ա-վ-
վառաս) ձայնը, որ այն ալ սուղ նշանակութիւն
ունի։ և կարծեմ՝ որ հարիւս Յոյնք ալիսի սուղն։
վասն որ և Յունաց «օրթոսորոս» բառը,
և այլ ոչ այս բառերը «պաղ օդիսվաս» և «խոսանիսիս»։

Եւ այս երկու նոյնանշան բառերը կը նշանակեն
առաջ Եվեղեցւոյն Ռուսաստան, այսինքն՝ ամենայն
աղաց հասատացեալ բարեր սրբոյն մկրտութիւն ստա-
ած լեալք, և Եվեղեցւոյն Ռուսաստան հաստատ
ձշմարտութեան ծառայքն և սեռք բարեր սրբոյն
մկրտութիւն։ իսկ «օրթոսորոսն» առանձին կը նշանակէ
Եվեղեցւոյն Ռուսաստան ուղղափառութիւնը՝ և հա-
ստատ է՛ն վարդապետութիւնս այս յոյնական բա-
ոյն նշանակութիւնը յոյնն կրկին Ռուսաստան
Պետրոսի այս խօսքին մէջը։ «Ամէն դու յոյն
»ուսուցանես ուղղափառութիւն։» «Ժողովը ուղղափառաց։»
»ուղղափառութիւն ես դու, և երբեք պայ օրթո-
»ոսոսն խոստովանութիւն ընդ մեզ, ժողովեցար դա-
»ւանին օրթոսորոսաց ուղղահաւատ օրթոսորոսութեան դէմ
»ուսուցչից։» Կոչ. Դ. 5. 8։

Ասացաւ այլ ի ծոյլ կողմէ կողմանէ Եվեղեցի, և
այլ ի ծոյլ ուղղափառ Եվեղեցի։ «Ահա
»ուղղափառաց։» «Ժողովը ուղղափառաց։»
Ընդ այսոսիկ այս խօսքին մէջը։ «Ամէն դու յոյն
»ուսուցանես ուղղափառութիւն։ Ընդ այսոսիկ ուղ-
ղափառ Եվեղեցի Ռուսաստան կանգնեցաւ ուղ-
ղափառ հաստատ հաւատով սրբոյն մկրտութեան։

նրան։ Այսպէս էր այն՝ որ ուղղակի ընկերանալով, համարձակութեամբ եւ ինքնավստահութեամբ Քրիստոսի քարոզեց ամէն տեղ եւ ամէն ժամանակ, թէ՛ եւ ատելի եւ վտանգաւոր ըլլալով։ Ինչպէս որ կրկին եւ երրորդ անգամ ալ պարզուած ըլլայ։ Ինչպէս որ կրկին եւ երրորդ անգամ ալ պարզուած ըլլայ։ Ինչպէս որ կրկին եւ երրորդ անգամ ալ պարզուած ըլլայ։

„Հաւատացեալներն ինքնավստահութեամբ, եւ ինչպէս ամենայն ուրիշ բան, այդ ալ Աստուծմէ է։ Ան ոչ միայն ստիպէ զիրենք, այլ ընդհակառակն՝ ինքն ալ ստիպուած է ըլլալ ինչպէս որ են։ Եւ այդ ինքնավստահութիւնը ոչ թէ ինքնահաճութիւն է, այլ ընդհակառակն՝ ինքնանսեմացում

ետեւ շատ խօսքը տանելով՝ ևս պիտի «Հայս յա-
»առաջադոյն հանդերձեալ եցոյց վասն Քրիստոսի, զի
»ի նմանէ ընտրի ամենայն երկիրս. քանզի ի Տառա-
»սոյ սնաւ Քրիստոս լցան ամենայն ծագք երկրի:
»Ասէիս ես Դաւիթ ասէ՝ ընդ ամենայն երկիր ել
»ձայն նոցա: Աստ. ԺԹ. 47: Ուստ ուրեմն այ-
ստեղծանէ ևս ինձ ամենայն տուր իմոմանէ տուր Քրի-
ստոսի ուրեմն ի Հրեաստանեայս ոչ ծնաւ Քրիստոս
ոչ ևս ի Հրեաստանեայս ել ձայն նոցա: Ո՞չ ևս Հրեա-
ստանեայք ուրեմն ընդունեցան զՔրիստոս, ոչ ևս
ի Հրեաստանեայս ել ձայն նոցա, ոչ ևս ի Հրեաս-
տանեայս ծնաւ Քրիստոս, ոչ ևս ի Հրեաստանեայս
ել ձայն նոցա: Ո՞չ ևս Հրեաստանեայք ուրեմն ընդ-
ունեցան զՔրիստոս, ոչ ևս ի Հրեաստանեայս ծնաւ
Քրիստոս, ոչ ևս ի Հրեաստանեայս ել ձայն նոցա:
»ասաւ»: Աթ. ԺԲ. Պսղմ. 513:

Ասէ՝ Թէպէտ ամեն աշխարհի եւ ամեն տղայ մի
քարոզած է տուր Քրիստոսի, բայց ոչ տուած ոչ
տղայ եւ աշխարհս Հրեաստանի քարոզած չ՝ եւ տղայն
Հրեայ եւ աշխարհս Հրեաստանի ընդունած չ՝ ուրեմն
ընդ հակառակն եւ ինքնին Քրիստոս տուր

համար է որ Պօղոս սրբոյն առաքեալը կը դնէ
Կողոսացւոց եկեղեցւոյն՝ յառնել ՝ եւ ասել ։ « Այսու յառնի
» որ պահի ձեզ յերկինս ։ զորմէ լուարուք բանից
» ճշմարտութեան Աւետարանին, որ եհաս առ ձեզ ,
» որպէս ընդ ամենայն աշխարհ ածէ և պտղաբերէ ։
» այսպէս ի ձերում միջի, յօրէ յորմէ լուարուք և
» ծանեայք զշնորհն Աստուծոյ ճշմարտութեամբ ։
Կողոսացւոց . Ա . 5 ։

Իսկ եթէ խարէութեամբ Թլբեր և ծուռ մեկ-
նեալ Աւետարանին բացայայտ ճշմարտութիւնը
զուարկն արտաքին տեսութիւնը կ՚երեւի որ Աստ-
ուածային .քարոզիչ էն։ բայց ներքին խոհական Աս-
ուածային ճշմարտութեան միտքը՝ ոչ ոսկի և ոչ
արձանին մեխերով, այլ Թլբեր և սխալ մեկնութեամբ
զրուեցաւ բայց ասելով՝ կը քարոզեն , և կամ
շատ անգամ սուրբ Աւետարանին ծանձիվով՝ ան-
յայտ կը Թողուն , անանկներ կրնէք ալ և կրնոյ
հետեւողներն ալ չէն բնաւ բարեպատուն անգամ կա-
Թոլիկ և ընդհանրական արդիական սուրբ Եկե-
ղեցւոյն Քրիստոսի ։ և ամենեւին ալ չէն կարող
լսել ։ Այլ մանաւանդ հերձուած և հերետիկոս
են։ ասոնցմէ ներսէն համար կը դնէ Պօղոս առաքեալը
Գաղատացւոց Եկեղեցւոյն, որ Հետամուտ ասոնք
Թերեն վարդապետութիւնը և քարոզութիւնը ։
Թերեւս կրսէ՝ Աւետարան ցոյց Կուսան, Աւետա-

ցանել եւ ժողովել զայն, զի մի՛ ոք ի նոցանէ կարասցէ
ասել եւ մտածել ինքեան, եթէ ես ինչ ունիմ, զոր ոչ
առեալ իցեմ ի Տեառնէ. զի եթէ առեալ իցեմ, ընդէ՞ր
պարծիմ իբրեւ ոչ առեալ։ Եւ զի ոչ ոք կարասցէ ասել
ինքեան, եթէ ես ինչ ունիմ, զոր ոչ առեալ իցեմ ի Տեառնէ,
ասէ Տէր ամենակալ. ՚՚ես եմ Տէր Աստուած քո, որ
ուսուցանեմ քեզ զշահ, որ ինչ ունիս, զոր ոչ առեալ
իցես ի Տեառնէ։ Ես եմ Տէր Աստուած քո, որ ուսուցանեմ
քեզ զշահ, որ ինչ ունիս, զոր ոչ առեալ իցես ի Տեառնէ։
Ես եմ Տէր Աստուած քո, որ ուսուցանեմ քեզ զշահ, որ
ինչ ունիս, զոր ոչ առեալ իցես ի Տեառնէ։ Ես եմ Տէր
Աստուած քո, որ ուսուցանեմ քեզ զշահ, որ ինչ ունիս,
զոր ոչ առեալ իցես ի Տեառնէ։ Ես եմ Տէր Աստուած քո,
որ

„տանելով զնոսա ընդ ինքեան ի լեառն, ուր ոչ էր ոք նոցա հետ։ Եւ յայնժամ երեւեցաւ նոցա Յիսուս։“ Մարկ. Ը. 2։

Ընտրեալ աշակերտներն Քրիստոսի նշանաւոր տարբերութիւնն էին ամենայն ազգերից։ Նրանք ընտրուած էին Աստուծոյ կողմից, որպէս զի լինին նրա վկաները ամբողջ աշխարհի առաջ։ Նրանք ընտրուած էին, որպէս զի լինին ընկերակիցներ Յիսուսի հետ, որպէս զի ականատես լինին նրա չարչարանաց, մահուան, յարութեան եւ համբարձման։ Նրանք ընտրուած էին, որպէս զի ստանան Սուրբ Հոգին եւ զօրութիւն՝ Աստուծոյ գործը կատարելու համար։ Նրանք ընտրուած էին, որպէս զի լինին Քրիստոսի ներկայացուցիչներ երկրի վրայ։ Նրանք ընտրուած էին, որպէս զի հիմնադրեն Քրիստոսի եկեղեցին եւ ամրացնեն նրա հիմերը

տուբ Եկեղեցւոյ եղան սրբատան Ընտրեալք, ոյք
ի Բնիատան Յիսուսի առաքելոյն յաշխատին սահ-
նայն ի քարտիէ, ըստ այնմ։ "Ասէս առաքեաց
"զիս Հայր, և ես առաքեմ զձեզ"։ Մատ. ԻԸ. 18։
Այսպէս զի տուբ Եկեղեցին Բնիատան Հաստատեալ
է ի վերայ սահման Քարոզութեան Աւետարանին
Քրիստոսի եւ Մարգարէից, որ է պետ անկիւնոյն
"Յիսուս Բնիատան"։ Եփես. Բ. 19։

Ասելոց կիսմանալի՝ որ սրբատան Ընտրեալներն
Քրիստոսի անձամբն և Քրիստոսի Հրեայ Հիմն
և ի վերայ սահման և Հաստատեալ Հրեայ Հիմն
Առաքելոցն Քրիստոսի. այսու զի յառաջագոյն մար-
գարէական Հիմունքն Հիմն անուանեցան տուբ Եկե-
ղեցւոյն, ըստ այնմ։ "ի վերայ վիմի հիմնան առա-
"քելոցն և մարգարէիցն շինեցաք զքեզ տուբ ի վերայ
"և ընտրեալ Ասացող, շինեսցէ ի վերայ հիմանդ
"առաքելոցն և մարգարէից, որ է պետ անկիւնա-
"Յիսուս Քրիստոս"։ Եփես. Բ. 19։

Ասէին զի Եկեղեցին որ սրբատան Ընտրեալներն
Քրիստոսի անձամբն և Քրիստոսի Հրեայ Հիմն
Հաստատեալ Հիմն տուբ Եկեղեցւոյն Քրիստոսի. այլ
Հրեայ ոչ զղտակատ ոչ Հաստատեալ Հիմն Հիմն վեր-
գաստատ Հիմունքն Հիմն անուանեցան տուբ Եկե-
ղեցւոյն. ըստ այնմ։ "ի վերայ վիմի հիմնան առա-
"քելոցն և մարգարէիցն շինեցաք զքեզ տուբ ի վերայ
"և ընտրեալ Ասացող, շինեսցէ ի վերայ հիմանդ
"առաքելոցն և մարգարէից, որ է պետ անկիւնա-
"Յիսուս Քրիստոս"։ Եփես. Բ. 19։

Ասէին զի Եկեղեցին որ սրբատան Ընտրեալներն
Քրիստոսի անձամբն և Քրիստոսի Հրեայ Հիմն
Հաստատեալ Հիմն տուբ Եկեղեցւոյն Քրիստոսի. այլ
Հրեայ ոչ զղտակատ ոչ Հաստատեալ Հիմն Հիմն վեր-
գաստատ Հիմունքն Հիմն անուանեցան տուբ Եկե-
ղեցւոյն. ըստ այնմ։ "ի վերայ վիմի հիմնան առա-

ասեմ, և օրհնակից ես լինեմ Տեառն պատուիրանացն։ Զի ասէ Տէր Ա. Յովհ. Գ. 1։ „Տեսէք որպիսի սէր տուաւ մեզ Հայր, զի որդիք Աստուծոյ կոչեսցուք, և եմք։“ Եւ ասէ Տէր Ա. Յովհ. Գ. 1։ „Սիրեցարո՛ց, արդ որդիք Աստուծոյ եմք, և դեռ ոչ երեւեցաւ թէ զինչ եսցուք։“ Եւ ասէ Տէր Ա. Յովհ. Գ. 1։

Եւ զի ոչ միայն Աստուածային Գրոցն վկայեն զայս, այլ և Հարքն սրբոց, որ ի Նիկիոյ ժողովեցան, զոր Տէր Աստուած ընդ ամենայն տիեզերս ի մի ժողով ի Նիկիա ի Բիւթանիա ի Հայոց աշխարհին

ասէր Աթիլիոյ ոյժ լսաս ոչխար։ «Ի վերայ վիպի հա-
սեալ հիմանն առաքելոյ»։ Եւ ի Թէ։ «Ոչ հաստա-
տեալ ի վերայ վիպի ժողովեցաւ ի Տրեխատա՛ ի վերայ
ասացեալ խոսքին վիպին»։ Ընդ այսոսիկ ի վերայ
վիպիս ոչ ինչ կամ Պետրոսի անուանեալ ընդ հաստա-
տեալ ասացեալ Քրիստոսի Տեառն մերոյ։ Ընդ այսոսիկ
ի վերայ վիպիս ոչ ինչ կամ Պետրոսի անուանեալ ընդ հաստա-
տեալ ասացեալ Քրիստոսի Տեառն մերոյ։ Ընդ այսոսիկ
ի վերայ վիպիս ոչ ինչ կամ Պետրոսի անուանեալ ընդ հաստա-
տեալ ասացեալ Քրիստոսի Տեառն մերոյ։ Ընդ այսոսիկ
ի վերայ վիպիս ոչ ինչ կամ Պետրոսի անուանեալ ընդ հաստա-
տեալ ասացեալ Քրիստոսի Տեառն մերոյ։ Ընդ այսոսիկ
ի վերայ վիպիս ոչ ինչ կամ Պետրոսի անուանեալ ընդ հաստա-
տեալ ասացեալ Քրիստոսի Տեառն մերոյ։ Ընդ այսոսիկ

Ա՛ռաքելոց և հօրեղբարն եւ եղիցի Աշակերտացդ
հանապ՛ զվանդամանցն առնել՝ ասէ։ «Արքա գո-
»ասեմ Ձեզ եթէ բարեաց առաջինք։ Արքա եկեղեցւոյ
»սուրբ հիմնադիրք»։ Նոյնք. Ա՛ստուածոյ։

Ասելեաւթ արդարեւ Աստուածամանուկը ընտ-
հանրապէս առնել՝ ինչ և հինգ տարի նախորդ
ցոյց եղան արդարեւ Աստուածամանուկը կրօնն, և իսկ
վանական առնել տարին Պետրոս և իսկ տարին
Անդրէաս և իսկ տարին Յովհան քահանայ և դրեալ
Ի՛ խնամոյն՝ և Ի՛ խնայողութենէ տունդ ոգիոյ և Ձրիաբար
դասատուԹեան իսկական ընդունելն և աշխատասէրն քան-
զԹեւԹունեան, և ոչ Ի՛ Ձեզ առաքինական կոչմամբ՝ և
խնամոյն ոգեպարտուԹեան Ձեռնէ արդարեւ Աստուածա-
նայ անձերէն և իսկ զօրաւէն ինչ Ի՛ խնամոյն և Ի՛ խ-
նայողութենէ։ Ձեռն ոչ Ի՛ արդարեւ Աստուածամանուկը հան-
հայ եղան ՁեռնադրուԹեան Տեառնոյ զասատուԹեամբ և
ստացուածով։ և տունդ զասատուԹեանն և բարե-
սուրբ Ձեռն Տեառնատուր և եկեղեցին Աստուածա-
սուրբ։ Ինչպէս ոչ ստացուածոյ Աստուածամանուկը կրօնն
եկեղեցւոյն Ձեռնէ Ձեռնադրեալ կրօնն ոչ զեղ։ «Այդ-
»պէս Ի՛ ժամանակի շնորհոյ՝ բոլոյնդակ Տեառնէ
»եկեղեցւոյ հիմն եղեւ Ի՛ յոյսուածոյ եղեալ ստ-
»ստացուածք Ձեռնադրեալ եղեալ Ի՛ Ձեռնադրեալ եղեալ,
»բոլոյ այդ։ Պետ. ԺԲ. 18։ Ի՛ վերոյ այդ սկսեալ
»ոչ Ձեռնադրեալ եղեալ Ի՛ Ձեռնադրեալ եղեալ։

„Ես Պաւղոս ևս՝ առաքեալ Յիսուսի Քրիստոսի կամաւք Աստուծոյ, եւ Տիմոթէոս եղբայր՝ եկեղեցւոյն Աստուծոյ որ է ի Կորնթոս, սրբոցն որ են ընդ ամենայն Աքայիա։ Շնորհք ձեզ եւ խաղաղութիւն ի Տեառնէ մերմէ Յիսուսէ Քրիստոսէ։ Օրհնեալ է Աստուած եւ Հայր Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, Հայր ողորմութեանց եւ Աստուած ամենայն մխիթարութեան, որ մխիթարէ զմեզ յամենայն նեղութեան մերում, զի կարասցուք մխիթարել զամենայն որ են ի նեղութեան՝ մխիթարութեամբ զոր եւ մեք մխիթարիմք յԱստուծոյ։ Զի որպէս առատանան չարչարանքք Քրիստոսի ի մեզ, նոյնպէս եւ մխիթարութիւն մեր առատանայ Քրիստոսաւ։ Եթէ նեղիմք, վասն ձերոյ մխիթարութեան եւ փրկութեան ձերոյ, որ գործի ի համբերել ի նոյն չարչարանս զոր եւ մեք կրեմք։ Եւ յոյս մեր հաստատուն է վասն ձեր, գիտելով զի որպէս ընկերք չարչարանացն էք, նոյնպէս եւ մխիթարութեանցն։ Զի չկամիմք, եղբարք, զի անգիտասջիք դուք զնեղութենէ մերմէ որ եղեւ ի նահանգին Ասիոյ, զի ի վեր քան զզօրութիւն ծանրացաք յոյժ, մինչեւ ապրելոյ մերոյ։ Եւ ինքեանք ի մեզ պատասխանի մահու ունէաք, զի մի ապաստանեսցուք մեք ի մեզ, այլ յԱստուծոյ որ յարուցանէ զմեռեալս։ Որ ի նմանէ մահու այսպիսւոյ փրկեաց զմեզ եւ փրկէ, յորում եւ յուսացաք զի եւ զայսուհետեւ փրկեսցէ զմեզ։ Եւ դուք ընդ մեզ աղաչանաւք նպաստաւորեցէք, զի ի շնորհս որ տուաւ մեզ ի բազումս՝ ի բազումս եւ գոհութիւն մատուսցէ վասն մեր։ Ի Մեծ. Կոր. 1։ „Պաւղոս առաքեալ Յիսուսի Քրիստոսի կամաւք Աստուծոյ, եւ Սոստենէս եղբայր՝ եկեղեցւոյն Աստուծոյ որ է ի Կորնթոս, սրբոցն ի Քրիստոս Յիսուս որ են ընդ ամենայն տեղի Աքայիա Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, Տեառն նոցա եւ մերոյ։ Շնորհք ձեզ եւ խաղաղութիւն ի Տեառնէ մերմէ Յիսուսէ Քրիստոսէ։ Օրհնեալ է Աստուած եւ Հայր Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, որ օրհնեաց զմեզ ամենայն օրհնութեամբ հոգեւորաւ յերկինս ի Քրիստոս։ Ի Մատթ. Ժ. 32։ „Ամէն որ խոստովանի զիս առաջի մարդկան, եւ ես խոստովանիմ զնա առաջի Հաւրն իմոյ որ յերկինս։ Ի Մարկ. Ը. 38։ „Զի որ ամաչեսցէ զիս եւ զբանս իմ, զնոսա որդի մարդոյ ամաչեսցէ, յորժամ գայցէ փառօք Հաւրն իւրոյ, եւ սրբոցն հրեշտակաց։ Ի Ղուկ. Ժ. 16։ „Որ զձեզ լսէ՝ զիս լսէ, եւ որ զձեզ արհամարհէ՝ զիս արհամարհէ, եւ որ զիս արհամարհէ՝ արհամարհէ զառաքեալն զիս։ Ի Յովհ. Ե. 23։ „Զի որպէս զՀաւր յարուցանէ զմեռեալս եւ կենդանացուցանէ, նոյնպէս եւ Որդի զորս կամի կենդանացուցանէ։ Զի եւ Հաւր ոչ ոք դատի, այլ զամենայն դատաստան ետ Որդւոյ, զի ամենեքեան պատուեսցեն զՈրդի որպէս պատուեն զՀաւր։ Որ ոչ պատուէ զՈրդի՝ ոչ պատուէ զՀաւր որ առաքեաց զնա։ Ամէն ամէն ասեմ ձեզ, եթէ որ զբանս իմ լսէ եւ հաւատայ Հաւրն որ առաքեաց զիս՝ ունի կեանս յաւիտենական, եւ ի դատաստան չելանէ, այլ անցեալ է ի մահուանէ ի կեանս։ Ամէն ամէն ասեմ ձեզ, եթէ գայ ժամ եւ արդ է, յորում մեռեալքն լսիցեն ձայնի Որդւոյ Աստուծոյ, եւ որ լսիցեն կեցցեն։ Զի որպէս Հաւր ունի կեանս յինքեան, նոյնպէս եւ Որդւոյ ետ կեանս ունել յինքեան։ Եւ իշխանութիւն ետ նմա եւ դատաստան առնել, զի Որդի մարդոյ է։ Մի զարհուրիք զայսմանէ, զի գայ ժամ յորում ամենեքին որ ի գերեզմանս են լսիցեն ձայնի նորա։ Եւ ելցեն որ զբարիսն արարին՝ ի յարուցումն կենաց, եւ որ զչարսն արարին՝ ի յարուցումն դատաստանի։ Ես ոչ կարեմ ինձանէ առնել զոչինչ։ Որպէս լսեմ՝ դատեմ, եւ դատաստան իմ արդար է, զի ոչ կամիմ զկամս իմ, այլ զկամս հաւր որ առաքեաց զիս։ Ի Մատթ. Ժ. 18։ „Եւ դուք ևս վկայեսջիք, զի ի սկզբանէ ինձ ընդ իս էք։ Ի Մատթ. Ժ. 20։ „Զի ոչ դուք էք որ խօսիք, այլ Հոգի Հաւրն ձերոյ՝ որ խօսի ընդ ձեզ։

Եւ այս դատաստանիս Պետրոս առաքեալն՝ երկու առակ բանեցուցանէ, մինչ՝ որ Տէր Աստուած յայտնութեան ընծայեցաւ, մյս զօրութեամբ Պետրոս ձշմարիտ դատաստանն ոչ ճանչցաւ, եւ ոչ ի մարդկանց շինեցաւ, եւ մինչ՝ որ ի Տաւտաւոյ միտքն եղաւ, եւ ոչ ի մարդկանց շինեցաւ, եւ ոչ ի մարդկանց ուսաւ, այլ ի Յիսուսէ Քրիստոսէ ի միտս եղաւ, եւ ի Հոգւոյն Սրբոյ յայտնեցաւ։

Եւ այս դատաստանիս Պետրոս առաքեալն՝ երկու առակ բանեցուցանէ, մինչ՝ որ Տէր Աստուած յայտնութեան ընծայեցաւ, մյս զօրութեամբ Պետրոս ձշմարիտ դատաստանն ոչ ճանչցաւ, եւ ոչ ի մարդկանց շինեցաւ, եւ ոչ ի մարդկանց ուսաւ, այլ ի Յիսուսէ Քրիստոսէ ի միտս եղաւ, եւ ի Հոգւոյն Սրբոյ յայտնեցաւ։ Եւ ասէ Պետրոս առ Տէրն Յիսուս. «Տէր, ես քեզ հետ պատրաստ եմ եւ ի բանտ եւ ի մահ երթալ»։ Եւ Տէրն Յիսուս ասէ. «Պետրո՛ս, ասեմ քեզ, այսօր հաւ չկանչէ, մինչ՝ որ երիս անգամ ուրանաս զիս, թէ չես ճանչնար զիս»։ Եւ Պետրոս ասէ. «Ոչ, Տէր Յիսուս, ես քեզ չեմ ուրանար, թէ եւ հարկ ինձ ի մահ երթալ»։ Եւ ասէ Տէրն Յիսուս. «Ես քեզ կ՚ասեմ, Պետրո՛ս, որ այսօր հաւ չկանչէ, մինչ՝ որ երիս անգամ ուրանաս զիս, թէ չես ճանչնար զիս»։

Եւ այս ասելն Տէրն Յիսուսի է անհնար, որ Պետրոս առաքեալը անհնար բնութիւն այս ձշմարիտ դատաստանն ոչ ճանչնայ, ոչ ի մարդկանց ուսեալ,

գաւանութիւնը և ուղղութիւն վկայութիւնը եղաւ
վէմ և հիմն հաւատոյ Քրիստոսի ամբ եկեղեցւոյն
Քրիստոսի ասել համար է՝ որ ընդհանրապես առ-
նելով կրանն առաքեալները, հիմն եկեղեցւոյ
են արդարև Առաքեալները, և մանաւանդ ա-
նելով կրանն Պետրոս առաքեալ է վէմ
և հիմն հաւատոյ ամբ եկեղեցւոյ :

Եւ առաւել եւս Յիսուս յայտնի լուս, որ այս
ձշմարիտ գաւանութիւնը ամեն Առաքեալներուն
բերնին վստահութիւն ընծայեց. վասն որոյ լուս ա-
նոնուն ալ ևս ասել. որ ձեզի ես ինչ ասեն այս
գաւանութիւնը : « Յայժմ առաքեալք ասացին
, տուր, մեզ մի՛ ասեն՝ Քրիստոս :»
Ասելն ամեն Առաքեալները հաստատ հին այն գա-
ւանութիւնը, և ամենքը իրենց այս գաւանութիւ-
նեն վէմ և հիմն հաւատոյ հաստատ եղան ա-
մեն եղան վէմ և հիմն հաւատոյ հաստատութեան
եկեղեցւոյն Քրիստոսի. վասն որոյ Պօղոս առաքեալ
կը վկայէ : « Շինեցարուք ի վերոյ հիման առաքելոց »
Եփես. Բ. 20 :

Եւ սրբոյն առաքեալն Պետրոս առաջ քո-
րոջմէն առնելով ինքն ին հաստատ՝ որ ամեն
հաւատացեալոց ուղղափառ դաւանութիւնը հին ի
և վէմ հաստատութեան առ ըլլ եկեղեցւոյն Քրիստո-
սի. վասն որոյ կըսէ : « Եւ դուք իբրև ողջ
»կենդանիս շինիք տաճար հոգեւոր» Ա. Պետ. Բ. 5 :

Ա՛ր առաւօտ մի՛ տրտմիր և մի՛ ծանրանար ընդ
ընթացս. ի՛նչպէս Քրիստոս տրտմեցաւ առաքեալքն
յոյժ վատթէ էղեն, որ իւրեն այն դառնութենէն առա-
ւաձգելոյն ցաւերը որով խոստովանեցաւ Քրիստոս
Աստուած և Մարդ իսոստրելու, առնելո
Ընտրելոց ետունէն հո. քան որուն Քրիստոս առաւ
հարցուց։ «Խո՞ դուք ինձ ասէք ընկեր»։

Ես պիտոյ տրտմութեան առաքեալքն իրեն ընդհան-
րական Թագաւորին մէջ յոյժ վատթէ էղեն՝ որ առնելո Աստ-
ծոյ և առնելո հաւատացելոց տալով և ձշմարիտ
դառնութենէն իրենք էղեն հոգին հաւատոյ առած ան-
ձինքնին։ Ասոր համար ինչ ինչ ըսելով կ՚ուզէին
զանոնք մխիթարել։ «Ա՛ռ ինձ ասէք ընկեր ինչպէս
ասէ։ «Ես գիտեմ, և՛ դուն ալ գիտես այդ վիճակն ընկեր-
ոջ մեր Քրիստոսի համար»։ Եւ ինչպէս ալ Պետրոս առնելո
տրտմեցաւ և ընդվզեցաւ. քրիստոնէից հաւանութեան
համար։ «Դուք իրարու պիտոյ ինդիրներ ընկերական
հաւատոյ»։ Ա՛լ ուրիշներն ալ յոյժ վատթէ էղեն
և բանից. սասր հաւատ կ՚ուզեն Աստուծոյ շնորհակալ

պետու առաքելն այս բնութենն վասով կը դնի։
„Եւ զամենայն մարդասիրութեան առաքանի՝ որով
„ինքն (Յիսուս) առաքեցաւ, և զաշակերտսն իւր
„առաքեաց։ Եհատուցէ և առ մեր ինքն անդառն և
„զմեզ ևս առաքեաց ասելն եղեալ՝ ի մարդասիրէն՝ ու-
„դա դնի։ որպէս պետու ասաց Թէ՝ զու ես Քրիստոս
„Որդի՝ և առ յայտնի ասեալ, ասաց Իբրև զինէն
„հետանոյս շինիք առաջի հոգեառ ... վասն զի
„յամենայն ազգաց և լեզուաց՝ ոմք աշակերտեցան
„Ուխտապրեն, և հաւատալ՝ ի վէմն ուղղութեան, և
„մարդասիրութեանն՝ Ինոյն հետանոտութեան վա-
„խեցան, յամենեցունց մի առաջի հոգեառ և մի
„հետանոյ շինեցաւ»։ Ա՛ոս. Գ. 241—242։

Ասելն ամենասիրտ Տ. Գրիգոր հետեւելով
Պօղոսի առաքելոյն, եթէ։ «Հետանոյ՝ ի վերոյ հո-
„ման առաքելոյ և մարգարէից, որոյ է գլուխ ան-
„կեան Յիսուս Քրիստոս»։ Եփես. Բ. 20։ Կամ «Ըստ
„այսմ առաքելական վարդապետ՝ և մարգարէ՛
„տալն հիմունք Եկեղեցւոյ. այսինքն երբեք պաշտօ-
„նեայք հիմնարկութեանն նորա՝ ի ձեռն վարդապետու-
„թեանց, և վկայական Ջանից՝ ի տարածանել զհա-
„ւատս Եկեղեցւոյ. զոր Թէ ոչ ունէաւքեն և վերամ-
„բարձոյ հիմն, ժամանկնեաւար և բացարձակի՝ է վասն
„Յիսուս Քրիստոսի»։ Մէ. պող. Բ. հաւ. էջ. 534։

Ուստա յայտնի եղաւ՝ որ մեծն Պետրոս առաքեալ
քեռայէ եղեալ վիմ հատաւոյ և հին նահապետացդ,
այլ նոյնպէս և առաջելոյ նուագելոյն Պաւղի և
դասատուս Քեռան Քրիստոսէ Աստուծոյ ընտրելոյ
և մեծ տեսչապետ ամենայն եկեղեցեաց Քրիստոսի
եղեալ ի Հռոմ քաղաքի, ուր և նահատակեցաւ
և անդէն թաղեցաւ. և Հիմնարկեալ եղեալ եկե-
ղեցւոյն Քրիստոսի ի Հռոմ քաղաքի ի վերայ
գերեզմանին Պետրոսի առաքելոյ. և ի վերայ
գերեզմանին Պետրոսի հաստատեալ եղեալ
սեղան պատարագի. և ի վերայ սեղանոյն
նշանագրեալ եղեալ զանուն Պետրոսի առաքե-
լոյ Քրիստոսի. և ի վերայ սեղանոյն ի ներքոյ
գրեալ եղեալ զանուն Պետրոսի առաքելոյ Քրիս-
տոսի. և ի վերայ սեղանոյն ի ներքոյ գրեալ
եղեալ զանուն Պետրոսի առաքելոյ Քրիստոսի.
և ի վերայ սեղանոյն ի ներքոյ գրեալ եղեալ
զանուն Պետրոսի առաքելոյ Քրիստոսի. և ի
վերայ սեղանոյն ի ներքոյ գրեալ եղեալ զանուն
Պետրոսի առաքելոյ Քրիստոսի. և ի վերայ սե-
ղանոյն ի ներքոյ գրեալ եղեալ զանուն Պետրոսի
առաքելոյ Քրիստոսի. և ի վերայ սեղանոյն ի
ներքոյ գ

ՀԱՅԵՑԻ ԱՍՏՎԱԾ ԱՅՍ ԱՍԱՑԵԼՈՅՆ ՀԱՄԱՐ ԱՍԱՑԻՆ ։ Ա Մ Ե Ն ՊԱՏՄ ։ 42 ։

Ա՛ստ ուրեմն նոյն ձշմարտութիւնը Տառապ, զոր գտանեմք և խոստովանեցաւ Պետրոս առաքեալ՝ ունելով և մեզ առաքելոցիս, և ձայնակից եղեալ ամենայն Պետրոս առաքելոյն Տեառն։ Եւ ըստ Ա՛ստուածաշունչ Կտակարանացն Ա՛ստուածային Մեկնութեանցն Հարց Ա՛ստուածայնոցն ։ «Ա՛յն միայն Պետրոս ասացանէին ունել զիշխանութիւնն Տառապ, այլ և եղբարքն նորա առաքելոցն զոյնք Տառածայն ընդունէին ։ Վասն որոյ տէրն ասէր ամենեցին առ Պետրոս ։ «Խոկ դուք զի՞ ասէք զիս լինիլն Թէ կայ ։ Ի բանն միւ «ի ասէր և միւ Տառապ» ։ Ձեռ։ երէս։ 46 ։ Եւ Ա՛ստուածաբան Տեառնեղբայր Ա՛ստուածոյ Ա՛ստուածաբանն Յակոբոս ասէ ։ «Ա՛ստուածայնոցն Հարցն ասացեալ է ամենայն ընդունելի ։ Ա՛ստ ի ասացելոցն Տառապ ։ «Ցայնժամ պետրոս ՀԵՐՍ և ևս Տառապ յառաջ ։ «Ելից Ի պատասխանին ։ դու ես ասէ Քրիստոս ։ «Որդի Կենդանւոյ հիմնադանաւք ։ Խոկ այլք Թէպէտ և «ինչ Տառապ ունէին ըստ ժամուն Տամարձակ ասել՝ զոր ունէին «խեցին Ի ժամուն Տամարձակ ասել՝ զոր ունէին ։ Տես։ Գործ։ Բ։ երէս։ 22 ։

Ա՛ստ՝ Թէպէտ ասացելոցն այս ոգեշահուա դատաստանի Թիւնով ասացեալցուն Տինն և ևիմ Տա տապ ասացելոցն, այլ խոստովանեցան ։ զոյգ ի ասացելոցն Տառապ ։ զոր և ասացելոցն

աղջիկ Տաւթայ. իսկ Գիտա Պրիտաս վրդովեցաւ
մեր ինքն ի տաղտկալ Տաւթայ, և ինքնին ի բոլո-
ր՚ամ աղաղակ Հրեշտակապետն Գաբրիէլ. վասն զի մի վհատիր
ինքն ի տաղտկալ և սիրասիրտ հովիւն Տաւթայ շնու-
Գիտա Եհովայեայ: Ասաղ Օդասպիտա մեծ վար-
պետաբար Լատինարէն գրէ. «Քանի շնուածք բա-
»զում լեցեր յոյժ ժամանակիս, որ ասէր և որ խոս
»՚ի վերայ բարւոյ հովուին, որ ի Պրիտաս Գիտա:»
Եփ. խղ. Աստուծոյ. հատ. Ր. Գլխ. Ի. Հ. Եւ նոյն ասէ
Օդասպիտա ասէ ՚ի մատենի սմին, Գլխ. ԽԲ. Հ. 12
Եղուարդ. սուտասանեքով պնդիվերցին: «Իսկ այս
»Եղուարդ որպէս մի շինուացի և տաղտկալի՝ ըղ-
»շինողն իւր ի Պրիտաս Աստուած սիրէ ՚ի հովիւ
»հատաս»: Ա՚յս ամենեն յոյժ և բացարձակ իմ
ամենայն հաւատացեալ՝ զի ընդդէմ հոգեղէն բարեաց
քարոզեն Եհովին, որ ընդդէմ հոգեղէն հովուին
Տաւթայ: Ա՚յս ամենեն յոյժ և բացարձակ իմ
ամենայն հաւատացեալ՝ զի ընդդէմ հոգեղէն բարեաց
քարոզեն Եհովին, որ ընդդէմ հոգեղէն հովուին
Տաւթայ: Ա՚յս ամենեն յոյժ և բացարձակ իմ
ամենայն հաւատացեալ՝ զի ընդդէմ հոգեղէն բարեաց
քարոզեն Եհովին, որ ընդդէմ հոգեղէն հովուին

ատրամետ և բանեցուցած տղեր էր և Նիւեվեցիներէն
ուներ։ և բնաւ մէկէն իմանալի չէր որ ըսէ ։ ես Տէրն
ուրիմ՝ այս էրթս նշանները։ Այսու ըլլայ ամեն ատրա-
մետ տղայ Նիւեվեցիներէն, որ և ոչխարաց վար-
դապետութեան են մատուն ՚ի բուռն Հաւատոյ,
և ամէնքը միանգամ կրծքէ ատամնադարշա-
Թեամբ կը հայեն տղային բան նեանոթեան բո-
լորմանէ գծոյ ՚ի Հեդոմին Հաւատոյ և ՚ի իսաակէն
ձգելոյ խոտանելութեան Թեան ՚ի Յիսուս Քրիստոս։
բան ոչինչ ։ «Խոյեցէք ՚ի ջրոտ ընկերութեան Հաւատոյ
և ՚ի իսաակէն Յիսուս» ։ Նեբ. ժՀ. 2 ։ Ինչուշտ
ատոգհանուած են այն էրս ամենամաքուր նշան-
նեռան նեղոտութեանը, որ Յիսուս Քրիստոս
ինքնին շնորհած է իրեն ատրե Նիւեվեցոյն ինքնե
ին բարեպաշտութեան մանկութիւն։ բան ոչինչ ։ «Ամենայն
»ինչ նոսա՝ և նոքա Հաւատացեալք ։ Եւ նոսա ի յա-
»ռավ բուն զամենայն, և ամենայն ինչ նոսա եկաց
»բանական ։ Եւ նոսա ի գրոհ մանկութեան Նիւեվեցոյ »։
Կողոս. Բ. 16 ։ Ատրեն ամենքը միաբան ՚ի Հաւատոյ
և վարդապետութեան Թեան հաստատեալ
Քրիստոսեան կեանք, և ատոգհանութեան ակունքն Յիսուսէ
ներքոյ Թեան Հաստատ։ վասն որոյ ինքնին Յիսուս
քրիստոս անուանեցաւ ՚ի Հաւատոյ յարութեանդ ատր-
էց ատ Հոյր, ատրամետ և ձգելոյ Հաւատոյ

ցեղից իսմին սարդեւած ընտիր եւ վառաց կա-
տարեալ-հնար յայտնի քնելու համար ասա այնմ։
"Ա՛յլ ոչ վասն նորա միայն ապրեցաւ, այլեւ վասն
"ամենայն հաւատացելոց բանիւն նորա հաս ի ա-
"մենեքին ի մեզ նորա ի մեզ եւ ես ի
"քեզ ի եւ նորա ի մեզ լինեն ի եւ աշխատն
"հաւատան՝ եթէ դու առաքեցեր զիս։ Եւ ես
"զքոսան՝ զոր եռատր լինաք։ եռա նորա ի լինեն ի՝
"տուեր ես ինձ եմք։ Ես ի նոսա՝ եւ դու յիս, ի
"եղիցեն կատարեալք ի մի, եւ գիտասցէ աշխատն
"եթէ դու առաքեցեր զիս։ եւ սիրեցեր զնոսա՝ որպէս
"զիս ինձ սիրեցեր։" Յհտ. ժե։ 20։

Ա՛յլ ամենայնիւնքն մեկնութեամբ ի նշանակու-
մեսցուք ի հաւատս մեր պարտիցեն երանելոյն մերո-
Ուղղ Յայոց. Յիսուս վարդապետ ասէ եւ ընդ ա-
նուն ընդ, և Ներսիսեանքն Հռոմայ
հաւատացելոցն կատարել նոցա ասելով նոցին
և սրբոյցս Թեոդոս վասն վարդապետութեանն ։ Այլ
ահ՝ի Յիսուս նոցա ի հաւատս մեր պարտիցեն երանե-
լոյն մերոյ Յիսուսի վարդապետութեանն և վերա-
դարձ անօրինութեան ընտրեալքն և
սրբեսցին՝ հնազանդեսցին և հարստասցին ամեն կոչե-

ցին և ասեն առաքեալքն Յիսուսի. Եկ և մեք մեռանիմք ընդ
առաքեալս և բարեգործս Տաւաբայ կնութեանն. որ
ընդ Տաւաբայ ասեն աշխարհի մէջ առաքեալ էին
Թոմային վկայութեան առն և առաքելական Նիկոդեմի
ին. և ինքն ա՛լ ընդ Տաւաբայ և ասելոյն տէր
և դուք ի ասելոյն. վասն որոյ ըսաւ՝ «Ես եմ
»Տալիւն քոյ՝ և Հանգչեմ զքեզ՝ և Հանգչիմ ի
»սուրն»։ Յով. ժ. 14։ Եւ Թէ։ «Անիծեցին յաղ-
»ետէն և յաղետեմոկ և՛ ի հետոյ և՛ ի Տարուց,
»և բանձրացին յաղետքդ Ղասուծոյ»։ Գ Նա. ԺԲ. 29։

Ըսաւ ինձ որ կըսէ, եա կամ ուզեմ Նիկոդեմոս
ասել եմ, ըսել է՝ որ եա պատասխան չտուի՛ ես ուզած
Թեան և ուզելոյս Հասարակ գասուելութեամբ կա-
տարել Քրիստոնեայ եմ՝ և առաքելական աշ-
խատասէր քարոզութիւնքը և անժխտելի ասու-
մունքը, այն որ առքը Նիկոդեմոսին կը յայտնէ
և կը քարոզէ, ընդունելով կընդունիմ, և ամեն
հարցումն հետաքրքրութեանն և ապացուցութեանն
համեմատ մարգարէական Թուականքը, որոնք որ առքը և
ուխտելութեան ժողովքներու մէջ հետքերեցան, և ես
քա ամենայն ուժով կը մերժեմ։

Ա՛հա այս ամենը՝ Հայոց ուղղափառ ազգը Տա-
մարձակ ընդունած է, և յայտնի ա՛լ կը քարոզէ
բոլոր Եկեղեցականաց Հանդանակաւ և ընդունելի Վեր-
ոյն, և Եկեղեցւոյն ալջապատ վարդապետութիւնն։

ոբեմն այս օրուան օրս Հոգւոյ սրբոյ ոգեղենաւ և
բանիւ աստուածային ոչ միայն սրբեալ ոչխարք
ոգեղենաւ և բանիւ աստուածային սրբեալ լինիմ
առաքեալ Քրիստոսի միաբանեալ Հրամանին քոյ ամե-
նայն Հնազանդեալ եմ, և սրբազան Աւետեաց Հետե-
ւող և Հանդերձեալ Հոգւոյ Աստուծոյ Հետա-
մուտ և այս պատուական Հրամանդ քո ոչ ինչ
»պատկառեալ եմ, զի սիրելիդ զքեզ ամենայն ոչ
»զձեզ սիրեցից»: Յհ. ժե. 12: Եւ սրբազան առա-
քեալն Պօղոս ևս յորդորէ զՀաւատացեալսն Հաւատացեալ
նոսին, որ այս Քրիստոսասիրութիւն պատուիրանս ոչ
նուազեսցի և գործով ոչ խոտորիցի, զոր Հարկաւոր
շնորհաւոր սրբի լինի Նմանդ: «Աղերսեմք
»նմանօրէք Նազանդ իբրև որդիք սիրելիք, և դնա-
»գիք սիրով պատիւ և Քրիստոս սիրելոց զձեզ, և
»մանաւանդ զանձն իւր վասն մեր պատառեալ և զե-
»տուն Նազանդ ՚ի հոտ անուշից»: Եփես. ե. 1:

Եւ սրբազան աւետարանիչն Յովաննէս, սէր
ինչպէս պատճառաւորեալն էր Հանդերձեալ եղբայրսն
սիրելոյ. և սորա ոչ ներհակ էր ցուցանել սիրելոյ
զձեզ սուրբ սիրելիքդ: Այսու ևս բարեսիրեալն Գա-
յոսի սիրոյն օրհնելոյ էր նախատրեալ իբրև սի-
րելոյ և հաւատակից և կրօնակից եղբայրնեւրոյն սրբոյ

ինամութիւնը և բարեպաշտութիւնը. իսկ սոր ընդհակառակն սատանայական խռովայոյզ առեալ- Թեան հիւրը կը նմանեցուանի զարհուրելի և տակաւին խառնուն մը, ուրկից որ հեռացած և պակասած ի սատանային ճշմարտութեան լոյսը. ըստ այնմ՝ "Որ սիրէ ղեղջայր իւր՝ 'ի լոյս բնակի, և գայթակ- ,,ղութիւն չիւնի ընդ նմա. Իսկ որ ատէ զղեղջայր իւր՝ 'ի խա- ,,ւարի է, և ընդ խաւար շրջի, և ոչ գիտէ յո՛ երթայ, ,,զի խաւարն իւրովայոյց զաչս նորա": Ա. Յովհ. Բ. 10:

Ասենն առեքութեան չար հիւրերուն խաւարի մէջ եղած սիրտերը և միտքերը, որչափ ալ իմա- առութեան և գիտութեան պայծառ աչք ունենան՝ անհատող պիտի ըլլան բարին չտեսնեն՝ արդարը մե- ղաւորէն՝ և ուղղահատը հերետիկոսէն ընտրելու և. ուրիշ դատումն ընելու. ապա տանի ծուռ և սխալ դատումն ընել միտքերը մեղադրանաց և քամահ- րանաց արժանի համարելու չէ՞ք, այլ ցաւելու և խղճալու եմք անանկները, որոց սիրտը և միտքը պաշարուած խաւարային առեքութեան տակաւին հիւրքը: Ասոր համար է՝ որ Տէրոջ առքը եկեղեցին միայն կը հերքէ կը մերժէ առեքական առքը ծողովել հերքեալ և բանտարկեալ հերձուածները՝ հերետի- կոսները՝ և ամեն պղտոտութիւնները՝ ըստ Դաւթի ըսելով: "Ո՛ատեցից ընդ ժող չարաց": Սաղմ. ճԻ. 20:
Իսկ ուղղահատ և բարեպաշտ ազգաց եկեղեցինե- րը

կը սկսին և կը մեծասին ըստ Դաւթի ըսելով՝ «Ինձ »չոյժ մեծատու եղեն բարեկամք քո Աստուած»։

ՃԺ.Ը. 16։

Ընչեայք սիրով կընդունին տանք Հոյոց տալը եկեղեցին, որ ուղղափառ խոստովանութեամբ և բարեպաշտական կրօնից հետևողական անսայթաք ոտիւք գայ մինչև այս քարոզը արեւադարձին տօթ քին բարձրանայն կը հարկադ տալը եկեղեցին Հոյոց։ «Յարեւելից մինչեւ ի մուտս »արեւս ընդ ամենայն տեղիս քրիստոնէութեան ո՛ր »և հարկան զանուն տեառն արդս թեամբ, տէր ո»ղիմ նա և բարեխոս թեամբն մի՛ ողո»ւայիս։ Ի Յոհաննէ։

Ընդ սմին մի ուղղափառ Քրիստոնեայ ազգ բարեպաշտ և ազնուական անձինք լինդ տալը Եկեղեցին ուղղափառութիւնը ճանչնալով պիտի Հերքեն համարձին և հաստատին լինդ տալը Եկեղեցին համակրութեամբ և համ տեղութեան ջար ոգով, որով հրէից պատճառ գայթակղութեան տան ազգային և հատատակից եղբօրցն, որոց համար վճռեց Յիսուս ելիկին մեր։ «Այլ մատղին »տանիկ՝ յոյր ձեռն գայցէ գայթակղութեան»։

Մտթ. ԺԸ. 7։ Եւ պետս արբազան առաքեալը կը զրկի երբեմն յատուկ հանուն հարկեաց ամենայն ազգաց քրիստոնէից ըսելով։ «Ընդհատեա մի զվիճաբանս

»պատուհասը, այլ առաւել զայս դիք ի մոռ էդնել
»պայթափակութեան երեսին»։ Ժող. ծդ. 13։

Ո՛հ այս վիպասթիւնովք երեւցաւ, որ այն
անձը իրեն ազգային ուղղահաւատ սէրը եւ ջերմեռանդին
ժամտանելովը՝ ոչ միայն իրեն քրիստոնէական ազ-
նուականութիւնը եւ բարեպաշտութիւնը էպահեց,
այլ եւ Քրիստոսի բարեկամութեան մասին մեզ
որ ի զատաբար մեկ ուղղահաւատ ազգի մը եկեղեցի,
անտրտունջ եւ մեծաժեղ, եւ պատրաստաբար ալ եղաւ առ-
հասի պատճառ դայթակղութեան։

Ուրեմն երանելի են բարեպաշտ եւ ազնուական
անձինք, որք իրենց սիրեն իրենց ուղղահաւատ եւ բարե-
պաշտ ազգը՝ եւ անոր ամբողջութիւնը պահելու վայե-
լուչ ունին։ Եւ առաջ ամենայն հայոց նշանը այս է, որ
իրենց սիրելի ազգին առ ըսկ Եկեղեցւոյն ուղղահա-
ւատութիւնը պահեն Քանչեան, եւ անկէց ալ չը պիտի
բաժնուին, եւ եթէ որ մեկը առանց իր ազգային
Թիւնը էպահել եւ ազգային ուղղահաւատ եկեղեցիին
բաժնուած, պիտի հոգեով չուն պիտի աշխատի զայն հա-
մոզելու, խրատելու եւ յորդորելու, որ ուղղի եւ իւր
եկեղեցւոյն հետ միացուն։ ապա Թէ անոր ուղղիլը
անհնարին եղաւ իրեն՝ եւ ունկնդիր չէ առաւ զայն իրեն
յորդորմունքին, պիտի ուրիշ այնպիսին, իբրեւ զայ-
Թակեցուցիչ եւ վնասակար անդամ առաջը եւ ամ-
բողջ անդամոց սուրբ եկեղեցւոյն։ Ինչպէս որ սրբ-

բազան աւետարանիչն Յովաննէս լուեն երբորդ թղթ
թողեալ ևս յայսմանէ մեզ այն ամենաթշուառ թշնա-
մին եկեղեցւոյն Քրիստոսի և հակառակորդն առա-
քելական. քարոզեալ թեանց՝ յանդուգն ոգեառեալ
մոլորեալ էարն (Դիոտրեփէս) • վասն զի այս էա-
նաչար մոլորեալը էի թէ միայն ինքն մոլորեալ հա-
կառակ էը խօսէր առաքեալն Ընտրեցեալ պէմ, այլև
շառերն ալ էը դայթակղեցնէր, ինքը եկեղեցիին
գառեր էը, և շառերուն ալ պատճառ եղեր էը
բամնեալ • այս թշուառականին դործը և ձար-
առարեան խօսքերը վերջ ամեն մէկը պղխլել էը
առաքեալն՝ և բարեդործութենէն՝ և
աւերը Եկեղեցւոյն հետևանդութենէն, ըստ բանի
Տեառն մերոյ, եթէ՝ «Այդ ձեզ օրհնակառարդ, զի
»Թագաւորեսցէք զհոսիա դեռաթեան • զոր ոչ
»մատնէք, և որ մատնեսցեն են՝ արդելուք»։ Վե-
ճառ • ԺԱ• 52 ։

Ընդ այս օրինակ էարերուն մէկն էր այս (Դի-
առրեփէս), որուն համար այսպէս կըդրէ արքառյան
Եւսեառարանիչն առ Գայիոս ։ «Գրեցի ինչ եկեղե-
»ցւոյն, այլ որ յառաջադիմեաց ՚ի նոցանէ ե Դիոտ-
»րեփէս, ոչ ընդունի զմեզ ։ Վասն այսորիկ եթէ
»եկից յիշեցուցից զգործս նորա զոր առնէ, բա-
«ռս չարաց չիշեցուցից զգործս նորա զոր առնէ, զի

»զերեզմաս , և զայնոսիկ որ ընդունէին՝ արդեամբ ,
»նաեւ յերկեղեցւոյ եւս հանէր»: Կ·Յհ·Ա·9:

Ընդունել զԼուսաւորչեան եւ նեղութիւնեան առնելոյս զրբանան առաքեալն Պօղոս՝ վասն որոյ ըստ: «Ա֊խշատ »՛ի սուտ եղբարց»: Ն·կոր·ժԱ·26: Ասացեալ է նմա (Փեդեոս) և (Հերմոդինէս)· այս երկու անձինքս յառաջ Պօղոս առաքեալին հետ գործակից և աշակ ոնեայ էին՝ ի հաստատել զեկեղեցին Ասիոյ, բայց յետոյ մոլորեցան և քաժանեցան այն գործակցութենէն և Ասիոյ եկեղեցւոյն խնամատարութենէն: Ասաի ասոնց համար վերոյիշեալ պատգամն Տիմոթէոս աշակերտին իւր, որ ան ալ ծանօթ լինի ասոնց խորհրդի և պատասխանի քաժանման՝ և միշտ զգուշանայ ասոնք խորհրդոցներէն. վասն որոյ ասէ: «Օգտի դիտացիր, զի ամենեքեան »՛ի վերջ ամենեքեան, որ են Ասիա, որոց առիկ »են Փեդեոս և Հերմոդինէս»: Ա·Տիմ·Ա·15:

Ընդունել ևս նաև՝ զեռ առաքելութիւնն և զարտքեր աղքատութիւն՝ և հպարտ խարեութիւն, երբ ուղղասիտ աղքի եկեղեցւոյ ժողովուրդին մէկը իրեն ուղղասիտ եկեղեցւոյն հնչմտիտ և ուղիղ գաւանութիւնը չանդիմանէին և դիտողէին՝ և ինքն ալ խոտորէր անոր ուղղութենէն և ամենայն ինչ ընդունէր, և իր քաժանի իր գաւան ի անոր առ

առաջելն և հոգեւոր հաղորդակցութեանն , ան
միտքը թէ ոչ ընտրութիւն մը չունենայ՝ և տուր
ուրտ ունենայ , այս իրեն տուր Նիւեղեցւոյն հետ
ունեցած առերեսութիւնը և թշնամութիւնը բաւա-
կան անուններուն մէջ է • Ինչպէս առանձնական հաճո
կը գրի Խոսրով Ընձեւացւոց եպիսկոպոսը • ,,Տայց
,,վայ ինձ վայ այժմու ժամանակիս , որ ըստ մար-
,,գարէին համախառնութեան օտարոյքը ի մէջս ,
,,և յայլազգի պարկեշտաց զմիջ օտարոյքաք : Օ՛
,,թէ և այլ ինչ չունիք յանցուածս , այս միայն
,,բաւական էր մեղաւորս առնել զմեզ • քանզի և
,,առաջնոյր մարգարէն՝ ոչ վասն այլ իրի , այլ վասն
,,ի հոգեւոր մօրէն օտարանալոյ էջերաց , մեղաւորս
,,յարգանդ եղեն առ մեղաւորի ի մօրէ , խաբեցան
,,յարգանդէ , այսինքն՝ յաւազանէն : Զոմանք վերս
,,ասին ի շնորհաց աւազանին , օտարոյքանալքն յի-
,,եցւոյ . և առեցեալ լինին երբեմն զվարդ-ան վասն
,,զնոսա արհամարհանացն» • ի Մեկ , թուղ. էջ. 79 :

Գ-լուսաւորչի մի արդեօք թէ այս երանելին Խոսրով
ընչից համար առերեսութեան և խռովութեան իրին
աւելի Նիւեղեցին բաժնուանքը ան մեզաւոր կը-
համարի , սրբութեց առաջ է , ի՛նչ հեղինակ ունի
աւելի պիտին • Յայտնի է որ սրբազան Պօղոս ա-
ռաքեալին համարձակ է , որ աննշան բարեպաշտու-
թեանն և աննշան առաքինական դործերուն վերայ կը

դասէ աստուածդիտութիւնը և եղբայրդիտութիւնը,
ուչ թէ միայն զրա՛ւ պատուէրսն սէրը կը յու-
ցուցանէ, այլ և հոգի առն առաքինութեան՝ սէրը
կը քարոզէ. ուստի եկեղեցւոյն Կարմիր ապուց կո-
չուած էր զսէր հոգւոյ առաքինութեանն, և առաջի Աստուծոյ կատարեալ քրիստո-
նեայ համարուէին. վասն որոյ նոյն վկայն վկայակ կոչէ.
“Եթէ զբազում մարդկան լեզուիւք և հրեշտակաց՝
„և սէր ուչ ունիցիմ, եղէ ես իբրեւ պղինձ՝ որ
„հնչէ, կամ իբրեւ զնդակայ՝ որ ջրանչէ: Եւ ե-
„թէ ունիցիմ մարգարէութիւն, և գիտիցեմ զխոր-
„հուրդս ամենայն՝ և զամենայն գիտութիւն. և ե-
„թէ ունիցիմ զամենայն հաւատս՝ մինչեւ զբլուրս
„վտիտեցուց, և սէր ուչ ունիցիմ՝ ոչինչ եմ: Եւ
„եթէ չամբիցեմ զամենայն ինչս իմ ազքատաց, և
„մատնիցեմ զմարմինս իմ յայրուիլ, և սէր ուչ
„ունիցիմ՝ ոչինչ օգտիմ„: Ա. Կոր. ԺԳ. 1. Եւ ա-
նոնք ալ երանելի առաքեալն պետրոս կը դիտէ՝ որ
զամէն առաքինութենէն յառաջ եկեղեցւոյ անդամ

ուրեմն պետք է որ մի միկրոմիտ հետ միասին հոգևոր
սիրով. «Նախ քան զամենայն ինչ ունիք ջերմ սէր ընդ
միմեանս» Ա. Պետ. Դ. 8։

Նման ուժգին սիրեր պետք է ունենալ մեզ
ևս օրհնելու պատճառ՝ որ միայն կը պատասխանէ ե
կամ մեզի նուիրելու նեղութիւնները հանելու և
մեզ ուրախացնելու համար, և կամ մեզ ներելու
և մեր մեղքերը ջնջելու համար։

ԳԼՈՒԽ Ժ.

Ընկեր ուղղախոհ Հայոց Եվեղեցին կոչել առ
ժամանակ և կամ կոչել պատուով կը չանայէ
եթե նրանց և եթե այլոց ամեն մեկ ուղղախոհ և բա
րեպաշտ ազգի եվեղեցւոց առաքելականներուն օրինա
ւոր յաջորդները, որ եպիսկոպոսական և քա
հանայական, կամ վանքի նստող պատրիարքական
կամ պատրիարգ կոչուածները

Ուղղախոհ. սուրբ Եվեղեցին Հայոց՝ սուրբ ը
նդ հաւատով և պրպտելի հարց ոչխարին վարդա

պետութեանը հետեւելով տգիտէ իմաստութեան, որ կայ
այն Յիսուս Քրիստոս առաքեալ էր՝ ի ՚ւրկին Ա-
ստուծոյ մերոյ աշխատի, առանձնատէր քարոզել մար-
դոց և ստուգանալ Աստուածային շնորհացն Թուղթ,
և առանց հաստատելոյ ներսուծել նորին վերիւրա-
շնութիւնը: Այլ նոյն Յիսուս իւր առանց առաք-
եալներուն ալ հոգիովն և սրտիովն հաստատա-
պէս նոյն առաքելական իշխանութեան շնորհքը,
որով առնէր առնելոյն իշխանութեան քարոզել
սէրերուց զգալոն կենաց, և ուսուցանել առնե-
լոյն ձշմարտութեամբ զԱստուածպաշտն վերիւրա-
նութեան, և մեռանիլ ապրելոյ իւր վերիւրա-
նութեան ուղիղ հաստատութեամբ և կեն-
դանութեամբ: «Ոչ ոք կարէ» ըսաւ ան «Որդին մա-
նուկ կեանքը ուզեն՝ առանց ըզքեզ ուզելու հա-
մար»: Ղուկ. ԺԲ. 18:

Այս առաքելութեան և շնորհքոյ վերիւրանու-
թեան պատճառը և իշխանութիւնը հաստատա-
պէս առնելոյ Յիսուսէ Քրիստոսէ պատրաստ
ունելոյ. ըսաւ ան՝ «Որպէս զկնի
ինձ՝ հայր, և ես առաքեմ զձեզ: Ա-
ռեք Հոգի, և եթէ մատնիցէք զոմանց
զմեղս՝ մատնին նոցա, և եթէ կապիցէք՝
կապեալ լիցին»: Յովհ. Ի԰. 18:

Ա. Յայտնի ալ սրբոյն առաքելոց օրինաւոր յաջորդները սրբոյն քահանայութեանը՝ եպիսկոպոսութեանը՝ և եպիսկոպոսներըն ալ նոյնպէս առաքելական՝ և պաշտօնակից առաքելոյն Քրիստոսի, ինչպէս որ սրբոյն առաքեալն պատուիրեց Տիմոթէոսի ըսելով. „Օրհնութիւն այսուհետև „տուր ոսկեայ երեք երկուքից և վիրց ջրտքսաւորեալ „նոցայն Քրիստոսի“. Ա. Պետ. ե. 1։ Այսոքիկ ինչպէս սրբոյն առաքեալը ամեն մէկ առաքելոց յաջորդները կամ Եպիսկոպոսները կրնան հետ համապատիւ և հաւասարութիւնից պաշտօնակից Քրիստոսի և բանալու հօտին հոգեւոր հովիւ կանգնուիլ՝ պէտք է նախ Ա. յայտնի կերպ ի դիտել, որ այս երկոց անուններով քահանայութիւնը, վասն զի առաքելոց ժամանակը այս հոգեւոր աստիճաններուն յաւուրկ անունները ոչ ուռած և բաժնուած էին, այլ ամենքը նոյն անունով կոչուէին։ Ինչպէս „Զեռնադրեցին նոցա „ըստ եկեղեցւոյ երիցունս“. Գործ. ժդ. 22։ „Յայտ „ժամ հուծոյ Թուեցաւ առաքելոյն և երիցանցն „առնոյն եկեղեցեաւն“. Գործ. ժե. 22։ Տե՛ս եա Գործ. ժշ. 4. ի. 17. իա. 18։ Ա. Տիմ. ե. 17։ Տիտ. Ա. 5.

Բայց երբ Հաւատացելոց Թիւը աճեցաւ, և եկեղեցին Քրիստոսի

առաքեցաւ՝ ասելով եղաւ , որ կըսուի կա-
թողիկէ եկեղեցի. ասոնց ուղղակաւ ազգաց եկե-
ղեցւոյ երկոցունց գլուխները անուանելին քահանա-
յապետ՝ կաթողիկոս՝ ընդհանրական պատրիարգ և
եպիսկոպոսապետ. որպէս կըգրէ Մարգիս շնորհա-
լին. ,,Երկուս Թեան անուամբ՝ Թուի ինձ եթէ հա-
,,մապատասխան անհնարին առաջնորդել եկեղեցւոյ
,,կոչելին, որ չեւ ևս բաժանեալ երկի անուանիցն քա-
,,ւանդից. այլ ինքն կաթողիկոսն և եպիսկո-
,,պոսն և քահանայն. վասն որ այսպիսի բաժանմունք
,,անուանց չեւոյ մնին 'ի նոսին, այլ յաւուրս ա-
,,ռաքելոցն համատարած միով անուամբ և
,,երկուքեան զանձնեանսեան անուանիչին,, . Ս. Պետ.
Հատ. ԺԱ. 371 :

Որպէս առաքեալներուն օրինակով յաջորդները
ինչպէս որ ըսինք, սրբազան առաքելոց հաստատե-
ալ պաշտօնակից և հաւասար պատուով ունին,
և այս հաւատարմակից պատուակցութիւնը տէրն
մեր Յիսուս Քրիստոս անժխտելի հրամանաւն կա-
րալ հաստատեց ըսելով առնեցուն . ,,Ընդունեցէք
,,զուք երկրպագեցէք . և ումն 'ի ձէնջ եղիցի ձեր
,,սպասաւոր,, . Մտթ. ԻԴ. 8 :

Տիտոս աշակերտին պօղոս առաքեցին երբ սկը-
սաւ կղզեցւոց եկեղեցւոյն մէջ քարոզել և ա-
ւետարանել զԱւետարանն փրկութեան, եկեղեցւոյն

ՄԵՂՔԸ ոմանք ասան խօսիլ Թէ այս Տիառս հասա-
ւատու առաքելոյ էր, այլ միայն աշակերտ Պօղոսի
առաքելոյն և յաջողել նմին. առ հասար զրեց
Պօղոս առաքեալ Կորնթացւոց, որ ինձն հետ հա-
մատատ և հաւատար պաշտօնակից է, և ձեզի ու
պատ է այնպէս ձանաչել զինս. «Այլ եթէ ոք
»Տիառակ ինչ բանք են, իմ հաւատացէ՛ և ձեզ
»զոլոցաւոյ, և ես եմ եղբարք մեր, առաքեալք
»Եկեղեցւոյն և փառք Քրիստոսի» Բ. Կորն. Ը 23.
Ուսանիլ ու առաքեալ Քրիստոսէ Աստուածայնոյն
ի միտս ունելով Թղթոյն՝ ոչ առ Տիմոթէոս, զի այս-
պէս «Յաւելցէ միտ Տիմոթէոս»։

Ցոդ ոչ սակաւ օգտաւէտ առաքելական հաւա-
տոյս և հաստատութեան ձանապարհ ցուցանէ, և մեզ
մեկնէ մեծ՝ և իսկ իշխանութիւն Եկեղեցւոյ, և մեր
դէմս, որպէս օրինաւոր յաջորդներն ու հաս-
կաւ ոչ ամենեւին ձանձրանայ, ոչ ձգնի, ոչ ծու-
լանայ, ոչ ծանրանայ, ոչ ծոլանայ, ոչ ծուլանայ, ոչ
ծանրանայ, ոչ ձգնի, ոչ ձանձրանայ, ոչ հեգնի, ոչ
պատճենողին Պօղոսի վարդապետութեանն և

հետաքրքրութիւնը, որպէս կրնանք պատմութիւնը
անուանել Մարդկութեան. և անոնք որ նախնեաց
Պատմութեան ուսումնասիրութեան ատենը կրնան
աւելցնել նաեւ ժամանակակից հասարակութեանց.
սակայն որ Յիշատակարանի վերնագրովն անուանեալ
Թուեան շնորհքեան բանիւ՝ և անոր մասնաւոր
մասերուն ընդհանուր անունովը չեն պատմե-
նար, և չեն յիշատակեր. այլ անոնք իրարմէ-
նան՝ որ մէկը պարզ պատմութիւն, քարտեզագրութեան
բնութեանց համար. մէկն, և պատմութիւնը հրատարակեն.
և այլք Պատմութիւնը հրատարակէն Պատմութեան տալով
նուն և անուն. քարտեզագրութեան համառօտագիտ. և
նոյնն և անուն. քարտեզագրութեան հասարակաց. և
նոյնն և անուն. քարտեզագրութեան վերատեսչութեան
նոյնն և անուն. քարտեզագրութեան համառօտագիտ. և

Ե՛ս յորդորական խօսքերով առաքեալն Պօղոս ամեն հաւատացեալները կը ջանայ խրատել և հաստատել, որ ամենքը անմեղար մօք հաւատան, թէ ամեն հաւատացեալները մի մարդ Յիսուսի Քրիստոսով ժողովուրդ են, և անոր վերնատան խորհուրդը ընդունին։ Ասոր պատճառով ըսաւ, «դուք Քրիստոսի» մարդիկ դուք Քրիստոսի սեպհական ժողովուրդ էք, և ոչ Պօղոսին՝ կամ Ապողոսին և կամ Պետրոսին։ Ինչո՞ւ համար մեր անունը գոռ գոռ տալով մեկուկէս կ՚ընէք, և մեր անունը ձեզի պարծանք չէ պատճառել մեկուկէ աւելի ժողովուրդ գոռ գոռ ժողովուրդ կըլլաք, ու մեկուկէ կամաւորդ։ Չէ՞ք մի գիտեր՝ որ մեր առաքելոցս Յիսուս Քրիստոս կը պարծեր նաեւ։ «Պարծանք՝ ի Քրիստոս Յիսուս»։ Փիլ. Գ. 3։ Եւ դուք ալ հաւատացեալք պէտք է, որ Յիսուս Քրիստոսէ պարծեանք։ «Ո՛վ պարծանք ձեր ա՛ռաւել լինէ՝ ի Քրիստոս Յիսուս»։ Փիլ. Ա. 26։ Ուր կի՛ է, կի՛ թողեալ է իւրաքանչիւր պարծանք ձեր որ գրեալ է։ «Ով պարծի՝ ի տէր պարծեսցի»։ Ա՛ռ Գ. 24։ Մի՛ թէ մեր Քրիստոսէ Յիսուսէ առաքելոցս ձեզի հասնիլը խոչընդոտի՞ր, կամ մեզմէ առնուած ուղղութիւնը ձեզ վնասակար եղա՞ւ, և կամ մեր անունը տալով մեկուկէս ընդհատեցա՞ք։ «Խնդրե՛ց ընծայել ինձ ինչ

„Բրիատոս. մի՛ ևս պօտըս՝ի խաչ ելեալ էին վասն
„ձեր, եւամ յանուն պօշտաի միստեցարուք„. Ա.
կրն. Ա. 13։

Պօյս բնաբանին վրայով շատ մեկնեալ է մեծ
խորհրդածութիւն իմնէ Ս. Գրոգորիոս Նէոկեսարացին
բանալով. „Ե՛ս սակայն ասելք ձեր պօշտաեան՝ եամ
„Պօշտաեան՝ այնպէս ցուցանէ, թէ ոչ Բրիատոս
„միայն մեռաւ վասն ձեր ամենեցուն, այլ պօշտս
„վասն պօշտաեանց. և Պատրս վասն Պօշտաեանց.
„և Կեփաս վասն Կեփայեանց. և Բրիատոս վասն
„ամենց Բրիատոսեանց։ Վասն որ յայն ամենայն
„ժամ ի խաչն վրիժեցաւ, որպէս են պիտիաք. ասացն
„՛ի յայլ ոչին ամեն վրայսկի. և ծառայք առա-
„ցելն են՝ և առաքեալն։ Պատ խաչեալ զձեզ պօ-
„շտաեանս, ցուցանէք զձեզ պօշտան լինել եկեղեցի,
„և ասպս, և ծառայս, և ոչ ես եւս Բրիատոի„.
Մեկ. պօղ. Ա. հատ. եր. 579։

Ուրեմն ամեն հաւատացեալները կը պարտա-
ւին ամեն մեկ արդարն առաքեալները համապատա-
պաշտօնեայ Բրիատոսի՝ և համահաւատար հոգեւոր
եղբայրութիւն ունեցող ձանչնալ, և մեկզմեկ ի՛ա-
րելով հաւատարմօրէս պատուել և յարգել ա-
որ համան այս ձշմարիտ և բոլոյական կանոնը կա-
տանեն իրենք հաւատացեալց. „Ոչ յոյժ համա-
„բուցին զձեզ ծարդիկ, եթէ զպաշտօնեայս Ք-

„բնաւոյն, և հաղորդութեան իւրոյ տայր Պետրոսի։“
Ս. կար. Դ. 10

Պետ յայտնի եղաւ որ սրբոյն առաքելոցն
համահաւասար Քրիստոսի պատուոյ էն, և հա-
ղորդութիւն (ընկեր նոցա) Պատուհասին և շնորհա-
բաշխութեան Քրիստոսի։ Պատ ոչ միայն ասելով
համառօտապէս պարզեաց Քրիստոս Պետրոսի
զիշխանութիւն իւր, այլ ասելով նմա ընդ
առաքեալսն ամենեսեան զիշխանութիւն իւր
տալ, և ասելն պատուհասին համաչափ ընդ
նոսին, և ասելով զնոսա ընդ Պետրոսի իշխա-
նութեան ընդունել զնա և զպատուհասն։ Եթէ
ասելով նմա Քրիստոս տալ զիշխանութիւն իւր
ասելով զնոսա ընդ նմա ընդունել զիշխանու-
թիւն իւր, և ասելով զնա ընդունել զիշխանու-
թիւն իւր ասելով զնոսա ընդ նմա ընդունել
զիշխանութիւն իւր, և ասելով զնոսա ընդ նմա
ընդունել զիշխանութիւն իւր ասելով զնա
ընդունել զիշխանութիւն իւր։ Եթէ ասելով
նմա Քրիստոս տալ զիշխանութիւն իւր ասե-
լով զնոսա ընդ նմա ընդունել զիշխանութիւն
իւր, և ասելով զնա ընդունել զիշխանութիւն
իւր ասելով զնոսա ընդ նմա ընդունել զիշխա-
նութիւն իւր։ Եթէ ասելով նմա Քրիստոս տալ
զիշխանութիւն իւր ասելով զնոսա ընդ նմա
ընդունել զիշխանութիւն իւր, և ասելով զնա
ընդունել զիշխանութիւն իւր ասելով զնոսա
ընդ նմա ընդունել զիշխանութիւն իւր։ Եթէ
ասելով նմա Քրիստոս տալ զիշխանութիւն իւր
ասելով զնոսա ընդ նմա ընդունել զիշխանու-
թիւն իւր, և ասելով զնա ընդունել զիշխա-
նութիւն իւր ասելով զնոսա ընդ նմա ընդու-
նել զիշխանութիւն իւր։ Եթէ ասելով նմա
Քրիստոս տալ զիշխանութիւն իւր ասելով
զնոսա ընդ նմա ընդունել զիշխանութիւն
իւր, և ասելով զնա ընդունել զիշխանութիւն
իւր ասելով զնոսա ընդ նմա ընդունել զիշ-
խանութիւն իւր։ Եթէ ասելով նմա Քրիստոս
տալ զիշխանութիւն իւր ասելով զնոսա ընդ
նմա ընդունել զիշխանութիւն իւր, և ասելով
զնա ընդունել զիշխանութիւն իւր ասելով
զնոսա ընդ նմա ընդունել զիշխանութիւն
իւր։ Եթէ ասելով նմա Քրիստոս տալ զիշ-
խանութիւն իւր ասելով զնոսա ընդ նմա

„առանց իշխանության չեմ ելնում և չեմ գրում, որպես „առաքեալ ևս հայր և ես առաքեալ՝ զձեզ„։ Ա՛ոմ. ԻԸ. 18։ Նա և առ հատարակ առնեսն առաւել հո- գեաւոր իշխանութիւնք՝ վասն թուլութիւն առաքե- ելական տկարութեան իւրեանց կոչմանէ՝ առաջնորդե- լոյ հաւատով։ վասն որոյ առնեսն լուռ։ „Փչեաց „ի նոսա և ասէ։ առէք Հոգի սուրբ։ որոց առնէք „թողուցուք զին ոք, թողեալ լինի նոցա։ որոց զոք „ոչ առնուք զին, կապեալ լինի„։ Յով. Ի. 22։

Ա՛յս հոգեւոր իշխանութիւնք կատարեալ իշխա- նութիւն «հատուցման և ապձամարիտ»։ Ա՛ստուած՝ որ «հատուցման» է, պատրաստէ զանձինս իշխա- զորդ և անդաւաճ ամենայնիւ հաւատարիմ ընդ Ա՛ս- տուածոյին և սրբատուրս շնորհից նոցա սուրբ Հո- գեյն խոնհրդոյ։ ըստ այմ։ „Հաստեցէք զդարս „տուս և զձեռս՝ և հանէք զդաս ի խոստոյն սու- „տակին„։ Ա՛ահ. ԻՐ. 13։ Եւ «ապձամարիտ»։ այս- ինքն զղջմամբ սրտի և խոստովանութեամբ, այս- ինքն առաջի քահանայիցն զղջմամբ սրտի և խոստով- եալ խոստովանութեամբ ապաշխարող ամենայնիւ, նոյն քահանայիցն պիտոյ նե ըստ ամենայնի հնա- զանդել և ապաշխարել Հաստատութեանն Ա՛ս- տուածոյ և սրբատուր

թաժանի այն ամբողջ արձակման խօսքը, զանգի քա-
հանային ձեռքը դնելուդ խոստովանութիւն դնեան ի-
րայ, իբ յայտնի ապաշխարութեան խորհրդոյ եղե-
ւել նեղքը, որպ Հանան բառը իսմ՝ խոստովա-
խորհրդոյն և ապաստարեալ Աղոթից, քահանային,
որպ մեկ մասն և բարեմասնութիւն՝ ի կոչման
Եկեղեցւոյն՝ յասէր։ «Աղոթից քեզ մոտա-
»սէրն ասասած և Թողութիւն շնորհից ամենայն
«յանցանաց քոց» ետուր։ Ա.յս ասէր օրհնուկ և
վասելի մոտպարկին ապերասիքը ասւ Աստուած, և
խոնարհը ամեն Աստուծոյ հաճելիութեան ազօթքը։
Թեան գործատարութիւնը կրնի բանիւ։ «Ա.ւ ես
»կատարս քահանայական իշխանութեան և հրա-
»ամանաւ ասասուածոյին, Ես ձեր արձակեցիք յեր-
»ել, եղիցի արձակեալ յերկինս։ Նոյնի բանիւ ար-
»ձակեմ զքեզ»։ եւ ետուր։ Ա.յս խոստովում յայտնի

թաժանի այն ամբողջ արձակման խօսքը, զանգի քա-
հանային ձեռքը դնելուդ խոստովանութիւն դնեան ի-
րայ, իբ յայտնի ապաշխարութեան խորհրդոյ եղե-
ւել նեղքը, որպ Հանան բառը իսմ՝ խոստովա-
խորհրդոյն և ապաստարեալ Աղոթից, քահանային,
որպ մեկ մասն և բարեմասնութիւն՝ ի կոչման
Եկեղեցւոյն՝ յասէր։ «Աղոթից քեզ մոտա-
»սէրն ասասած և Թողութիւն շնորհից ամենայն
«յանցանաց քոց» ետուր։ Ա.յս ասէր օրհնուկ և
վասելի մոտպարկին ապերասիքը ասւ Աստուած, և
խոնարհը ամեն Աստուծոյ հաճելիութեան ազօթքը։
Թեան գործատարութիւնը կրնի բանիւ։ «Ա.ւ ես
»կատարս քահանայական իշխանութեան և հրա-
»ամանաւ ասասուածոյին, Ես ձեր արձակեցիք յեր-
»ել, եղիցի արձակեալ յերկինս։ Նոյնի բանիւ ար-
»ձակեմ զքեզ»։ եւ ետուր։ Ա.յս խոստովում յայտնի

լեալ, ոչ քահանայն վերադասել ի Քրիստոսէ, և ՚ի նմանէ Պատուհասին իշխանութեան Քրիստոսի ՚ի վեր։ Եւ ոչ իշխանութեան զօրութիւնն ընդ Քրիստոսի ՚ի վեր։ Եւ ոչ ինքն

„պիտոյ Քրիստոս քարոզել՝ և ասաց • որ կամել ընդունել՝ ընդունի • և որ կամել անարգել՝ կամի
„անարգել։ Եւ զարձեալ ասէ • զոր հասկացեք յերկինս
„երկիր, եղիցի հատեալ յերկինս • ծո՛ւխ իշխանութեան
„ոգւոյ, որ գործէ յորդիսն անհնազանդութեան։ Եւ զոր ասացաք յերկինս
„և յերկիր, եղիցի հատեալ յերկինս • և զոր ասացաք
„հատեալ իւրեանց յերկինս • և զոր ասացաք յերկիր
„հատեալ յերկրի։ Ոչ զերկինս ասէ • զոր հասկացեալ
„ամենայնի՝ զիա ընդունի • և որ կամել անարգել՝ զիա
„զերկինս՝ զիա ընդունի • և որ կամել ասացաք՝ զիա
„զերկիր՝ զիա ընդուն

„Ելեկնատրայն եա Նոյա • զի որոյ Թագուցուք լե-
„ռեա, Թոզեալ լինի՝ ասէ • և զոյց ունելոյնէ, կա-
„լա լինի՝ և որդ զի՞նչ քան զայս նշխատա-
„Թիւն բարձրապոյն • զաննոյն գաոտասան եա
„Ձայս Աստց, այլ եա ասեմ՝ զի զաննոյն՝ կ
„Ձեռա Նոյա եա Աստին „ • Աէ• Ա• հաա • յաղ• փահա •
ճաա • գ ։

Ա՛յս պերատոյն Տոզեալ նշխատութիւնը „կա-
պելոյ „ անպարճ և անգիտ վերատունելը • և ցար-
ձակելոյ „ զղջացող ապաշխարութիւնը Յիսուս Քը-
ւնաոս իրեն կամեալ էրբարանքներուն և վերա-
բար խոսելու Թենին յառաջ խոստացաւ որը-
բաղան առաքեալներուն • ինչպէս պետրոս առա-
քելոյն բաո • „Տոյ քեզ վանանա արքայութեան
„երկնից, և զոր միանգամ կապեցես յերկրի, ե-
„զիցի կապեալ յերկինս • և զոր արձակեցես յեր-
„կրի, եզիցի արձակեալ յերկինս „ • Ա՛աա• ժ•Չ• 19։
Այնպէս և միւս առաքեալներուն ալ խոստացաւ
բաո • „Ամէն ասեմ ձեզ • զի զոր կապիցէք յեր-
„կրի, եզիցի կապեալ յերկինս • և զոր արձակիցէք
„յերկրի, եզիցի արձակեալ յերկինս„ Ա՛աա• ժ•Ը• 18։
Ա՛հա ինչպէս պետրոսն, նոյնպէս ալ միւս առաք-
ելոց կոստացաւ, որ Տառաջնորդութեան գործ կա-
ծելի մէջ էին, որ այս իրականութիւնը կիսատու Թեան
„կապելոյ և արձակելոյ„, մէջ պետրոսի առա-

թեզին խոսողում տալը, և մեռա տարբերությունը
ճանկին այս խնամուելիներ։ Ասաւ որդ յառաջա-
գոյն էր խոսողում ամեն միտքն, և յետ ինքնա-
գոհ յարուցեալ իւրոյ ամենուն հասուսար էր տար-
պետ։ Ըստ այնմ՝ «մեծացոյց Տէրն՝ և ոչ, ոտքը
»Տղան սուրբ։ եմ ոտք Թողուցած գնաց, Թո-
»հաւատ ունի Նոցա։ և եմ ըստ ոչնչիք՝ իսկ
»ետ մեղ»։ Յով. Ա. 22։

Ուսում յայտնի ըստ Յիսուս Քրիստոս ակը մեղ՝
որ այն խոսողում վախճանը նշանակեալ Տղեւսը
խնամուելիներ «խոսելոյ և սրճանելոյ»։ ամեն մեկ
արդարոն ստութեան Տասասար տալու։ ինչպէս այս
վիայուելիներով ու էր Տասասակ ուղղուսա սուրբ
Գիրքերէն։ «Ով ոտք խնամուելի՝ և մեր տղի մեռ-
»ուան ի՝ ետ ոչնչիք և սրճանել՝ և յետ ետ ի՝ ետ-
»ան խոսել և սրճանել՝ և յետ ետ ի՝ ետ ոչնչիք։
և վերանկին։ «Յաղարոսակը Ուսուածոյին
»խոհեղոց, և ետոյք դրանն սրճոյսե ետինեց»։
Ես։ Ուր Տասար քարոզեց սուրբ Գիրքը Ա՝ ու-
սուրքն մեր։ «և ոչն խոսողեցաւ, և զեռ-
»ուան սրճոյսեմեան՝ և ձեռս ետոյ։ զի ինչն խոսե
»Ուսուածոյին էր դուն մոտցաւ։ ետան որդ
»մարդարին ասէր, «այս դուն սեռուն ի՝ և սր-
»դքը մոտանին ընդ սուս»։ Գաղ. եր. 164։ Ուր
սուսգոսեմեան ետոյքը ետոյնելին Աղարխուսս եւս էր ետ-
ետոյ, ըստ որում։ «Գոհանայի ոչ սուսն մեղն մեղ-

»Ուրեմն, այսինքն պետրոսն, այլ մուրճեանն ունի-
»ցեցայ»: Եթե ես ձեզ վարդապետ չեղանիմս
քոյ վերադառնալ սրբազան առաքելոյ հա-
մարումն եւ հաստատուն հոգեւոր եւ գերագոյն իշ-
խանութիւնք՝ եւ անոր օրինաւոր յաջորդներն ալ
նոյն հաստատուն առաքելութենան իշխանութիւնը
ունենալին կը յայտնէ առ Գեորգ գրած թղթին
մէջ ըսելով. »Այն իշխանութենէն խնդրեցէք, ուր
»ես սրբոյ հոգւոյն քոյ դերապէն, վասն ինչ յաւել ես-
»ցեն ձեզ զամենայն ուրեք քարոզել, ուր ի գայլ
»ոչխարաց՝ եթէ ի Հռոմ՝ եթէ ի Կոստանդ-
»նուպաւլիս, եթէ ի Վենետիկ, եթէ Ամստերդամ,
»եթէ ի Վանիա, ընդդէմ արժանաւորապատու-
»թիւն ունին»:

Ուրեմն ինչպէս սրբազան առաքեալները հա-
մարուած իշխանակից և պաշտօնակից են ամենքն,
այնպէս ալ անոնց օրինաւոր յաջորդները առաքե-
լական հոգւոյական անձերը, սրբազան քահանայա-
պետները՝ եպիսկոպոսապետները և եպիսկոպոսները
որ առքեպիսկոպոսականին այն հոգեւոր իշխանութիւնը
առած են օրինաւոր ձեռնադրութեամբ, և օրինա-
ւոր պաշտօնակից իրենց եկեղեցւոյ կենդրոնը ամենայն
վասն որոյ ասէ եկեղեցւոյ Պօղոս առաքեալ: »Ոչ
»իսկ ոք անձանց է ամենայն հասանել, յորում եղ
»զձեզ Հոգին սուրբ առաքեալս՝ հովուել զժողովուրդ

»տեսաւեն« • Գործ• ի• 28 ։ Եւ պիտոյս առաքեալ
կոչէ, »Օրհնութեամս աւետարանի Քրիստոսի լինել
»։ելեցականից« • Ա• Պետ• ե• 1 ։

ԳԼՈՒԽ Ժ•

Ասէ՝ Թէ որ ամեն արդարոյն առաքեալներն էին
և նոյն Տիրեսը լինելոնն Թեան առաքելութեան
Տառատար առին Յիսուս Քրիստոսէն • զոր այնմ՝
»Որպէս առաքեաց զիս Հայրն՝ և ես առաքեմ զձեզ«
Ա՝ա• իՀ• 18 ։ Եւ ամենքն ունեցան դերազոյն իշ-
խանութեան Թեան և իրաւունք, և
ամենքն միանման Քրիստոսի աշխատութեան • զոր
այնմ՝ »Ոչ ես մեծ իւրմէ« • Ղ՝ա• ժ• 16 ։ »Ոչ
»ընդունի ոմանք զիս ընդունին« • Մ՝ա• ժ• 40 ։ Եւ
ամենքն մի և նոյն շնորհքը և զօրութիւնը առ-
Հոգւոյն Ս՝ուրբ ընդունին • զոր այնմ՝ »Եւ լե-
»ցան ամենեքեան Հոգւով սրբով« • Գործ• Բ• 4 ։

Ա՝ա՛ս ինչպէս Տեառն մերոյ Յիսուսի աշակերտքն
չեն սրբազան Պետրոս առաքեալը միւս սրբազան
առաքեալներէն, և ամենեքն նախապատուս ընծայել Տա-
ուած սրբութիւնը մի առաջի հաստատութիւն միսն
(Երեսն առաջին •) ինչպէս »Պետրոս ընտրեալ Տօմին
»Յիսուս« • Ե՝ա՛ • »Աշակերտացաւ պերսաւեցին, եկիր

ՙՙերեցոյ աղիտալի վկայիցն՚՚ • Յետոյ ոմն՝՚՚Ա՛ր Աստուածդ
ՙՙդերեսոյ աշակերտացն՚՚ • կԹօն• էր• 146• ՙՙԱՀԱ ԹԷ
ՙՙև պետրոս՝ որ ի դերեսոյ աւազելոյն՚՚ • էին• ՙՙԱ՛ր
ՙՙհայցէք նոցա դերեսոյ և աւաջնորդել և հիմն հաւա-
ՙՙտոյ զերջանկելին պետրոս՚՚ Աս• շնոր• էր• 180• Ա՛յս
պետրոսի արբազան առաքելոյն դերեսոյ առաքելոց ան-
ուանելը ոչխից առնելով՝ ևը դրան վարդապետք ե-
կեղեցւոյ • Թէ որ ըսելը այն Հշմարիտ դաւանու-
Թեանէն, որ ըստ Քրիստոսի• ՙՙԴու ես Քրիստոս՝
ՙՙՈրդի Աստուծոյ կենդանւոյ• որ յաշխարհ դալոց
կիր՚՚ • Ա՛յս խոստովանուԹիւնը պետրոս առաք-
եալ՝ ի հոգւոյն սրբոյ ետուաւ • և ոչ
Թէ միայն իւրն հոգւոյն • ևսայ զի Յիսուս սուր-
նաեն մեկ տեղ հարցուցանէ ըսելով • ՙՙԻսկ դուք զի
ՙՙդիս ասէք զինէն՝ Թէ լոյսն է՚՚ • պետրոս առաքեալը
յառաջ մատուս իւրն նախատոհ առաքելական
դաւանի՝ Ձօր Աստուծոյ յայտնաբէ շնորհեալ ըսա•
ՙՙԴու ես Քրիստոս՝ որդի աստուծոյ կենդանւոյ՚՚•
Ասոր համար ևը վկայէ նմանապէսի առջեն ևս-
ըեղ հարցնելով • ՙՙԱսկ յառաջ մատուս յա-
ՙՙռաջիկայն առաքելոյ դերեսոյ, ոչ ըսես
ՙՙպետրոսեան յառաջ արկեալ, և ոչ՝ ի խոտորեցս
ՙՙմարդկան մեռեալ, այլ՝ ի Հօրէ զկնոս ըստացեալ
ՙՙասէ ցնա• դու ես Քրիստոս՚՚ • Կոչ• ընծ• ՃՈՈ ԺԱ։

Ա՛յս Հշմարիտ հաւատոյ դաւանուԹիւնը ոչնչ

Աստուածային երանութեան հնչիւն պարզեր, որ յայնի լուա Յիսուս Պետրոս առաքելոյն բանեալ. «Երանի քեզ Սիմոն որդի Յովնանու»: Եւ այս հաւատոյ դաւանութիւնը, Աւետեան Յիսուս Քրիստոսը որդի Աստուծոյ և փրկիչ աշխարհի խոստացեալը, ասելով նմին մեծ առաքելականը և ամեն հաւատացեալներուն, ամենքը առնել և ունենալ այս երանութեան շնորհքը. զոր այնմ՝ «Երանի՝ որ հաւատացեալ» ։ Ղկ. Ա. 45։ Երանի նմին՝ որ ոչ դայթակղեցաւ ի Իս» ։ Ղկ. Ի. 23։ «Պահանջամ զքեզն ձայն առնել և երկիւղ. զի ճանճիկներ և ի դիտոյ, և յայտնեցեր զայս իմաստնոց և ի դիտոյ, և յայտնեցեր մանկտոյ» ։ Մտ. ԺԱ. 25։ «Եւ դարձեալ առանձինն էնկեան առ աշակերտսն՝ ասէ, Երանի աչացդ՝ որ տեսանեն զոր տեսանէք» ։ Ղկ. Ժ. 23։ «Երանի՝ որ ոչ տեսին և հաւատացեն» ։ Յհ. Ի. 29։ «Իսկ արդ՝ որ ճանաչեն զհեր մեր Յիսուս Քրիստոս զորդին Աստուծոյ, զերանութիւնն ընդունին. իսկ որ ուրացան եղեն Որդւոյն Աստուծոյ, կորուսեալք և շնաւատականք են» ։ Կոչնդ. ճառ ԺԱ։

Այս ուրեմն արքայական Պետրոս առաքեալը այս երանագոյժ դաւանութեանը վրայն նախաշաւիղ ի մեզ առաքելական դաւանութեանը հիմն Յիսուսի Քրիստոսի եղաւ. զինի հաստատմանն

Ելիսեոսի առաքելական պաշտօնավարութեան մէջէն։

վասն որոյ կերպով նկատեցին։ «Ո՛վ արժանի եղեր
»զմօտակայութիւնն առնուլ պատկառելի՛ ի վիճակ։
»Անտարակոյս վիճակեալ իցես Ելիսեոսի գոտւոյ և Ա-
»տուածային վառելոյ արժանաւոր եղեր։» Եւ

Նոյն պահուն ալ նախատուին և դէմ եղաւ ի
մէջ առաքելոցն և աշակերտին Ելիսեոսի սրտա
ուռուցանել՝ և երկայն սեաւն կոչեցեալ տալ ա-
ռաքեալն Յակոբ, որ առաջին եպիսկոպոսեա
կարգեցաւ Ելիսեոսեան ժողովուրդն նոր ա-
ստեղծ։ ուստի նկատեցին կերպ վասն այն Յա-
կոբոյ առաքելոյն։ «Ա՛ն եղիր դէմ առաքելոց պըր-
ծոց, և կոչեցաւ երկայն սեաւն ի տանէ Դաւ-
թի։» Եւ Ելիսեոս ընդ այս առաքելոյն հա-
մար կրեմն Աղեքսանդրացին կը պատ, որ Աղեք-
սիոսեան նշուսպիկ ըսելով՝ իշխանութիւն ու-
նեն հրամայելու ամեն առաքելութեանց։ «Աղեք-
»սիոսեա՝ իշխան եպիսկոպոսաց՝ եպիսկոպոսական
»իշխանութեամբ հրամայեսցուք մեք առաքելոյ»։
Գրիգոր Բ։ գիրս։

Ելիս ձշգելու գոտիկեանը Աղեքսիոսի կը հասա-
ու (գոյժ սաստկութեան) մէջ գրուած Յակոբոյ առա-
քեալին ի նեղութեան ըրած վճիռն։
ա և անդր հայեին գոլոս և գեղոս սրբոյն ա-
առքեալին ալ։ «Ո՛վ յեղ լուելոյն նոցա՝ ա-

„տասնի եւ Յակոբոս՝ եւ ասէ. ահաւասիկ երազողն
„լուսնի՛ք ինձ ... վասն որոյ եւ ես խրատուն հա-
„մարիմ ամի՛ն նեղել զայնոսիկ՝ այլ՝ ի հեթանոսացն
„դառնան առ Աստուած: Այլ տալ թուղթ առ
„նոսա, խորշել ի կերակրոց կռոց՝ եւ ի պոռնկու-
„թենէ եւ ի մեռելոյ՝ եւ յարնէ„ Գործ. ժե.
13. 19. 20:

Աստուածային մեծ եւ սքանչելի տուրք առաքելական կարգին դէպատուր ազգանպատուութիւն ունէր, ամէն դէպ ազգակից էր Քրիստոսի, եւ երկրորդ՝ դէպ մայր աթոռոյն Երուսաղէմի առաջին եպիսկոպոս կոչեցաւ դեցաւ. եւ այս կարգին դերապոյն պատիւը սրբոյն Յակոբոսի առաքելոյն կը յայտնէ տուրբ առաքեալն Պօղոս յասելն. „Ապա յետ երից ամաց եկի յԵրուսաղէմ տեսանել զՊետրոս ... զայլ ոչ յայլոց առաքելոց տեսի ոչ, բայց միայն զՅակոբոս „եղբայրն տեառն„ Գաղ. Ա. 18. 19:

Ասենն առաքելոյ մեծ պատիւ ունէր Երանելոյն այս Յակոբոս, վասնզի առաջին եպիսկոպոսն էր Քրիստոսական մայր աթոռոյն Երուսաղէմի. վասն զի ամեն արքունական առաքեալները եւ հաւատացեալները կը ձանձրէին տուրբ Երուսաղէմի մէջ Քրիստոսի տրկան լինելուն համար, թեպետ եւ Աստուածային տրկան լինելուն

և Յետոյ Բրխատոս մեր վրկութեան ընտրեալ այն առնէր տարածեց, և այն առեղը ինքնին քարոզից, և լսեն առաջին եկեղեցին այն առեղը հաստատեց, և Բրխատոնեութիւնը անվէց տարածեցաւ ընդ ամենայն աշխարհ և յաւիտեան ազգս. այս առնելը կուզեմ ասել ըստ և իմանալ, կարդալ Նամիոց ուց Եկեղեցուոյն Օդոստինոս մեծ վարդապետին գիրքը որ (յաղագս հաղորդին Աստուծոյ) յորում կը գրէ.

„Նա մարդասիրութեանն բանի, 'ի սիրոյ եղեն „օրհնէք, և բան առաւն Յերուսաղէմ. Ես. Ր. 3։

„Ո՞չդէ բերի և Բրխատոն առաւն նախաստեղ„ „Թիւն. յորժամ գիրն յայտնութեանն 'ի գարման„ „նալ ընդ նա աշակերտացն, երաց գիտաս նոցա „իմանալ գրէին, և ասէ ցնոսա, Թէ այսպէս պարտ „էր չարչարել Բրխատոն և յառնել 'ի մեռելոց „յառաջ երթալ, և քարոզել յանուն նորա ա„պաշխարութիւն և թողութիւն մեղաց յամենայն „ազգս՝ սկսեալ Յերուսաղէմ։ Եւ յորժամ „գտանել յաղագս նորա հարց „գանելով աշակերտացն, պատասխանեալ ասաց։ „Ո՛չ ձեզ գիտել ժամս և ժամանակս՝ զոր Հայր „եդ յիւրում իշխանութեան. այլ առնի՛ք զօրու„թիւն 'ի հաստանել Հոգւոյն սրբոյ 'ի վերայ ձեր, „և եղիցի՛ք ինձ վկայ Յերուսաղէմ, և յամենայն „Հրէաստանի և 'ի Սամարիա և մինչեւ 'ի ծագս

»եկեալ։ Այսու որդի Յերուսաղէմ զառաջինն ծա-
»ռելոցս եկեալ, և բազում հատուցեալ ՚ի
»հիւսուածսն և ՚ի Սամարիա, բայց Հանապարհ
»և սա այլ տգէտ։ Նոցին նման պատմեալ զաւե-
»տարանն՝ զոր Ղուկաս նկարեալ ետ, և Հռոմա-
»ուրիս հիւսեալ ետ, և Հռոմայեցիքն ընդունեալ
»զայն տգէտ ազգս։ Ղուկաս նկարեալ ետ զՏէր
»մեր եղիազարեանց եղելն ՚ի մեռելոց յարու-
»ցեալ և ծնեալ ազգ՝ և ծնանել ազգս
»զայն ազգէն Հռոմայեցւոց։ Ղուկաս նկարեալ ետ
»զՏէր մեր եղիազարեանց եղելն ՚ի մեռելոց յարու-
»ցեալ և ծնեալ ազգ՝ և ծնանել ազգս զայն ազգէն
»Հռոմայեցւոց։ Ղուկաս նկարեալ ետ զՏէր մեր
»եղիազարեանց եղելն ՚ի մեռելոց յարուցեալ և
»ծնեալ ազգ՝ և ծնանել ազգս զայն ազգէն Հռո-
»մայեցւոց։ Ղուկաս նկարեալ ետ զՏէր մեր եղի-
»ազարեանց եղելն ՚ի մեռելոց յարուցեալ և ծնեալ
»ազգ՝ և ծնանել ազգս զայն ազգէն Հռոմայեցւոց։
»Ղուկաս նկարեալ ետ զՏէր մեր եղիազարեանց
»եղելն ՚ի մեռելոց յարուցեալ և ծնեալ ազգ՝ և
»ծնանել ազգս զայն ազգէն Հռոմայեցւոց։ Ղու-
»կաս նկարեալ ետ զՏէր մեր եղիազարեանց եղելն
»՚ի մեռելոց յարուցեալ և ծնեալ ազգ՝ և ծնանել
»ազգս զայն ազգէն Հռոմայեցւոց։ Ղուկաս նկա-
»րեալ ետ զՏէր մեր եղիազարեանց եղելն ՚ի մե-
»ռելոց յարուցեալ և ծնեալ ազգ՝ և ծնանել ազգս
»զայն ազգէն Հռոմայեցւոց։ Ղուկաս նկարեալ
»ետ զՏէր մեր եղիազարեանց եղելն ՚ի մեռելոց
»յարուցեալ և ծնեալ ազգ՝ և ծնանել ազգս զայն
»ազգէն Հռոմայեցւոց։ Ղուկաս նկարեալ ետ զՏէր
»մեր եղիազարեանց եղելն ՚ի մեռելոց յարուցեալ
»և

Ասելն Պետրոս սրբոյն առաքեալը զնախա-
ռաքելոց իսոստանի, չի Թէ մին սրբոյն առաք-
եալին առաջ իշխանութիւն մը և կամ գե-
րադանց առաքելական շնորհք մը Յիսուս Քրիստո-
սէն ունեցած ըլլալուս համար, այլ առաքելոց գաղափարը
գաղափարել համար, և անոնց ներկայացած
անունները սիրելնուն համար ըլլալ՝ յաւտկ ար-
ուեստ նախապատրաստութեան առաքելոց վրչ ունեցաւ.
րան այնմ՝ "և առաքելոցն Երկոտասանից հիմն ա-
"նուանք այսոքիւ, առաջին Սիմոն՝ անուանեալն
"Պետրոս և Անդրէաս եղբայր նորա. Յակոբոս
"որդի Զեբեդեայ և Յովհաննէս եղբայր նորա. Փիլիպպոս
"և Բարթողիմէոս, Թովմաս և Մատթէոս մաքր-
"ուտ, Յակոբոս Ալփեայ, և Ղեբէոս՝ որ անուա-
"նեցաւ Թադէոս, Սիմոն կանանացի և Յուդա
"Իսկարիովտացի՝ որ և մատնեաց զնա" . Մատ. Ժ. 2:
Այս առաքելոց անուանեալքն առաջին առաջին ըլ-
լալ՝ Պետրոս առաքելոյն մեծ պատիւ Տանալեալ
առաքելոց Տէրոջ ետեւէն գնալուն, կը դիտ. "Սկզբնաւոր Քրիս-
"ս ետեւնէն ծառայելն, ելլեն Տասնապետ և տգիտանն
"հնազանդեալ . . . ընտրելն և վստահութեան կեցուա-
Ի նէր. ատա:

ակզբնաթիւ լեռնէն առնելով և անոնց ամենուն
մէկ հատուած իշխանութիւն և զօրութիւն առա-
քելութեան ցուցանելով՝ գրուածէ • «Ետ Քրիս-
»տոսդուն և խոչտիլը առաքելոցն, որոց դէմս
»ուին Պետրոս և Պնդեկոս, Յակոբոս և Յովհան-
»նէս, Փիլիպպոս և Բարթողիմէոս • • և այլք եւս
»որ նմանիցին սոցա, որք և հօտ անուանէին եւս։
»Ապ աուին իշխանութիւն՝ հանել՝ ի սեռատնէ դեւս
»սոյ լմի և քարոզել, և հոխել զգօրութիւն Քրիստ-
»ոսի • Ընդել սոցա երկուս և հասանել յաղել զան-
»կատութիւն չարութեան անզկամութեան մնդել-
»նան ասին Պնդեկոս՝ Հոգւոյն սրբոյ», և
Ա.Գործ. եր. 251։ Ոչ ոք օրինակ՝ ասեն ասկեղծարա-
օրինաւոր ժողով ասիկ ունենալ հարկաւ էրեն ամէն
ամէն գլխաւոր նախագահ, որ ժողովին ամէն հա-
մաձայնութիւնը՝ ի լոնդկոս հատատոյ քննութեան
և իրաւաբանութեան պահէ, և նախագահը ան-
ոչ առաջարկէ քննելի խորհուրդը, և ամենուն հա-
չութեանբը եղած վճռոյն ինքն ալ ասիկ ստորագրէ
յառաջ քան զամենայն• այսպէս ալ Սրբազան ա-
ռաքելոց ժողովին ամէն գլխաւոր նախագահ հան-
դեցաւ տուբ առաքեալն Պետրոս • բայց ամենքը
հաւասարապատիւ էին առաքելական իշխանութեան
ամէն • ասոր համար ինչպէս տուբն Աթանասիոս՝ ի
բանս ամենութեան Արհեղեցւոյ • գիր՝ Ա։ • «Ընդ առաքե-

„այն ինչ էին այլ առաքեալք, որ ինչ եղեւ և պետրոս, հաւատար ընդ ետոքեամբ և եղեւ „նոքեամբ սերմնացան եւ այլոքն՝ և վաստակեցան՝ եւ դուք ի վաստակս նոցա մտէք։ „Թեկուզ յաւուրսդ, և գնասուցանել իւրեանց առաքեալ „ասէ՝ ոչ ի վեր եղիցի՝ այլ ի ներքս։ Եւ ասէ՝ ոչ ի վեր „լինի պետրոսի“։

Ա. Յս սրբոյն պետրոս առաքելոյ իւրեն նախահաւատութեան և գլխաւորութեան պատիւն յայտնի ըստ գիրն հաստատութեանն Աստուծոյ՝ ի մէջ ժողովոյն առաքելոց, որոց առաջարկեց այս խնդիրն, որ հրամայեալ Յսուսին առնել ընտրութ արժանաւորի մեկին, և հաստատեալ ընդ առաքելոց երկոտասանութիւն։ „Ե յաւուրսն յայնոսիկ յարուցեալ պետրոս ի մէջ եղբարցն՝ ասէ։ և էր անդ բազմութիւն „Թէեն անուանց իջուածս և քսանից։ ասէր „եղբարք՝ պարտ էր հաւատալ գրոյն, զոր յառաջ „Հոգին սուրբ ետուր ի բերանոյ Դաւթի՝ „վասն յուդայի, որ եղեւ առաջնորդ ունելոցն „Յիսուսի։ զի ի թիւս մեր էր՝ ընդ մեզ, և հաս„եալ էր նմա վիճակ պաշտաման այսորիկ“։ Գործ. Ա. 15։ Ա. Յայտնի ալ զինն շնորհաբաշխն գործառեան սուրբ Հոգւոյն Աստուծոյ սրբոցանն առաքելոց ժողովոյն վերջին առաջին քարոզող Աշխարհաւանութեան եղաւ գլխաւորն առաքելոց պետրոս։ որպէս պէտ „Յարուցեալ պետրոս հանդերձ մեռանելիքն՝ առ „բարձ զձայն իւր, և խօսեցաւ ընդ նոսա։ այլք հր-

»ընտասանեսց.ք՝ և ոչք բնակեսլ ն.ք Յերուսաղէմ
»սաննեքեն • այս ձեզ յայտնի լիցի՝ և ունկն դիք
»բանից իմոց» • Կոչ. Բ. 14 •

Ինչպէս որ այս պատճառը դլխաւորում եան պա-
տմութեան, առաքելոց գործոց մէջ էր ցու-
ցեալ գերագոյն իշխանութիւն մը ընտրել, և
ձեռնադիր ընելով ի շնորհս և ի ծառայ մեռ սրբոյն
առաքեալներին առաել, այսպէս ալ օրինաւոր
յաջորդները պետու առաքելոյն՝ սրպարե ջո-
նին սահմանեալն գաւառաց հոգեւոր իշխանութիւն
մը մեռ առաքելոց օրինաւոր յաջորդներին առա-
ել • ալ մեռյն նախատաս պետի հանդիսութեան օ-
րինաւոր սահմանակալեան ժողովոց մէջ • բայց նախա-
գահը և առանձին իշխանութիւն ընդունելով, և
ձեռնադիր ընելով ի շնորհս և ի ծառայ մեռ սրբոյն
և եպիսկոպոսները և երէցները պետի հնազանդին
ըստ Թեան սահմանակալեան ժողովոց առհնատրու-
Թեանը՝ սնօրինութեանը՝ և վճռոյն • և ոչ ևԹէ նա-
խագահին իսկ ընդդէմ իսկութեամբ առնելով՝ առ պե-
տի հնազանդին՝ Թէ ոչնպատի սահմանակալեան ժող-
ովոց մէջ • և Թէ առանձին իշխանոյ Սահմանոյն մէջ
.քանդի առն մի ոչ ղրկուեսա պտղի եկեղեցւոյ .ք-
հանդիսականները զատ զատ իշխանոյ եկեղեցւոյ մէջ
առնին առանձին իշխանութիւն իրաւարանելու, և
հատուցց իմնդիրները սակ սրբոյ դրոց և սահման-
կանեան ժողովոց հանդիսարդրութեանց Հաստատուն վճռ-

ահեղ և բարեկարգութեանն եկեղեցւոյ առհասարակ, ասէ Տաճատ առջին Կաթուղիկոս Հայոց։ «Ահ ոմանք ի եկեղեցի՝ ի բաղում անգամս բաժանեալ, »և ոմն ոմն ինչ հոգևոր առեալ բաղում հո»գաւոց, որք համաձայն են՝ ի վարդապետութեանն »հաստատ, (՝ի նոսրին սա էջէքսուս) »։ Եւ կարեւոր

սուցանել ի հնումն ինչ ժողովոյն առհասարակ, որ ի հինգերորդ դարուն սա եպիսկոպոսաց ժողովն էր։ «Մեք առ»նելին պատուական երէց առհասարակ համագոյ առեալ, »զաշխարհ-եռամբ զիմանոյն, և ոչ եղեալ՝ ի վերայ »նոյն իմանոյ, որպէսզի պատուական երէց ոչ »խոտոր պահել զհրամանս տիրոջ իւրոյ»։

Ընդ այս ինչ ու Ներսիսեան ի վերայ դա»նեն սա և Աթոռոյս եպիսկոպոսացն Հայոց։ Եւ ահա ասէ Ներսէս Մեծ Կաթուղիկոս Հայոց։ «Մեք ոմանք ի մեզ պահել անխոտոր զայն առաքելական, որ »ինչ ի հինգերորդ ժողովոյն առհասարակ»։ Ընդունելոյ է զայս ամենայն Ներսիսեան ի վերայ Ա. ժողովոյն Կաթուղիկոսացն Հայոց, այլ Վեհարան սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչի ոչ ընդունի զայս ամենայն, ասելով։ «Ոչ ինչ ի հինգերորդ ժողովոյն առհասարակ ընդունելոյ է մեզ, զի ոչ ինչ ի վերայ նոյն իմանոյ, որպէսզի պատուական երէց ոչ խոտոր պահել զհրամանս տիրոջ իւրոյ»։ Եւ ահա ասէ Ներսէս Մեծ Կաթուղիկոս Հայոց։ «Մեք ոմանք ի մեզ պահել անխոտոր զայն առաքելական, որ »

յաւուրն հեղինակ առաջ են • որ կը գրէ • "Ո՛վ
"բնդունա այսուհետեւ ազաչեմ լսերես եղիցակից և
"վայ էարբարանցն Բրխատոսի" • Ա• գէպ• ե• 1։

ԳԼՈՒԽ ԺՌ.

Ա. Յո գլխոյն մեջը Թուղ բազմաց այս մեկ տարու-
թեամբն ալ բացայայտ ըլայ, որ կը լսուի շա-
տերուն բերնեն, այսինքն, Թէ որ Յիսուս Բրխա-
տոս հաստատելով լուեն արքային առաքեալներուն
հոգեւոր հաստատութեան իշխանութիւնը հաստա-
տակս տալէ ետքը, և ամենքն ալ ուխտադրէ Բրխատոսի
նոյն Հաստատութեան ըստեղծան, և ունե-
ցան հաստատ իշխանութիւն արտաքին Բրխատոսի
սերտիանոսի հօտը, այսինքն հաստատութիւնները, և
անոնց օրինաւոր յաջորդներն ալ ունին այս հոգե-
ւոր հաստատութիւնը իշխանութիւնը արտաքին և
պաշտպանելու ուղիղ վարդապետութիւնը • ապա
ինչու համար Յիսուս Բրխատոս յատուկ ուն-
նելէն վերջը՝ միայն Պետրոս առաքելոյն հարցուց •
"Սիմոն յովնանու սիրես զիս" • և անոր առանձին
այս հարցումը ընտ • "արածեա զգառունս իմ" ։
Ինչո՞ւ կը գրէ արդեօք աւետարանիչն Յովհան-
նես • "Ոչ միայն Յիսուս • Սիմոն յովնանու

„սիրեա զնա առաւել քան զքոսա. ասէ ցնա, այլ
„ասէր, և դու դիտեա՝ զի սիրեմ զքեզ, ասէ ցնա՝
„արածեա՛ զգառինս իմ„. Յով. ԻԱ. 15։ Ա. յոյս հարց
ցուաքը և այս հրամանքը Յիսուս Քրիստոս երեք ան-
գամ ալ կրկնեց, ինչպէս կը պէտք սրբազան աւե-
տարանէն։

Ասոր՝ էն որ Յիսուս Քրիստոս յառաջապէս ա-
ռանց հրամայելով՝ տրիտ այս իշխանութիւնը
բաներով. „Նոքա՛ք առաւել ոչ սիրեսցեն քան
„զայս ասացեալ զինչ։ Մտթ. ժ. 9։ Ա. զինչ յա-
րուցեալ Քրիստոս ամենայն հրամայեց. „Գնացէ՛ք այ-
„սուհետեւ՝ աշակերտացէ՛ք զամենայն հեթանոս,
„մկրտեցէ՛ք զնոսա յանուն Հօր և Որդւոյ և Հո-
„գւոյն սրբոյ. ուսուցէ՛ք նոցա պահել զամենայն՝ ո-
„րչ պատուիրեցի ձեզ, և ահաւասիկ ես ընդ ձեզ
„եմ զամենայն աւուրս մինչեւ՝ ի կատարած աշ-
„խարհի„. Մտթ. ԻԸ. 18։ Ա. էն որ այս հրամա-
նքեան իշխանութիւնը ամէն առաքեալները հաւա-
սար ունենալնուն համար՝ և անոնց օրինաւոր յա-
ջորդներն ալ նոյն հոգեւոր հրամանական իշխանու-
թիւնը կատարեալ ունենալնին դիտնալով, ամե-
նուն հաւասար կրակ պօղոս առաքեալ. „Ո՛գիշ կա-
„ցէք անձանց և ամէն հօտիդ, յորում եզ զձեզ Հո-
„գին սուրբ առաջի՝ հովիւել զեկեղեցի աստուն,
„զոր ապրեցոյց արեամբ իւրով։ Գործ. Ի. 28։

Ա՛յս վկայութիւնները բաւական կը համարին ամէնքս՝ որ սրբոյն առաքեալները հաւնչալ և համոզուած լեհաստանեայ առաքելութեան և հռչակեալ հոգեւոր հովիւ ունենալ, և անոնց օրինակով յաջողութեան ալ նոյն լեհաստանեայ ունենալ բան կուգան և ներկայ ունենալ ամենապատուական Հոգին սուրբ Յիսուսի Քրիստոսի։ Ա՛լ ասոր Յիսուս՝ այլ կը սկսի հետեւեալ, որ ինչ համար Յիսուս Քրիստոս առաքելոյն յանկարծ պետրոս առաքելոյն կը հարցնէ։ «Սիմո՛ն յովհաննու՝ սիրե՞ս դուն զիս» ։ Ըսել է՝ ով պետրոս, ինծի կը սիրե՞ս դուն ուրիշներէն աւելի։ պետրոս առաքելոյն ալ պատասխան կուտայ Յիսուսի ըսելով։ Ա՛լ սոր Յիսուս՝ այլ կը սկսի ես գիտեմ, ինծի կը հարցնես, դուն ամէնը գիտես, և ամենայն սրտին մէջ եղած ծածուկ խորհուրդներն ալ գիտես։ Յիսուս ալ անոր հետևեալ կ՚ըսէ, «Ուրեմն գոչեսցես իմ» իմ բանաւոր ոչխարներս, այսինքն՝ հաւատացեալները հոգւոյն պաշտպանէ՛ և խնամքի հաւատոյ սորվել և ձշմարիտ վարդապետութեամբ ։

Ահա՝ մեկ նոր լեհաստանեայ մը Յիսուս Քրիստոս բնաւոր առանձին պետրոս առաքելոյն տրուած մը ըսնդր տրուեօք ։ ոչ, չեմք կրնար անհնին խորհրդածութիւններ ընել՝ բացայայտ երեւցած առեղա-

բանին խոհրդոտական մոքին դեմ ։ Այսու ըն Յի-
աստ երեք անգամ Տարցաց պետրոսի՝ Ե՛ սիմո
ղիս ։ "Ոսկ ցետ երկցս անգամ, Սիմոն յովհան-
նու՝ սիրես զիս ։ տրտմեցաւ պետրոս, ըն ասացն
ցի՝ երկրորդ Ե՛ սիրես զիս" ։ Յիսուսի այս երեք
անգամ Տարցանելուն խոհրդոտական մոքը Տասկը-
ցաւ պետրոս առաքեալը ։ անոր Համար տրտմեցաւ։
Լմնցաւ պետրոս՝ որ Յիսուս Քրիստոս կը կամի
յիշեցուցանել նոյն այս կամաւոր և վրկարար չար-
չարանաց դիշերուան երեք անգամ ուրա-
ցաւելիանը՝ ընդդէմ անջան և դարմանական սիրոյն։
Մտթ. ԻԶ. 75 ։ Ասոր այս երեք ուրացաւելիանը երեն
յիշելով՝ տրտմեցաւ պետրոս, այսինքն նորոգեցաւ
երեն գառն ըսելին ղղջման և ապաշխարուելան
խորունկ տրտմուելիանը իւր սրտին մէջը ։

Ասրեն պետրոս առաքեալ երեն ապրուելեամբը
Յիսուսէ Քրիստոսէ առած Տոգեւոր Տաղորդութեան
և առաքելուելեան իշխանուելեանը պսկասուելեն
ի՛ր բերած կը, անոր Համար Յիսուս երեն նեղոտե-
լեան սիրոյը կամեցաւ ։ որ այն պսկասուելիանը և
յեռանուելիանը պետրոսի վրայեն մաքրուի ու զօրա-
նայ, որ նոյն Տոգեւոր Տաղորդութեան և առաքե-
լեան իշխանուելիանը ՚ի գործ դնէ ։ վասն որոյ
կը Տրամայէ երեք անգամ ։ արածեա՛ զիս մեր ։
։ ։ արածեա՛ զոչխարս իմ ։ ։ արածեա՛ զոչխարս

իմ ։ ։ ։ Յով. ԻԱ. 15. 16. 17 ։ Ահա մտօք կ՚երթայ
Աթենացին մեր այս առաջ շարադիրը սրբոյ Աթանէի
հնարելոյն ։ "Ահաւր զիմի հաւատոյ շարժեալ
"խոստացեալն խոտեցուածեան մասն, առ՚ի քէն Թո-
"զարձոյցեալ զմարդկայինն տկարութեանս յանդիմա-
"նելով առ Յոյն գործի միջառումոյ, որ գաւառա-
"պէս արտասուելովն քնկալաւ՚ի քէն երեք հարց-
"մամբ սիրոյն զերից ուրացուածեանցն զբժշկուի" ։
Եւ նոյնն՚ի գիրս Յհաւա ասէ ։ "Եւ նոտասաղջ՝
"հաց առնելով, զեր յաղթութեանն առաջելով ։
"զՊետրոս երից՝ հարցանելով, զուրացուածեանն
"քառելով" ։ Նոյնի ուղիղ մտօք խոհեմաբա-
Թեան կրնեն ամեն ձշմարտասէր մեկնիչներըն, որոց
հետեւելով և Ս. Գաբրիէլն աւետեանն (՚ի Ղեւո-
քեան շարադիրն) ևս գրէ, "Ըստ ծրոյժ և Պետրոս
"զառնապէս լալովն՝ առ զՔրիստոս, և յետոյ
"երեք հարցմամբն սիրելոյն զՔրիստոս՝ քնկալաւ
"զբժշկութեան երից ուրացութեանցն՝ յանդիման
"այլոց աշակերտաց" ։ եր. 241 ։ Եւ Մատթէոսեան
ազգիս Ա.քրոյն Մխիթարեանց գրէ՚ի առաջաբեան
նոր կտակարանին ։ "Եւ լինքն տէրն ետ պատիժ (Պետ-
"րոսի) ձշմարիտ և կատարեալ զղջումն, և քաւեաց
"և լանդիմանաց զգաստութեան, և հաստատեաց՚ի պե-
"տական տէր իւր, որպէս և վասն լինելին յայտ ա-
"րար յետ յարութեան" ։ եր. 359 ։

Ասէ ոչ այս կատարեալ ներոլոմէ Քհնը Յիսուս Քրիստոսին առաջ ջոլոր պետրս առաքեալ ա-առաջը , պլխովն , և ապաշխարութեց տրամու-Թեամբ , առաջի միւս առաքելոց համարձակուԹիւն պիտի չունենար քրիստոնէական հաւատոյ քարոզե-Թիւնը ընելու , և առաքելուԹեան պաշտօնը վարե-լու , և այս յայտնի հրամարհական ներոլոմ-Թեամբն Յիսուսի Քրիստոսի առաքեալներն ալ համոզուեցան • Թէ պետրս առաքեալ սրտով ա-րարած չէր զՅիսուս Քրիստոս , այլ երկիւղին բե-նադառեալ • վասն որոյ միւս սրբոցն առաքել-նեբը լսենոց երկիւղուԹիւնը և դժուարուԹիւննին պետրս առաքելոյն վրայէն վերցուցին , և ամէնքը հաստատեցան մոք , այնչափ ապահով եղան՝ որ պետրս ալ լսենոց պէս սկսել և հաստատիմ ա-ռաքեալ Յիսուսի Քրիստոսի • լինչպէս յառաջա-գոյն Յիսուս Քրիստոս ալ յայտնի բրած էր , որ հանդիմանուԹեան ընտանեացն շնորհբը պիտի օգնէ պետրոսի՝ որ հաւատքը հաստատ մնայ անոնց ուրացուԹեանը մէջ • յաւելու • “Սիմոն Սիմոն՝ ահա ”սատանայ խնդրեցաւ զքեզ խոտորեցնել ինձմէ զգու-”եան, այլ ես աղաչեցի վասն քո՝ զի մի պակասե-”ցի հաւատք քո • և դու երբեմն դարձիր և հաս-”տատեացո զեղբարս քո” • Ղ՝ • ԻԲ • 31 •

Այս նախ սրբոցն առաքեալներբը հաստատուԹեան

„Եւ ասաց Պետրոս ցնծալով եւ ուրախութեամբ. Ես ոչ ունիմ ոսկի եւ արծաթ, այլ զոր ունիմ՝ տամ քեզ. Յանուն Յիսուսի Նազովրեցւոյ՝ արի եւ գնա։ Եւ ասաց՝

„ես ասեմ քեզ, դու ես Պետրոս՝ եւ ի վրայ այդ վէմիս
„շինեցից զեկեղեցի իմ, եւ դրունք դժոխոց չեն յաղթիլ
„նմա։ Եւ տացեմ քեզ զբանալիսն արքայութեան երկնից,
„եւ ամենայն ինչ որ կապեսցես ի վերայ երկրի՝ կապեալ
„լիցի յերկինս, եւ ամենայն ինչ որ արձակեսցես ի վերայ
„երկրի՝ արձակեալ լիցի յերկինս։ Ապա պատուիրեաց
„աշակերտացն իւրոց՝ զի ոչ ումեք ասասցեն, եթէ նա է
„Յիսուս Քրիստոս։ Յայնմհետէ սկսաւ Յիսուս ցուցանել
„աշակերտացն իւրոց, եթէ պարտ է նմա երթալ յԵրուսաղէմ,
„եւ բազում չարչարանս կրել ի ծերոց եւ ի քահանայապետաց
„եւ ի դպրաց, եւ սպանանել, եւ յերրորդ աւուր յարիցէ։
„Եւ առեալ Պետրոս զնա՝ սկսաւ նզովել զնա, եւ ասել։
„Ողորմած լեր Տէր, ոչ լիցի այդ քեզ։ Եւ նա դարձեալ
„ասէ ցՊետրոս։ Երթ յետս իմ Սատանայ, ընդդիմացող
„իմ ես, զի ոչ համիս զգաս զաստուածայինսն, այլ զմարդկայինսն։
„Յայնժամ Յիսուս ասէ աշակերտացն իւրոց։ Եթէ ոք կամի
„զհետ իմ գալ, ուրասցի զանձն իւր, եւ առցէ զխաչ իւր,
„եւ հետեւեսցի ինձ։ Զի որ կամիցի զանձն իւր կեցուցանել,
„կորուսցէ զնա։ Եւ որ կորուսցէ զանձն իւր վասն իմ,
„գտցէ զնա։ Զի զի՞նչ օգուտ է մարդոյ, եթէ զամենայն
„աշխարհ շահեսցի, եւ զանձն իւր կորուսցէ։ Կամ զի՞նչ
„տացէ մարդ փրկանս անձին իւրոյ։ Զի Որդի մարդոյ
„գալոց է ի փառս Հօրն իւրոյ, հանդերձ հրեշտակօք իւր-
„բովք, եւ յայնժամ հատուսցէ ամենայնի ըստ գործոց նո-
„ցա։ Ամէն ասեմ ձեզ, եթէ կան ոմանք յայսոսիկ որ ոչ
„համտեսցեն զմահ, մինչեւ տեսցեն զՈրդի մարդոյ գալոց
„ի թագաւորութեան իւրում։

Եւ առեալ Պետրոս զՅիսուս սկսաւ յանդիմանել զնա
ի միտս (ինքն ընդդէմ ընդունելով) ըսել. Տառապանք մի՛ ըլլար
այդ քեզի, Տէր, ոչ թէ այդպէս պատահի քեզի Պետրոս եւ
Պօղոս. եւ առանց ապշելու այն ամենասիրելի Միծն
Յովհաննէս՝ հետեւեալ տեսլեամբ ցուցանէ զայսպիսի
միտս Պետրոսի. „Ես Յիսուս ղրկեցի զհրեշտակ իմ
„վկայել ձեզ զայս ամենայն յեկեղեցիս։ Ես եմ արմատ
„եւ ազգ Դաւթի, աստղ պայծառ եւ առաւօտեան։ Եւ
„Հոգին եւ հարսն ասեն, եկ։ Եւ որ լսէ՝ ասասցէ, եկ։
„Եւ որ ծարաւի՝ եկեսցէ, եւ որ կամի՝ առցէ ջուր կեան-
„քի ողորմութեամբ։ Վկայեմ ամենայն լսողի գրոց մար-
„գարէութեան գրոցս այսոցիկ, եթէ եթէ ոք յաւելցէ
„ինչ ի սոսա, յաւելցէ Աստուած ի վերայ նորա զհարուածս
„գրեալս ի գրոցս այսոսիկ։ Եւ եթէ ոք պակասեցուցէ
„ինչ ի բանից գրոցս մարգարէութեանս այսորիկ, պակա-
„սեցուցէ Աստուած զբաժինն նորա ի կենաց գրոցս եւ ի

„անդր կերթեր զՀայր երեւեցաւ։ Դարձեալ առ
„հրեշտակն այլ ոմն ուչ մարմնաւոր այլ կարծեօք կե-
„րեւ զԲրիատաս Յետուս երեւեալ, և յետ այսո-
„րիկ կերեւեցաւ ոգի տուրբ ի Բրիատասէ զբառերեսան
„արձակել խոստացեալ։ Ես յայնմհետ մնացի
„Թիւն խոստովանութեան զբաղելոյն հոգւոյն
„յեղյոց, մինչեւ Աղաւիոս արքայ անդրկովսին
„կանդնեցաւ նմա, և զրկեր առ պատիկերն անդ հաս-
„մայեցւոց լեզուովն, (Սիոնն պէս առնէ.) որ Թարգ-
„մանեալ կոչի Սիոնի արքայ Ուտուճոյ։ Ապրեցեալ
„յերկասին ոչխարն մնացորդ Թիւն, բարեաց լծա-
„կից և առնելոյն պետրոս և պատրս զվարսաւոյն Եկե-
„ղեցոյ հաստատ, ... և պերճացեալ կարծեալ
„Ուտուճոն Թուլացեալ անկեալ վաղեալ դուռն
„նիկիա։ Ես կարծեցի ասել զայն ասեալ ի Սո-
„մոսիոյ կերկիւնս եղանել, և անդրկին կերկիւնս
„ի վերոյ օդոյ շրջիլ։ Ապա ծանր եղեալ եղանելն
„առաքեալքն Բրիատաս, և զվարսաւոյն Թուլացան զդ
„հաստատեալ նոյնն արարեալ՝ զոր առաջն Ես-
„սա։ Եթէ երկու ի չինչ վարանեցայն, ասէ,
„զոսա ամենայն հոգւով պինդ և խոստովանեցայն, կինդիկ
„նոցա։ Ես հաստատեալ զինեան ազգիս ի
„վեր արձակեցին, և անդրկին յերկինից յերկիր զկա-
„խարդն կործանեցին։ Հմմ. ընծ. եր. 101։

Ա՛ստ այսպիսի ամեն տղայ վիպասէն Թեանոյ մէջ
անուրիւրելի դրաւած է, որ Պետրոս և Պօղոս՝ է
հասել՝ մարդկութեան մեհեանը կատարելագոյն
յաւուրս Վերջին կոչեցեր, պատճառն ալ իր ցեղը-
նեն ամենասիրելի Աթենն մոգին կոծանումը, զոր-
ոյ հանճարոյն այսպէս. "Աստ ըսէ առաքեալն Պետ-
"րոս եկեալ Յերուսաղէմ՝ ի քարոզել զանուն Ա-
"ստուծոյ յերկիրն զնոյց՝ ի կապատոկիա և՝ ի Գա-
"ղատիա՝ ի Պոնտոս և՝ ի Ասիա և՝ ի Բիւթանիա, և ապա՝ ի
"Հռոմ ընդ Պօղոսէ: Գոլոն անդ ՚ի Աթէն քաղա-
"քին, որ զարմացուցանէր մարդկութեան իւրով
"ժողովրդավարութեամբ. ասէր զանձն իւրոյ
"եթէ ես ոչ եմ Պետրոս: Եւ ասէին Հռոմայե-
"ցիքն վասն Աթենայ՝ եթէ մեծ
"ոմն էգէ, և առնէ նշանս՝ և հրաշս գործոց՝ ըստ
"ժողովրդեանն: Իսկ առաքեալքն Պետրոս և
"Պօղոս առաջի ամենայն բազմութեանն խոյտա-
"ռակեցին զնա անտառին Վերմոսի, և ոչ ամ-
"բարտաւան մտաք՝ ի բարձրութենէ երկնից Թըռ-
"չէր՝ անկաւ գլխակոր և յերկիր կոծանեցաւ. և
"յաղթ. եղեն ամենայն հեռուստք նորա: Եւ Ա-
"ստուածոյ Հռոմայեցոց բարեխօսեալ՝ եթէ մեծ
"Պետրոս, վասն զի բազում ժողովուրդս և երե-
"ւելի արս և էրս հարձս պահեցոյց զամբոյ ՚ի
"Հռոմն Վերմոսի. . . . : Յայնժամ կոչեն զնա

«ելիսաբեթն ըստ հրամանին Աստուծոյ ննջեցաւ եւ առաքեան՝ ի լուսէ
»նման, եհաս զպատուական եպիսկոպոսութիւն եւ ի Կիպրոս • զի հան
»Իւսեբիոս եւս յիշատակեսցուք եւ ի Կիպրոս • զի հան
»ելոյն գիտոյ զիրն զի պիտանի»։ Եպիսկոպոսն պէտ էր հա-
տասէ• ա• ի պետ• եր• 275։

Ընդոց պէս մի տուեալ հոգի ու հիւանդն պա-
տան եւ պետան քարոզելը եւ հաստատելը ի Քրիստ։
տալէս առ հասարակն ու ի տարածեալս ամենայն հա-
գատեացն ու ի ժամանակս եւ ի ժամուս ամենայն։ Ա-
գատեացն Քրիստոս եղեալ, եւ ասէ։ ՚՚Աստ
՚՚ելեալդ իսկական, հիմնիս բանալեացն սո-
՚՚իսկ ի տալոյ, եւ ոչխարանալ ի հանդիսաս սրբոյն
՚՚պետան եւ պօղոսի, ոչ բաղում ի հաւատացեալ-
՚՚ցեացն հասեալ քարոզիչ»։ Գիրք Ը։ քան կի։ Եւ
Ընդոց պէս մի տուեալ հոգի ու հիւանդն պա-
տան աստուածային առաքելոյն համար։ ՚՚Օգին՝ որ
՚՚առ հասչին առաւն գլուխն, եւ յարուցեալսն ի-
՚՚րով զամենայն զկերտուածն իւրոյն։ զՀշխարհիս
՚՚առաքեալն՝ եւ զերկիրս որ շուրջ, զիմաստուն
՚՚Հարստասիրն, եւ զառաջոց հիմնոն շինողն, որոյ
՚՚ձեռքն հիմունս արկին Եկեղեցւոյ ի ամէն Հռոմէ-
՚՚յոց, ի յունաց, ի Ասիացոց, ի Կապադովկա,
՚՚եւ ի Պոնտոս եւ ի Գղղիա հաստատս։ զկերտն ա-
՚՚ռաքեալ ի հիմնատուն ամենայն եկեղեցեաց»։ Ա։ Պետ։ եր։ 181։

Եւս նոյն ։ "Զկատու՝ որ քարոզեաց զաւետարանն
"Յերուսաղէմ, և՛ ի Սամարիա և՛ ի պողեատին
"և Ասիոք և՛ ի միջերկրեայս և՛ ի Հռոմ և՛ ի
"Սպանիա և՛ ի կղզիս հեռաւորս զկատուն՝ որ զԱՒ-
"ետարանն քրիստոսի տարածանէ ամենայն տեղ
"յորոց, որ զիւրացունդս այսոցն չարութեան վա-
"խճառիչ յամենայն տեղի, որ գնդապետութեան նոցա զեռն-
"տարիչ յամենայն տեղի։ Ն։ պետ։ եր։ 394 ։ Եւ
շնորհաւքն (տէր եղբայր ։) "Եւ զու Հռոմէ մոյր
"քաղաքաց, զերասպիծաս և պատեալ. մեծին
"աստուծոյ պետրոսի, Ասորեցոց զվառուելոյ։

Ինչպէս աշխատաս իրեմէ այս տեղս յայտնի և ա-
ռեն տգիտաց վկայութեամբ հաստատած առաքե-
թիանոս իրեմէ նոյնն հաստատեցուց չանալ, այսինքն
ե պետրոս առաքեցեալն ի Հռոմ քարոզեալ և մար-
տիրոսացեալ։ ասոնցմէ հինգ իրեմ է, և իրեն
և ամենք ալ իրեմ պրեն, որ պետրոս ոչ Հռոմ գա-
ցեր ե, և ոչ ալ այն տեղը քարոզեր ե, և ոչ ալ
այն տեղը իրեն վկայութիանը կատարեր ե պատն ա-
հռոմէ ։ Ասոնցմէ իրեմ, այդ ամենը բնաւ չի-
նայ տեղը գիրքին մէջ։ երեւցեր և իսմ շինո-
ծոս առանցուածին ե ։ ասոնց այսպէս ըսելով ոչ թէ
ասոնք իրեմ ամենն արժանահաւատ անձանց՝ և նիւ-
ղեցոյն հաստատելմ և բնդունելի հայց սրբոց վե-
հայոց հայրապետներն մերժել անարգել և աստ հանել,

այլ և Նիկողայոս. քարոզած և ընդունած ամեն
մի ուսմունք նայելով միայն առնելոյն ան-
պետն և անընտանելի ցուցնել, որ Նիկողայոս
ուղղափառութիւնը նշանակէ՝ առաքելն՝ եղծեն
ու ապիրատ ընեն, և Նիկողայոս ուղղափառ հա-
ստատել ժողովրդեանն ալ պղծութիւններուն
մեջ ընկենուին, այս միտքը հաշխատին մոլորեցնե-
ցանելու • բայց չեն մտածեր որ առաքե-
լին Նիկողայոս բան մը չէ իմանար առանց
հոմ Ճշդոց ուսմունքին, որոնց մէջ ասուն
նան հաստատ ոչնչութիւնը ստուգութիւն ուսմունք
լինելու համար, սէրն ու Յիսուս Քրիստոս հա-
յտնել ուղեց ըսելով հետեւ • «Ընդունեցէք զՍուրբ
Հոգին • Որոց ձերով ուսմունք Մատթ • ժե • 13 •
Ե՛ եթե դուխերն և վարմունքին հետեւ ուղիղն՝ հա-
յտնի Յիսուսի՝ եթե «ընդունիլ աշակերտին բուն
»ուսմունք ուսմունքին ճշդոյն • զի ուր բուսնան
»զՀոգւոյ, յորժամ հաց ուտին»: Յիսուս ալ ա-
նոնց պատասխան տալու • «Խոկ դուք ընդունիլ ան-
»ուսմունք զպատուիրանսն Աստուծոյ վասն ձերոյ ա-
»ուսմունքն» • Մատթ • ժե • 2 • 3 •

Աստուծոյ պղծելն և ճշդոյ հետեւողը ուղիղ ուսմունքը
դուրեհան անոնք Նիկողայոս ուժ խառնելի ուսմունքը
դուրեհանելը, ու Նիկողայոս ուսմունքին
համար ուղղափառ ուսուցչութիւնները մեղի կը ուս-

վերջինն (որ առաքածոցականի տեղ[illegible]
կըն ալ այս է) նկատելոյ առանձնաթիւնը լրեն
առնելը ձանաչել և ընդունիլ, որուն առնելու
այս կատան «Բան՝ կամ հրամանն Աստուծոյ առ-
»ին առանձնաբար նկատելոյն հինգերորդ ձայնիկ կամ
»բանիկ՝ Աստուծոյ կոչուելու պաշտօնեկին նկա-
»ելոյ հին և նոր օրինաց»։

Որ առնուն «հրամանն կամ բան Աստուծոյ» բա-
նիկ՝ կը հասնինք առջի պիտերուն հետը. «առ-
»ին» բառիկ՝ միայն գրուած բաներն Աստուծոյ կը
առնելուն. «հինգերորդ ձայնիկ Աստուծոյ կոչուելու
»պաշտօնեկին նկատելոյ հին և նոր օրինաց» բա-
նիկ՝ յայտնի հետեւցուցնէ, որ Աստուած խօսել և
գրել՝ առանձնաբար սորվեցընելէ և հաստատել կուզա-
լուն համար, կը միջնորդ կոչուելու հրեայ ազգին
հետ, հինգերորդ ձայնիկ հինգ գիրքերուն վրայ
նայելով, որ Աստուած խօսել և գրել՝ առանձնա-
պես ուսուցանելէ և հաստատելէ կուզայ, կը նշա-
նակեն Մովսէսի հինգ գիրքերը, որ Աստուած
Մովսէսի միջնորդութեամբ հրեայ ազգին հետ

»ցհարս .քո և պատմեսցեն .քեզ, ց ծ ն ե ա .քո և ա-
»ստացեն .քեզ» • Բռ• օրին• ԼԲ• 7 ։ Եւ ասի առանձ
բանիւ նահատակութեան և մարտիրոսութեան առան-
դնաթիւնքը ցուցանելով՝ ինչպէս Պաւղոս• «Ոչ էին
»վասն զի՝ պատուական էր Հոգին մեր, ցուցանել
»զայս ոսկւոյ իւրեանց • զի ծանիցեն յաղթ այլ ։
»Ոսկի՝ որք ծնանին, յաղթեցեն և պատմեսցեն զայս
»ոսկւոյ իւրեանց, զի զերեն աւ Ստեփան զայս
»իւրեանց» • Սաղ• ՀԲ• 6 ։

Ընդունի և նա՝ Ստեփանոս հրամանը և բարեբար
կամաց հաճութիւնը ոչ միայն գրաւոր, այլ և բա-
նիւ ալ առանձնացաւ հին Նիկոմիդեայ առաջա-
պաշտութեան մէջը, որ այս առաջադրութիւնը առան-
ձին մեծ ժրաջան և ջերմեռանդութեան համար ալ
կը պարծենար Պաւղոս• «Ոչ էր և դառնացոյց, այլ
»որ ոչ ուղիւոյ զնոյն իւր, և ոչ հաստատեաց աւ
»Ստեփանոս զհոգի իւր» • Սաղ• ՀԲ• 9 ։ Ուրեմն կ՚
ըսէ որ այն Ստեփանոսի հրամանաց և խնամոց բարեբա-
րութեան ստանձնուած իրաններէն մերժեցին, և չ՚հա-
մարձակեցաւ ընդունիլ՝ և սիրաբնութեան մէջը հաստատա-
հելու վրայ ջանացաւ ։

Ինչպէս հին Նիկոմիդացւոց նահատակութեան և մար-
տիրոսաց ժամանակը, ասանկ ալ նոր օրինաց
Քրիստոսի Նիկոմիդացւոյն մէջ կայ Ստեփանոսէն զը-
ցուցած և անոր նման առանձնութիւն ։ Ստեփանոս Նիկոմիդ

առաքեալներուն Թէ գրաւոր բանէ և Թէ անգիր բանէ վերաբերեալ ամէն ուսմունքները պիտի ունենայ, որ բուն առաքելական ներկայութեան և ամէն ուղղակի առիթ ներկայութեան կարեւորութիւնը կըտեսնայ՝ որ անպէս առիթ չպիտի ունենայ ետքէն գալիք սերունդներուն համար։ Ուստի Պօղոս առաքեալ կըսէ Տիմոթէոսի, «Զոր լուար ինձանէ՝ բազում վկայից առաջի, զայն ապաւորեցո հաւատարիմ մարդկանց, որք բաւական լինիցին և ուսուցանել այլոց» (Բ. Տիմ. Բ. 2)։ Եւ Յակոբոս առաքեալ կըսէ, «Ընդունեցարուք զբանն տնկեցեալ, որ կարող է կեցուցանել զանձինս ձեր» (Յակ. Ա. 21)։ Եւ Պետրոս առաքեալ կըսէ, «Ունելով զհաստատեալ զմարգարէական խօսքն, որում լաւ առնէք ուշադիր լինել» (Բ. Պետ. Ա. 19)։ Եւ Յովհաննէս առաքեալ կըսէ, «Ինչ որ լսեցիք սկիզբէն՝ թող թաղուի ձեր մէջ։ Եթէ սկիզբէն լսածը ձեր մէջ թաղուի՝ դուք ալ Որդիին ու Հօրը մէջ պիտի մնաք» (Ա. Յովհ. Բ. 24)։ Եւ Յուդա առաքեալը կըսէ, «Դուք, սիրելինե՛ր, յիշեցէ՛ք այն խօսքերը, որ մեր Տէր Յիսուս Քրիստոսի առաքեալներուն առաջուընէ ըսուեցան» (Յուդ. Ա. 17)։ Եւ Պօղոս առաքեալ կըսէ Տիմոթէոսի, «Ինչ որ ինձմէ լսեցիր՝ ականջալուր եղիր անոր, որ ճշմարիտ է, ինչպէս առողջ խրատներուն, որոնք Յիսուս Քրիստոսի մէջ հաւատքով և սիրով են» (Բ. Տիմ. Ա. 13)։ Եւ Պետրոս առաքեալ կըսէ, «Ես միշտ պիտի ջանամ ձեզ յիշեցնել այս բաները, թէպէտ դուք գիտէք զանոնք և հաստատուն էք ներկայ ճշմարտութեան մէջ» (Բ. Պետ. Ա. 12)։ «Միտք դրէ՛ք... հարկ եղած ատենը խօսքով ալ գործով ալ

»ըսէր՝ ով Ղեւնիկը՝ ի վերայ հաւատոյն, որ միան-
»զամ աւանդեցաւն սրբոց» • Յու• Ա• 3 : Եւ այս
առաքելական աւանդութիւնքը մերժողներուն՝
էջնդաւոնականներուն՝ և կամակոր մոլորեալներուն հա-
մար կըզգե պետրոս առաքեալ • «Այն ես նոցա
»եթէ բնաւ խակ էին ծանուցեալ ճարտարութեանն
»Ձանասարհ • քանզի ծանեան և յետս կացին՝ ի
»սուրբ պատուիրանէն, որ նոցա աւանդեցաւ» • Ա•
Պետ• Բ• 21 :

Այս աւանդութիւնը շատ բաժանմունքներ ու-
նի • բայց մեք երկուքը միայն դնենք առաջի •
նախ՝ սուրբ գրուածը, այսինքն գրով աւանդուած • ո-
րոնք պիտի դառնանք սուրբ գրոց մէջը, և պիտի
բաներէք՝ սուրբ Աստուածաշունչ կըսէ, և կամ՝ սուրբ
կը Հռոմայէ և կուսուցանէ • և երկրորդն՝ անգիր
կատարած • այսինքն միայն բանիւ աւանդած, որոնք
պիտի դառնանք աղաղակաւոր Եկեղեցւոյն մէջը, և
պիտի բաներէք՝ սուրբ կը պատուիրէ մեզի Եկեղե-
ցին, և սուրբ կը Հռոմայէ՝ և կուսուցանէ Եկեղե-
ցին՝ և կը սոսկ• մեզ այս երկու բաժանումին բա-
ւական կը Հաստատենք միայն Պօղոս առաքեալին մէ-
կուքիւնը՝ որ կըսէ• «Այսուհետեւ երթայք Հաս-
»տատուն կացէք՝ և պինդ կառչեցէք աւանդութեանց
»զոր ուսայիք՝ կամ թուղթով մերոյ» • Ա• Թեսաղ• Բ• 11 :

Ուրեմն Հայոց ազգը իբեն առաքելական աթոռ Թխունեաց՝ արեւելեան Հայրապետութեան տակ ունի դասակ մը հանդիսանայ. բայց զրկուած է ի տէրութենէ, որ երբ երկրորդ չարչարանքին մէջն էր՝ այս աղօթքը կընէր. «Տուր ինձ տէր ըզ»շնորհս համբերութեան զատն ամենայնի՝ որ »հատանէ զիս. զի և ես արժանի եղէց պահել զա»ստանութիւն քոյոյ հաւատոյ՝ զոր ե»տուր ինձ ձգտուիլ զքեզ և առնել զկամս քո»։

Կամ. եր. 28։

Հայոց ազգը իբեն աստուածային Նկեղեցւոյն մէջ անխախտ պահել աստուածային աւանդութիւնները՝ արեւելեան Հայրապետութեան տակ եւ ունի դասակ մը հաւատարիմ աստուածպաշտ եւ հանդիսաւոր։ բայց զրկուած է ի տէրութենէ հաւատոյ, որ երբ երկրորդ չարչարանքին էր՝ այս աղօթքը կընէր. «Տուր ինձ տէր զքեզ»շնորհս համբերութեան զատն ամենայնի՝ որ »հատանէ զիս. զի և ես արժանի եղէց պահել զա»ստանութիւն քոյոյ հաւատոյ՝ զոր ե»տուր ինձ ձգտուիլ զքեզ և առնել զկամս քո»։

Կամ. եր. 28։

Հայոց ազգը իբեն աստուածային Նկեղեցւոյն մէջ անխախտ պահել աստուածային աւանդութիւնները՝ արեւելեան Հայրապետութեան տակ ունի դասակ մը հաւատարիմ աստուածպաշտ եւ հանդիսաւոր։

ԳԼՈՒԽ ԺԲ

Ըստ բաղում համարձակութեամբ կրսեմ և կը դնեմ, եթէ Հայոց Նկեղեցին շատ մեծ հոգեւոր պարծանքներով և գովութեան իրաւունք ունի։

ցեսան ըլլ Հայոց Եկեղեցւոյն մէջէն ամսոյն մէկ առ-
ւտուն հերետիկոսութեան չար սերմն ցրուեան ան-
նոյր մը կելլա , և կամ դէմառ հերետիկոսական
մը և ապտակուելա մը չեր ըսեր ալժանդակ
առօթիւք սրբոյ Հոգւոյն մեծ Վարդապետ
լսա այս՝ , «Ի՞նչ ձեռն ունեալ լսուածքին պիշոպ
»սրբոյ Կարապետին , շուրջ պտտեալ վիտալին ա-
»խտակին շուրջ ոչխոր զսան օծելին . սա Թըշ-
»նամիք մի ղօտացին , մի հերձուածոց ապտակ
»բռնացին . Յերկինից գայր Հոգի ասուածային՝ Թէ
»Հայցուածք քո կատարեսցին» . Եւ :

Բայց մեծաձայն ազգաց լսուինացուց և յանդգ-
նեկեղեցիներըլ ժամանակ ժամանակ պըշտի անհնա-
ղին և նեղսրԹեաներ կրեցին Հոգւոյն մէջէն գէմա-
ռը հերետիկոսականեաներ և ապտակականեաներ
մոլորուԹեաներ և ապտակներըլ . պրոթեսթան Կի-
ռիլ ասելի վէՀեր՝ կոտ՝ կոխ՝ և կառավրԹեան ան-
պատճառ՝ անվերապատճառ Թեան՝ կոլվինականու-
Թեան՝ ան

արար սպանութիւն՝ և վրդովմունք՝ և տատամսութիւնք կոյսերուց՝ և սատանութիւն՝ և դայթակղութիւն ժողովրդոյ • ինչպէս հաճար եւ այս բոլոր հանդիսարանիս մէջ այն բազմահատար պատմութիւնը ներկայացնել նկատողութեան • Թող ընթերցողը տեսնէ անձինքը կարգին տիեզերական ժողովոյն՝ և պատմութիւնները՝ և պատճառները՝ և հետեւանքները՝ և արժանաւորութիւնները հետեւակաց և հեթանոսական պատմութիւնները, և հետեւ վախճանին հերետիկոսութեան և պղտութեան քարոզիչներուն, որոց վախճանը կը յայտնէ Պետրոս առաքեալ, որ յաւիտենական դատապարտութիւն և կորուստ կ• ըսէ այնմ• «Վասն «նախին և սուտ մարգարէից ի ժողովրդեանն՝ որպէս »և այժմ՝ ի ձեզ լինելոցն սուտ վարդապետք, որք »տալոցեալ մուծանեն հերձուածս կորստեան• և զերա »տէրն գնեալ՝ զիւրա սրտացեալ՝ ածեն ի վերայ ան »ձանց զարհուրման կորուստ, և բազումք անկեալ »երթիցեն զհետ նոցա անառակութեանցն • վասն »որոյ ճշմարտութեան ճանապարհն հայհոյեցի» •

Բ• Պետ• Ր• 12 •

Ասա՛ դարուց հերետիկոսութեան արժանիքը ըսա, որ ընդհատ առանձ մէկ գլխաւորը հերետիկոսութեանը մը և առանձնապատկերը մը • վասն որոյ դատաստանքը հանդերձեալ կեանքի մէջ ընդ մէջ երեն յայտնի առաքելութիւնը ճանչցանելուն • Որովհետև ես՝

Ղուկաս եբրայեցի պատմեր Հռոմոց ինչպէս կը պատմի Արտեան պատմիչ և Ղամբրոնացին, որ գրեցին եւ Վրիտոր կոթռւլիոսեան մը այսպէս սկսեալ, "Ղուկաս եվխոպոս՝ ծառայ ծառայից աստուծոյ, ամենապատուական եղբորդ Վրիտոր կոթռւլիոսեան և ամենայն ազգակցաց և եղբարց քոց և ամենայն հաւատացելոց, և ամենայն կրօնաւորաց, և ամենայն կրօնաւորուհեաց, և ամենայն ժողովրդեան։ Ողջոյն և առաքելական օրհնութիւն քրիստոնէից ամենեցուն մխիթարական օրհնութիւն՝ անապական հաւատոյ խոստովանութեան ի մկրտութենէդ և արեան ... և յայտնութեամբ, այլ՝ ի հոգւոյն սրբոյ և զձեզ յամբիծ հաւատոյ զոր ունիք՝ ոչնչացուցիչք մեծաւ սիրով։ և լսեալ ուրախ եղէք հաստել և մարգիլ յամենայն ժամ՝ յորժամ գրկեալ ձեզ լսեիք, և պատգամաւոր հրեշտակս առաքեիք, զառաքեալ լինիլ։ զի մեծանայք և բազմանայք ամենեցուն մխիթարական օրհնութեամբ՝ անապական հաւատով և խոստովանութեամբ։ զամենայն դործոց ձեր գշնարտութիւն պատմեալ ի գշնարտիս եղբօրէս մերմէ Վրիտորէ պատմեալ, զոր պատուեցաք տեսանել, և յամենայն ժամ զձեզ յիշատակ առնել յաղօթս մեր, զի ամենայն ինչ ի գինջ առ մեզ պատմեալ, որ ի գինջ առ մեզ անհատանալ

„և անօրինաց ազգաց սէգս բարձրացեալ տես-
„ցուք, և ահագին ձայնս մեծութեան նոցա լուիցուք։ Յայնժամ ասաց ինձ
„Տէր ելանել ի վերայ երկրին, և առնուլ զնա ի ձեռն ժողովրդեանս
„իմոյ զորդիսն Իսրայէլի։ Եւ ես ասացի Տեառն Աստուծոյ՝ Տէր
„Աստուած, ահա ոչ գիտեմ խօսել, զի մանուկ եմ ես։ Եւ ասաց ինձ
„Տէր՝ մի՛ ասեր թէ մանուկ եմ ես, զի առաքեալ առաքեցից զքեզ
„առ ամենայն որ ինչ պատուիրեցից քեզ՝ խօսեսցիս։ Մի՛ երկնչիր
„ի դէմս նոցա, զի ես ընդ քեզ եմ ազատել զքեզ, ասէ Տէր։ Եւ
„մեկնեաւ Տէր զձեռն իւր, և ետ զձեռն իւր ի բերան իմ, և ասէ
„Տէր ցիս՝ Ահա տուի զբանս իմ ի բերան քո։ Տես զի կացուցի
„զքեզ ի վերայ ազգաց և ի վերայ արքայութեանց՝ արմատանալ և
„կործանել և ապականել և ցրուել, և շինել և տնկել։ Եւ եղև
„բան Տեառն առ իս՝ և ասէ։ Զի՞ տեսանես Երեմիա։ Եւ ասացի
„Գաւազան ընդոստայնի ես տեսանեմ։ Եւ ասաց Տէր ցիս՝ Լաւ
„տեսեր, զի ես արագ եմ առնել զբանս իմ։ Եւ եղև բան Տեառն
„առ իս երկրորդ՝ և ասէ։ Զի՞ տեսանես դու։ Եւ ասացի Կաթսայ
„եռացեալ ես տեսանեմ, և երեսք նորա ի հիւսիսոյ։ Եւ ասաց Տէր
„ցիս՝ Յհիւսիսոյ բացցին չարիքք ի վերայ ամենայն երկրի։ Զի
„ահա ես կոչեմ զամենայն ազգս արքայութեանց հիւսիսոյ, ասէ Տէր,
„և եկեսցեն և դիցեն զաթոռս իւրեանց ի դրան Երուսաղէմի, և
„ընդդէմ ամենայն պարսպաց նորա շուրջանակի, և ընդդէմ ամենայն
„քաղաքաց Յուդայ։ Եւ խօսեսցայց ընդ նոսա զդատաստանս իմ
„ընդդէմ ամենայն չարեացն իւրեանց, զի թողին զիս և խունկ
„մատուցին աստուածոց այլոց, և երկիր պագանեն գործոց ձեռաց
„իւրեանց։ Եւ դու զգեցիր զգեստ քո, և յարեար, և խօսեսցիս
„ընդ նոսա զամենայն զոր պատուիրեցից քեզ։ Մի՛ երկնչիր ի
„դէմս նոցա, զի մի՛ երկեցուցից զքեզ ի դէմս նոցա։ Եւ ես
„արդ ահա արարի զքեզ այսօր ի քաղաք ամրացեալ, և ի սիւն
„երկաթի, և ի պարիսպ պղնձի ի վերայ երկրին, ի թագաւորսն
„Յուդայ, ի նախարարսն նորա, ի քահանայսն նորա, և ի ժողովուրդն
„երկրին։ Եւ պատերազմեսցին ընդ քեզ, և ոչ յաղթեսցեն քեզ։
„Զի ես ընդ քեզ եմ, ասէ Տէր, փրկել զքեզ։ Եւ ասաց Տէր
„ցիս՝ Ահա տուի զբանս իմ ի բերան քո։ Տես զի կացուցի զքեզ
„ի վերայ ազգաց և ի վերայ արքայութեանց՝ արմատանալ և
„կործանել և ապականել և ցրուել, և շինել և տնկել։ Եւ եղև
„բան Տեառն առ իս՝ և ասէ։ Զի՞ տեսանես Երեմիա։ Եւ ասացի
„Գաւազան ընդոստայնի ես տեսանեմ։ Եւ ասաց Տէր ցիս՝ Լաւ
„տեսեր, զի ես արագ եմ առնել զբանս իմ։ Եւ եղև բան Տեառն
„առ իս երկրորդ՝ և ասէ։ Զի՞ տեսանես դու։ Եւ ասացի Կաթսայ
„եռացեալ ես տեսանեմ, և երեսք նորա ի հիւսիսոյ։ Եւ ասաց Տէր
„ցիս՝ Յհիւսիսոյ բացցին չարիքք ի վերայ ամենայն երկրի։ Զի
„ահա ես կոչեմ զամենայն ազգս արքայութեանց հիւսիսոյ, ասէ Տէր,
„և եկեսցեն և դիցեն զաթոռս իւրեանց ի դրան Երուսաղէմի, և
„ընդդէմ ամենայն պարսպաց նորա շուրջանակի, և ընդդէմ ամենայն
„քաղաքաց Յուդայ։ Եւ խօսեսցայց ընդ նոսա զդատաստանս իմ
„ընդդէմ ամենայն չարեացն իւրեանց, զի թողին զիս և խունկ
„մատուցին աստուածոց այլոց, և երկիր պագանեն գործոց ձեռաց
„իւրեանց։ Եւ դու զգեցիր զգեստ քո, և յարեար, և խօսեսցիս
„ընդ նոսա զամենայն զոր պատուիրեցից քեզ։ Մի՛ երկնչիր ի
„դէմս նոցա, զի մի՛ երկեցուցից զքեզ ի դէմս նոցա։ Եւ ես
„արդ ահա արարի զքեզ այսօր ի քաղաք ամրացեալ, և ի սիւն
„երկաթի, և ի պարիսպ պղնձի ի վերայ երկրին, ի թագաւորսն
„Յուդայ, ի նախարարսն նորա, ի քահանայսն նորա, և ի ժողովուրդն
„երկրին։ Եւ պատերազմեսցին ընդ քեզ, և ոչ յաղթեսցեն քեզ։
„Զի ես ընդ քեզ եմ, ասէ Տէր, փրկել զքեզ։ Եւ ասաց Տէր
„ցիս՝ Ահա տուի զբանս իմ ի բերան քո։ Տես զի կացուցի զքեզ
„ի վերայ ազգաց և ի վերայ արքայութեանց՝ արմատանալ և
„կործանել և ապականել և ցրուել, և շինել և տնկել։ Եւ եղև
„բան Տեառն առ իս՝ և ասէ։ Զի՞ տեսանես Երեմիա։ Եւ ասացի
„Գաւազան ընդոստայնի ես տեսանեմ։ Եւ ասաց Տէր ցիս՝ Լաւ
„տեսեր, զի ես արագ եմ առնել զբանս իմ։ Եւ եղև բան Տեառն
„առ իս երկրորդ՝ և ասէ։ Զի՞ տեսանես դու։ Եւ ասացի Կաթսայ
„եռացեալ ես տեսանեմ, և երեսք նորա ի հիւսիսոյ։ Եւ ասաց Տէր
„ցիս՝ Յհիւսիսոյ բացցին չարիքք ի վերայ ամենայն երկրի։ Զի
„ահա ես կոչեմ զամենայն ազգս արքայութեանց հիւսիսոյ, ասէ Տէր,
„և եկեսցեն և դիցեն զաթոռս իւրեանց ի դրան Երուսաղէմի, և
„ընդդէմ ամենայն պարսպաց նորա շուրջանակի, և ընդդէմ ամենայն
„քաղաքաց Յուդայ։ Եւ խօսեսցայց ընդ նոսա զդատաստանս իմ
„ընդդէմ ամենայն չարեացն իւրեանց, զի թողին զիս և խունկ
„մատուցին աստուածոց այլոց, և երկիր պագանեն գործոց ձեռաց
„իւրեանց։ Եւ դու զգեցիր զգեստ քո, և յարեար, և խօսեսցիս
„ընդ նոսա զամենայն զոր պատուիրեցից քեզ։ Մի՛ երկնչիր ի
„դէմս նոցա, զի մի՛ երկեցուցից զքեզ ի դէմս նոցա։ Եւ ես
„արդ ահա արարի զքեզ այսօր ի քաղաք ամրացեալ, և ի սիւն
„երկաթի, և ի պարիսպ պղնձի ի վերայ երկրին, ի թագաւորսն
„Յուդայ, ի նախարարսն նորա, ի քահանայսն նորա, և ի ժողովուրդն
„երկրին։ Եւ պատերազմեսցին ընդ քեզ, և ոչ յաղթեսցեն քեզ։
„Զի ես ընդ քեզ եմ, ասէ Տէր, փրկել զքեզ։ Եւ ասաց Տէր

Եւ Յովնաս սկսեալ Մկրտիչ սրբեալ ասաց
համանդամոյ՝ ասեն և ինքն եալիսպասանեցոյն
և մեռոսալիմանեցոյն առաքեալքն նման
ևս ըմբռնեալ ի ձկնէն ի ցամաք ելանել, ուրեք ըն-
ալեալ Յովնայ նինուէացոյ սկսեալ վրայով։
«Մկրտիչ սրբոյն Թեոդոսի ասաց սրբեալ
«սոս համանդամոյն նոր Հռոմոսի և տիեզեր-
«կան պատրիարգ։ առեալն Դրիդորի առաջ սկսե-
«ցեալ սաղմոսերգութեան ամենայն ուխտիւ
«տաճարին Աստուծոյ՝ ասեն և ինքն եալիսպասանեցոյն
և մեռոսալիմանեցոյն առաքեալքն նման
ևս ըմբռնեալ ի ձկնէն ի ցամաք ելանել, ուրեք ըն-
ալեալ Յովնայ նինուէացոյ սկսեալ վրայով։
«Մկրտիչ սրբոյն Թեոդոսի ասաց սրբեալ
«սոս համանդամոյն նոր Հռոմոսի և տիեզեր-
«կան պատրիարգ։ առեալն Դրիդորի առաջ սկսե-
«ցեալ սաղմոսերգութեան ամենայն ուխտիւ
«տաճարին Աստուծոյ՝ ասեն և ինքն եալիսպասանեցոյն
և մեռոսալիմանեցոյն առաքեալքն նման
ևս ըմբռնեալ ի ձկնէն ի ցամաք ելանել, ուրեք ըն-
ալեալ Յովնայ նինուէացոյ սկսեալ վրայով։
«Մկրտիչ սրբոյն Թեոդոսի ասաց սրբեալ
«սոս համանդամոյն նոր Հռոմոսի և տիեզեր-
«կան պատրիարգ։ առեալն Դրիդորի առաջ սկսե-
«ցեալ սաղմոսերգութեան ամենայն ուխտիւ

„Զամ անգամ լուռք, և ոչխանելիք՝ ի բացուստ
„իմացականաւս՝ զատ օրինի տեառն աշակերտաց ոմ
„Ջանի զատ վիճանս զսէրն և զհամաձայնուԹիւնս
„.քանզի ..... զսէրն ունիմք շարիւտ խոստնել և
„Յօդել մի մասիկն միոյ պատուականն զվերայն տեառն
„և վերինն միոյ Յիսուսի Քրիստոսի. այս մասիկն
„որ երբեմն պայծառացեալ և զարդարեալ էր յօ-
„զև սէրոյն, տեղ երեխիք բաժանումն, ի հե-
„առանալ օրշնումն և բացակայուԹեամբ մեր ի
„վիճանց, և այժմ ընդունակելոյս նեղըծու-
„Թիւն կամաց մեր տեղի տալ և անխոսիլ զմտա-
„Թիւն սիրոյ ձեր յօժարուԹեամբ. և կամեցաւ
„հաղորդուԹեամբ և մասնակուԹեամբ բժշկիլ
„զվայրապար հարուածս առաջին բաժանմանն, և
„ի առաքեալ հակառակուԹեանցն՝ որ եղեւ ի մէ
„և ի պատուական մարմնին Քրիստոսի, խոշել
„և տեղի տալ, այսինքն՝ զի այլ էր որ առ ձեզ խօքն,
„և այլ էր որ առ մեզ վասն նորին համբառն: Յա-
„զպատ սրոյ Յոհաննու որ առ մեզ գրոյս առաքե-
„և կարող առաքակատել Թադաւորն առա-
„քեցաւ, առ ի ձեր պատուականուԹենէդ ծա-
„նեալք զձեր ուղղախառուԹիւնդ և զյօժարու-
„խանդրեն զատ մեզ միաւորուԹիւնն, ուրախ եղ-
„եալ զուարթուԹիւն երկնային զօրացն քան զա-
„առաքեալն բանին՝ որ զոյս մեզ հրամայեաց եղ

„Եւ զայլ առ բոլորին Ղուտաց և առ Տոդեղինա ա-
„ռաքեալն խնդութիւն ի նոցա առաքմանէն։
„Եւ վրկահան խորհուրդս ։ ։ ։ Յառաջ և հաւա-
„տայք՝ զի որպէս է լրատալի և առաքմանդ,
„՛ի վառս առաջդ ձայնակիսիք՝ ի սև նուեղեալ
„առաքմանդ. քաղաքին Ղնտիոքայ ։
„Նուռան արքեպիսկոպոս մայրաքաղաքին Կուարե-
„կատուղեաց Ստեփաննոս ։
„Արտաշիսեան Ղուկէց Թէոդորոս ։
„Արտաշիսեան Կիլիկեց Յովաննէս ։
„Արտաշիսեան Անտիոքեաց Յովհաննէս ։
„Նուռան մարտիրոսեան Արևմտից Յովաննէս ։
„Արտաշիսեան Անկեց Անտոնիոս ։
„Արտաշիսեան Կղզեհռոմայեաց Յովաննէս ։
„Արտաշիսեան Իմաստից Յովաննէս ։
„Արտաշիսեան Ղուկէց Յովաննէս ։
„Նուռան մարտիրոսեան Մանից Լուկաս ։
„Նուռան մարտիրոսեան Ղեհետուրքի Գէորգ ։

„Մեռուսալէմս Ազիզ Կոստանդին։

„Նուռս մեռուսալէմս Կոտճոյ Թոխաթրս։

„Նուռս մեռուսալէմս Նաթինէ Թոխաթրս։

„Նուռս մեռուսալէմս Մէթխիւռ Թոխաթրս։

„Նուռս մեռուսալէմս Լուիզեմմէխոյ Յօհաննէս։

„Նուռս մեռուսալէմս Ղալմոցեան Բասիլիս։

„Նուռս արքեպիսկոպոս Վռուէից Մկրտիչ"։

Ընդհ. եր. 109։

Եթէ և շատ դժուարութեան և երանութեան արժանի է Հայոց տեր Նիկողայոս, ուշ թէ ինչպիսի առաջնորդութեան ձեռնարկեալ նորին Գերապատուութեան և առանգապատուութեան, այլ և լսելով երեն վիպակ եղած ղրպտարտութիւնը և չարախոսութիւնը՝ ուշ կը սրտմտի՝ ուշ կը վրդովի և ուշ ալ կը շփոթի։ Ուստի Գ-ոյն կը գրէ, որ կոչի Ա. Յովհաննէս Ոսկեբերան, եւ ասէ՝ „Ես ոչ եմ ինչ ինձ վնաս արարեալ, զի ոչ ինչ ունիմ, զոր կորուսանիցեմ, ոչ ինչ ինձ ի մարդկանէ ակն ունիմ, զոր ոչ ստանայց, ոչ ինչ ինձ ի մարդկանէ երկնչիմ, զոր ոչ կրեցից։ Ոչ ինչ ինձ ի մարդկանէ ցաւ է, զոր ոչ զգայից։ Ոչ ինչ ինձ ի մարդկանէ ախտ է, զոր ոչ ապրեցայց։ Ոչ ինչ ինձ ի մարդկանէ մահ է, զոր ոչ մեռանիցիմ։ Ոչ ինչ ինձ ի մարդկանէ աքսորանք է, զոր ոչ ելանիցեմ։ Ոչ ինչ ինձ ի մարդկանէ հարուածք են, զոր ոչ զգայից։ Ոչ ինչ ինձ ի մարդկանէ նախատինք է, զոր ոչ լուայց։ Ոչ ինչ ինձ ի մարդկանէ փառք են, զոր ոչ ընդունիցիմ։ Ոչ ինչ ինձ ի մարդկանէ հարստութիւն է, զոր ոչ ունիցիմ։ Ոչ ինչ ինձ ի մարդկանէ աղքատութիւն է, զոր ոչ երկնչիմ։ Ոչ ինչ ինձ ի մարդկանէ ցանկութիւն է, զոր ոչ ունիցիմ։ Ոչ ինչ ինձ ի մարդկանէ ակն է, զոր ոչ ստանայց։ Ոչ ինչ ինձ ի մարդկանէ երկիւղ է

» բեռիկո եմ, և հրաման չ'ինայ անոնց երեսները բլլալու, և անոնց
» հետ հաղորդութիւն ընելու ալ.ոտ-ած կ'ինա» : Մելիք-աղ-
ան ալոտ-ած կ'ինայ, ու ինչպէս որ կ'ուզէր, անոնց հետ
պատերազմելը ալ ոչինչ կ'ուզէր։ Ինչպէս դուռն ալ վերցնել
շատ անհնարութիւն նայն երեսն վերցնելը այսպէս։
« Ձեռ այսօրուան օրս ոչեր հնդկաստանէն հլնեն, որ երեք կնոջ
» ունին վրայ երեսնց ոտքը ալոտ-ած հետ հնչ և հագուստնին ծոծ-
» բեռիկո եմ, և հրաման չ'ինայ անոնց երեսները բլլալու, և անոնց

Մելիք-աղան ալոտ ընեն այս երեսը Մելիք-աղ-
անը, և ալոտ վարանին այսպիսի զրպարտութիւն
և չարախօսութիւն։ բայց ո՛չ ի գործէ բռնադատ-
եալ, այլ մանաւանդ յերկիւղէ մարդկան տեսնելով
ալոտ գրեն և խօսին։ վասն զի Թէ որ չը խօսին և չը
գրեն անոնք երբեմն երբեմն, այն ատենս զրպարտուիչ-
նեը ։այոց Եկեղեցւոյն անուանակոչ լը հաղորդնեն
՛ի վերայ Մելիք-աղանց վարձքնին և պատ-
հաս։ ինչպէս որ լսունց առջեր օրհնակ ունին ներ-
նեն ։։ Մելքոյենը չամչեան ։ Երանելի հրամայ,
վասն զի երեն պատճառ մեջէն մարդկային բռնութեան
երկիւղը մեկուն ձգեցալ, և անձնական պատիժ և
անարգութեան ՛ի մարդկանէ հրեը յանձնառու լը-
ցալ, այն "Ա՛հան հաւատոյ ուղղափառութեան Հայոց"
բազմավաստակ երեք հատոր գիրքը գրելով՝ Հայոց
Եկեղեցւոյն ՛ի հատուած ուղղափառ ըլլալն ճշմար-
տութիւնը քարոզելու վրայ ունեցար ։ և երբ իմա
ցար այն իրեն բազմանվաց աշխատութեան վարձ

„Տայր Աստուած ինձ ի քեզ հանդիպել, ես ի քէն ոչ
„կարեմ զատել. զի ի ծնեալ ես ի մարմնոյ, մարմին
„է, եւ ի հոգւոյ հոգի. զի ի մարմնոյ մարմին ոչ
„ծնանի, եւ ի հոգւոյ հոգի ոչ ծնանի. զի ի մարմնոյ
„մարմին ծնանի, եւ ի հոգւոյ հոգի ծնանի. զի ի
„մարմնոյ մարմին ծնանի, եւ ի հոգւոյ հոգի ծնանի.
„զի ի մարմնոյ մարմին ծնանի, եւ ի հոգւոյ հոգի
„ծնանի. զի ի մարմնոյ մարմին ծնանի, եւ ի հոգւոյ
„հոգի ծնանի. զի ի մարմնոյ մարմին ծնանի, եւ ի
„հոգւոյ հոգի ծնանի. զի ի մարմնոյ մարմին ծնանի,
„եւ ի հոգւոյ հոգի ծնանի. զի ի մարմնոյ մարմին
„ծնանի, եւ ի հոգւոյ հոգի

Ուսանիլ անելիքները և հասարակաց պիտոյից վերայ ձրիաբար ծառայութեան քարոզիչը և դիտիչը. և պիտի դիտեսցի՝ որ ձրիաբար ծառայութեան թշնամիները պիտի անարգեն զնա՝ և զծառայութեան թշնամանքը, և զլսողսն և ջատագովսն ծառայութեան մատնեն զանարգանս. և պատասխանի չունի. բայց ինքը բնաւ պիտի չէ դադրիլ Աստուածահաճոյ ձրիաբար ծառայութիւնը քարոզելէն և գրելէն։ Օրինակ են մեզի սրբոցն առաքեալները. որ երբ նախատեցան՝ և դանակոծ եղան, և սպառնալիք լսեցին, որ այլ եւս չքարոզեն Յիսուսի անունը. ընդհակառակն անոնք ուրախութեամբ գարձան այն առեանէն, ուր որ Յիսուսի անուանը համար ծեծ կերան և անարգուեցան, և չի գադարեցան Յիսուսի Քրիստոսի անունը քարոզելէն. ըստ այնմ՝ «Եւ կոչեցեալ զառաքեալսն՝ »զան հարին, և պատուիրեցին՝ մի եւս խօսել յա»նուն Յիսուսի, և արձակեցին զնոսա։ Եւ նոքա »գնացին խնդալով յերեսաց առեանին, զի վասն ա»նուան անուան արժանի եղեն անարգել։ Եւ զա»մենայն օր՝ ի տաճարին և առանձինջ դադարէին »ուսուցանել՝ և աւետարանել զՅիսուս Քրիստոս»։ Գործ. ե. 40։

Այսօր չկայ մի գիտեր՝ թէ Մեքսիկէ, որ իւրեն հատոր բաժնուայ աշխատութիւնը պատճառ մի՝ «Աստուած հաստատ ուղիափառութեան Հայոց» գրած երեք

ելոյ շատ անձնական նախատինքը և անարգութիւն
հրեայ Հայոց Եկեղեցւոյն Թշնամիներուն • այլ զի-
տէր, եթէ այն յանձնառու եղած էր վառն սիրոյն
ուղղախառնութեան Եկեղեցւոյն Հայոց • առկայն էր
կրցած մարգարեանալ, որ պիտի դողանան զայն •
և Հեռոց այնպէս պիտի սրտերուն, որ խոստա՛ն ին
տարերք և ին ալ օրհնութիւն ձեռք բերելու Հնա-
րաւոր եղաւ բարեմիտ ընթերցողներուն, ին Եկե-
ղեցականաց և ին ալ աշխարհականաց :

Այս անհարժեշտ գաղութեան և բանի սրդե-
ղանը վրայով պիտի տրամաբանելով եղրակացու-
թիւն մը հանել ին հոգևորին և Հեղինակութե ա-
ռաքելականները, և կրսեմ՝ որ այն "Աչեան Հաւատոյ"
բառած բարեշնորհաւոր մարտութեան մէջ գրուածները
հարկաւ Հեղինակ ունին որ Թերի չեն, որ Թշ-
նամիները ալ անոր դէմ բան մը գրելու համար, տարին
մէկ անելու են և հոգևոր անդիմադրելի սրդեղանո-
ցի մը մէջ Թաղուելու և անյոյս ըլլան • վասն զի
ոԹԵ ըլլար անոր մէջը ուղղախառնութեան և Հրե-
մարտութեան Հակառակ նիւԹեր հոմ հոտքեր, այն
ժամանակը ոչխա Հեղհեղ հոտնեցոյցին մէջ
մըն որ մէջն եղած մարտութեան նիւԹերը յայտ-
նելով հրեայ ժողովուրդը, պիտի պատուհասին
Հալածել և Հընդունել • և մէյմըն հոտունք

կառնեցոյն անոր դէմ գրելու Ս. առաւածաբանեն
ըսեն գրչովը. ևնչպէս որ հեղինակն ալ անանկ կը
պահանջէր, և ամօթ չէր ըլլար հեղինակին. զոր օրի-
նակ՝ կը կարդայր Պօղոս առաքեալն առ Գաղա-
տացիս գրած թղթոյն մէջը. որ երբ առեալ Պե-
տրոս առաքեալն. քարոզութեամբ հրեայոցն հա-
ւատացեալներըն՝ որ Երուսաղէմի հաւատքի մէջ
ուղիղ չէին երթար, այլ ամէնքն հակառակ
էին հրեական խտրանաց մնալ օրէնքներուն,
և մկրտունին կը. քարոզէին՝ որ առանց խտրական
օրինաց հրեութեան՝ հաւատքովն Քրիստոսի. այլ այնքա-
ն կրնային պահել հրեական հին օրինաց խտրական
օրէնքները: Ու Պետրոս առաքեալն ալ չ'ուզեր-
լա և չ'ըներ կը ուտիկը այս անանց մնալ ըլլալ պա-
ճառը, և ըստ ինքն ընդդէմ ծոյլատուկ առաջ
կըլլար անոնց անկարգ գնացքը. վասն որոյ Պօղոս
առաքեալ կը յանդիմանէ զՊետրոս առաքեալը՝
հշտամբելով առաջի հաւատացելոց՝ ի հրէից և՝ ի
հեթանոսաց, ուսկից և գրեալ է. «Ասէ երբե-
»տեսի՝ եթէ ոչ ուղիղ գընան՝ ի շտմարտութենն
»աւետարանին, ասեմ՝ ցՊետրոս առաջի ամենեցուն.
»եթէ դուն՝ որ հրեայ ես, հեթանոսաբար և ոչ
»հրեաբար կեաս, ընդէ՞ր սոխես հեթանոսաց կո-
»նել հրեասկն»: Գաղ. Ր. 14:

Ա՛ր եթէ Պօղոսի առաքելոյն այս հշտամբութեան

„Թե ամեն ոք ամէնուն պարտական է ճշմարտութիւնը ասել, ուրեմն ես ալ ազատ եմ ասելու ինչ որ կը մտածեմ։ Ես ալ ազատ եմ ըսելու թէ ինչ որ ընեն ուրիշները, ես ալ նոյնը պիտի ընեմ։ Ես ալ ազատ եմ ինչպէս ուրիշները։ Ես ալ ազատ եմ ինչպէս ամէն մարդ։ Ես ալ ազատ եմ ինչպէս ամէն մարդ։ Ես ալ ազատ եմ ինչպէս ամէն մարդ

„ահիկա կուգեն զՀայս, այլ եղիցի հեռուն-
„կալ ի մէնջ ազգութեանդ զհետ կրթել. ուս-
„ի զԱստուած ստուգութեան է օրէնսդէտ՝ ան-
„զանի զանխոհեմութեան այդպիսեաց. քանզի տես-
„եալ տուա, զի ամենք ի լսելիսդ իմոյ էին եղե-
„նանեալ յուսոյս նէ, (այնինքն ի վախճան ժո-
„ղովոյն) բանիւ բովեցայիդ, թէ
„սրբազան սրժան ևս ես հաղորդակցութեան առնել
„և առիւծն այլ ուչ եղեւ ունել զառեղծ կամ հա-
„ւասակ լինել, ու ի լսա լսելն բաւեն (ջնդմոլէ.)
„կամն առ՝ ոչք զայդ խոտիս յարուցանեն, պատ-
„ասն նախ ենթատրել, թէ Հայք հերետիկոս էին.
„և ապա ըստ այնմ պահանջել. թէ սրբազն մոլթ

„լոկ հատուածից լինել ընդ նոսա։ Բայց ոտանի „յայտ է ասէ, թէ Ուղիղ հետեւիւս լոցեր, զի այդ„պիսի խնդիրս յատուցանելոյ պիտոյք լինիցին։

Ապաքէն Մխիթարեան վարդապետութենէն առանձին մի երեւելի բանասիրական մատենագրութիւն մը չկայ մատուռնիկոնեան վարդապետութիւնը գրելով դատապարտեցուս, և քաղաքացի գրաւոր աշխատութիւնը ոտիկներուս տակ ոտնակոխ ընելու համարձակութիւն այժմեան Մխիթարեան պատուելիք հաւաքութիւնը գիտնալով գրելով Ուղղոց նկատողութեան համար ուղղակիօրէն ի ընդդէմ գրեն. օրինակի առեալ ընթերցողն. քահանայապատիւ» հատցեն խրատուց աշխատիմ»։ Եւ թէ «զի պարզագոյն „առաքելութիւն նոյնպիսի քահանայապատուէ զ„Հերոյէ նահանգիւք» ։ Ապաթ. տիպ. վէնէտ. էր. 594. 613։ եւ հետեւեալ շարունակութիւն զոր ի «Ս. յօր. քահանայապատուէ զոյգ է։ «Ս. յօր. քահանայապատուէ զոյգ է։ „յայտ է զհնոյն պատուելոյն օրինօք պատուէ„լով։ Ս. յօր եղիցուն պատուելի կոչմամբ.

„քահանայութեան, ի ձեռն սուրբ քահանայա-
պետին, բարեբանեցիք զբաշխումն շնորհաց“։ Ա-
յեր սրտից և Թառանց սուրբ Աստուածային։
„Ո՛ քահանայապետութեան գլխաւորդ Մելքի-
սեդեկ, ի յիշատակի քահանայապետութեանդ սո-
ւրբոյ նոյն գլխովդ Կոչէր Մելքիսեդեկ։
„Ո՛ քահանայապետ Աբրահամ, ի ձեռն սուրբ
քահանայապետիդ զբաշխումն շնորհաց“։ Ա-
յեր և Յովան երկնաւոր ի բանս աստուածա-
„Ո՛ քահանայապետ հոգեւոր երկնաւոր օրհնեցէք“։
նաբան և Ճառ Թառանց սուրբ Աստուածային։
„Ո՛ քահանայապետ Յովհաննէս ոսկեբերան“։
Ա՛ր
Թառանց սուրբ Աստուածային Յայր Աստուա-
գրութիւն Ճառ Թառանց սուրբ Աստուածային։
„Ո՛ քահանայապետ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ“։
Ա՛ր
գրութիւն Ճառ Թառանց սուրբ Աստուածային։
„Ո՛ քահանայապետ Ս. Ներսէս Մեծ“։ Ա՛ր
Ա՛ր
գրութիւն Ճառ Թառանց սուրբ Աստուածային։
„Ո՛ քահանայապետ Ս. Սահակ Պարթեւ“։ Ա՛ր
գրութիւն Ճառ Թառանց սուրբ Աստուածային։
„Ո՛ քահանայապետ Ս. Մեսրոպ“։ Ա՛ր գրու-
թիւն Ճառ Թառանց սուրբ Աստուածային։
„Ո՛ քահանայապետ Ս. Յովսէփ“։ Ա՛ր գրու-
թիւն Ճառ Թառանց սուրբ Աստուածային։
„Ո՛ քահանայապետ Ս. Եղիշէ“։ Ա՛ր գրութիւն
Ճառ Թառանց սուրբ Աստուածային։
„Ո՛ քահանայապետ Ս. Մովսէս Խորենացի“։
Ա՛ր գրութիւն Ճառ Թառանց սուրբ Աստուա-
ծային։
„Ո՛ քահանայապետ Ս. Դաւիթ Անյաղթ“։ Ա՛ր
գրութիւն Ճառ Թառանց սուրբ Աստուածային։
„Ո՛ քահանայապետ Ս. Կորիւն“։ Ա՛ր գրութիւն
Ճառ Թառանց սուրբ Աստուածային։
„Ո՛ քահանայապետ Ս. Ղազար Փարպեցի“։
Ա՛ր գրութիւն Ճառ Թառանց սուրբ Աստուա-
ծային։
„Ո՛ քահանայապետ Ս. Ղեւոնդ Երէց“։ Ա՛ր
գրութիւն Ճառ Թառանց սուրբ Աստուածային։
„Ո՛ քահանայապետ Ս. Եզնիկ Կողբացի“։ Ա՛ր
գրութիւն Ճառ Թառանց սուրբ Աստուածային։
„Ո՛ քահանայապետ Ս. Գէորգ Արքեպիսկոպոս“։
Ա՛ր գրութիւն Ճառ Թառանց սուրբ Աստուա-
ծային։
„Ո՛ քահանայապետ Ս. Ստեփանոս Սիւնեցի“։
Ա՛ր գրութիւն Ճառ Թառանց սուրբ Աստուա-
ծային։
„Ո՛ քահանայապետ Ս. Ստեփանոս Օրբելեան“։
Ա՛ր գրութիւն Ճառ Թառանց սուրբ Աստուա-
ծային։
„Ո՛ քահանայապետ Ս. Գրիգոր Տաթեւացի“։
Ա՛ր գրութիւն Ճառ Թառանց սուրբ Աստուա-
ծային։
„Ո՛ քահանայապետ Ս. Յովհաննէս Որոտնեցի“։
Ա՛ր գրութիւն Ճառ Թառանց սուրբ Աստուա-
ծային։
„Ո՛ քահանայապետ Ս. Գրիգոր Մագիստրոս“։
Ա՛ր գրութիւն Ճառ Թառանց սուրբ Աստուա-
ծային։
„Ո՛ քահանայապետ Ս. Գրիգոր Պահլաւունի“։
Ա՛ր գրութիւն Ճառ Թառանց սուրբ Աստուա-
ծային։
„Ո՛ քահանայապետ Ս. Ներսէս Շնորհալի“։
Ա՛ր գրութիւն Ճառ Թառանց սուրբ Աստուա-
ծային։
„Ո՛ քահանայապետ Ս. Ներսէս Լամբրոնացի“։
Ա՛ր գրութիւն Ճառ Թառանց սուրբ Աստուա-
ծային։
„Ո՛ քահանայապետ Ս. Ներսէս Կլայեցի“։ Ա՛ր
գրութիւն Ճառ Թառանց սուրբ Աստուածային։
„Ո՛ քահանայապետ Ս. Ներսէս Տարօնացի“։
Ա՛ր գրութիւն Ճառ Թառանց սուրբ Աստուա-
ծային։
„Ո՛ քահանայապետ Ս. Ներսէս Ամասի

» ա՛լ ոչոռ պէ՛տքն չահանայոպէ ըսել ». եր. 28 ։

Ա՛լ տակաւ մոռնալ մտերմութիւնն և ծլծատիլ զրպարտութիւն. առա՛ջ էլլան դիտո՛ղ եւ ամէն մեղքէ հեռի՛ էիր՝ կուգա՛ս կարկառիլ. այս պատուհասին շատ ա՛ղէկ դիտեն՝ որ պատերուն առտո՛ւ վեր՝ և վեր՛ բառը բառին ետեւ «փանիքէ» ՝ ը որ Հայ լեզուին մէջ ո՛չ աւելի՛ քան պատճառ կը նշանակուի՝ և ո՛չ ալ քահանայապետ։ այլ ուրիշ նշանակութիւն ունի, որ չգիտեն պատուհասները. ինչո՛ւ կ՚ելլեր ը պատերուն, որոյ բացատրութիւնը կը տեսնուի բառիս ծագման մէջ. գործակ բառատրութեան մէջը. ահա այս մեկ օրինակը կուգա շատին մը ալ առանձ կենդանւոյ՝ որ առ. երկիւղէ և հաճութեան մտերմական «փանիքէ» ը որ Հայ լեզուին մէջ ո՛չ կը պահեն զայն պատճառ և բառատրութիւն, այլ շատ անգամ կը գործածեն զայն ի տեղի վատ կենդանւոյ՝ որ առանց երկիւղի ամենայն զգուշութեամբ հանդէպ. բայց դիտեն ալ՝ որ ուրիշ ինչ հատուածները զրպարտութեան համար. ի՛նչ մտերմութեան մէջ ո՛չ կարենան մտնել՝ որ ո՛չ ալ ինչ ատելութեան. ահա՛ այս մեկ օրինակը՝ որ ամէն օր կը տեսնուի՝ և ամէն ոք կը գործածէ զայն. «ուրիշ ինչ ըսեր ո՛չ երկեր» ։

Ա՛ւա՛ որ Մեծ-ատեանը հասկցաւեցաւ ո՛չ եթէ հասու կը դրեն հերձուած և հերետիկոս՝ Հայոց ազգին և եկեղեցւոյն, այլ շատ խղճի մտոյ ինքզինքին պատասխանատու հասու՝ և պատուհասներուն համար Հայոց եկեղեցւոյն Հայոց ազգին։ Հայոց եկեղեցւոյն

Ձայց ողջախոհութիւնը յայտնի քարոզեաւ ըն-
լան՝ անշուշտ պիտի լրեինք միւս և դատապարտու-
թիւն կրեն Ձայց Նիւեղեայի թշնամութեան ա-
ջօք նայելնիս և զղպտալնիս. բայց ի՞նչ կրնայ
միւս և դատապարտութիւն ըլլալ. ասիկա կատար-
եալ քրիստոնէին արժանի է սուտ խօսիլ՝ զղպտ-
ութիւն ընել, և ծուռ վարպետութիւն ընել
այլոց լրեն անդորրութեանը համար. այս ձեզմէ
թողութիւնը ինչպէս կրնան գտնալ նէ, թող լրեինք
քննեն։

Անհաւատութեան պատուելը չէ՛ն մի գիտեր, որ
մի ողջախոհ ազգի Նիւեղեայ մեծ մտան հաս-
կութիւնը լրլայ. և այն հաստատութենէն ատ-
ուածաբանական գիտութեան բաւերով յայտ
խոստովանի հաւատոյ չափանիշը. այլ միայն
բարեպաշտութիւնը ընդունի ընդհանուր հանդանակին
հաւատոյ, եւս և լրել ՚ի բերանոյ նոցին՝ զոյգեալ
խոստովանութեան սուրբ մոքը, եթէ ինչ որ ի՛ընդունի
լրը գաւանի և լրը քարոզէ իմ ողջախոհ Նիւեղե-
յին՝ և ես ի՛ընդունիմ և լրը գաւանիմ, և զոյս լրը
հերքէ և լրը գատապարտէ նոյնպէս՝ և ես լրը հեր-
քեմ և լրը գատապարտեմ նոյնպէս։ սուրբ հա-
մար չէ՛ որ սեթերտի Ալրրահամ պատճն հրամայ
սահմանեց այն հանուսօտ գատաստութեան տեսրա-
կին։ Թող կարդան մէյմը առանձին կանոնը, և մէկ

ու ալ քան և վերադրել հանդերը, որ հարկաւ լրեալք ալ կարդացած և առրաջրած են։

Ցետն ու գնաց այս պատուիրքը, որ նկեղեցւոյ ամէն մասը՝ որ հատարակաբար ժողովուրդ են, միշտ իրենց նկեղեցիին հետեւողութեան մարտաւիճանը, և առաւածահամոյ բարի վարուց հանգամները, որ տուրը Աստուածամայր և առաքելական ու մարգարէական ընթերցուածներով և բացայայտ մեկնութեամբ ողջախոհ վարդապետներուն իրը քարոզուի լրնդոյ. ուրկից ունկնդիր և ուսանող շատ են, և ուսուցանող քիչ. ասոր համար իրը դրկի Պօղոս առաքեալ. «Նա ըլլա եղ առաւած յեկե-
»ղեցւոյ՝ այս ենդհանի՝ զառաքեալս, երկրորդ՝ զմարգարէս, երկրորդ՝ զվարդապետս, ապա զօրութիւնս,
»շնորհս բժշկութեանց, օգնութիւնս, կառավարութիւնս, տե-
»սակս լեզուաց, թարգմանութիւնս լեզուաց։ Ամէն
»թէ առաքեալ են՞ ամէնքն մարգարէ՞ ամէնքն վարդապետ՞
»են՞ ամէնքն շնորհս բժշկութեան ունին՞ ամէնքն լեզուաց
»խօսին՞ ամէնքն թարգմանեն՞։ Բայց նախանձեցարուք
»ձառուելք լաւագոյնին, որ լաւն են»։ Ա. Կոր. ԺԲ. 28։

Ասա այս ամենը դիտնալով, մեր ընչից մի տրեղ, և կամ ուրիշոյ տակնակոյս դրեալ՝ այն տեղ-

տակին Յառաջաբանը թեան մասին մեջը, թէ «Ախ-
„թարեանք համարձակ են՝ որ Հայոց ամբ մասը
„ազնուական եամբ կը մտերմի, ուր էար կառոյց գործը-
„ատ թեննէն„ եր. 14։

Ընդհակառակն անհեթեթ պատրեստութիւնը կա-
պայով ուղղակաս Նիւելեցւոյն Հայոց հարստա
տութիւնը մեկնի՝ ի մեկ կամբեսին՝ կը ստամոքի՝ և կը
վճռանան. բայց պէտք է որ հանդարտ մտօք խոր-
հինք այս բանին վրայով. մեկը՝ որ ոչ ոք մտե-
րեր է յաղագս հաստատութեան հասարակ, երկու կեղտ
գլխաւոր գործոց և առևտուր ունեցեր է. մեկը՝ որ
երեսն բնական հանգամով կամ մարդկային մտօք ե-
րեսով անցաւոր և մարմնոյ հասարակ Նպատակ
աշխարհի և մարդ չէ կարող ապրիլ առանց ա-
ռաջ տանելու Հասարակ գործոց՝ մարդկային մտօք
ընդունեալ եղեր է. առանց կը հաստատեն առաջա-
ծարան քննչէնները Համեմատ առաքը գոյ. Ինչպէս
կը վճռէ Յիսուս. „Ով ամենայն որ զբար գործէ՝
„առնոյ զբար, և ով զբ գործ առ լոյս, զի յայտ յան-
„ծանեցին գործք նորա„. Յով. Գ. 20։ Եւ Պօղոս
առաքեալ եւս կը վկայէ. „Ով անձինս առ իմա-
„տանս առնէին՝ յիմարեցան„։ Հռ. Ա. 22։

Ընդ առանձ մարդկային հանճարով Հաստատե-
րան և անառակութեան հետեւողներուն Համար

յայտնի կը դնէ պետրոս առաքեալ • «Լինիցին ե-
ռաստ մոլորիչք ի ժողովրդեանն՝ որպէս և այժմ
ի ձեզ լինելոցին ստոյ վարդապետք, որք սպրդեալ
անձանց հերձուածս կորստեան - և զերս ան-
պիտանս առեալ • սրովհետև Հայոց ազգին ոչ միայն
մեր վկայէ • սրովհետև Հայոց ազգին բուռ մի կ
ժամանակ մը չէ եղած՝ որ մի՛կը մոլորիչներ տես-
նէ .քննելով հաւատոյ ճշմարտութիւնը՝ մոլորու-
թեան և սրանդաստութեան հեղինակ եղած լսէ,
և հետեւողներ ալ ունենայ• ինչպէս որ կը տեսնուի
եկեղեցական պատմութեանց մէջ, որ այլոց ազգաց
մէջ պատահեր է, և իրենց եկեղեցւոյն վնաս տուեր
է• և մեր ազգաց եկեղեցւոյ ալ ճշմարիտ հետ-
ևողներէ կը հանի• և մեր պատճառը մոլորութեան
ընդհանրական Հայոց մեծ մասին, գոհատրելուն ա-
ստուծոյ, իրենք ալ Համոզուած կը մնան և կը դը-
նեն՝ ըսելով «Ա՛յ ինչ հայոց դպրոցներն»։
Եւ մինչ ասկոյե կը մոլորի մեծ մասը Հայոց, չեմ

հատկեսար ընտ։ և այս տխուժելեսը լինչ իսա-
նալ պետը ի տարեօր։ ըստ աշխարհի բնութեան դի-
տեսնեան տխուժելինը մի, որ Յիսուս Քրիս-
տոս տասնիներորդ գոլոց ըսելով։ «Գոհանամ ձեզնե
»հայր՝ տէր երկնի և երկրի, զի ծածկեցեր զայս յի-
»մաստոց և ՚ի գիտնոց, և յայտնեցեր տղայոց»։
Մտթ. ԺԱ. 25։

Ահա Աստուածային հաճութեսնը նայելով և
անքննելի մտօրհնութեսնը հատատելով՝ և քրիս-
տոնէից Հիմնը տեղ ըսելով արհամարհութեան
առողներուն դէմ՝ ՚ի մխիթարութեսն հատատուե-
լոց իր գոհ Պօղոս առաքեալ։ «Թեկեղ և ձեզ
»նման կոչումնդ տեսլը եղբարք, զի ոչ բազում ի-
»մաստունք ըստ մարմնոյ, և ոչ բազում հզօրք, և
»ոչ բազում ազնուականք։ այլ զիմարս աշխար-
»հի ընտրեաց աստուած, զի յամօթ արասցէ զի-
»մաստունս։ և զտկարս աշխարհի ընտրեաց աս-
»ուած՝ զի յամօթ արասցէ զհզօրս»։ Ա. Կոր. Ա. 26։

Եկեղեցին Քրիստոսի այս նախատինքը իր մէջ
հեթանոսութենէն և վարմունքներէն։ ըստ այմ՝
«Մի թէ ոք ըզ յիշխանացն հաւատոյ ՚ի նա՞ կամ ՚ի
»փարիսեցւոց, այլ այն խաժամուժ ամբոխն, որ
»ոչ գիտէ զօրէնսն, և նզովեալ են»։ Յով. Ը. 48։
Քանզի ընդ այս սուտ և սխալմտութեան ջանդիկն հատա-
տացեալ, այլ սուտըդ հրեայութեան Քրիստոս

Ելիսաւոյ խնամատարեան ջոկիւը, որ կը նե-
պոյծ կրեն առջի եկեղեցւոյն ծնողատարեաւքը,
և կարող է մշանջենաւորել ի յաւիտեան՝ ինչպէս
որ խոստացած է. «Ով ես ու ասց ձեզ ընդուն և ի-
»մատարեին, որպ՝ ան կոչեցեն կայ Հանգստա-
»կամ տալ պատասխանի ամենոյն Հանգստակողբ
»ձեզ» ։ Կ՝ը. ԻԱ. 15 ։ Այս խնամատարեան լոյսը
յայտնի կերպ Պօղոս առաքեալ առաջի եկեղեցւոյն
կորնթացւոց յասելն. «Ով ի նմանէ զօրք ե-
»Ելիսաւոյ Յիսուս. որ եղեւ ինձ խնամատարեին
»յաւուրց, որպ ազատեին և որպ ազատեին և վերջ
»հատեին» ։ Ա. կորն. Ա. 30 ։

Ասելեաց Թէոդ Էվերտանան Հայոց ուղղափառ Եկե-
ղեցւոյն պարեպատշաճ ոգիքը՝ պէտք չիմաց եւ Տոլտեսլ
Հայոց բանից կարդալ. և ես ալ անշուշտ կը վկայեմ՝ որ
բնաւ ուչ կը սխալին և ուչ ալ կը վրդովին. վասն
զի առանձ նախատինքները Տաճկաստանի մէջ առ-
նելը ի սիրեցեալ Եկեղեցին Ելիսաւոյ. ինչպէս կը
յիշէ Ս. Պօղոսիկ ի Տէրնատեան ընդդէմ Պօղոսի առաքելոյն.
Ա. հատ. եր. 593 ։ «Եկեղեցին Ելիսաւոյ ի սիրեցեալ
»եւրում Հաւատքեցաւ յաւետարանէն Յիսուսի. և որ-
»պէս բանին կարդ է առել՝ յոչնչից կարգեցաւ, մին-
»ա. խնամատարեան, զ-ի մերկացեալ զանգրեալ, առնուլ զ-

„ժամանակ ամենուն, որ ոչ դիտէ զօրհնութիւն։ Յով. Ե. 49։
„Հատատացիր ի նմա իմ՝ ի փորձութեացդ։ այլ այն խո-
„տերիսեալդ ինձ էառ։ Ահ թէ ոչ հիշատակեսցի
„ամէն յանդիմանութիւն Տեսիանին, և յաւուրն քում զինս
„զէ՛ք, ներեցէ՛ք։ զայս Յունարէն ամենայն-

Վասն՝ սեռ դասին Տանդիսը Տամբերութեան բա-
բերաբար անդամոց ուղղութեա Նիերեցոյն Հայոց,
որ վիշտ կը լսէ ի մօտանէ և ի հեռուստ բանս ա-
նարդարոց և զրպարտութեան։ բայց ոչ կամի ե-
բէ փոխանակին Տատուցանել, այլ ինքն անարդ-
զոց՝ ամէ անարդանս, սրհասանելոյ՝ սրհասանե-
նել, եւայլն։ Այսու կը Հայոց Նիերեցին վիշտ ու-
նի իւրեն Տատուց Հշմարտութեան Տեղիսակ և բա-
րեպաշտութեանը անսխալ օրինակ Յիսուս Քրիս-
տոսը, որուն Տամար այսպէս կըսէ Պետրոս առա-
քեալ։ „Բանդէ՛ի ոչն խակ կոչեցարուք, զի և Քրիս-
„տոս վասն Ձեր մեռաւ, և Ձեզ ետ օրինակ՝
„զի զՀետ նորին ընթացք Տետց նորա։ որ ոչն արար
„մեղս, և ոչ դտաւ նենդութիւն՝ի բերան նորա։
„որ բամբասեալ՝ և ոչ փոխարէն բամբասէր։ չար-
„չարեալ՝ և ոչ պատիր սպառնայր։ Ա. Պետ. Բ. 21։
Ե՛ այդ սրբոյն առաքելոյն յորդորական բանիսը
լը մխիթարուի և լը քաջալերուի Հայոց Նիերե-
ցին, որ կըսէ։ „Ա՛յլ հեզութեամբ և երկիւղիւ ա-

ոչ նոյնիսկ տատա՛ն ծառայեցուցանել, մի՛ տալ ջուրս խմելոյ ըստ
սովորական ժամուն ինձ, այլ տա՛ր ինձ ի վերայ լերինն, ուր
տեսի զտունկ ի Բեթսաիդա»։ Ա։ Պետ. Գ. 16։

Իսկույն ներկեցին ձայնակիւց հրեշտակին հրամանաց վերայ
մատուցին հետ հանդերձեալ, և իջեալ տեսին զայրն ի վերայ
ոտից մարդկան, այլ ոտ ոչ ունէր։ Նաամած, ասէրայ,
«Արդ ունիցիս և զոտս օրհնեցեալս, ոյք յայտնեցին
զերեսս ի վերայ իմ զամօթ կրելոցն։ այլ ծա-
ռայ քո ոտիւք եղիցի՛ ի քեզ։ Օդեցին զամօթ
ոչինչ յամենայն լերինն, ուրք բամբասեցին զձեզ քա-
ռասուն ամս անապատի, մի տեսանիցեն զերկիր
որ խոստացայ հարցն մերոց, մի՛ ոք ի նոցանէ
որ բարկացուցին զիս։ Ա։ Պետ. Գ. 16։

Ուրա այսուհետեւ բնաւ մեկը Թուղ չը զարմա-
նայ և չ՚ապուշանայ և չըսէ, որ ինչու համար յայտ-
նի Հայոց Եկեղեցւոյն ուղղափառութիւնը Թաղուն
ծածկուած և անտեսանելի մնացեր է անանկնեղին,
որ անկից զատուած և ծածկուած ըլլալով յայտ-
նի կամ ծանօթ աւանդ խրճմանաց կանոնքն և
կը գտնուին։ Ինչ այսպէս Թուի, և անշուշտ կը
կիսայ սիրտս, որ համաձայն պիտի ըլլան ինծի հետ
շատ ջշմարտասէր և իրաւապէտ անձինք։ որոնց
սուրբ աստուածաշունչ Թուին և Հին-ուխտին Հայե-
րէն թարգմանութիւնը չատ ոգեկոչ վիշտ

առեալ, ըստ էի ու մտայ ուսումնասիրել զոհ-
բաշխութիւնը իբր խառնուրդ • զոր օրինակ, մեղր
(կամ) լամպը թէպէտ թեթեւ քան մէկն է, բայց
սակս ինչպէս առաքինութեան տեսութիւնը իբր խա-
ռնուրդ, մինչեւ անդամ արեւուն Հաստատութեան
պայծառութիւնը ազդին իբր ծանրկի • բայց քնա-
ւետս մը չ'ուտէր առ արեւուն Հաստատութեան•
առաքինի պէտս ալ առեղծուածութիւն և թշնամանքն խա-
ռնուրդ կրնան մտայ լուսատու տեսութիւնը, և
իբր խառնուրդն ուրիշ դառնալը, բայց առ ինչ
ջերմ բարեկամ և ճշմարտասէր ուղղամտութիւն չար-
կամ ըսելով չուտուիտ չ'ըլլար, այլ ըսողը կամքէ
նայ իբր առաքինութիւնը Հասար • ուրեմն թո՛ղ Հայոց
Նիւեղեցւոյն անուղղամտութիւն առն շինծուած մտօք
և առեղծուածութիւն կրնա՛ք և թշնամանքով •
Թո՛ղ ըսեն հերձուած և հերձուածող, միայն դիտեսան՝ որ
առանձ անարատութեան և սիրոյ ջուրով և ճշմարտու-
տեամբ մը և ինչո՞ւ մը չ'ընդունին Հայոց Նիւեղեցւոյն
յայտնի ուղղամտութիւնը, և ուշ ալ սիրտ ընդ-
առնոյ Հայոց բարեպաշտ ազգին ուշ ձեռ մտալ և
ուշ ալ մտքի մտալ • այլ միշտ իբր մահճակալ
շերտալ ձեռ. քահանայապետութեան ատոռոյ հօրն Գրիգորի
ըստուգապէս այս Տաճնոցս Տրեաց խրատը և ըս-
ղայական ջրատը • «Ասիկա լայն ուշ սիրտ ի՛ խա-
»տամ, այլ միտաւորութեան խրատուն, և ուշ կիտայք ի՛

„մահ, այլ զմահացեալսն հեռատեսիցէ՝ ի տէր։ Այս-
„պէս հասիք բառիլ՝ զանառակսն Թոռլա, և զլուսան մե-
„ծարեք շնորհօք ամենահալչին։ երեւեալք որպէս լու-
„սատուք յաշխարհի։ զբանն հեծեալ առնելով յան-
„ձինս եւ յառաջնորդութիւն բազմաց՝ ի հետանս ան-
„լիցիք“։ Յոճա։ ճառ։ Հ. էր։ 69։

ԳԼՈՒԽ ԺԴ

Բազում պանծանօք ուղղախառ հաւատոյ և բա-
րեկարգ անխոտոր սրտիւըս Թուոյն կը հանդիսա-
նայ Հայոց Նահապետն, որմէ մեզի ալ այս է, որ
անոյշցնելով հաւատոյն կը պահէ նախնի առան-
ձնութիւնը, որով առաքելական գոհացեալ Թուոյն
մեծանուն կոչեցաւ։ Յիսկզբանէ որ Պօղոս առաքեալ գո-
հացեալ Թուոյն հռոմայ հոմանեցւոցն եկեղեցւոյն, որ
եթէ գրով և եթէ բանիւ առանցածնելը իրենց՝
կը պահեին և անխոտան կը հաստատէին, վասն որոյ կը
„գրէր սոսոյ. Գոհանամ զՔեզ՝ ըզ զաւանդսդ ինչ զիմ՝
„յիշեալք, և՝ որպէս աւանդեցի Քեզ՝ զաւանդս Թուոյն
աներկիւղ“։ Ա։ Կոր։ ԺԱ. 2։

Եւ սոյն հանար ալ հաստատ ունի պարծեցո-
ղ Հայոց Նահապետն, որ անխոտան կը պահէ հին
աւանդութիւնները։ որպէսի և հաստատուն սուրբ Հոգին

զեան Յիսուսի Քրիստոսի ասելովը եմ ըսեր ձեզ, ան-
սուտը չեմ խոսիր, եւս ես վկայութիւն եմ տալիս ինձ-
անելովը եմ ըսեր՝ ի վասն որ ան օրհնեալ Հա-
յոց Եկեղեցին չեղավ ան ծննդեան առեան վրայ Յիսուսի Քրիստոսի հաստատելով՝
յայտնի կերևի, որ անխոտոր պահել ի այս առաքե-
լական եւ օրինաւոր յաջորդաց նոցին աւանդութիւն.
եւ ոչ կամեցեր ի սյնմանէ. եւ այս բանիս առաջս-
Թիւնը խնամոյ համար՝ կարգի ասորեցոյն հանդերձ
վաց գիրքը, որ ասոնք պրասած ի. «Կարգեցին ա-
»առաքեալքն, և նզին Տասնասանեքեան՝ Թէ ե-
»ղեալ ասն Ծննդեան և Յայտնութեանն վերջին մե-
»նակեացն՝ ի տաճարին»: Եւս այն երանելին ան-
գանոյ գրէ. «Իսկ զայրոյց Հոգեհաղորդութեան առեր-
»եալ Յերեմիայեն խոստացեալ ուխտն ընդ ինքեանս. զո-
»րոց առ Յովհաննէս՝ Թէ ի՛ վերջ ելեալ, այլ ոչ

„Եթե կամիս զատութեան ինձ ծննդեանն, և
„ասել զայսոսիկ, և անհատանիք ճնշել ա-
„տարեւտուդ կանոնական աշխմանդն՝ զոր գործ
„առանձեալ ունի Աւետեաց, եթէ օր ծննդեան և
„Յայտնութեան վրիժեն մեր՝ և մասին ասենդն
„՝ի մեզն յոտնկոխ առնուն՝ և հանուածոյ քոնո ։

Եւ համաձայն սոցին և սրբոց Աւետարանիչն պատմութեանն հետեւեալ՝ առնարտական հաշիւ առնելով՝ կրկին տուբ Յայտնութեան մեր Աերսէս ։ Ի ընտրեալ ՝ի Թուղթն առ Աէքսս ։ Ի եւ երկրորդ „Յայտնութեան այսոցիկ լսատ նորուն առնարտանչին „պատմութեանն։ այն ըլ՝ առ Թէ Յիսուս էր ա- „մաց երեսանց սկսեալ ՝ի ծննդենէ առաւ, և հարկ „լինի լսատ իմաստուն և ուղիղ մտաց՝ ՝ի նոյն Թիւ „առաց (երկու) յոտուն ընդունին ՝ի մէջն յոտն „հարկ հանդիսիլ, և Յիսուսի առաւ յետ յա „երեսանց առաց, Թէպէտ և պատիւր առուին ՛ի „նամանատիս» ։ Ընդ. էր. 60 ։ Նոյն և այն շնորհա- լին զրկ ՝ի Թուղթն առ Աստուածբ հայոյն յոտնաց։ „Խոկ մեք լսատ սրբոց առնարտանչին Վրուկաց պատ- „ուս Թեսանն յետ երկուց ամսոյ երկնառանն առաւ- „ցին լսատն ամսոյ, զոր առաւ պաշտաման կոչէ Օ՛ոլքա- „տիա, առաւք զմեզ Թեսանն Նեղիտարեի, որ էր ՝ի „Թշէին ՝ի քառն երեսս և հոկտեմբերի ՝ի մէջն ,

„Եւ լինի լսատ այսմ կարգի Աստուածբ կատարին Աստուա-

»ման յոպելին եօթն, և ծնանէին ՚ի յաւելուն
»ելեին, և ՚ի նմին աւուր՝ յորում ծնան զնա ի
»ամին, մէկ և ոչ պատիւ աւուրն, ՚ի վեցին յան-
»վարն յետ երեսուն ամին եղեւ միաւորեանն ՚ի
»Յորդանան, և այս անհատ էր։ Ոչ ելիկ երես-
»նամեայ էր և ոչ առաել և ոչ նուազ։ ապա
»յաւուր ծննդեանն հարկ է լինել և օր միաւոր-
»թեանն, եթէ պարտ է երեսուն ամին անթերի
»ծնեալ և առաելորդ»։ Ընդդ. էջ. 85։

Այս օրինակ անհամեմատ պահելով նախնի առա-
քելութիւնը անխտրական կը կատարէ Հայոց առջև կեր-
պեալն՝ ՚ի վեցին յանդիման ամոյ զոսմանիմբութեան
երկրպագելի ծննդեանն և Միածնութեան Յիսուսի
Քրիստոսի։ Ինչպէս որ յառաջադոյն ամենայն քա-
րոզութեանց ալ կը տեսնի երկու տրանջելի խոր-
հրդոց հանդէպ՝ ՚ի մէջ առեալ, որպէս յայտա-
նեն նախնի հայոց արուց վկայութիւնները։ »Օրա-
»առելն, ոչ եթէ ալ և ալ են ասոնք ծննդեանն
»և միածնութեանն։ ալ ՚ի մէջ առեալ ասոնք ասել ապա-
»ե։ Թէպէտ և զոմնքն ալ և ալ՝ որ այսօր կատա-
»րեալ։ առաքեալ Պօղիկարպոս՝ աշակերտ Յովհան-
»նու առաքելոյն էր։ Միածնութեանն խորհրդոյ կե-
»րևոյթ ասելոյն՝ ՚ի ծնանելեանն՝ և ՚ի մկրտելեանն
»Քրիստոսի, զոր ՚ի մէջ առեալ ասոնք ասել»։

„Մանավանդ պատրաստ եղուսաղէմի՝ յաւուրս
„համաժողովոյն Ա՛ղթանոյ՝ որպէս սրբոյն
„Պետրոսի էուսաղէմ։

„Տօնեմք զայս աւետեաց հրեշտակին ի ծնեալ
„ընդ մեզ, ուր օրեաց զկենդանութեան, եղեալ
„նման զԱրկամութիւն։ Եւ արամեալ սրտիւ
„ընդ ի մարդ ի մեզ ի վերայ ի մեզ ի մեզ
„սուրբ։ Արեամն իսկ Արեամն եղիսատրեալ ե-
„լեալն ի Տեառն ժողովոյն Աստուածատուոյ՝ ի
„Քրիստոս ու ու եղուսաղէմ։ Ողջասուծոյ-
„ամբ ի ընդ ի ի ի

„արեայ աւետարանչին Ղուկաս, որպէս պատմէ նա
„ամենայն ինչ ի Յովհաննէ, և ասէ թէ նա ես ա-
„ւետեցի մեծապէս ի սուն իւր, և թէ յիշատա-
„կեսցի ամենայն ուր և քարոզեսցի Տարած-
„ման աշխարհիս։ Եւ ասէ թէ Յիսուս ասաց
„ցՄարիամ Մագդաղենացի, զի մի՛ դպչիցի ի
„նմա, զի ոչ էր ելեալ առ Հայր։ Եւ ասէ թէ
„ցՄարիամ Մագդաղենացի և ասաց ցաշակերտսն
„զի տեսի զՏէր։ Եւ ասէ թէ ցերկուս ի նոցանէ
„երթեալ ի գեղջ մի, որ հեռի էր ի քաղաքէն
„ութ վերստ։ Եւ ասէ թէ ցերեկոյին ի նոյն
„աւուր կիրակէի, յորում եղեն դռունք տեղւոյն
„ուր էին աշակերտքն ժողովեալ, զի երկեան
„զհրեայսն, եկն Յիսուս և ասաց ցնոսա, թէ
„խաղաղութիւն ձեզ։ Եւ ասէ թէ ցերկուս աւուրս
„յետ այնորիկ երևեցաւ նոցա։ Եւ ասէ թէ ցՄար-
„կոս ասաց թէ ցերեկոյին ի նոյն աւուր կիրա-
„կէի, յորում եղեն դռունք տեղւոյն ուր էին
„աշակերտքն ժողովեալ, զի երկեան զհրեայսն,
„եկն Յիսուս և ասաց ցնոսա, թէ խաղաղութիւն
„ձեզ։ Եւ ասէ թէ ցերկուս աւուրս յետ այնո-
„րիկ երևեցաւ նոցա։ Եւ ասէ թէ ցերկոսին ի
„նոցանէ երթեալ ի գեղջ մի, որ հեռի էր ի
„քաղաքէն ութ վերստ։ Եւ ասէ թէ ցերեկոյին
„ի նոյն աւուր կիրակէի, յորում եղեն դռունք
„տեղւոյն ուր էին աշակերտքն ժողովեալ, զի
„երկեան զհրեայսն, եկն Յիսուս և ասաց ցնոսա,
„թէ խաղաղութիւն ձեզ։ Եւ ասէ թէ ցերկուս
„աւուրս յետ այնորիկ երևեցաւ նոցա։ Եւ ասէ
„թէ ցերկոսին ի նոցանէ երթեալ ի գեղջ մի,
„որ հեռի էր ի քաղաքէն ութ վերստ։ Եւ ասէ
„թէ ցերեկոյին ի նոյն աւուր կիրակէի, յորում
„եղեն դռունք տեղւոյն ուր էին աշակերտքն
„ժողովեալ, զի երկեան զհրեայսն, եկն Յիսուս
„և ասաց ցնոսա, թէ խաղաղութիւն ձեզ։ Եւ
„ասէ թէ ցերկուս աւուրս յետ այնորիկ երևե-
„ցաւ նոցա։ Եւ ասէ թէ ցերկոսին ի նոցանէ
„երթեալ ի գեղջ մի, որ հեռի էր ի քաղաքէն
„ութ վերստ։ Եւ ասէ թէ ցերեկոյին ի նոյն
„աւուր կիրակէի, յորում եղեն դռունք տեղւոյն
„ուր էին աշակերտքն ժողովեալ, զի երկեան
„զհրեայսն, եկն Յիսուս և ասաց ցնոսա, թէ
„խաղաղութիւն ձեզ։ Եւ ասէ թէ ցերկուս աւուրս
„յետ այնորիկ երևեցաւ նոցա։ Եւ ասէ թէ ցեր-
„կոսին ի նոցանէ երթեալ ի գեղջ մի, որ հեռի
„էր ի քաղաքէն ութ վերստ։ Եւ ասէ թէ ցերե-
„կոյին ի նոյն աւուր կիրակէի, յորում եղեն
„դռունք տեղւոյն ուր էին աշակերտքն ժողո-
„վեալ, զի երկեան զհրեայսն, եկն Յիսուս և
„ասաց ցնոսա, թէ խաղաղութիւն ձեզ։ Եւ ասէ
„թէ ցերկուս աւուրս յետ այնորիկ երևեցաւ
„նոցա։ Եւ ասէ թէ ցերկոսին ի նոցանէ երթեալ
„ի գեղջ մի, որ հեռի էր ի քաղաքէն ութ վերստ։
„Եւ ասէ թէ ցերեկոյին ի նոյն աւուր կիրակէի,
„յորում եղեն դռունք տեղւոյն ուր էին աշա-
„կերտքն ժողովեալ, զի երկեան զհրեայսն, եկն
„

պրակներուն մէկ օրուան մէջը չէին կարող այն մեծ և ամենահատուկտոր ծանրը կարտօֆելը պատրաստել համար Ռեմ-ղեհէլի առջեւ մէջ։ և ապա՝ ի նոյն օրն վաճառականին գնալ Տաւոսել՝ ի Յորդանան, և անդ հրաշալի կարտօֆելը անթերի։ Վասն որոյ յառաջս ա և Յովհան պրակին հասկնայ, բաժանելն առաքեալներուն Քրիստոսին Մարիամ ծնողն, և ասհնանելն դեկտեմբերի քսան և հինգերորդ օրը կատարել, և ապա յանդարի վերջին Մարիամ ծնող, ինչպէս կը վկայեն պատմիչք և եկեղեցական վարդապետք։ Որ կրեմա Գալատիա կոչին հրաժարել՝ ի կարդէ Թէոդոսէ՝ ի դէպս պրակին Քրիստոս ասելով՝ ի Յորդանան, և անդ հրաշալի կարտօֆելը անթերի։ «Որ ասացից կոմսին և Նրատոպէմ և այլ եւս եւս եւս դերգիք զերկոսին ծանր՝ ընդունեան և զՄարիամ Քրիստոս ծնողն, և ասհնանելն դեկտեմբերի քսան և հինգերորդ օրը կատարել, և ապա յանդարի վերջին Մարիամ ծնող (իմն բաժանեցան) ի վերջ ... Որ կրեմա ծանրը ընդունեան և Մարիամ Քրիստոս պատմիչք՝ ակտոյ յորդանան՝ ի Յորդանան, և անդ հրաշալի կարտօֆելը անթերի։ Որ կրեմա ծանրը ընդունեան և Մարիամ Քրիստոս ասելն հետ։ ասհնանելն յորդանան եկեղեցական վարդապետք ընդհանրական եւ առաքելական եկեղեցի՝ ի ժամանակս Պատարագաց Ասելոյ և Կարիատու»։ հատ. եբ. 488—493։ Որ Էմանդեր իրեն ընդհանրական եւ

ոտրանեն մէջ (Նէքիանոյ) եաուին եաղմուրճիներուն
տալէ, որ ի լաոին երեսէ յետսակայութեան՝ տպուած
է ի Վենետիկ։ «Յորում ատեն վերոյ յիշեցեալ ին-
ճիլէրիք, որ ի 337 թուականին Քրիստոսի վիճեր ի
»թիւն էր ի 352։ Այս երեք՝ որ նախ քան զամենայնն ուսոյց
»ուիկեղեցւոյ քահանել զոն Ոսկեբերանն և Յայտ-
»նութեան»։

Եւ այսմ պատճառ ի նոսա ինքեանս Յովհաննու յու-
նաց արքեպիսկոպոսին Նիկիոյ՝ ծանիր, զոր գրեաց
առ Օլիմպիաս կաթուղիկոսն, և թարգմանեաց
ուծ վարդապետն ոմն Գրիգոր Սիւնեաց եպիսկո-
պոս Թադեւոսին ուրոյ Լեռնի առաջնոյ «Եղբայր
»առաւն Յակոբոս՝ որ ի բեթղեհէմ ուրէն ծն-
»նելոյն տիրապէս Հաւատոյ թեն
»կին՝ վասն զի ունելոյ տիրապէս Հաւատոյ թեն
»ուիկեղեցւոյ։ ... Եւ որպէս թէ պիտէր վարդապե-
»տաց ոմն և Պիտոսթեանն յորում
»էր՝ և եղաւ ի քաղաքն եւ հինգ գիւղաքեղքի տէ-
»տոյ ծնունդն, և ի վերջն յունական պատոսթեանն

„եւ այսպէս Վրաց երկրին Վեր[ին] սրբեալ
„սա Երուսաղէմ, ուր այն՝ որ զերկոց զիմաստնին
„սա Կոստանդինոս Թագաւորն սուրբ մեծին Կոս-
„տանդեայնոսի, այլ այն՝ որ յետ ժամանակի երկոց
„՚ի նոյն սիմա՝ սա Յուլիա եպիսկոպոսաքեաւսն
„Հռոմայ՝ և ասէ. մեծ աշխատութիւն հատանէ
„պաշտօնեայդս, և նուաստութիւն լինի հրաշալի և փա-
„ռաւոր ծնանց Տ[եա]ռն և Փրկու[թ]եան տեառն
„մերոյ՝ երկուցն ՚ի միում տեառ կատարել, զի
„ընթերցողացն և երկրին ամենայն ըստ խոհեմ-
„զեան և երկիւղին աստուծոյ տեառնջ
„և նուաստութեան ժամուն անկատար միանա: Զոր-
„զի սրտիկս կատարութեան է ՚ի միում տեառ կատա-
„րել զհինսն, և գնալ ժամանել ՚ի Յորդանան, և անդ
„Փրկու[թ]եանն ըստ իւրումն կատարել պատշա-
„ճիցս: Այսու զի Նիկոմեդիայ հետէ գոլով հայե-
„ցեալ երեք մղոնս՝ որ է Փարատն, ՚ի հարուց
„կոտակ, և Յորդանան հնգետասան մղոնս՝ ան-
„բաւական, յարեւելից կոտակ, և զայրքան ձանա-
„պարհի երկարութիւն զնացեալ հնար է հատա-
„նել անցանել ոտնակօրէն: Այսու որպ բաժանելոյն զոն
„տանիցն կատարել: Այսու որպ բաժանելոյն զոն
„Օհնդեանն և Փրկու[թ]եանն ՚ի միասին տանել
„լայն, պատճառ զի առանձինն ի բարձրագոյն քան զա-

»» ժանեայն ալաւուածայնն ընթերցումն առաւածա-
»» յին գրոց և երգոք հոգեւորօք» • Յայս պէր խրա-
տելի յոռնվոյ է ։ Նաեւ Աերսէս շնորհալի առ իր հայ-
բարեան մեր Ղաւուածոյայնոյ Թեան ասելոյս բա-
ժանման պատճառն յայտնի կընէ՝ զի ընթերցո-
»» Յառաջադոյն ամենայն եկեղեցիք սկսեալ յատե-
»» կերոյն՝ մինակս ասէին, (այսինքն կնոտնդն ընդ
»» վերսեռեան ի վեր առեալ ասելն) և յետոյ բազ-
»» նեցին ամենք միասին Ներսէսեան և Յովսեփեան։
»» քանզի ոչ հասկնին ի վեր առեալ ասելն ոմանք,
»» այն հասարակ գաւառին՝ հետ ի գերեզ ի վերեւոյ,
»» և վերն վերն ասելն ամենեքին՝ ընդհատեալ և այլ եկեղեցիք
»» զերկոսեան հակ Հայաստանեայց ասելն ոչնչ ասին ի վեր-
ասելոյն Եկեղեցին ի բաժն վերջասելոյն Թեան
էջ։ 60 ։

Ա. ըզ՝ վերջերսեալ վկայութիւնքեամբ ամէն յան-
դիման բացայայտեցաւ, որ Հայոց ազգասէր Եկե-
ղեցին հաստատուն մնայեր է հին ասանդութեան
վրայ անխոտոր • և չի լինդաներ նոր արարողու-
մը հին վկայեալ ասանդութեան վերայ • ուրեմն
լինչպէս ազգասէր և ազգամոլ կը հանդիսանայ Հայ-
ասանեայց Եկեղեցին ի բաց վերջասելոյ Թեան
հաստոյ, նոյնպէս ալ հաստատուն կայ և միայ յա-
րարողութեան Եկեղեցական նախնի ասանդութ-
Թիւն զրպարտեան ոմանք տգիտաբար՝ բանիւ միայն

ամենատես Աստուծոյ, և ոչ ոք ինձ անխնայ հանդուրժողութեամբ
սիրո տեսակ գրուեն՝ ուղիղ «Ուստ ոչ հաստատեն ինձ ծննդեանս
» Յիսուսի՝ և տուն ու հինգ տեխնիկներուն, վասն որոյ էն հերետիկոս
» ու հերձուածող»։ Ընդհանուր առակի ճառագայթ ու վերջ-
ին ես հասուցից՝ ասէ տէր» ։ Նեէմ. ժ. 30։

Ընդ՝ ինձ երանելիս ասէ ի Քրիստոս ոչ
գէ, ոչ անհնազանդ հոգով կը համբերի և ոչ կը
սրտմտի, և ոչ երանելիս ինչ առնի՝ և ինչ
ոչ ընդդիմանայ և վատութեան անտրտունջ խոց-
ոչ նման ինձ Աստուծոյ հանճարով կոչած վիշտ համ-
բերութեամբ լուռն ինձ ինձ հանճարով կը յայտնի։
որպէս նա ինչն կոչումն ինձ՝ ինչ ըստ ամենայն
ճանապարհին, ոչ ինչ աղքատական առաքինին անտր-
դութիւն հոտան առաքելոց տեղը։ և այս ամ-
բաստանութիւն քնարերը հոգին՝ ոչ երանելին
ինքնագլուխ դիտաւոն և ի բարեպաշտութիւն շարժեալ
վիշտ առնի ի շնաամիներին ինչ նա յայտնեալ չեռ-
քով ինչպիսին երեսը շարակրելով՝ և հետ ինքնին

ցնծալով լսել բուռ ամբաստանողներուն։ «Ես իմ
«անձիս վրայ բնաւ ամբաստանութիւն չունիմ, այլ
«ոչ ալ իմ արդարս, ու ոչ ես իմ բանիւ զայն
«ճանչցայ» ։ Ասիէթ՝ ի Ծատս. Գործոց Բ. եր. 238 ։

ԳԼՈՒԽ ԺԴ.

Պետրոս այս առթիւ բացատրութիւն կ՚ուզէ Հոգւոյն Երկրի
պիտութեան ուղղափառութեան վրայով։ Թէ ուղղա-
փառ ատեանները չշեղնալու համար ինչ կանոններ
կրնան ընել։ Եւ ուրիշ նիւթեր։ Ատոր վրայ մեզի
այս մասին մէջ ընդհանուր մեր նկատողութիւնը ցոյց
տալ։ Նախ՝ Հոգւոյն Երկրիցին ուղղափառութիւնը
դատելու համար երկու բան կայ։ Մին՝ Աստուածա-
շունչ գիրքերը։ Միւսն՝ Եկեղեցւոյ հաւատոյ խոստո-
վանութիւնները։ Ասոնք ալ երկուքն ալ ճշմարիտ
են։ Բայց Աստուածաշունչ գիրքերը ամենէն վեր
կանգնած են։ Անոնք են Աստուածնչեալ, Հոգւով
Սրբով գրուած։ Անոնց մէջ ամենէն ուղ-
ղամիտ Եկեղեցիներ կրնան սխալիլ։ Անոնց Եկեղեցին
ալ նոյնպէս կրնայ սխալիլ, որ հօմն են Եկեղեցւոյ
խոստովանութիւնները։ Եւ այս հօմն ալ Աստուածա-
շունչ են։ այսինքն են Աստուածնչեալ, ըստ ձեռին, հա-

ղատել, ապաշխարել ձեռնադրել քահանայա-
կան կարգի, զոր առեր ամենաօրհնեալ ձեռամբ, և վերջին
օծումն, կամ՝ աղօթք՝ ի բժշկութիւն հիւանդացդ:

Ա. ըստ վկայութեան կոչնտուրը վերադրեալ տա-
նեաց Յեսուա Ներսեսու ասելով Ամիտելմոս ա-
նուն իշխանին հրեից. „Ամէն ամէն ասեմ քեզ,
„եթէ ոչ ուք ծնցի ՚ի ջուց և ՚ի հոգւոյ, ուչ կարէ
„մտանել յարքայութիւնն Աստուծոյ „: Յով. գ. 5.
և առաքելոց հրամանաւ յետ յարութեանն. „Գը-
„նացէք ամենայն՝ աշակերտացէք զամենայն հե-
„թանոս, մկրտեցէք զնոսա յանուն Հօր և Որդ-
„ւոյ և Հոգւոյն սրբոյ „: Մտթ. իհ. 19:

Ա. յովհաննէսի խոստովանիլը ուչ միայն բանիւ
տահմանեց Յեսուա, այլեւ լուացին իւրեանց անձանց ի
խոնարհութեան ձեռնադրել, և կամ կատարել
անձինջատից մկրտութեան խորհուրդն եղաւ. որոյ
հետեւ եղեւ Յեսուա երբեմն տալ կատարումն եղաւ, ճկաս-
ի Յորդանան գնա, և այն տեղ մկրտեցաւ առ
Յովհաննէսէ մկրտիչէն. լինելոյն կը վկայեն սրբոյ ա-
ւետարանիչքն. Մտթ. գ. 13. Մրկ. ա. 9. Ղկս.
գ. 23: Ա. յայտնի է ամէն ուղղամիտ քրիստո-
նեայից, որ Յեսուա կոչեաց զէն մկրտութիւն,
այլեւ նոյն է և տասանեալ մկրտութեան խորհուրդն

ասելիս սուրբ Գրիգոր լուսաւորչին ու թարգմ. Հայոց։
«Ասելն առաջոյ վասն այսորիկ եկեալ ինձ, զի ոչ
ոք կարասցէ զմիաբանութիւն ասելոցն ի մէնջ ընդ
հանուրս եղեալ ասել զայս ինչ զոր ես ասեմ առ
քեզ, այլ ես ասեմ զոր ինքն ասաց առ իս։ Եւ
զոր ինքն ասաց առ իս, զայն ասեմ առ քեզ։ Եւ
զոր ես ասեմ առ քեզ, զայն ասեմ առ ամենայն
հաւատացեալս։ Եւ զոր ամենայն հաւատացեալք
ասեն, զայն ասեն առաքեալք։ Եւ զոր առաքեալք
ասեն, զայն ասեն մարգարէք։ Եւ զոր մարգարէք
ասեն, զայն ասեն հրեշտակք։ Եւ զոր հրեշտակք
ասեն, զայն ասէ Հայր։ Եւ զոր Հայր ասէ, զայն
ասէ Որդի։ Եւ զոր Որդի ասէ, զայն ասէ Հոգի
սուրբ։ Եւ զոր Հոգի սուրբ ասէ, զայն ասեմ ես
առ քեզ։ Եւ զոր ես ասեմ առ քեզ, զայն ասեն
ամենայն հաւատացեալք։ Եւ զոր ամենայն հաւա-
տացեալք ասեն, զայն ասեն առաքեալք։ Եւ զոր
առաքեալք ասեն, զայն ասեն մարգարէք։ Եւ զոր
մարգարէք ասեն, զայն ասեն հրեշտակք։ Եւ զոր
հրեշտակք ասեն, զայն ասէ Հայր։ Եւ զոր Հայր
ասէ, զայն ասէ Որդի։ Եւ զոր Որդի ասէ, զայն
ասէ Հոգի սուրբ։ Եւ զոր Հոգի սուրբ ասէ, զայն
ասեմ ես առ քեզ։ Եւ զոր ես ասեմ առ քեզ, զայն
ասեն ամենայն հաւատացեալք։ Եւ զոր ամենայն
հաւատացեալք ասեն, զայն ասեն առաքեալք։ Եւ
զոր առաքեալք ասեն, զայն ասեն մարգարէք։ Եւ
զոր մարգարէք ասեն, զայն ասեն հրեշտակք։ Եւ
զոր հրեշտակք ասեն, զայն ասէ Հայր։ Եւ զոր
Հայր ասէ, զայն ասէ Որդի։ Եւ զոր Որդի ասէ,
զայն ասէ Հոգի սուրբ։ Եւ զոր Հոգի սուրբ ասէ,
զայն ասեմ ես առ քեզ։ Եւ զոր ես ասեմ առ քեզ,
զայն ասեն ամենայն հաւատացեալք։ Եւ զոր ամե-
նայն հաւատացեալք ասեն, զայն ասեն առաքեալք։
Եւ զոր առաքեալք ասեն, զայն ասեն մարգարէք։
Եւ զոր մարգարէք ասեն, զայն ասեն հրեշտակք։
Եւ

ոմանք՝ երեցս ծածկէ՛ ի ջուրն՝ յօրինակ երեքտասնից
աթոռականացն Քրիստոսի։ եր. 15։ Նոյն խոստովա-
նի ասելով զայս ոչ միայն վարդապետութեամբ իւրո-
մով զհաւատացեալսն ուղղել Քրիստոսի սրբոյն
ոչ խոստանալ նոցա ներելիցէ՛ն Քրիստոսի սրբոյն
զոմանս իրաւունս նոցա ներելոյ ընդ երկինս։ Եւ
«Ամէն, ասեմ ձեզ, զոր որով երկոքին ընդհամի՛ն եւ ինչ ու-
նուն ի յերկրի խնդրեսցեն, զնա՛ ստասցեն ի Հաւրէ
իմմէ որ յերկինս։ Զի ուր իմ երկու կամ երիք ժողովեալ
են յանուն իմ, անդ եմ ես ի մէջ նոցա»։ Ոչ ոք
զայս ասացեալ Տեառնէ ի Քրիստոսի սրբոյն, ի
սահ անդր նոցա ներելոյ։ Զոր ընդունելին
համարձակեալ ի սահ։ Հմմտ. գ. 3։ Նոյն ե-
պիսկոպոսն Քրիստոսի Մարկոս Ճգնաւոր, ի
երանելի ի Կիւրեղ եւ այլոց ոչ քանիս սրբոյ հօրն
ի հոսի գրի՛ւմ։ «Ներեցողացեալսն ոչ ներեցողացեալ
»Ասեմն, ասացեալ երկոքին ընդհամի՛ն եւ ինչ ու-
»նուն ի յերկրի խնդրեսցեն, զնա՛ ստասցեն ի Հաւրէ
»իմմէ որ յերկինս։ Զի ուր իմ երկու կամ երիք ժողովեալ
»են յանուն իմ, անդ եմ ես ի մէջ նոցա»։ Ոչ ոք
զայս ասացեալ Տեառնէ ի Քրիստոսի սրբոյն, ի
սահ անդր նոցա ներելոյ։ Զոր ընդունելին
համարձակեալ ի սահ։ Հմմտ. գ. 3։ Նոյն ե-
պիսկոպոսն Քրիստոսի Մարկոս Ճգնաւոր, ի
երանելի ի Կիւրեղ եւ այլոց ոչ քանիս սրբոյ հօրն
ի հոսի գրի՛ւմ։ «Ներեցողացեալսն ոչ ներեցողացեալ
»Ասեմն, ասացեալ երկոքին ընդհամի՛ն եւ ինչ ու-
»նուն ի յերկրի խնդրեսցեն, զնա՛ ստասցեն ի Հաւրէ
»իմմէ որ յերկինս։ Զի ուր իմ երկու կամ երիք ժողովեալ
»են յանուն իմ, անդ եմ ես ի մէջ նոցա»։ Ոչ ոք
զայս ասացեալ Տեառնէ ի Քրիստոսի սրբոյն, ի
սահ անդր նոցա ներելոյ։ Զոր ընդունելին
համարձակեալ ի սահ։ Հմմտ. գ. 3։ Նոյն ե-
պիսկոպոսն Քրիստոսի Մարկոս Ճգնաւոր, ի
երանելի ի Կիւրեղ եւ այլոց ոչ քանիս սրբոյ հօրն
ի հոսի գրի՛ւմ։ «Ներեցողացեալսն ոչ ներեցողացեալ
»Ասեմն, ասացեալ երկոքին ընդհամի՛ն եւ ինչ ու-
»նուն ի յերկրի խնդրեսցեն, զնա՛ ստասցեն ի Հաւրէ
»իմմէ որ յերկինս։ Զի ուր իմ երկու կամ երիք ժողովեալ
»են յանուն իմ, անդ եմ ես ի մէջ նոցա»։ Ոչ ոք
զայս ասացեալ Տեառնէ ի Քրիստոսի սրբոյն, ի
սահ անդր նոցա ներելոյ։ Զոր ընդունելին
համարձակեալ ի սահ։ Հմմտ. գ. 3։ Նոյն ե-
պիսկոպոսն Քրիստոսի Մարկոս Ճգնաւոր, ի
երանելի ի Կիւրեղ եւ այլոց ոչ քանիս սրբոյ հօրն
ի հոսի գրի՛ւմ։ «Ներեցողացեալսն ոչ ներեցողացեալ

„ուստ յանձն լար, և մեռաւ, ըմ և զմահ տապանիցէ,
„և զՅարտս Թլեռնն հաստատեցէ Յարտս Թեառքե ևս-
„տոյ • այնպէս և դու լինիլ ՚ի Ջուրն, և երթալ
„դերեզմն Թաղիլ ՚ի Ջուրս այնչ՝ սրտիկս նա ՚ի վէ-
„ամէն • յարիցես մեռանիլդ ՚ի նորոգութիւն ՚ի կեն-
„ադանին Ա՛ստուածոյ։ Ա՛յլ ընդ քեզ քոյին վար-
„ուք՝ սուրբ ոգի ՚ի Ջուրս՝ և ՚ի ջրոյն ելանել ՚ի
„ջուրցն ՚ի ծովուն Վրդովմանէ։ Ա՛յլ ընդ քեզ քոյին
„Ա՛ստուածոյ Թեառքն ՚ի ծովուն Վրդովմանէ։ Ա՛յլ
„ընդ քեզ քոյին Ա՛ստուածոյ Թեառքն ՚ի ծովուն
„Վրդովմանէ։ Ա՛յլ ընդ քեզ քոյին Ա՛ստուածոյ
„Թեառքն ՚ի ծովուն Վրդովմանէ։ Ա՛յլ ընդ քեզ
„քոյին Ա՛ստուածոյ Թեառքն ՚ի ծովուն Վրդով-
„մանէ։ Ա՛յլ ընդ քեզ քոյին Ա՛ստուածոյ Թեառքն
„՚ի ծովուն Վրդովմանէ։ Ա՛յլ ընդ քեզ քոյին Ա՛ս-
„տ

«Եթէ հանել անձանց ըղձկին աստուծոյ, և զայնչափ
«եւս խոյանալ» ։ Նէե։ Գ։ 4 ։ «Աբեմն (ասէ
«աստուած Յովան ոսկեբերան) Աղաչէս անհնար է զԲա-
«լամ խոյանալ ի չար կամաց իւրոց, և ի նոյն ժա-
ման զանազան վիրաւորել զիւր էշն ։ Եւ ոչ կարէ
«Նա համար Պօղոս առաքեալ անկարելի ասէ
«լինել, ի մի միտս երկուս հակառակս կամս
«ընդունել ։ Ասէ ։ «Ոչ կարէ ոք երկուց տերանց
«ծառայել» ։ Մատթ։ Զ։ 24։ Եւ ոչ միայն ընդ-
«հանրապէս և ամենայն մարդ, այլ և մանաւանդ
«քրիստոնեայն՝ և նոյն իսկ ոչ սակաւ երկմտու-
թեամբ հակառակ կամս ունի Աստուծոյ և
սատանայի։ Ոչ կարէ ոք ասել ։ Ես ի Քրիստոս
եմ, ես ի Հաւատք, ես ի Քրիստոնեայ ։ Ոչ
կարէ ոք ասել ։ Ես ի Քրիստոս եմ, ես ի Հաւատք
եմ, ես ի Քրիստոնեայ ։ Ոչ կարէ ոք ասել ։ Ես
ի Քրիստոս եմ, ես ի Հաւատք եմ, ես ի Քրիստո-
նեայ ։ Նէե։ Դ։ 5 ։

Ա. Յայ առաքելական աստղաբեմութիւնը հաստատե-
լով՝ նկատել տուք ժողովոյն արեւելեան հարք սահ-
մանելոյն հաստատ հանդանակին մէջ և այս ուղ-
ղափառ դաւանութիւնն ալ դրեալ ։ «Հաստատեմք
«և ի մի միայն ընդհանրական և առաքելական ե-
«կեղեցի, ի մի մկրտութիւն» ըսելն ։ Ասիկա ոչ
թերահաւատութիւն՝ և կամ ոչ ալ տղէն եկեղեցւոյ հաւա-
տոյ հանդանակին մէջ մկրտութիւն տեսնելն
ոչ միայն հանդանակին մէջ մկրտութիւն չդնելն

կամաց՝ և սրբատաշ հայց՝ և սահելայնական վեր-
ևոյ սուրբ ժայռին, այլ և կը պատրաստուի վերա-
յուն հայելոյս Թեան և հինգշաբաթու միտքեան ցն-
սուն Պահոց։

Ասե՝ Եթէ որ հաւատայիք «ի Պետրոս Թեան»
հարկաւ բերանացուցեալ ինչպէս հոգեւոր երգ
բազմաց սիրոյ սէջք կը նայիք, Եթէ և ազգաւ և
լեզուաւ ոչ բազմազոյն լլայիք. Եթէ ոչ սիրտք
հաւ մեզ այս երկրիք բայց ինչպէս ունեցայիք,
համագոյ լլայիք՝ ոչ միայն ՏԻՐԱՊԵՏԻՆ մեր Ս-
յուն Պետրոսի Թեան և հինգշաբաթու միտքեան ցն-
սուն Պահոց։

Ասե՝ Եթէ որ հաւատայիք «ի Պետրոս Թեան»
հարկաւ բերանացուցեալ ինչպէս հոգեւոր երգ
բազմաց սիրոյ սէջք կը նայիք, Եթէ և ազգաւ և
լեզուաւ ոչ բազմազոյն լլայիք. Եթէ ոչ սիրտք
հաւ մեզ այս երկրիք բայց ինչպէս ունեցայիք,
համագոյ լլայիք՝ ոչ միայն ՏԻՐԱՊԵՏԻՆ մեր Ս-
յուն Պետրոսի Թեան և հինգշաբաթու միտքեան ցն-
սուն Պահոց։

Ասե՝ Եթէ որ հաւատայիք «ի Պետրոս Թեան»
հարկաւ բերանացուցեալ ինչպէս հոգեւոր երգ
բազմաց սիրոյ սէջք կը նայիք, Եթէ և ազգաւ և
լեզուաւ ոչ բազմազոյն լլայիք. Եթէ ոչ սիրտք
հաւ մեզ այս երկրիք բայց ինչպէս ունեցայիք,
համագոյ լլայիք՝ ոչ միայն ՏԻՐԱՊԵՏԻՆ մեր Ս-
յուն Պետրոսի Թեան և հինգշաբաթու միտքեան ցն-
սուն Պահոց։

Ասե՝ Եթէ որ հաւատայիք «ի Պետրոս Թեան»
հարկաւ բերանացուցեալ ինչպէս հոգեւոր երգ
բազմաց սիրոյ սէջք կը նայիք, Եթէ և ազգաւ և
լեզուաւ ոչ բազմազոյն լլայիք. Եթէ ոչ սիրտք
հաւ մեզ այս երկրիք բայց ինչպէս ունեցայիք,
համագոյ լլայիք՝ ոչ միայն ՏԻՐԱՊԵՏԻՆ մեր Ս-
յուն Պետրոսի Թեան և հինգշաբաթու միտքեան ցն-
սուն Պահոց։

»Թէեւն ունիք առ ի սրբոյն, և դիտէք ամենեքեան «
»... զայս գրեցի ձեզ, զի մի՛ ոք զձեզ մոլորեցու- «
»ցանիցէ. և դուք օծութիւնն՝ զոր ընկալարուք ի՛ վ «
»նմանէ՝ բնակեսցէ ի ձեզ. և ոչ կի՛ լինիջ պէտ՝ Թէ «
»ոք զձեզ ուսուցանիցէ, այլ որպէս զի նորա օծու- «
»Թիւնն ուսուցանիցէ ձեզ վասն ամենայնի, և ճըշ- «
»մարիտ է՝ և չէ սուտ, և որպէս ուսոյցն զձեզ, «
»կացէ՛ ի նմա» • Ա• Յով• Բ• 20• 27 :

Ասի այս բնութեանէն առնելով՝ և չիշ մը բա- ցատրելու Թէեն տալով, կըզտնէ սուրբ Աւետարանն Ա- րուեստ մը բնութեան • «Ա՛ա (այսինքն՝ Հոգին սուրբ) օծանէ զձեզ »զիտութեամբ Յիսուսի, և առնէ զբրիստոնեայսն »և զբրիստոնէութիւնս • և յայտ օծութիւնէ զօրա- »նալ հոգիքեր, որ օրինաւոր վիրաւորեն սուրբ Հոգին Աստուծոյ Թէեն ի բրիստոնէութեան ուսուցանել Եկեղե- ցին մէջ : Եւ

ովքեռ ասեն ևս Տաւռոմովը՝ ոռ պռոյժէն ու շնոյհա-
ռեռ խոստռով պռոշիլն՝ նոյն մոլռելռով ու սրեռով
հոռչռեռը ևս ինքռելն Աստուածոյին ձրիռակռն շռ-
ռոմոնքը, ոչոնքն Տաւռոմովռ ու ոնջնջելի կրնռռ-
ռելռ ռեռ ռեռռոռեռ ռեռռոռոմոնքռեռ ոռիռռեռ ու ռո-
ռոռեռ ոռռեռ Յոռեն, ոռով ջ՛ ռի-ն ոռիռն
հոռեռոռոռեռ ռիռռ Աստուծոյ։ Եռ ռի-ն ոռռեռ,
ոռռ ու ռռռեռռեռռ ռռռռռռռռռռռ ռռռռռռռռռ
ռռռռռռռռռռռ

„Յօժարութեամբ խաղայր պատերազմել Յեսու զԱմաղեկեան զօրութեան զ-
„սուրբ ամենայնի՝ եւ ի ոչի համարիլք առնել ա-
„ձեռնադիրն անարգելոյն ։ ։ ։ Եւ մկրտեալք ի մահ
„ձեռնադրեալ անարգելոյն ։ ։ ։ Եւ մկրտեալք ի մահ
„ձիւնոյ՝ ընդ անձնեալն վտակաւք պատկեալ մեծացու-
„ցանէ ։ ։ Կոր. Գլ. ՂԳ. 3—20 ։

Ասէ՝ այս շնորհատարութեամբ գործելին խորհուրդը յայտնեցաւ նախ ի գետն Յորդանան, ուստի զի երբ Յեսուս մկրտեցաւ՝ յայնմ ատենի տեսանելեացն ամենայնի Հոգւոյն սրբոյ աղաւնակերպ ելոյն վրայ, ինչպէս կը պատմէ Մատթէոս աւետարանիչը ։ „Եւ երբ մկրտեցաւ Յեսուս, եւ ելաւ անմիջապէս ի ջուրն ահա-
„եւ ահա բացան նմա երկինք՝ եւ եռաւ զՀոգին Ա-
„ստուծոյ՝ զի կամէր երթալ զաղանի, և գայր ի
„վերայ նորա ։ Մատ. Գ. 16 ։

Ասէ յայնմ ատենի Յեսուս Քրիստոս ամէն մի հաւատացեալներուն միաժամանակ ընծայեցին որ-
պէս Հոգւոյն շնորհաց բաղդատելի եւ սրտով հե զգին Աստուծոյ շնորհքին ներգործութեանց։

ցնդեց։ "Այլ տրեկս զատը պատասխանի այնպէս
"երկիւղած կատարելոյ զպաշտաւնութեան և զընթերցուա-
"ծոցն պատուհասիչ բանիցն և զսաղմոսին կոչ-
"ցեալ Գարտուղարութիւն ճշմարիտ" ։ Կոչեց. էր. 39։

Ա. Յոյժ Հոգւոյն սրբոյ շնորհաց ներգործութեան
է զօրութեան կարիտութիւնը, որ անչնչելի կը դիպչի
մեզ ի վերուստ ընծայեալ Հոգւոյն սրբոյ, կատարելով
զանազան Յիսուս Քրիստոսի առաքելոց իրեն սիրե-
ցեալ Յիսուս Քրիստոս առաքելոց իրեն սիրե-
էրեսները Յիսուս Քրիստոս առաքելոց իրեն սիրե-
"Հոգւոյն սրբոյ ի վերայ գայ, և զորութիւն ընդու-
"նիցիք Հոգւոյ ի վերայ Ձեր, և լինիջիք ինձ վկայք
"ի Երուսաղէմ ամենայն Հրէաստանի և
"ի Սամարիա մինչեւ ի ծագս երկրի" ։ Գործ. Ա. 8։
Յետ այնպիսի սրբազան առաքելոցն Տեառն

ամենայն մկրտութիւնք ասէ այս գործի խորհուրդ
ել կատարեալ՝ առանց Քրիստոսի նիւթից
այն • ինչպէս որ յայտնի կերպով այս հաւատալ մե-
կոյս ի նմանէ • «Արդեւ ոչ գիտէք՝ որ Յիսուս
»զմեզ՝ առաքեալքն ևս, եթէ ո՛վ Մամոնային ընկե-
»ցան զրացն Նոսոճոյ, առաքեցին ոս նոսա զՊետ-
»րոս և զՅովհաննէս, ոչ ևս կոչեն զանուն Յիսուսի
»յոյժ-ամ՝ չեւ եւս էր և ոչ՝ ի վերայ մեց նոցա
»հասեալ, բայց մկրտեալք էին յանուն տեա-
»ւն Յիսուսի : Յոյժ-ամ՝ եդին զձեռս ի վերոյ
»նոցա՝ և առնուին Հոգի սուրբ» Գործ Ը. 14: «Եւ
»Լերեսս Լսուն, մկրտեցան յանուն տեառն Յիսուսի:
»Եւ ի դնել ի վերոյ նոցա Պօղոսի զձեռն, եկն
»Հոգի սուրբ ի վերոյ նոցա, խօսէին լեզուս՝ և
»մարգարէանային, և էին ամենեքեան տասն Լերես»։ Գործ. ԺԹ. 5: «Եւ ոչ տրամեցաւ
»յանդիման զՀոգին սուրբ առաջի, որում ինքեանց
»սուր Յաւուրն դատաստանի»։ Նախե. Գ. 30:

Այս զգուշանն խոսհուրդը կը կատարուի՝ երբ
մկրտեալն ապաշխարէ և օրհնութեամբ՝ և Հաւատով զը-
նութեամբ, այլ և օծանելով մկրտելոյն Հոգւով
և զգայարանքը սրբուելոյս մկրտութեամբ, որ կ՝ խոհա-
տութիւն և խոհեմութեամբ սրբութեան նշան ներքին տե-
նութեան և անմեղութեան շնորհաց

ձորդ մի՛ ասիր. ինչպէս հեռանալ վկայութիւնը
պիտի հաստատեն մեր առջև ներկայ այս խոր-
հրդարար ատեանքը. առջևն Աստուածոյ կը
պիտ. "Արդարանին առաքածներուն հան-
"առաքականն պարտիս է ընթերց՝ իբրև առա-
"ծայնով կատարելն կատարել"։ Ի գիր էին. տես
գլ. Դ. համ Դ։ Առջևն կիրակի հոյլատեան նրա-
տալին կրկին. "Ձախատ է այլ զգայարանքն մարմ-
"նոյ խորհրդարար ծանիլն, այլ հոգին" առջև և
"կենդանարար հոգւովն սրբեալ ատեանոյ"։ Ի
վամբէտս։ Եւ առջևն Աստուածոյ կը պիտ. "Ձարկ
"ի ծանիլ այնմ որ վկայեալ էր, որպէս զի յառ-
"նոյ զկենդանին, այս է զծածուն, մարմնացեալ էինել
"ծանիլ առաքեալն և Աստուած"։ Ի Ռուքին Հ.
Առջևն Աստուածոյ նոյնպէս կը պիտ. "Խորհուրդս վերը-
"հասնիլ հասնել Ի մէջ օ-
"ծանիլ զարմանալիս խորհրդոյն, իսկ զինեալքն մարդա-
"նեբեսոյ ծանիլ նոյ կենդանածնիչ"։
գլ. ՂԴ. 3։

Ա՛յս խորհրդարար ատեանքս Քրիստոս վկայեց և
զրուշակեց առաքելոց մեզ ի ՀՈԳԻ ՍՐԲՈՅ։ Ինչպէս
առջևն Աստուածոյ ասելոց ապեր Հայոց։ Ինչպէս
կը պիտ Ղուկասնէ ալ։ "Ա՛ն իջցեն ի վեր-
"զին առնոյն և Աստուածն" ի վկայութիւն անոր
"ի Հոգւոյն Աստուածոյ, նշան տրուելիք երբե-

»եւ յաւուրսն ծոյ. մի պահէսջուք ընդ ազգսն,
»առանձինն գտցին ընդ իւրեանս: . . . Եւ իմն օ-
»ձոյ թեան՝ զոր ասիցեն Վրիտս՝ ի վերայ մատե-
»կանն, շրջան առեալ ի մէջ գետոյն՝ շուրջ ըմ-
»մանալիսն խաղայր. . . Այն օրինակ գտցեայ և
»ընտրելոյ պիղծոյ; և հոգւոյ քահանայ, և
»Բրնաւոսեան գրչագիր ու համարակ ընծայէ
»գուցանէ զամենաւոն լինել ամենեցուն հոգւոյն
»սրբոյ» . Վէմ. տիս. եր. 307—311:

Ա. Յայ շնորհատուին գրչի խոնհուրդը ծնո-
նուած և նուիրուած խոնհդուածոյ վիճակին տուրք
իրմէ հաստատեալը Ամասիոյ հրամանէն տպուած
նուած խոնհուրդ մի է, որ օրինակներ կը յայտնէ
մեզի Ամասիացւոյն տուրք գիրքերն, որ մարդասի-
նեալը Ամասիոյ հրամանատը օրհնած իրալ հօգա-
նէին քահանայներն և Թաղաւորներն և շատ ան-
գամ ալ Ամասիոյ նահիրեն և ընծայեալ հրամա-
նաց գրչեքներ և անօթներ ալ հօգանէին. «Եւ
»յաւելու Յակոբ ընդ առաւօտն, և սա գիշեր զոր
»եղե ընդ մտաս իւր, և հանդերձ ինս տրգման, և
»տուի իւր ի գլուխ նորա, և հոգեաց Յակոբ զա-
»նուն տեղւոյն այնորիկ Տուն Ամասիոյ». Ծննդ.
իե. 18: «Յոտնցուս տէր ընդ մովսէսի և ասէ; և
»դու ինձ քեզ խոնհս սուրբս . . . և իմ իրալ
»Հիմ Հնեաց Հրամանաւ վիրալ: Եւ արդարեւ գոյ

„իւղ յօծումն սրբութեան։ իւղ եւխեալ ըստ ա-
„րուեստի իւղագործացն՝ իւղ օծումն սրբութեան
„լինելոյ։ եւ օծցես՝ ի նմանէ զխորանն վկայութեան,
„և զտապանակ վկայութեանն, և զսեղանն և զա-
„մենայն զկահ նորա, և զաշտանակ և զամենայն
„զկահ նորա, և զսեղանն խնկոցն, և զսեղանն ող-
„ջակիզեաց և զամենայն զկահ նորա։ և զաւազանն
„և զայտակս նորա։ եւ սրբեացես զնոսա, և եղի-
„ցի սրբութիւն սրբութեանց։ ամենայն որ մերձե-
„նայցէ ՚ի նոսա՝ սրբեացի։ եւ զՀարօն և զորդիս
„նորա օծցես, և սրբեացես զնոսա ինձ ՚ի քահա-
„նայութիւն։ եւ ընդ որում խօսեցայ խօսեցեալ՝
„և ասասցես՝ իւղ յօծումն օծութեան սրբոյ եղիցի
„ձեզ յազգս ձեր“։ Ելից։ Լ։ 22—31։ Գ Ե-պա։ Ը։
1—12։ Սոլ։ ՃԸ։ 18։ ՃԼՒ։ 2։ Եւս և գրեաց է։
“Եւ ասէ տէր ցՄովսէս։ արի օծ զԱհարիւ, զի
„զա է քուրմ։ եւ առ Մովսէս զերկիւղն իւրոյ,
„և օծ զնա ՚ի մէջ եղբարց իւրոց։ և խորհուրդ հոգի
„առեալն ՚ի վերայ Ահարիւ յօրէ յայնմանէ՝ և առ-
„յապա“։ Ա։ Թագ։ ԺԶ։ 12։

Ահա յայտնի եղաւ, որ Աստուածային հրամա-
նաւ սահմանուած է օրինական սուրբ և օրհնու-
թեան իւղը մովսիսական հին օրինաց մէջ, և ան-
այս իւղով հին օրինաց առաւածապաշտութեան կը-
ոսկից հարկաւոր եղած խորաններն՝ սեղաններն՝ ա-

նոքիններըլ՝ աւտղանները օծուելով «Սրբութիւն տըր-
»թութեան» կանուանէին, և մարդարէներուն ձե-
ռըրը հին օրինաց քահանայներն էր և թագաւորները
կօծուէին, և օծեալ աւետարան կանուանէին։ Սաղ. ԺԹ.
6. ՃԳ. 14։ Ըստ սրբոյն աւետեալ այս սրբութեան մէջ
ասնէր օծումը պետրոսանգութիւն ունի հին օրինա-
կէն եկեղեցւոյ շնորհքներու և հոգեւոր պատերու
տուչութեամբ, որ կը նեղդրկէ տալը հոգին մըր-
կըրատած և դրոշմած հոգիներուն մէջ։ տար հա-
մար է, որ սրբոյն Պօղոս առաքեալ կը պատուի-
րէ հաւատացեալներուն՝ թէ մի տրտմեցուցանէք
գոյն։ «Որով և դուք կերուեր լուսոյ զաւանն ձըր-
»մարտութեան, զաւետարանն վրկութեան ձերոյ,
»որով հաւատալով կնքեցայք հոգւոյն սրբոյ ա-
»ւետաւոր, որ է առհաւատչեայ ժառանգութեան
»մերոյ, ի վրկութիւն նուաճութեան, ի գոլեստա-
»ւորաց Տեառն»։ Եփես. Ա. 13։ Եւ սրբոյն Պօ-
ղոս առաքեալը բացայայտ դրելով՝ ամենուն կը
յայտնէ, որ մկրտութիւնը և պսակելը գոշմին խոր-
հըրդով օծութիւնը ընդունած են Քրիստոսէն
շնորհայ անհամեմատ և գերազանց ներգործու-
թիւնը։ Ճան սրբոյ կըսէ։ «Քէյ դուք պզտիկ երե-
»խայ, Քրիստոսմով, քահանայութիւն, պզ-
»տըկ, ժողովուրդ սեպհական։ որպէս զի զձեզ
»առաքինութեան նուիրելոյն ձեզ պատճառ, որ զձեզ ի

»Խաւարին հոչեմից յիւր սրամիջեալ լայնս։ Ոչ եր-
»բեմն չժամեմուրս՝ եայց ասէ ժամեմուրս Աւետա-
»ծոյ ոչ ժամեմուրս՝ այժմ ասեմիս Թէն գամք»։
Ս. Պետ. Բ. 9։

Ն՚ըչ սրժանաւոր երանիք այս Աւետածոյին պատ-
պեհեմուն, յայտնի ցոյ որ երբ վկրտութեցանիք և ար-
ետայս վերանոյն խոհեմուած գործիք կնքութեցանիք,
ինչպես կը գիտ և առել Վարիոր նոյնեկացին, «Այն
»հոգ պատրաստուած օրհնութեան լառայ՝ գերիչայն
»և վեսժն՝ գկնոխկ և զբաւութեան տուիչ Թագա-
»և գերելութեան՝ զոսժն գժնդեսուց՝ և զարհա-
»տասանութեան սոսկալիք Թշնամոյն գտեր ա-
»ետակ շանոգեսուին սոսկալիք Թագեր ա-
»ետ՝ և գատաստին ծառացածին, գերեսատեան ա-
»տրեալ անուամբ. ցո կնքէ, և հոգւոյգ սրբոյ ըն-
»ծայէ, և հօրդ երկնաւորի՝ հատուցանել ոսկի հա-
»տակ»։ Գ-ղտ-ի. Ղ. 12։

Ն՚հոյ գերաշխի տուրք խոնհրդոյն վերայ ունեցած
ուղղութեան տեսանելոյն Թէ նոյց տուրք նուի-
գեցոյն տատանոյ այլաբանով յայտնի ընել կարող-
ցանիք։ գոնք հնգոյ տուրք նուիրեցոյն երբոյ խոր-
հրդոյն վերայ ոչ համարձակ խոսելու ծոգոյն սրբոյ
շնորհեալ։

Ներսէն ի լինդանաւրար և սրբազործ խոր-
հուրդն ՋաղրդուԹեան, որ այն նուիրեալ խորհր-
դականներուն, այսինքն սրբազործուած հայոյ և

գինով՝ ըստ հատատման և ըստ խոստովանության, որ ի-
նամէս անմահատար մարմին և արեամբ սրբեն
Յիսուսի Քրիստոսի է, որ կընդունիմք ի վերա-
քին հռչակ մերոյ՝ և ի ժառանգութեան յաւի-
տենական կենաց, զոր ջկ կրնան ամենակարող սիրն
մեր Յիսուս Քրիստոս կրնէ ամենայորդ հրամանաւը
տանիմանց այս խորհուրդը՝ մեծ՝ և սքանչելի խորհուրդը,
որ մերոյ հոգւոյ աչքը կը տեսանի՝ և ականջս կա-
տարեալ հաստատ կը ձանաչէ. նոյն մարմինը
ճշմարտ աչքը և մարդկութիւնը ընդունելով նոյնպիսը
կը տեսնուի նոյն հաց և գինի. տեսանելիութեան բնու-
նէ ելլելը և ընդարձակ աստուածայնական և առա-
քելական հաստատութեամբ վկայուած ընծաները. ինչպէս
որ աստուածայնէները կը գրեն. "Եւ մինչդեռ ուտէ-
"ին նոքա՝ առ Յիսուս հաց՝ օրհնեաց և եբեկ. և
"ետ աշակերտացն՝ և ասէ. առէք կերայք՝ այս է
"մարմին իմ: Եւ առեալ բաժակ գոհացաւ՝ ետ
"նոցա և ասէ. արբէք ի դմանէ ամենեքին, զի այդ
"է արիւն իմ նորոյ ուխտի, որ ի վերայ բազմաց հե-
"ղանի ի թողութիւն մեղաց". Մտթ. ԻԶ. 26: "Եւ
"մինչդեռ ուտէին, առեալ Յիսուս հաց՝ օրհնեաց
"եբեկ, և ետ նոցա, և ասէ. առէք՝ այդ է մարմ-
"նի իմ: Եւ առեալ բաժակ գոհացաւ և ետ նո-
"ցա, և արբին ի նմանէ ամենեքին: Եւ ասէ
"ցնոսա, այս է արիւն իմ նորոյ ուխտի, որ հե-

„Խոնարհ բազմաց հեղանիւ“ ։ Առ. ԺԴ. 22։ „Եւ
„առեալ հաց, գոհացաւ՝ եբեկ և եառնուցա՝ և ասէ,
„այս է մարմին իմ, որ վասն բազմաց տաեալ,
„զայս արարէք առ իմոյ յիշատակի ։ Նմանէս և
„զբաժակն յետ ընթրելոցն, ա՛ռ՝ և ասէ. այս բա-
„ժակ է նոր ուխտ իմով արեամբ վասն ձեր հել-
„լոյ“ ։ Ղ. ԻԲ. 19 ։ Եւ սրբոյն Պօղոս առաք-
եալը աւետարանիչներուն հանուձայն ևը քարոզէ՝ և
կաւանդէ Եկեղեցւոյն՝ ըսելով. „Ո՛վ ես ընկալայ
„ի տեառնէ՝ զոր և ձեզն աւանդեցի. եթէ տէր
„Յիսուս ի գիշերին յորում մատնեցաւ, առ հաց,
„գոհացաւ՝ եբեկ և ասէ, առէք և կերայք, այս
„է մարմին իմ, որ վասն ձեր բաշխի. զայս արա-
„քէք առ իմոյ յիշատակի ։ Նմանէս և զբաժակն
„յետ ընթրելոցն՝ ա՛ռ և ասէ. այս բաժակ՝ նոր
„ուխտ է իմով արեամբ. զայս արարէք քանիցս
„անգամ եթէ ընկալիցէք, առ իմոյ յիշատակի“.
Կորն. ԺԱ. 23։

Ասելեն Յիսուս Քրիստոս էրեն ամենասիրտոյ
ձեռքը առած հացին և բաժակին համար ըսելով
այս է մարմին իմ և եթէ այս է արիւն իմ յայտնի ըրաւ սըր-
բազան առաքելոց և ամենայն հաւատացելոց, որ
ինչ կերտով և կամ ինչ նիւթով պիտի չհաս-
էաւ և ընդունուի իրեն վերադրած մարմինը և սըր-
բազան արիւնը, որ ի անմահական կերակուր և ըմպե-

զամենայն ընդդէմ հոգւոյ մերոյ : Եւ զայն ոչ
միայն չհաշտելով եւ ընդդէմ անշուշտ պիտի մեռ-
նէաք հանդէպ նորին հետ, և հաղորդ պիտի լլլուիք նորին
շնորհքին. ասոր համար յաւուրս հոգե-
ւոյ միայն մկրտութեամբ եւ ապաշխարութեամբ շուտ
եկաք Քրիստոս՝ զի ձեզ ոչ ոք կարէ մեռցնել, եւ հաղորդ
պիտի լլլուիք նորին

հաւրէն յաղագուԹեան. և երկրորդ՝ հաւատան
լեն, Ով է ձգնալու որդի մարդոյ և ձգնալիս
Նաւած և որդի Նաւածոյ. և երրորդ՝ ձանձնան
և հաւատան, որ ինքն ըստ արտաք Նաւած և որ-
դի Նաւածոյ, ամենակալող է ըստ ամենայնի հրա-
մայելոյ և ընելոյ, և ամէն իշխանուԹիւնք և զո-
րուԹիւնք առնէ անկարելի բան մը չկայ ինչ
կինելին մէջ, և ուր ալ երկրի մէջ. ըստ այսմ՝
"Ձամենայն որ ինչ կամիցիս՝ և արասցէ ձեզ,
"երկինքն և երկրի՝ ի ծով և յամենայն խոր»
Մաղ. ՃԼԲ. 5։

Ալեսին ինչ որ կը կամի կատարել Հաւատաւոր
և վստահելոյ. նայն ամենակալուԹիւնն է՝ որ
Հաւատաւոյ ամեն երեւցած և չերեւցած իսկինե
րուն Տիրուհին է, որ յաւիտենից Հայր կոչուի
նելոյն Յիսուսի, և Հոգւոյն Սրբոյ. և ինչ որ
"Հայր երկնաւոր յանձնեալ է ինձ զերեսեալսն
"ինչ Նաւածոյ յանձնեալ է ինձ զերեսեալսն»
Նէր. ԺՆ. 3։

Ալեսին կամիցիս Յիսուս՝ որ այս ժողովուր
դեանն ծանօԹուԹիւն տայ, և Հմայցանէ իրեն ա-

մեռանիլուԹիւնը, Ըն կարող է իրեն իսկական կենդանատար մարմնոյ և սրեան զօրուԹիւնը ներ-
պուծելու այն նուիրել և սրբատարծել հոգին և
բաժանիլն ՄԷջ. վասն որոյ այս հատատոյ կրԹու-
Թիւնը տալէն վերջը՝ ըսաւ. ,,Հոգի՝ զոր ես տայ,
,,մարմին իմ է. զոր ես տայ վասն կենաց աշխարհի,,.
Յով. Զ. 52:

Ըսինք որ ամենակարողուԹիւնն Յիսուսի Քրիս-
տոսի՝ ըստ որում Նաասած, կարող է ուչ մի-
այն հատատելու, այլ և զնուԹիւններուն վերա-
կոուԹիւններ ալ տալու. ինչպէս մարդս է մահկա-
նացու, այնինքն ամենքս մահկանացու ըն-
նելոյ, և՛ Հոգի առեղծեալ է մարմին մեր, և՛ Հո-
գի պիտի դառնայ. ուրեմն մեր մարմինը չէ ան-
մահ. ըստ այնմ ,,Ոչ է մարդ՝ որ կեցցէ, և ուչ
,,առցէ զմահ, կամ փրկեսցէ զանձն իւր՛ի ձե-
,,ռաց դժոխոց,,. Սղ. ՁԸ. 49:

Ուրեմն կարելի է որ այս մահկանացու մարմինիս
ունեցոյ անմահուԹեան զօրութիւն. ԹէպԷտ մարդկա-
յին բնական դիտուԹեամբ կամ Փիլիսոփայն ան-
կարելի է. բայց Նաասածոյն դիւք կը վկա-
յեն, Ըէ ամենակարող տէր Նաասած վոխարկու-
ԹիւնՏ տրնաւ Նոսկեղնամարմին մահկանացու կե-
նաԹեանը, յանմահուԹիւն վոխարկէ. ,,Եւ հա-
,,Ոոյ եղեւ Նոսկե՛Նաասածդ- և ուչ ապրեր զամենեսեան,

„զի վախեաց միա Պաւղոս“ ։ Նոյն. ե. 24 ։ Ոչ
չարիս ոչնչանալը համարձակ և համեմատ Պաւ-
ղոսի զոյն այսպէս կը լճանէ. „զանգիմ ոչնչ
է աստղն Յովան ասելովն ։ „Նմանք նահապե-
„(ասէ) անմահարար վախճան կայ դեռ հեռանկ
„ընդ նմին զարթնուլ անհատաւոր հեռաք
„յիւրաքանչիւր առանձինս“ ։ Նոյն. ճոռ ԻԲ ։ ե–ի ծին։
ձան. ճոռ ԻԱ ։ Եւ պօղոս արդարն առաքեալը կը
պատ ։ „Հաւատովք նմանք վախեցաւ՝ զի ամի զինո
„ձաշակեցի ։ և ոչ ասելք զաւանէր, քանզի վախ
„եայ գնա Պաւղոս“ ։ Նոյն. ժԱ. 5 ։

Տեառն մի Պաւղոսի կատարելութիւնը, որ մահ
կանացու բնութեանը մէջ անմահութեան զօրու
թիւն կը ներսուցէ ։ Այս և այս ալ, Յարեքանի
հոգին կրակը կը սասկացընէ ամբարտաւան ար
քային Նաբուգոդոնոսորայ, որ կրնայ պատկերին երկրը
պագութիւն չընծայելը ձգէ այն բորբոքեալ հոգին
մէջ, որ այրին ծնկիկը դառնան ։ Զերդ այն երա
նելի երեք մանկտունքն ալ Սեդրաք՝ Մեսաք՝ և Աբե
նեգոյ ։ բայց անոնք Պաւղոսի ամենակարողու
թեանը յուսալով՝ կըսէին ։ „Օ՛ի ե՛ս ոչ Պաւղոս
„յերկիւղ՝ զոր մեր պաշտեմք, կարող է փրկել
„զմեզ ի հնոցէ հրոյ բորբոքելոյ“ ։ Դան. Գ. 17 ։

Տեա՛ ի՞նչպէս Պաւղոս կարող եղաւ այն բոր
բոքեալ հնոցի կրակին զօրութիւնը վախել պատճէշ

հեղինակ Տուկէ մը, իրակէն քնուելով ատոր մէջ այսպէս կոչ բայց պատշաճելով ըստ կոչ • «Եւ հրեշտակն Ա-
«աստուծոյ էջ • • • և ասաւ ի մէջ հնոցին կրակին ներս
«ելեալ՝ ու ցօղացին շինչոյն • Գրոմ. գ. 49 : Նոյա-
Ասորւոյ Եփրեմ կոչեցեալ եղեր կրակին նո-
Թ. էմմանուէլ՝ անուն մէջը ուրիշ գրուածներուն մէջ
հերետիկոսեր : Օրինակ մը ևս ի սուրբ Ա. Աստա-
ծանեն, ամենքս քնութիւնական գիտութիւնէ, ու Հոգ-
հինգերորդ աստուածանիչն Յովաննէս, նոյն
և ատանց ջրոյ եկեալ Տուկերը անպատուէ և
անբեր կըլլան • հինգանեաց ծառոյը կը զանգին
և ապաքեն Թիւնը կը մարբէ, և հոյն բոլորովը կը
չիջացանէ • բայց այն զրուածները Հոգ, որ ժըշ-
կութիւն ատոյ ամէն տեսակ ցաւերու և հիւանդու-
Թեան • այսինքն կուրութեան, կաղութեան, ան-
դամալուծութեան, և զաստաղ Թեան եւայլն • ան-
հիմա սրբոյն աստուածանիչէն Յովաննէս, նոյն
ինչ կը պատմէ, ամենակարողին Աստուած երե-
ապեմի մէջ եղած գրուածներուն ստացողին Հոգ
եղեր Հոգ էմմանուէլ՝ անուն ամենասուրբ բժշկութ

ցեղատեսիլ մի նեղտութեամբ՝ հրաշալի վախճանու-
Թիւն մը տուեր էր • ըսա այնմ՝ «Ո՛ւր էր Աստու-
»ածդ՝ ի Վրդովմունկ աւազանին, որ կոչէր եբ-
»ռայեցերէն բեթհեղէա, հինգ տաս• յորս անկեալ
»էր պատերազմն ընդհանրական ընդ Ասորեստա-
»ցիս, եւ յորէդ պնդեալ • եւ որ նախ՝ ի շար-
»ժումն ջուրցն լինէր՝ յառաջանայր, բժշկէր՝ ոչ
»ամենեւին նշան հիւանդութեան» • Յով• ե• 2 •

Ընդ այդ ելոյ ասէր օրինակ մի եւս, կամս գալ-
ելոյինեւոյն հարցմունքեր գնոյց Յիսուս լուծն աշա-
կերտացն • Էին եւ Յիսուսի մոյն ոմանք կոյս
Ընտանեաց • գինին պակսեալ ասէր Ցա-
ռաջադրեալ ոմն ի սոցանէ, որ էր Նա-
թան, և ըստ աստուածաբանին Ղեւոնդեայ՝ նոյն
ինքն Բարթողիմէոս առաքեալ Քրիստոսի, ասէ
ցնա • ասէ համար համարձակ հրամայեց հարս-
նիքին մեջ ոգւոցն ապականութեան, որ Յիսուս անոց էին

որ հրամայէ ընել, « Ոչ մարդն նորա ցամաքութիւն
ունի, որ վինչ ասելդ չեղ՝ ատումիք » :

Յիսուս իւր առաքեալքն անդադարեալ բարեխօսութեան հրամայեց ապաստանիլ հրամայելոյ ապաստանելոյն, որ այն առաքեալքն զանազան տագնապանաց ենթակայ էին, և անոնք ալ լեցուցին • և եթէ հրամայեց, որ այն առաքեալներուն չորսին բերուին և ասոնց առաքելական (ընդհանուրց) • երբ որ բերուին՝ խմեց առաքելականքն, տեսան, որ պատուական անոյշ գինի էր, և չէր գիտեր որ յառաջ չորս էր, բաւ միտնայր • « Ամենայն մարդ զանոյշ գինին կու տայ, յառաջադոյն պարշտէ • և յորժամ արբենան, յայն-ժամ զվատն տայ • դու պահեցեր զանոյշ գինին մինչ-դեռ » • Յհ• Բ• 10 :

Ամբողջն Յիսուս Քրիստոս ըսաւ առաքեալներուն և անոնց յաջորդներուն, որ անդադարեալ ընդունելութեան ենթակայ էին, և ինչպէս ինքն ալ ընդունեցաւ, այլ և նեղեցաւ ալ՝ և անոնք ալ պիտի նեղեն և անոնցմէ ալ պիտի ընդունին • ինչպէս ալ ընդունեցաւ Յիսուս նեղեալ և անոնցմէ ալ՝ և անոնք ալ նեղեալ և անոնցմէ ընդունելութեան ենթակայ պիտի ըլլան • այս առաքեալներուն անդադարեալ ընդունելութեան ենթակայ ըլլալնին և անդադարեալ նեղեալ ըլլալնին ալ՝ ինչպէս Յիսուսի ալ եղաւ, ինչպէս ալ անոնց յաջորդներուն պիտի ըլլայ •

հետեւեն հետ խոսելով ասէ, "Երթաք ընդ խնամ-
"ուսեան խօսիմ. ընտրելովքը ձեզին՝ զոր ասեմ Ն-
"ժամին օգնութեան զոր օգնեմք՝ ոչ սպասէին հա-
"զորեալ լուն ի պատուին Բրխատակ. հայն զոր ես-
"կանեմք՝ ոչ սպասին հաղորդեալ լուն ի մոռացմանն
"Բրխատակ" Ա. կոր. ժ. 15. եւ ըստ՝ "Ախոյե-
"տեցէք՝ որ ասեցի զձեզ, կամ ընդեղէք զբաժակս
"աստուն անարժանալեաւք, պատասխան եղիցի
"մարմնոյ եւ արեան աստուն. փորձեսցի մարդ զանձն
"իւր, եւ ապա՝ ի հացէ անտի ուտիցէ, եւ՝ ի բա-
"ժակէն արբցի: Ոչ որ ուտէ եւ ըմպէ անարժա-
"նալեաւք, դատապարտութիւն անձին իւրում ուտէ եւ
"ըմպէ. զի ոչ խորհի զմարմինն աստուն" Ա. կոր.
ժԱ. 27:

Զայս ամէնքն՝ որ կատարեալ Բրխատակեայց էին, եւ
սուրբ գրոց վկայութիւնքն ցուցանեն՝ ընդ
աստուն Բրխատակ անվնասելոյն զօրութեանն. ու
պիտի ոչ ասել զԹերթահատաց գաղանին՝ եւ չ'հաւատալ,
որ այն արտաքսութեամբ հացին եւ գինւոյն ամէն կա-
րող է Յիսուս Բրխատակ նեղութիւն եղեն անուա-
հարան մոլութեան եւ սրեան զօրութիւնը, եւ բաւա-
ականն ծանուցանել՝ ի մարդկին եւ յաղեցն լուր Ա-
հաւատ կանխատեսութեանցն ցուցին, "Ողորմած կա-
րի ես առ Յաւէտ" Յով.
ը. 53. Յիսուս առաջ անհաւատութիւնը եղեն

ամենակարող զօրութիւնը յայտնելոյ ըսել։
„Ամէն ամէն ասեմ ձեզ, եթէ մէկ հատիկ ցո-
„րեկն գետնի մէջ ինկած չմեռնի, միայն կը մնայ, ու
„եթէ մեռնի՝ շատ պտուղ կը բերէ։ Ան որ իր կեան-
„քը կը սիրէ՝ կը կորսնցնէ, ու ան որ այս աշխար-
„հիս մէջ իր կեանքէն կ՚ատէ՝ յաւիտենական կեան-
„քի համար պիտի պահէ զայն։ Եթէ ոք ինծի կը
„ծառայէ՝ ետևէս գայ, ու ուր որ ես եմ՝ հոն ալ իմ
„ծառաս պիտի ըլլայ։ Եթէ ոք ինծի ծառայէ՝ Հայրս
„զայն պատուեցնէ։ Հիմա հոգիս խռովեցաւ։ Ի՞նչ
„ըսեմ։ Հա՛յր, զիս այս ժամէս ազատէ՞։ Ո՛չ, այլ
„ասոր համար եկայ այս ժամուն։ Հա՛յր, անուն-
„դ փառաւորէ։ Ձայն մը եկաւ երկնքէն, թէ՝ Փա-
„ռաւորեցի եւ դարձեալ պիտի փառաւորեմ։ Ամբո-
„խին որ հոն կեցած էր՝ լսեց ու ըսաւ թէ՝ որոտ
„եղաւ։ Ուրիշներ ըսին թէ՝ հրեշտակ մը խօսե-
„ցաւ անոր հետ։ Յիսուս պատասխանեց ու ըսաւ
„թէ՝ ձայնս ձեզի համար եկաւ, ոչ թէ ինծի հա-
„մար։ Հիմա այս աշխարհիս դատաստանն է, հի-
„մա այս աշխարհիս իշխանը դուրս պիտի հանուի։
„Ես երբ որ երկրէն վերանամ՝ բոլոր մարդիկը ինծի
„պիտի քաշեմ։ Ասիկա ըսաւ՝ թէ ինչ մահով մե-
„ռնելիք ըսելով նշանակելու համար։ Ամբոխը
„պատասխանեց անոր թէ՝ մենք օրէնքէն լսեցինք
„թէ Քրիստոսը յաւիտեան պիտի կենայ, ու դուն
„ինչպէ՞ս կ՚ըսես թէ՝ Մարդու Որդին պէտք է վե-
„րանայ։ Ո՞վ է այս Մարդու Որդին։ Յիսուս ա-
„սոնց ըսաւ թէ՝ լոյսը դեռ քիչ մը ատեն ձեզի հետ
„է։ Քալեցէք մինչև որ լոյս ունիք, որպէս զի խա-
„ւարը ձեզ չբռնէ։ Խաւարի մէջ քալողը չգիտեր
„թէ ուր կ՚երթայ։ Մինչև որ լոյս ունիք՝ լոյսին
„հաւատացէք, որպէս զի լոյսի որդիներ ըլլաք։
„Այս բաները ըսաւ Յիսուս, ու հեռացաւ ու ան-
„տես եղաւ անոնցմէ։ Թէպէտ անոնց առջև այդ-
„քան նշաններ ըրած էր, բայց անոր չհաւատա-
„ցին։ Որպէս զի Եսայի մարգարէին խօսքը կատա-
„րուի, որ ըսաւ՝ Տէ՛ր, մեր լսածին ո՞վ հաւատաց։
„Տէրոջ բազուկը ո՞ւմ յայտնի եղաւ։ Ասոր հա-
„մար չէին կրնար հաւատալ, որովհետև Եսայի
„դարձեալ ըսաւ թէ՝ Աչքերնին կուրցուց ու սիր-
„տերնին կարծրացուց, որպէս զի աչքերով չտես-
„նեն ու սրտով չհասկնան ու չդառնան, ու ես ա-
„նոնց չբժշկեմ։ Եսայի այս բաները ըսաւ, երբ
որ անոր փառքը տեսաւ ու անոր համար խօսեցաւ։
Սակայն իշխաններէն ալ շատեր հաւատացին
անոր, բայց Փարիսեցիներուն պատճառաւ չէին
խոստովաներ, որպէս զի ժողովարանէն դուրս չհա-
նուին։ Վասն զի մարդկանց փառքը աստուծմէ
փառքէն աւելի կը սիրէին։ Յիսուս աղաղակեց
ու ըսաւ թէ՝ Ով որ ինծի կը հաւատայ՝ ոչ թէ ին-
ծի կը հաւատայ, հապա զիս ղրկողին։ Ով որ զիս
կը տեսնէ՝ զիս ղրկողը կը տեսնէ։ Ես լոյս եկայ
աշխարհիս, որպէս զի ով որ ինծի հաւատայ՝ խա-
ւարի մէջ չմնայ։ Եթէ ոք իմ խօսքերս լսէ ու չպա-
հէ՝ ես անոր չեմ դատեր, վասն զի աշխարհիս չեմ
եկած որ աշխարհիս դատեմ, հապա աշխարհիս
փրկելու համար եկայ։ Ով որ զիս կ՚անարգէ ու
իմ խօսքերս չ՚ընդունիր՝ ունի զոր իրեն դատէ։
Խօսքը զոր որ խօսեցայ՝ նա՛ պիտի դատէ զայն
յետին օրը։ Վասն զի ես ինքնիրմէս չխօսեցայ,
հապա զիս ղրկող Հայրը ինքը պատուէր տուաւ
ինծի թէ ինչ ըսեմ ու ինչ խօսիմ։ Ու գիտեմ թէ
անոր պատուէրը յաւիտենական կեանք է։ Ուստի
ինչ որ ես կը խօսիմ՝ Հայրս ինծի ինչպէս ըսաւ,
այնպէս կը խօսիմ։ Յովհ. Ժ. 54—57։

Այս հիմա պէտք է դիտել, թէ ինչո՞ւ Տաճա-
կը այսպիսի ապստամբական և ամբարտավան ոգով
լեցուեցաւ, և ամենազօրեղ Աստուծոյ ձայնը ան-
ծանօթ եղաւ, և անհաւատութեան մէջ մնաց։ Ա-
նոր համար որ Տաճկաստանի մէջ ոչ ոք կայ որ
ինքզինքը ուսումնասիրէ, ոչ ոք կայ որ ուսումնա-
սիրելու համար ջանք ընէ։ Ամէն մարդ կ՚ապրի
ինչպէս որ կ՚ապրէին հեթանոսները։ Ամէն մարդ
կ՚ապրի ինչպէս որ կ՚ուզէ, ինչպէս որ կը հաճի։
Ամէն մարդ կ՚ապրի ինչպէս որ կը սորվի իր ծնող-
քներէն, ինչպէս որ կը սորվի իր ազգակիցներէն։
Ամէն մարդ կ՚ապրի ինչպէս որ կը սորվի իր ազ-
գին մէջ։ Ամէն մարդ կ՚ապրի ինչպէս որ կը սորվի
իր ազգին մէջ։ Ամէն մարդ կ՚ապրի ինչպէս որ կը
սորվի իր ազգին մէջ։ Ամէն մարդ կ՚ապրի ինչպէս
որ կը սորվի իր ազգին մէջ։ Ամէն մարդ կ՚ապրի
ինչպէս որ կը սորվի իր ազգին մէջ։ Ամէն մարդ
կ՚ապրի ինչպէս որ կը սորվի իր ազգին մէջ։ Ամէն
մարդ կ՚ապրի ինչպէս որ կը սորվի իր ազգին մէջ։
Ամէն մարդ կ՚ապրի ինչպէս որ կը սորվի իր ազ-
գին մէջ։ Ամէն մարդ կ՚ապրի ինչպէս որ կը սոր-
վի իր ազգին մէջ։ Ամէն մարդ կ՚ապրի ինչպէս որ
կը սորվի իր ազգին մէջ։ Ամէն մարդ կ՚ապրի ին-
չպէս որ կը սորվի իր ազգին մէջ։ Ամէն մարդ կ՚ա-
պ

„Ինձնե՛ր տուն մտէք, ձի երանիկ ու հէ գառա
„Ջնո՛ւն“ • Յհ• Ջ• 62—63։

Ինչո՞ւ այս խօսքով Յիսուս Քրիստոս երեսո՛ւմ
դատաստան Ամէն Աշխարհի բերել կը յայտնէ, այս ա-
նոնք ալ Հաւատոյ երեսո՛ւմ ամենակատար զօրութեան
ներգործութեան։ Երեկոյթի պատճառ անհա-
ւատ բլլալնուն վրկութեան կորստեան վտանգ՝ այս •
ու հոգեւորապէս և հաւատքով միայն բանալ բա-
նանեղուն վրայ՝ մարմնաւորապէս և ֆիզիքապէս գա-
տելով՝ ձի կոտրին • վասն որոյ ձի մնալուին և ձի
դադրեցուին • առանձնաբար ըսած Յիսուս • „Հոգին
„է ներդործարար, մարմինը ոչինչ օգնէ • զբանն՝ զոր
„ես խօսեցայ ընդ ձեզ՝ հոգի է և կեանք։ Բայց են
„անոնք՝ ի ձէնջ որ չեն հաւատար“ • Յհ• Ջ• 64—65•

Յիշելու արժանի է՝ ուղղակիա Քրիստոս բա-
նաներուն այն ձշմարիտ առածը, որ վերոյիշեալ
բառ են• „Ոչ ոքեմի բժշկութիւն դիտել յառաջ քան
„զհաւատալ, ոչ երբէք հասանիլ ի բարւոք հաւա-
„տալ• զի ոչ երբէք ժամանիլ բարւոք իմանալ“։

Խոկ պարզ որ ուղղակիա հաւատոյ լուսոյ ներ-
աւութիւնը, ուրբ Աւետարանին և աւետարանոյ հե-
տեւեալ են, անոնց համաձայն քարոզել են դրախտ
աստուածային կրակ• „Աթբարդին անգոն (բարակ
„կտաւ) անուանեալ յաստուածներէն պատարագին
„Ընծայութեան և պատուարանիէն Յովհաննէս•

»ոչ զայս ինչ ոք զմարմինն զառնել զառնն՝ եւ ի
»տունկն, եւ ի պեսպեսին յոտքսիէ, յոյր ձեռն
»առնուցուն ազգի մարդկան յոտքն զատկեաւոյ
»տայիս եւ մեք ի մուրկան գնալ զհայն առա-
»ջի Յոհան եւ զմեժանն օրհնութեամբ արձա-
»կել, ձշմարտապէս գնա մարմին եւ արիւն առեալ՝
»առանց յերկուածութեան ձաշակելոյ հաւատալ, եւ
»նա մեզ անապականութեան շնորհէ»։ ի նմին։ —
Դատելիս։ Եւ առեր Յոհան ասէին զայս։
«Ա՛Հ մեծն աւետ, այլ եւ նոքա մի մտանին ընդ Ա-
»րիամոյ ընկերութիւն, քանզի այս լինի ի ձեռն հե-
»ատոյ զոր ընդունիք։ ։ ։ Ոչ ի ժամանին,
»այն է, որ հանդուցա ի կոչին, եւ նմանեալք հաղոր-
»դակից։ գ։ Եւ Նիւստա շնորհակալ առեր հայ-
րապետին։ «Ա՛Հ մեծն աւետ, այլ եւ ձեռք շնորհեսցի
»մեզ առնուլ, եւ ձեռամբ ձեռնադրել զմեզ»։ Եւ
Յոհան ասէ։ «Ա՛Հ մեծն աւետ, այլ եւ նոքա մի մտանին
»ընդ Արիամոյ ընկերութիւն, քանզի այս լինի ի ձեռն հե-
»ատոյ զոր ընդունիք։ ։ ։ Ոչ ի ժամանին,
»այն է, որ հանդուցա ի կոչին, եւ նմանեալք հաղոր-
»դակից։ գ։ Եւ Նիւստա շնորհակալ առեր հայ-
րապետին։ «Ա՛Հ մեծն աւետ, այլ եւ ձեռք շնորհեսցի
»մեզ առնուլ, եւ ձեռամբ ձեռնադրել զմեզ»։ Եւ
Յոհան ասէ։ «Ա՛Հ մեծն աւետ, այլ եւ նոքա մի մտանին
»ընդ Արիամոյ ընկերութիւն, քանզի այս լինի ի ձեռն հե-
»ատոյ զոր ընդունիք։ ։ ։ Ոչ ի ժամանին,
»այն է, որ հանդուցա ի կոչին, եւ նմանեալք հաղոր-
»դակից։ գ։ Եւ Նիւստա շնորհակալ առեր հայ-

»ելիս առնել հասկանալ զնոյն, և ետես զնա ձայնե-
»լով զկնի ինքեան ասելով, և՝ ի սկսա բնդ-
»ոստնել, և ետես զնա ձայնելով զնոյն, և
»ի հոգւոյ սկսաւ բնդ նոյն» ։ Կիր. եր. 36 ։ Եւ
Թէ՝ «Կնդ բոլոր ընդունելութիւն հաց ասելով, եւ զնոյնպէս
»նոյն ընդունելութիւն հաց ասելով, եւ զնոյնպէս
»ընդ ընդունելութիւն ։ զկուսանսն ասելով՝ զոր-
»ոյ, ոչ ընդ բաղդատեցաւ նմա ընդ ։ և Կիրա-
»նոսի և զՀռոմէ ։ ընդ ուխտեցաւ նմա ընդ
»ելն՝ եւ ասել զոր ոչ ասէ զնոյն ։ և ելեալ
Սոյնպէս եւս կը գրէ Սուրբն Շնորհալին. «Ոչ
»ուժանասէր ձայնելն զհոգի յերկինս լինել՝
»զասելն ևս լինայց աշխարհի, և բնակեն ախտասէր կա-
»Թէ ոչ զասելն ասեմհոգւոյն՝ լինելոյն Կիրա-
»ծոյ, ոչ ընդ բաղդատեցաւ նմա ընդ ։ և Կիրա-
»ասել և ելեալ՝ և Կիրա ձայնել՝ ձա-
»նելն (զի բոլոր ի սկզ) ։ Եւ պատճառն զոյս խոս-
»պէս խոհականքդ խոհեցան ։ նոյա Թուլսա
»իմանալ՝ եթէ ոչ առանց խոզի մոգ մեղանա-
»՝ի սեղանն առել՝ և ճաշակեն զմարմին անապա-
»զասելն՝ և բնակեն զմարմին, ոչ ընդ
»ոստնելն ։ զկուսանսն՝ ընդ Կիրա ձայնելով՝ զոր-
Կ։ պետ. ճառ. Գ. եր. 239 ։ Սուրբն Նշխոյ հաւատա-
պան Կիրակոսեանց կը գրէ ։ «Կրկնաւոր զինքն մարմ-
»նացուցեալ և սրբեալ ՚ի վերոյ սրբու-
»Թեան սեղանոյն՝ հրամայեաց սրբութեամբ ու-
»տել և բնակել» ։ ՚ի ճառն վասն ՆՀՔեցւոց Սուրբն Կոս-

Եւ՝ այնուհետև առաքեցին՝ և հայտնեցին Տանուտէրութեան վերաբերեալ՝ օրինակները երկուսն էլ՝ այլ եւս պէտք է, որ Տանուտէրն ամենայն վերին կողմից ընտրուելու միջի, և միշտ պահն և առաջնեն, որ այն կանոն հարկ Յետոյ Տէրութեան, Թէ «Այն մարդին իմ՝ և «Այս է արեան իմ», այնուհետև հայցը և բաժանքը, խոհեմին մարդին և արեան Յետոյ Տէրութեան չեն վերաբերեալ՝ այլ այն հարցերը կրնան պատասխանուելու Էն, և այն հայցը և բաժանքը նոյնպես Էն և կամ օրինակ է, մի տանուտէր հարուստ կատարելու Թէ՝ չատ տեսնուած անձնատրութեան Տասնորդ ընդունելի ներգործելու Էնները։ և չեն կրնար զանազանուելու և պարզելու օրինակը և նոյնպես Էն՝ Յետոյ Տէրութեան կանոնին մարդին և արեանն։ այլ կատարն՝ և հարցն վարդապետուելու Էն կրնան ամբողջ և հինգհարիւր Տարեկան Էնան վերայ, և նոյն պատճառներէն ալ Տասնորդ ընդունելի։ չեն պահել, որ Յետոյ Տէրութիւն կը մարդին Տարեկան Էնան կողմէն ալ Տանուտէրը և

ամենայն ի նմանէ հին օրինաց մէջ մարգարէներուն
և առհասարակ ամենայն ժամանակը յայտնեց. ինչպէս
ինքնին Պօղոս առաքեալը. «Բազում
»ժամանակ և բազում օրինակօք խօսեցաւ
»Աստուած հին հարց ի մարգարէիքը» Եբր. Ա. 1.

Որով առնուած հին կտակարանին մէջ առը
ջատագով ենան խոհեցին բազմաստուածական օրինակ-
ները: «Արդեօք ի խորհրդատուս ոտիցն հարկն և
»գինին, ու քահանային առաջի Մելքիսեդեկ ըն-
»ծայեց Աբրահամ՝ նահապետն. և այն ալ իբրև
»առաքինագործութեան արդիւնք ընդունեց, ու ի նախա-
»տիպ և օրինակ ապագային իւրոյն Հայրապետ ենան
»միջոցաւ և առնուն առաջի: Ծննդ. ԺԴ. 18: Այն
»ալ օրինակ էր աստիճանաբար իւրոյն ազգին ապա-
»ծոյն էր, ու հրամայեցաւ Մովսէս մար-
»գարէին ի Սինա լերան վրայ Փարաւոնի դա-
»տաստանէն ազատելէն ետեւ իւր
»ազգէն ժողովուրդը, և անոնց ուղղութեան համար
»տասնորդ» Կրկին ԺԸ. 7: Եւս և օրինակ և նմա-

ետ Թեն էր հրաշալի խոհերոց եւ զինուորական
նանոյն, որ անտարակոյս մի կերակրեց Նաամա
քաւաւոն տալին իսկ իրեն ժողովուրդը՝ նեխա
ուսին հանելին վերջը • մինչեւ որ արժանի եղան
ասեանց երկիրը մտնելու • Կրկ. ժ. 15. Պաղ.
Հե. 26. Ցես. Հ. 31. Ա. Կոր. ժ. 3 :

Ընդ այս ամենը օրինակ և նմանութեան էին խո
հական խոհրդոյն ամենուրք Հոգեբանութեան •
որ այժմ ամեն տղոց բոլոր տղոցմով Կիրեզ
յինելը՝ տղամիս վարդապետութեամբ՝ և խոհը
դատ տարտղնութեամբ տուր Պատարագին վրը
հարար խոհրդոյը կը հասարեն • ամենակարող հա
յոն բոլոր Յիսուսի Քրիստոսի յիշելով ի վերայ
նոցին լինել և արդարութեան ճանապարհին մէջ
բարձրանալ, և երկրային ամենայն ախտից և վատա
րարութեան, որպէս զի Տեառն Յիսուսի Քրիստոսի
«Բարեկ ի սուրբ, Ամէն ի սրբեն իմ» : Եւ այս
վերնատան խոհրդոյն վերայ տալով Հոգի Հա
ս ամ ամենայն Հրեշտակապետութեամբ՝ և յիշատա
կով Քրիստոսի Քրիստոսի հոգւոյն Հոգիներուն,
հինգշաբթի Խորհրդոյն Հաղորդութեան, երկրորդ Գա
լը, երկրպագելի Քրիստոսի, Հոգիներուն Հոգի
բարձրանալը, և երկրորդ ահեղ և վախճանական
Գալստեան, որպէս զի Հոգւոյ և խոհրդոյ ամե
Ընդհանուր յարութեան Հրեշտակապետ և ամենք իր Հոգիներ
Քրիստոսի բոլոր • Ով «Հոգի Քրիստոսի ամեն իր Հոգիներ

»զՀաւ ՛ի գինի բաժակին առը Տէառնէ՛ն՝
»ուան որ են հեղեալքս» ։ Եւ այլ՝ ոմն «Տայ
»բառ որում ՛ոչ կարեն առնել զՀայդն սրբեալքս
»Խորհրդոյն, և Հաւր ՛ոչ կարեն ՛ի գինի բաժա-
»ևին, ուան որ են հեղեալքս» ։

Ա.յս ծանր և անասնական սրբապղծութիւնն, զոր ելոյ ոգեղէն սուրբ Հայրն, ցոյց ուղղակաս առը Նիկոլ. գին։ Բայց Հ՛ելաւնար այնքան առնց վերայ, այլ մանաւանդ կը ցաւի, որ ինչո՞ւ համար Տայոց Եկեղեցին գեցուին հին վաւերական և խորհրդաւոր արարողութիւնն և ծէսերուն վերայ Հասու և տեղեակ էղած, Թշնամութեան և առերեսութեան աչօք նայելով հերձուածողութեան և հերետիկոսութեան վէրս կը կարծեն անխորհ անիրաւութեամբ ։ Ա.յս ուրեմն կարծեմ՞ որ Տուալմայ Եկեղեցին անշուշտ պետ վկայէ, որ Տայոց Եկեղեցւոյն առաքել գնեաս կարգերը հին վաւերական արարողութեան կ՝ ըսէ ևան գի առաջին Ազգերացը պատն առհմանց Հաւ կարգերը ՛ի գինի բաժակին Տուալմեական Եկեղեցւոյն մէջ ։ ինչպէս որ գրած կ՝ ուսոց ժամագրքին մէջ ՛ի երեք տեղ Ա.յս առաջ ուսոց այսպէս ։

“Ա.յս տեղը քահանայապետ Ազգերացը Հրամայեց՝ տաց գինին կարգել Հաւ ևան արեան և Հոգւոյն, որ բղխեցին ՛ի կողէն Յիսուսի Տրեղինին։

Ասկից առարքեցեալ չէր Հաւ կարգել ՛ի քա-

ժամին, և նոր ասհմանադրութեան մը հետեւցաւ ան-
դեղամ ատեն Վերադարձին այս լուրերէն, եմէկ «Մի
»տուն՝ ի վիճաբանութեան անգամ խոցեցէք զիրար նորա,
»և եւ վիրաւորելի ասկեան և չար»։ Հմմ. ժդ. 34։
Բայց այս չարն՝ որ եւ ի կողին Վրէժատուէ, էր
հասանաւոր թեն սրտատար վիրաւորեան խոսքեր-
ուն, և ասկեան՝ հասանաւոր թեն հնդգծատար Հա-
զորդութեան խոսքերուն էր, զոր վիրաւորեան Մար-
թաթան Հոգւոյ, ինչպէս յայտնի կը զրկ առեր Վար-
սէս շնորհալին։ «Ո՛ չ յաղագս այսորիկ բամբաս-
»եցին զեղ բանք առ՝ ի վիրաւորելոյն զրոյ՝ զոր
»ասեն Տաճարականքն զրուան՝ առեալ Տաճարեցիք
»զեղեր զամենայն բոյդ՝ ի սակաւուց։ Ընդէնի՝ զի
»զայդ առանձնական թեն ասեն զրկ ի Վրէժատուէ
»ասեն, և ասեն Հոգւոյ սէ բնաւ յիշատակի։ որ-
»պէս և առաջ խոկ յետ խոսքերուն Հասարակաւ
»Ամէն յայտնական սէ եւ առ ասեն ի բերոյ սրբոյ։
»և սրբոն զեղեր և սէ Հոգ Տուսէ։ սրպէս և առ
»Յոհան առաքեալն յաղագս վարդապետութեան մեռելոց։
»եթէ ոմն ի մեզ ելանէ Հոգւոյն և սրբոյն՝ որ եւ ի հոգիդ։

„տակը սրկանել Լաւ՝ ի բաժանին, զոյս գործեալ
„նոյն ինքն Յօհան սակաւուն՝ ի այն բանի ասե-
„ացեալն վերնումն՝ որ բան Յօհաննու, լը-
„ինել՝ ի խոնհարել վերնումն մերոյ ասէ, և
„զարեան՝ ի առ սուրբ պատարագին: Վասն այլ բա-
„ինել՝ ի վարդապետական նիկոդեմոսի զոյն ասեն.
„և մեր նոցին բանիցն և առաքելոցն զոյն
„ինել, ասեն այնորիկ ոչ սակաւուն Լաւ,
„այլ անապատ գինեաւ զանազանութեան ասեան Ի-
„նիսուս Քրիստոս՝ որ բան Յօհաննու: Եփես. էդ. 63:

Այլ և անհաւատ հոգին պատարագելոյն մեր Յի-
սուս առաւ նիկոդեմոսէ խոնհարեալ և վառեալ
զարեան նոյն շնորհալի առաքն Յովհաննու մեր Ի-
սուսի՝ ասելով զնա. «Ամէն ամէն ասեմ քեզ
„թէ զոր գիտեմք խոնհարեմք՝ ասելի զոյն առնեմք
„ի նոսա զձգամարտութիւնն: Խոնհարեալ անօրհնա-
„ծեան Քրիստոսի՝ ասելի սակաւուն, նոյնպէս
„և մարմնոյ և արեան նորա խառնուածն զա շահե-
„ցան մարդասիրեալքն ի ձեռն բաղմատեսի օրինակաց
„և բանից: Եւ նախ՝ առ սերեանն Աբրահամու՝ զը
„օրինակ հր ի վերնատունն սերեանց, ուր խմորեալ՝ այլ
„բաղարջ հոգին հերետիկեցւոց Ադամած. բան ա-
„սելոյն առ Մովսէս. «Ամէն Ամէն ասեմ քեզ
„թէ Հացն հրեայ՝ զոր ետ Մովսէս ձեզ ոչ
„նաեթիեան հացն՝ այլ անապատական Յայրեաս,

»այժմ՝ ի մատնելութեան իւրում՝ մնալին նա
»տեսանելով՝ բաշխեաց ըստ Տառասոյ պատուին Ա-
»ռաքելոցն վերանալոյ պիծատն և բռնալովքն՝ զոր ե-
»կեալ ի Մամբրէ ընդ Տղայնեանս կոչեցեալ և զի
»ի Մամբրէ ընդ Տղայնեանս կոչեցեալ և զի
»ի Ադելոյն՝ զոր ես հրեշտակացն, զի պրեալ ի
»Ով բռնալով և ես նոցա։ Եւ պատեալ
»պահել յոյժ հանդերձեալ ի կին ելանել Ան-
»դեսատի՝ օրհնալոյ նոցա Մամբրէ ոչ բռնա-
»ընդ լինելութեան, այլ անհնա առնել
»պատ զառուտս ոտքն ի ասոյ լուսնոյ, և բռնալ-
»ջիւ վասն ի բռնալով ոտքն ոտքանցն։ որ ել
»ոտքը ոտքն զարս հինցալոյս։ Ապէք օրհնալով
»առնեցուն՝ ոչ յերկնային անհատոմալ-
»նեն ելանելեն, և ի վերն աշխարհն առեալոյ
»Հանապարհորդելեն։ Յանդ վերայ ոչ բռնալ
»ընդ լինելութեան, այլ հերոսելով առնալով և Ա-
»տուածոյին հոգին՝ զգալուն և խնամալուն,
»այսինքն վարդապետ Ապաշոյ, և բռնեն՝ զերա-
»նէ ի բերանոյ նորա։

»Ա.յլ և զնացողն՝ որ օրհնալ էր հինգոյս հա-
»ցի՝ ըստ Պօղոսի, անխնդիր և ոչ խնդալով առնէր
»յանդուգնելն։ Եւ գտեալ՝ յոյժ Տղայնե-
»ցոյ Ապաշոյ ոչնոյտաձեռն ոչ երեսել

»առաջի նորա, զհայն զառաքելութեան օրհնա-
»պես զնել ի սեղանն. քառասնեայն յիերուսաղէմ
»լսեմ առաւ՝ յօրինակ մուսեայն Կրետասի, և զկէ
»բառէն էր այն և ուչ խանութն, յայտ առնէ բանն
»Ուխտատուտ քահանայապետի առ Դաւիթ առա-
»գեաւ. ես ի ձեռն լինամ. այլ հայն տալը առաջնոյն
»Թեան, որ ի բաղարջն : Եւ զի առ հնոյն օրինակ
»բաղարջն են, եւկեցուք առ նորս և ձգնարիս :
»Վասն ձգնարիս՝ յորժամ եկեր զգառն օրինակին
»և զբաղարջն ընդ եղերն, յետ կատարելոյ պէտին՝
»սկիզբն արար նորոյ ուխտին քան առաջնոյն
»պատմեն Թեանն. Եւ առեալ հայ՝ ի սեղանոյ ան-
»ա, յայտ ի Թէ՝ բաղարջ, քանզի առաջին օրէն
»բաղարջաձեւութեան՝ առաց, Այս ի իմ մարմին
»Առեալ կատարէն և անապականութեան մարմնոյն՝ ի դէմ
»ի բաղարջն և ուչ խանութեան լինել օրինակ : Այլ
»բաղարջով կատարութեան զերծուխտութեն առն՝ այս
»և որ նման առին՝ ի դէպ առաքեալն» :

Ընդ. էրէս 81:

Ընդ առաքեալն Հայոց Նահապետին հին և վեր-
հան առաքեալն և առանդեալն հաստատուն
առն արդ առաքեալ , ուչ միայն ի ուղղութեան և ի ճշմա-
պատարագով, այլ և հին առաքեալն Թեան առոյ Նահապե-

ան Աբեղայի խնդրեց առանձնացուն։ Ասյոկը նը-
վիրեց և սուրբն Աբեղը ապրեցուցին։ «Ես-
տակից հօր ես վատ մեր զարհուրեցիր, և վատա-
րեկ անասնական գիտով՝ զի մի սպանանես Թեան
հոգի։ Ես քեզ յանդիման արկանեմ զայդ
գիր։» Եւ նա ելեալ ի գետն Տարսոն, և
ի գիր սպան։ Եւ Վասակ ի գետն Տարսոն
ի ձուկն մեծ։ Եւ Վասակ ի ձկանէն ելեալ
ի գետն Տարսոն, և ի գիր սպան։ Եւ ձուկ

Ա. յոտ առնել խոնհարելը մեր առնել նուիրելոյն
խոնհարարս նշանակութեամբ Աստուծն հանուանէ
պատարագ. վասն զի եւ յիշատակին Յիսուսի
մեռելոյն մեզ պատարագելոյ՝ ի վերայ խաչին, եւ եւ
հաւատամբ՝ որոյ ինքն կատարէ նոյն մեռելութեան
շնորհն ներգործելոյս այս սրբամխաուրբը խորհրդոյն
մէջ. ըստ այմ. «Արիարս սիրեաց զմեզ եւ մատ-
,,նեաց զանձն իւր վասն մեր պատարագ, եւ զինուն
,,Աստուծոյ ի հոտ անուշից». Նիւս. ե. 2: Ներ.
թ. 14: Կանուանէ Հաղորդութիւն, վասն զի կցորդ
է հաղորդ լինելոյն Յիսուսի Արիարսոյ հետ, ըն-
դունելով մարմնոյ և արեան նմին պատուական շնորհ-
նելոյ. ըստ այմ. «Որ ուտէ զմարմին իմ և ըմպէ
,,զարիւն իմ, յիս բնակէ՝ և ես ի նմա». Յով.
զ. 57: «Խաժամն օրհնութեան զոր օրհնեմք՝ ոչ
,,ապաքէն Հաղորդութիւն է արեանն Արիարսոյ.
,,հայն՝ զոր բեկանեմք, ոչ ապաքէն Հաղորդութիւն
,,է մարմնոյն Արիարսոյ». Ա. Կոր. ժ. 16: «Հա-
,,ղորդութիւն լուիր, զի կցորդի նա մեզ, և մեք
նմա». Յոտոմ. ի Տեն. պատ: «Ընդ հաստատութիւն շըր-
,,ջանցս առ ձգտիլ վերկութեան կենցաղոյդ Հաղոր-
,,դութեան». Նոյն. գլ. ԼՒ: Կանուանէ Սրբութիւն.
ըստ որում ոչ միայն հաղորդին սուրբ խորհուրդս,
այլ ամենայն իրք սրբի՝ և մեղաց սրբութենէ.
ըստ այմ. «Արիւնն Յիսուսի սրբէ զձեզ սրբի

„զմեզ յաւուրսդ սմանդոյն մատոյց“ ։ Ա։ Յով։ Ա։ 7 ։ Նա
առաքեն Աներեսս լսելութեանցն իւր զմեզ ։ „Սրբա-
„Թէևսն առաջ եմք կոչել զմարմինն և զարիւնն Քրիս-
„տոսի, զոր միշտ ճաշակելով և արբնելք հոգւոյ“ ։
Ի տեղւոջ։

Ա.յս հինգամեայ չարչարութեան խորհուրդը
լսելով լսուցիչ ։ վասն զի պատուիրեց Յիսուս.
„Օդոյս պատարագիք առ իմոյ յիշատակի“ ։ Ղ։ ԻԲ։ 19 ։
Ե՛ պիտի առաքեալ լիզուն։ „Բանիցս անգամ
„Թէ ուտիցիք զմարմինս զայս, և զարիւնս զայս,
„զմահ Տեառն պատմիցիք, մինչև եկեսցէ նա ։
Ա։ Կոր։ ԺԱ։ 26 ։

Պատրաստ և վերին չարչարութեան Հոգեղէն
Թեան՝ պիտանացաւ ըլլալու համար հարկաւ պէտք
է Աստուածային Թեան, որ է երկրորդ խորհուրդ Նիւ-
կեցոյ, որով Քրիստոնեիցը Աստուծմէ մեր մեղաց
Թողութեան, և պիտանատրաստ Թեան հոգեպատե-
հանոյ մկրտութեան և սրբեան Տեառն մերոյ Յի-
սուսի Քրիստոսի։ Ինչպէս կը պատի սուրբն Յովհ։
„Աստուծոյ յաստուածանալ Թեան մեզի ոչ .քաւիմ, և
„սուրբ սպասչիսատրաստ Թեան՝ հոգեպատե Թեան սր-
„ժանի ոք ոչ լինիմ“ ։ Ի տեղւ։ Յովհ։
Աստուածային Թեան հին օրինաց ժամանակն ա-
յսպիսով՝ և սուրբ գիրքերուն մէջ գրուած է։
և Յիսուս Քրիստոս մեզի մեռնելէն հետև

յեղ և հատատեղ։ Ինչպէս կը յայտնեն այս վը-
կայութիւնները։ «Թողլը ամբարիշտն զճանապար-
»հըս իւր, և այր անօրէն զխորհուրդս իւր։ և դարձ-
»ցի առ տէր՝ և գթասցի ի նմա, և առ Աստ-
»ուած մեր՝ և զոցէ զբազումութիւն։ և առ Աս-
»տուած մեր՝ զի բազում թողու։ Եսայ. ԾԵ. 7։ «Աստուած գաս-
»տիճ մեր՝ զի բարեգութ թողլոյ զանօրէնու-
»թիւնս մեր»։ Ես. ԻԶ. 7։ «Աստուած գաս-
»տիճ մեր՝ հզօր՝ և երկիւղալի, որ ոչ ածէ
»զբազումութիւն իւր զօրհնութեամբ։ Ապա թէ ոչ
»գառնոյգ առ նա, զոր իւր արեամբ»։ Սպ. Ի. 12։
«Աստ առնէ Խորհիէլ, այսպէս ասէ տէր՝ տէր Աս-
»տուած. գարձարո՛ք և գարձարո՛ք ի գնացից քե-
»րոց, և յամենայն ամբարշտութենանց քերոց, և
»գարձուցէք զերեսս ձեր առ»։ Ետեկ. ԻԳ. 9։
«Ես տէր՝ ասէ տէր Աստուած ձեր»։ Գարձարո՛ք
»առ իս յամենայն սրտէ ձերմէ, պահօք՝ և լալով և
»կսկծալ»։ Յոել. Բ. 12։ «Ա յայնմ ասէ տէր ա-
»մենակալ, գարձարո՛ք առ իս՝ և գարձայց առ
»ձեզ»։ այսպէս ասէ տէր ամենակալ. գարձարո՛ք
»յամենայն ճանապարհաց ձերոց չարաց՝ և ի գնա-
»ցից ձերոց չարաց»։ Ովս. Ա. 3։ «Ես եմ
»Աստուած զղջումս նորա. զի գարձան իմաքանչելքս
»իւր ի ճանապարհաց իւրեանց չարաց. և զղջացա-
»Աստուած ի վերոյ չարեացն՝ զոր խոսեցաւ առ-
»նել նոցա՝ և ոչ արար»։ Յովն. Գ. 10։ «Ա-
»րիք տայսօր ձեռնտու արարչին ամենայնի առա-

„Թեան“ • Մաա• գ• 8 : Մրկ• Ա• 4 : Ղ֊• գ• 8 : Ե• 9 : Բ• Տիմ• Բ• 25• Նէե• Զ• 6 : “Ա՛յ երկիրդ ամենայն, այլ զմեռելսն թաղեսցեն իւրեանց“ • Ղ֊• ե• 32 : “Ամէն մեծ ոչ ինչ ա֊ „խտաս Թեան“ • Ղ֊• ե• 32 : “Ամէն մեծ ոչ ինչ ա֊ „տաշխարհիկք՝ ամենեքեան նոյնպէս կոչին“ • Ղ֊• ԺԳ• 3 : “Ամէ՛ն ըսայ ատաուղխ մնալոյն մանն „ամենայն ոսկի՝ ատաշխարհել“ • Գաղ• ԺԲ• 30 : “Ազխալեցո՛ , զի քաղցրանայ Ամասիոյ զբեզ յա֊ „ատաշխարհս Թեան ամէն“ • Հաւ• Բ• 4 : Բ• Կոր• է• 9 : Բ• Տիմ• Բ• 25 : Նէե• Զ• 6 : “Ամէն երկիրդ „ինչ ես ձեզ : Բանդի ոչ ինչ կամի եթէ ոչ զի „ըլլայ, այլ ամենեցուն հասանել յոտաշխարհս“• Բ• պետ• գ• 9 :

Ամէն ատաշխարհս Թեան խոհուրդը հասատաց Յիսուս Քրիստոս, և ատաշխարհականները ան֊ պանքին ատձակութեան լինատու Թիւնը շնորհեց ամեն առաքեալց հասատարտակ • լինչպէս կը գրէ ատբա֊ զան ատւետարանիչը Յովհաննէս • “Քէնց ’ի նոսա „և ասէ • առէ՛ք հոգի սուրբ • եթէ ումի՛ք Թող֊ „ցուք զմեղս՝ Թողեալ լինի նոցա • եթէ զոմանց „ումեքի՝ կալեալ լինի“ • Յով• ի• 22• Մաա• ԺԸ• 18•

Եւ ատաքեալներուն օրհնատար յանձնարա֊ րեաց ամեն ազգաց հասատալ Յիսուսի Քրիստոսի • լուսաւորուելու համար • լինչպէս կ՚ըսէ ատբա֊ զան ատւետարիչը Յովհաննէս • “Ես եմ լոյս աշխարհի • ով զիս հե֊ „տևի ասէ • առնէ հոգի սուրբ • եթէ ումեք Թող֊ „ցուք զմեղս՝ Թողեալ լինի նոցա • եթէ զոմանց „ումեքի՝ կալեալ լինի“ • Յով• ի• 22• Մաա• ԺԸ• 18•

Եւ ատաքեալներուն օրհնատար յանձնարա֊ րեաց ամեն ազգաց հասատալ Յիսուսի Քրիստոսի • լուսաւորուելու համար • լինչպէս կ՚ըսէ ատբա֊ զան ատւետարիչը Յովհաննէս • “Ես եմ լոյս աշխարհի • ով զիս հե֊ „տևի ասէ • առնէ հոգի սուրբ • եթէ ումեք Թող֊ „ցուք զմեղս՝ Թողեալ լինի նոցա • եթէ զոմանց „ումեքի՝ կալեալ լինի“ • Յով• ի• 22• Մաա• ԺԸ• 18•

»առաջեալն հինն» . գործ. ժդ. 22 ։ Եւ Պօղոս
սրբազան առաքեալը կը գրէ առ Տիմոթէոս աշա-
կերտն իւր . «Ի մանկտի առնէր ջընտրհացդ՝ ու
»'ի քեզ եւն , որ առաջ քեզ մարգարէութեամբ
»'ի ձեռնադրութենէն եպիսկոպոսութեան» Ա· Տիմ. դ· 14։

Ասոնք ուղղակի մտօք կը հաւատայէք առ-
ջոյ հաստատուն , որ օրինաւոր առաքելական յաջոր-
նեկն ձեռնադրուած քահանայներէ իսկապէս ասա-
ւաւոր և պաշտօնեայ Աստուծոյ դառնալ անկէղջ և
անապաշխար մեղաւորներէ իրենց մեղաց թողու-
ութ պատիժները կատարել՝ և Աստուծոյ շնորհք-
նեւսն հաղորդութենէն մերժելու կարողութիւնք
են , ինչպէս որ Յիսուս Քրիստոս այս առակաւս
յայտնի ըրաւ կարգադրութեան պաշտօնը ։ «Յայն-
»ժամ ասէ Թագաւորն ցոսպատառսն , կապեցէ՛ք
»զոտս զոսս և զձեռս, և հանէ՛ք զդա 'ի խաւարն
»արտաքին ։ անդ եղիցի լաւ և կրճել առամանց »։
Մտթ· ԻԲ· 13 ։

Կատարեալ էր ի Պօղոս առաքելին յանդիմա-
նութիւնը , որ ըրաւ Եղիմաս մոգին , որ հակառակ
էր շատ սրբազան առաքելականն քարոզութեանը ։
Վասն որոյ անոր չարութենանը պատիժովը կուգայ
երանելին Պօղոս ըսելով ։ «Ո՛վ լի ամենայն նենգու-
»Թեամբ և խարդախութեամբ՝ որդի սատանայի
»Թշնամի ամենայն արդարութեան ։ ոչ լռես 'ի

„Թ խոսեցայ զՀանուտարսէս առաւօն զուարկեալ ։ և արդ՝
„ահա Հանուտարսէս առաւօն՝ խմեալ գի, և ոչինչ կայ՝ զոր
„առնել զարթուա մինչև՝ ի ժամուն որ ։» Գործ ԻԳ· 10։

Այնպէս զկնի զկնալ և ապաշխարել մեղաւորը իշխանութեան ունին քահանայք. քահանայ ապաշխարութեան մեղաց պատճառին, և Աստուծոյ ներոցել Թեանը և առաքելական իշխանութեան խոստովոց շնորհացը հաղորդ ընել բուռ համանուն առաւն ինչ այս Յիսուս Քրիստոս։ „Ներ որոց
„ասիք Թողութիւնք կենաց՝ Թողեալ լինի ։ Յով· Ի· 23։
Եւ Թէ՝ „Ոչ արձակեսջիք յերկրի՝ եղեալ արձա-
„կեալ յերկինս ։ Ա՝՝· ԺԸ· 13։

Ոչ միայն իշխէին քահանայք խոստովանողաց գործս արձակմանն խոտքերը, որ քահանայն ձեռք դնելով՝ ի վերայ մեղաւորին կ՚ասէին, և Աստուծոյ ներոցել կ՚աղաչէին, այլ և ինչ պիտի կատարէր խոստովանողն՝ որ ներոցեալ էր իրեն, զայն ալ քահանայն կ՚որոշէր։ Ինչպէս Յիսուս Քրիստոս ասաց առաքելոցն՝ „Որոց ներէք զմեղս՝ ներեալ են նոցա ։ և
„Որոց պահեցէք՝ պահեալ են ։ Յով· Ի· 23։ Ուրեմն ներոցեալ մեղաց ներոցումն ունի քահանայն, և ներոցեալ մեղաց պահելն ալ ունի։ Ինչպէս ներոցումն ունի՝ որ ներոցեալ մեղաց ներոցումն ունի, նոյնպէս պահելն ալ ունի՝ որ ներոցեալ մեղաց պահելն ունի։ Ներոցումն ունի՝ որ ներոցեալ մեղաց ներոցումն ունի, որ ներոցեալ մեղաց ներոցումն ունի՝ որ ներոցեալ մեղաց ներոցումն ունի։ Ներոցումն ունի՝ որ ներոցեալ մեղաց ներոցումն ունի, որ ներոցեալ մեղաց ներոցումն ունի՝ որ ներոցեալ մեղաց ներոցումն ունի։

„կարգաւոր քահանայական իշխանութեան, և հրա-
„ժանեն Աստուածային՝ եթէ զոր արձակիցէք յերկ-
„րի՝ եղիցի արձակեալ յերկինս ։ Նոյնն ընդհան-
„արձակեմ զքեզ յամենայն մեղաց մինչ ցայսօր
„զաց քոց, ՚ի խոստովան, ՚ի քահանից և ՚ի գործոց.
„յանուն Հօր և Որդւոյ և Հոգւոյն սրբոյ ։ Եւ
„զարձեալ առ զքեզ ՚ի խորհուրդս սուրբ Եկե-
„ղեցւոյ, զի զոր ինչ գործիցես քառին, եղիցի քեզ
„՚ի բարեգործութիւն և ՚ի փառս հանդերձեալ
„կենացն, ամէն „ ։ Յամառօտիւն Տէր ։

Այս հոգեւոր իշխանութիւն ես հաստատ քարոզեց ու Վե-
րինը Աստուածային ես հանուր քարոզիչ ու Վերա-
„կացուցիչ Եկեղեցւոյ Քրիստոսի, զոր ստացաւ
„ի մահու Որդւոյ Աստուծոյ ։ Ոչ զոր Աստուած կատե-
„ցաւ ՚ի սուրբ առաքելոցն իւրոց Քրիստոս
„սուրբ քարոզել և ասել, որ զձեզ ընդունի՝ զիս ըն-
„դունի, և որ զձեզ անարգէ, զիս անարգէ։ Ար-
Ժ. 40. Ղ. Ժ. 16 ։ „Ոչ զարձեալ ասէ, զոր կա-
„ցիցէք յերկրի, եղիցի կապեալ յերկինս, և զոր
„արձակիցէք յերկրի՝ եղիցի արձակեալ յերկինս։
Ար. ԺԸ. 18 ։ „Ոչ իշխանութիւն՝ որ Աստուծոյ
„է զօրութիւն ունի միայն Թագաւորել, և ախ-
„տաժէտ առնել, և դիւոց հալածանն
„մարդկան ։ Ոչ զոր Աստուած կարէ, զայն Աս-
„տուծոյ գործէ շնորհքն Քրիստոսի ։ Յհ. Ի.
էջ. 254 ։ Ես առաքեմ Յօհան ասելով ցան նշանակէ
զքահան ։ „Ասէ Յերկին սուս քահանան (քահանայ.ք)

» և ՚ի տալն բազաբանելոյն, ի վկայութեան տարա-
» տարս Թխեն կատուցան, և ելիատոս ՚ի նէն ելեն տալ
» ընկերոյն, զոր և ոչ հրաշառակոյն և հրաշառակա-
» պետսն և Գաբրաէլ։ Վասնզի նոցա ոչ տուաւ,
» զոր վասնզաւ կռապիտք մեղուին եղելոյ կռապետ
» մեղուին ։ և զոր սրձակիցք մեղուին, եղելոյ ար-
» ձան մեղուի անուամբ ։ Ուտելն և ոչ մեղ մեղուի
» են, ոչնչի և նոքա իշխատուԹեան կռապետ, այլ
» զմարդիկս վասն։ Իսկ այս կռապետք վարձին ՚ի նոյն
» ինքն ՚ի Տուչն, և մեղուիսքն ՚ի վեր անցանեն, և
» զոր վասնզաւ սուտ ՚ի խոտոյ դուժն բռնութեամբ,
» նոցին ՚ի բարձուն վճիռ Տաւանդ Ուտաւած, և
» մեղուին ։ և զոր սրձակիցք մեղուին

„առեալ ոչ ունի զայս ի բերանոյ մեռելոցդ“ : Եւ
հիմա ել ոչ ոք առաջնորդելով նոյն խոստովանե-
ցուցել ինձ՝ սակայն ես ինքս ինձ նոյն ծանր մեղ-
քերուն համար դատապարտեցի , ու ինքզինքս
ատելի ըրի : Իսկ մեր այժմ ապրողները ու չգի-
տեն զայս , եւ հիանալով ի „ամենակալն աստուծոյ“ հակառակ
ելլալու համար՝ սակայն ոչ ոք ինքզինքը դատապարտելով
ինձպէս ի մեղս

Ցնծա՛ ե. 7. Հեսու. ե. 19. Ա. Թագ. ժԲ. 1. 13.
Ընտր հատոր կը թարգմ. մեզ առաջ Դրիգոլ եպ-
սուսկին ասելով. «Ե՛ս ձեզմէ ձեզի խօսք ըսե-
»լու թե՝ պատերազմին գլուխն յառաջխաղաց լուն մեզ
»պաց խոստանալու գոյութեան և գիշխանել
»պոց դուշեցին, և պատուլ սրժանի ապաշխա-
»Թեան առնել»։ Հ-ձոխ. ճառ. Զ. էջ. 65։

Սա ինչ ասելն Դրիգորիս այս խոստովանու-
խոսմանս Թեանը ասհմանից Հայաստանեայց Ե-
կեղեցւոյ մէջ հաստատուած ասելն դոյց. և կամեցա-
կան ասհմանադրութեամբ ալ ամրացաց, որ չըլ-
լայ Թէ ապհամարհութեան մը բերուի այս խոստո-
վին։ «Եթէ ոք ՚ի քահանայից գձաժուկ խոստո-
»վանեսցի, անկցի ՚ի քահանայութենէ, և ոչ
»կարասցէ ՚ի կատարել պաշտօնէից. և ոչ ՚ի
»Հաղորդել ընդ ժողովրդեանն։ և ոչ ՚ի մկրտել
»զմանկունս։ և ոչ ՚ի տալ զհացն կենդանի։ և
»Հաղորդել զարիւնն փրկչական։ և ոչ ՚ի տալ
»զիւղն օրհնութեան։ և ոչ ՚ի ձեռնադրել զեպիս-
»կոպոսս։ և ոչ ՚ի կատարել զամենայն գործս
»սրբութեան»։ Կանոն. ԺԴ. 14. Զ. 20։ Հետևեալը եղաւ
այս ասելի խոստովանութեան և պատճառաւ հաստատ-
ման այն ինչ Կամսարականի և հարազատ ձեռքը
ասելով՝ ի վերոյ ասելոյն. ապահով գտնելը

հայեաւ պաշտօնեայ իւրեն առաքելոյն, ինչ-
պէս կը վկայէ սրբազան աւետարանիչն : "Եհան
"զնաս մինչեւ ի Բեթանիա , և ամբարձեալ զձե-
"ռս իւր՝ օրհնեաց զնոսա, և եղեւ յօրհնելն նո-
"ցա զնոսա, մեկնեցաւ ի նոցանէ , և վերանայր
"յերկինս" • Գ՚• ԻԴ• 50 :

Եւ այս ձեռնադրութեան ընտրեալը հարկաւ
բուռ առաքեալներէն իւր մշանջենաւոր քահանայա-
պետութեան բարձր իշխանութիւնը , որպէս զի
հաստատելիները պարտաւորին ընդունել և պա-
տուել սրբազան առաքեալները , և անոնց օրհնա-
ւոր յաջորդները • և անոնց ձեռօքը մատակարար-
ուած շնորհքները Յիսուս Քրիստոսէն առած հաս-
կնան վասն զի բան • "Ով ընդունի զձեզ՝ զիս ընդունի
"և որ զիս ընդունի ընդունի զառաքիչն իմ" : Մա՚,
"ժ• 40 : Ումն ամէն ասեմ ձեզ , որ ընդունի զոր
"ոք ևս առաքեցից, զիս ընդունի• և որ զիս ընդունի,
"ընդունի զայն՝ որ առաքեցին զիս" Յով• ԺԳ• 20 :

Ասոր համար Պօղոս առաքեալ կը գոլէ Գաղա-
տացիները , որ զինքը ընդունած են Յիսուս Քրիս-
տոսը ընդունածի պէս • կը գոլէ և Թեսաղոնիկե-
ցիները , որ նոյն քրիստոնէական իրաւունքը ընդունած են նո-
րա պատճառ և նոյն Աստուծոյ• ինչպէս կը գրէ•
"Ո՛չ մեռանիցիք՝ և ոչ մեռանիցիք, այլ երթա-
"կեցուսակ Աստուծոյ ընկալայք զի՝ երթա զԻՐ-

„վերասո Յիսուս“ ։ Գոռ Գ։ 14 ։ „Ամեն այսպիսի
„և մեր գոհանալիք զաւուրդ անպակաս՝ մի ա-
„եաղ զմեզ ընդդէմ Աւուրդ ա՛ր մինչ՝ ընկերա-
„սիրէ, ոչ երբեք զմեզ մոռանայ, այլ պահէ զմեզ
„միշտ զաւուրն Աւուրդ, որ և յաջողակ երկ
„ի՛ ձեզ հաստատելոյ“ ։ Ա։ Թես։ Բ։ 13։

Ասի այս օրինակաւ առաքելական յաջորդու-
թիւնը և մեր ուղղափառ առ ըս Ներսէսեան ս. ուն-
ևաւն պոյ կը հոչակէ առաքելական առ ըս Ներսէսի,
և Ներսոպատու Թիւնը հաստատուն Ներսէսեան Հան-
գերձեալը կը հաստատի ի մեծոյ արժանաւորոյ, քան
առհասարակ ուրոյն Թեան արուեան առաքելոց, ինչպէս
կը պատ Ա։ հատուածիկը, „Օրհնա հայցուցին առա-
„առաքելոցն, և ապօթս արարեալ եդին ի վերայ
„նոցա զձեռս“ ։ Գոռ։ Ը։ 5 ։ „Ձեռնադրեցեալն Ներ-
„ցա ընտրեալ եղեալ, ապօթս արարեալ
„հանդերձ պահօք՝ յանձն արարին զնոսա առաքն
„յոր հաստատեալն էին“ ։ Գոռ։ ԺԳ։ 22 ։

Ա՛յդ ինքնութիւնը հաստատուն առ ըս Ներսէսեան ն Գա-
ռին առ ըս ապահովութեան առն և հնոյ, որ նա-
խապէս առհասարակ ի վերոյ առաջնասահմանեալ ծո-
ռոյդն վերոյ Ադամայ և Նոյի, որք Գառնաձա-
յին զոհոյ և ապրանաց և ընծայից վերայ
ընդ Հրամանաւ աստուածայնոյ հայցին և ընդունելի
էր ցնոսա։ և առանձին ակնյայտ ազգ մարդկան օրհ-
նեալ Ներսէսեան Ադամայ. ինչպէս գրած է „Նո օրհ-

„Նրանց վրայ Աստուած՝ և ասէ. աճեցէք և բազմացարո՛ւք և լցէք զերկիր“. Ծննդ. Ա. 28։

Աստուած տուեր խոստուեցաւ Յիսուս Քրիստոս ալ հաւատացեալ աշակերտներէն ամէնուն ալ ու եւս աւելի ընելիք գործ մը. „Ամէն որ ինծի կը հաւատայ, այն ալ զոր ես կ՚ընեմ՝ ինքն ալ պիտի ընէ, ու անկէ աւելի մեծ պիտի ընէ, որովհետև ես առ Հայրս կ՚երթամ“. Յովհ. ԺԴ. 12։ Եւ առաջի հրամանով կ՚ըսէ. „Եթէ այր մը սրձակիցի իմ հետ ընդդէմ ելլէ՝ ես և սրտակից այր՝ ընդդէմ ելլեմ և զինք կը յաղթեմ“. Մատթ. Ժ. 11։

Եւ պիտի աւելցնէ նաև պատուիրեցով. „Բանդէ ինծի աշակերտներ՝ և ինծմով ամէն ազգեր“. Մատթ. Ի. 19։ Եւ ինչպէս ինքն ալ ինծմով հաւատացողաց, որ իրեն հաւատացողաց վրայ ձեռք դնելով և աղօթելով, Հոգի Սուրբ կ՚ընդունէին, նոյնպէս ինքն ալ իր հաւատացեալներուն ձեռք դնելով և աղօթելով, Հոգի Սուրբ կ՚ընդունէին։ Գործ. Ը. 17։ Եւ ինչպէս ինքն ալ ինծմով հաւատացողաց, որ իրեն հաւատացողաց վրայ

պատճառաւ նայելով նմա, հիմանալով՝ որ Յիսուս Քրիստոս ինքնին աստուածութեան այս խոստովանութիւնը հիւանդից բժշկութեան համար, և սատանայ նեղած ցոյց տալ էր ձեռք դնելը. քանզի յատուկապէս հրամայեց աստուածաբնեալ բանիւ, "Ո՛չ հիւանդս բժշկեցէք" Ա՛ռ. ժ. 8։ Նա զինի սուրբ Յարութեանն այս խոստովանութիւնը և նրա Թ բան յայտնի լինիլ հրամայեալ, որ հիւանդից վրայ ձեռք դնելով խոստանին։ "Ի վերայ հիւանդաց ձեռս դնիցեն՝ և բժշկեսցին" Մա՛ր. ժԶ. 18։

Աստուածեան Յիսուս լինէր որ էր սուրբ Հոգին և հաւատքն աստուածութեան՝ լինէր ոչ էր դրծեր իրեր հեղինակ խոստովանութեան։ Գործ. Ա. 1։ Հաստատեալ էր բժշկել հիւանդներըն Յիսուս ձեռք դնելով, ինչպէս գրուած է։ "Ամենեքեան որոյ կին "հիւանդք՝ ի պէսպէս ցաւս՝ բերէին զնոսա առ նա, "և նա իւրաքանչիւր ոմանք՝ ի նոցանէ դնէր ձեռս՝ "և բժշկէր զնոսա"։ Ղ՚ու. Դ. 41։ Ուրեմն հեղինակն Յիսուսի Քրիստոսի աստուածած այս հիւանդից բժշկութեան խոստովանութիւնն և հրամայելը ձեռք դնելով՝ և ապացուցանէ, զոր հաստատ սրբազան Առաքեալներն ոչ այս խոստովանելը ձեռք դնելով կարացին Յիսուսի Քրիստոսի անուանը կատարեալ այն հիւանդներուն վրայ։ ինչպէս Պետրոս առաքեալ Լինեա անուն ութ տարուան անդամալոյծին վրայ՝

Յետոյ Բրխտոսի անունը կարդալով՝ ժշկից ։ Եւ սրբոյն Պօղոս առաքեալը ձեռք դնելով և կար-
գալով Յետոյ Բրխտոսի անունը՝ ի վերայ հօրն
Պապղեայ, ժշկից ։ Լուսաբեր դասուած ։ "Եւ եղեւ
"հօրն Պապղեայ՝ ի ջերմի և յարիւնածին հիւան-
դանալ պղծել, առաքեալ Պօղոս՝ և հայեալ յա-
"ղօթս՝ եդ ձեռն և ժշկեաց զնա" ։ Գործ. ԻԸ. 8.

Ընդէր՝ և կամ օձմանը օրհնեալ եղեալ ։ այս օ-
ձաձին եղոյց և հնոտատ նեխ խոյտելոյն ։ Լուսաբեր
դասուած և Պիղատոսի Ասատածարանութեան մէջ ։
"Հնոտատ նեխ վիրջին օձման և հարկատու հար-
"կատուութեանը խոյտելոյ եղեն ձիմ Եհեսոյ՝ օրհ-
"նեալ յեսուխոտոսն զեխ միջնորդութեանը" ։
Պիէ. էբե» 393։

Որպէս մերձաւոր նեխն և քահանային ձեռք
դնելը, կարգալով ամենակարող անունը առաքե-
լոյ Յետոյ Բրխտոսի, և հնոտատ նեխը և
օրհնուած եղեն ձիմ Եհեսոյ ։ Որովհետեւ հրեից մէջ
մարգարէներուն ժամանակին անկէն այս առա-
քելութիւնը, որ կոչանկէն եղալ ձիմ Եհեսոյ՝ Ա-
ռաջոյ պատարագին սեղաններուն, քահանաներուն, և
մաղաւորներուն ։ և այս օձաձին եղալ՝ ի'կոչէն
"օձաձին մարքոմեան և արքոմեան" ։ Եբէկ. Լ.
24-25-30։ Ա. Ծամ. ժ.Ջ. 13։ Սաղ. ՀԸ. 21։

Ա՛ պահէն ծանրագին ապիւս եղ, և առալ

ներեալ հօգտանէին , և մեռանելոցն մարմինը առանց
խառն հօգտանէին պատուական Համարուց ։ Մատ. Ի.Զ. 7.
Մարկ. ԺԴ. 3. Ժ.Զ. 1. Ղ.ուկ. Ի. 37. Ա.յս խոկմունս հնդկաց
ազգին մէջ յատուկ ըլլալը առանձնապէս պիտանին Ա.ստո-
ծոյ քաջութիւնը , ուրկից զօրանալ հաւատքնին եւ ժամ-
ձանկնին ։ Ինչպէս կըսէ Պօղոս առաքեալն , որ առաջին ե-
կեղեցին Յ.ովհաննէս առաքեալն առաքեալը , որ առաջին ե-
կեղեցին Յ.ովհաննէս առաքեալն առաքեալը , որ առաջին ե-
կեղեցին Յ.ովհաննէս առաքեալն առաքեալը , որ առաջին ե-

հար առ ոչինչ համարիլը • «Եթէ հիւանդանայցէ ոք ի
«Հինգ՝ խօսացեր զի ընկալանես եկեղեցւոյ , և արտա-
«ցին ի վերայ նորա աղօթս , և օծցեն նաւթով յա-
«նուն տեառն: Եւ աղօթքն հաւատոյ՝ ապրեցուցանէ
«հիւանդն տեառն • Եւ աղօթքն հաւատոյ՝ ապրեցուցանէ
զհիւանդն , և յարուցանէ զնա տէրն • Յակ. Ե. 14.

Տեսար ով հիւանդին քաշկռտելուդ համար աղաչան առաքելոց եկեղեցւոյ այս մեր լուռ խոստովանութիւնը և քաշկռտելուն նեղութիւն ի՛զինէ • մինչ հաւատոյ աղօթք բժշկութեան , առ հասար հանգստեան ի՛ վերայ նորա աղօթից եկեղեցւոյն , և առ-
«ապրեցուցանէ զհիւանդն , և յարուցանէ զնա տէրն • և աղօթքն
«հաւատոյ՝ ապրեցուցանէ զհիւանդն» • և մեռ-
«ցին ի վերայ նորա աղօթս • • • և աղօթքն հաւատոյ՝ ապրեցուցանէ զհիւանդն , և յարուցանէ զնա տէրն • Յակ. Ե. 14.

“Յանուն տեառն”

Ո՛չ հանդիսաւոր առանգամբ Քրիստոսի արքայական առաքելոյն Յակովբոս այս մեր լուռ խոստովանութիւնը կանխաւ լուռ եւ գաղտնի վարդապետութեան մեր Աստուածային Տիրոջ հնչեալ լինէր ոչ ի՛զուր օրինակ՝ առաքելոյն զբժշկութիւնն՝ զոր կատարէին, առանց տեառն առաւել ոչինչ կարէին, յանուն Յիսուսի Քրիստոսի առաքեալ զնացէք ասելով՝ ոչ ինչ ունիմ , յանուն Յիսուսի Քրիստոսի Նազովրեցւոյ ասացեալ ոտն կաց և գնա՛ լուծանի կապն ոտից քո Գոր. Գ. 6.
«Եւ զարձեալ՝ (Պետրոս) Տաբիթա արի՛ հոգ յա-
«նուն տեառնմերոյ Յիսուսի Քրիստոսի Գոր. Թ. 40.
«Ասացեալ յամենայն ուրեք զինքն անուն՝ և հիւ-

„Հասարակ բժիշկ“ ։ Տե՛ս նաև. հմմ. երես 166։ Ուրեմն Հայոց Նիկողայոն իրավ օձուժը հիւանդաց վերայ դարձ ընծայելը ուղղախառնութենէն լինիած չէ բնա- հատ, և սխալմամբ ալ չէ, որովհետև այս խոսիսքը Հին Յունաց Գիտնականաց հեղինակութենով ի'նա- ստած բռնաւորէն Հերովդէսի վերայ հիւան- դաց • լսած պիտի • „Ի վերայ հիւանդաց Հերա պիտի դնեն :և բժշկեսցին“ • Մտ• ժ.Ջ. 18։

Եւս և Հայոց Նիկողայն ի'ընդունի խոտա- պետութեան ազօթքը, որ հաստատ ի' կարգած Հին ատն Կրնայ Ուրիշներէն ալ ատանիլ զօրութիւն դէ հիւանդներուն վերայ, միայն որ հաւատքը և այս ազօթքը հիւանդներուն հանար • „Քահանան ըլլաս- „և բժշկեսցին“ • Յակ• ե.Ժդ. 14։

Le même oraison à Grand Rabbin Grégoire

արբուզան առաքեցին. «Եւ ազօթքն հաւատով՝ »ելիեզերն զաշխատութիւն. և յարուցէ զնա տէր» Ցհ. իմաս. ճառս. ԺԱ. էջ. 165։

Աւրեմն Հայոց Եկեղեցին զանցատուիթիւն և խորհրդոյն խաչանութիւն չէ լրած. վերջապէս նոքա՝ որոնք ձեռք դնելովը ընդունէ՛ն Հոգին սեռաւն վրայ Քրիստոսի, այլ միայն հետևողք նոցա՝ որ՝ կ՚ուզէ օծումն՝ զանցատուիթիւն լրած կ՚ըլլայ, և կարեմ ասել թէ բազմատեսակ պատճառներով. զանգի չեղաւ հաստատուն տալորութիւն այս ժամին Հայոց Եկեղեցւոյն մէջ։ Եւ ահա Հայոց Եկեղեցւոյ կարգադրութիւնը Քրիստոսի այս տեսլեանը լրացուցած, ամեն ժամանակ հետևողներ ունի վրայ այս խորհուրդը կը կատարեն՝ այս ազօթքը ընելով. «Փարատեա զդուռս և բժշկեա» ետալին։ Եւ առաջին դարուն մէջ Եկեղեցին ալ այս խորհուրդը միայն երեցներուն ձեռք դնելովը կը կատարեր՝ ի վերոյ հետանոցաց, և ազօթքը և տեսանողութեամբ խոսքն. որ համար Ս. Վարսիկեը առաքեալն և հին Եկեղեցւոյն պատմութիւնն առնելով կը գրէ. «Այլ երբեմն դնելով ձեռն »՚ի վերոյ սխատցելոց տալէս Տէրն խոստացաւ»։ Մար. ժ.Զ. 18։ «Եւ բոլորովի անդամ ազօթք և »տեսանողութեամբ խոսքն որ ի արարողութիւն »՚ի հին սովորեալ յառաջին դարուց Եկեղեցւոյ»։ Ցէ. Պօշ. հաւ. Ա. էջ. 910։

ել թե խոնել և անխորհուրդ խոնել ծաղկցաւ ։

Ընդ այս եկեղեցական ծխի և առաքելական կառոյց թագաւորութեան՝ և խաղաղութեան հաստատութեան հաճոյ՝ և մեծատուր այն ժամուն էր Յոհաննէս կաթողիկոսն Պարկևաց ազգին Աղուանից՝ որ մահ ու խրատ էարտգին առանդաւորն էր ։ անդրդուել մնալով ուխտին Քրիստոսի մեր Յոհան իմաստասէր ուրբ յաւուրս ժողով ընտ Վաղարշապատ ի մայրաքաղաքին մեր Ընթերակատարութեամբ ։ և անդոյ մէջ եկեալ արարչագործ և վեմ առնողութեան մը ընելին վերջը, երեսուն և եօթ հոգոյ հասնելով սահմանից, որոց մէկն ալ այս հիւանդաց օծման խորհուրդն էր ։ որպէս գրեալ կ՝ ոչ ոք տալ ձեռնադրութեան հիւանդաց ,, զաց քահանայն օրհնեսցէ ըստ իւրում աղօթից ,, և ըստ ժամուն պիտոյից ։ ՚ի հոսանէ ՃՆ ։ Ընդ այն առեալ վճիռ զերծանելոյ ։ բայց էի հրատարակեցաւ և էի հաստատեցաւ Հայոց Նիւելեցւոյ մէջ խորհրդոյ զոյծատարութիւնը երբեք հարկաւոր և մեզնից ուր նիւթ խոհրդոյն հիւանդաց ժշկութեան ։ Ընդանիկ ի նե տուրք Հայրապետին այս ժողովը վերջ էին օծման համար յաւուրն ընտրելոյ։ և ոչ թէ խորհրդութիւնը հաստատելոյ համար, այլ խոհրդութիւնն ընդ վերջացելոյ, և Պօղիկեանց էա-

ցաչար մնալութիւնը Հայաստանին ամբժելու հա-
մար. ան՛ս Հայոց պատ. հտր. Բ. եր. 387. 394. 395։

Ուրիշ պատճառ՝ ան՛լ ունի ան՛ս Նիեղիեցին ևս-
պիսկ օգտակ խոսիանեցին համար. այն ժամանակ-
նեալ Յովնաց մէջ այնչափ անզգուշութիւնով և
անհոգութիւնով եղած իշխանը զորձածութիւնը,
որ ինչքան ուրան վնասակար ապրշտպութեան մէջ ա-
ռաջնորդուն և մէկ հիւանդնեղուն յոգնակ և այ-
խոսիան օգտակ տալ. որպէս ուրան խոսիանել ա-
պրշտպութեան հարկաւոր խոհեմութիւնը. Թագուհի
ատոր վկայութիւնները, և բաւական կը համարինք
ուղղակատ վկայութիւնը բաւական։ Մնքայեցին ոչ՛ և
Ա՛սիան հաստատ ուղղափառներուն Հայոց կը դնէ. «Խոկ մէկ
»ընդհ և միաբնակ եղեալ և Հայոց հաստատուն ա-
. »ուրեք Թիեն կիրառութեան ասին, և ոչ խոկ մասն
»եղեալ հաստատել. բանիւք ասել հաստատեալ ըզ-
»պատճառն. բայց միայն ընդհանրապես զայս գի-
»տելիք. գի երբ միանգամ չեմուռ հաստատութեամբ
»և միջ ասին, ոչ պարտաւորեալ երեքք։ Ա.ՀԼ և
»միայ այսու անձնային հայեցմամբ Յոհաց՝ ոչ ասին
»և միջ այլոց ասելոց, նկատմամբ այսը բանի զայ-
»տան գիտուն պատճառք։ Իբր գի ան-
»հարկաւոր Թիեն կիրառութիւնք՝ ասել Հայոց Յոհաննէս ա-
»Չեն օգտակ՝ խոսիցեալին գՅոհա և Նեսին ասելոյ
»Թէնդ. բանել և Յոհա եղեալ Յոհաննէս կիրառութեան

„տայր օծման, եթէ առ Հրեայսն՝ և եթէ առ
„առաքեալ իւրեանց ապաշխարութեան։ ապէ՛ հե-
„տաց՝ ի սմանէ ոչ գնդէին առաքեալքն՝ ի վերայ
„հաստատութեանց, այլ միայն խոտոր օծանէին։
• • • Եւ սրտմտեաւ սիրն ընդդէմ իւրեանց ընծե-
„ծան միտս, եւ ոչ ունէին ինչ ասել ի պատաս-
„խան ամենայնի որ ասէր։ Այլ ոչ ըստ սովո-
„րութեան ամենայնի՝ ի գլուխ ընծայէին եղիւղ
„սրբութեան հրամանաւ Հոգւոյն սրբոյ, զոր
„ոչ ոք կարէ ուրանալ։ Այլ ոչ ըստ ամենայնի
„ձեռնադրութեան

„առաջ մոլի տալու ոչ ոքի հարկաւորութիւն. քանզի
„օգտակարին, առ՚ի խոտոր լինելոյդ մեծ՚ի մեծ-
„արհամարհութիւն եղեալ լիցի: Ի՞նչ ասեմ եւ ես ոչ գիտեմ.
համառ այս հիւանդութեան բժշկութեան խոտորումը
մեր ծանր ախտ տալը Աւետեաց ճշմարիտ խոստումնե-
րէն զմեզ դատելով՝ մեզ մեր ինքեանց հիւանդութեան
եւ առանց բժշկի թողու: Ուստի ասացեալ է Տեառն
մեր Յիսուսի առ Աստուած Հայրն ի վերայ հիւանդաց.
մեռ. Պէտ. հատ. Դ. էջե. 400. Բայց՚ի վերոյ այսր ա-
նուանեալ, զեռք դառն այս վէրքին բուժել տալը դոյց
մեզ այս խոստման վերայ ընկած. վասն զի հերքնութե
խոստման Յիսուս Քրիստոս մեզի հրամայեց.
„Ջհիւանդս բժշկեցէք„. Մտթ. ժ. 8. Եւ ինչ,
„ի վերոյ հիւանդաց ձեռս դնեցին՝ և բժշկեսցին„.
Մտթ. ժԶ. 18. Եւ արդարեն առաքեալն Յակոբոս
ալ չի դադրեցաւ այս վէրքին բուժը՝ հիւանդացօ-
ցանն վերայ, այլ միայն ևս. „Հիւանդանայցէ
„ոք՚ի ձէնջ՝ կոչեսցէ զերիցունս Եկեղեցւոյն՝ և
„յանեսցեն առ ինքն„. ե. 14.

Ուրեմն Հոյոյ Եկեղեցին այս վէրքին բուժը և
խոտոր օծումը զմեզ առնելով, և միայն քահա-

Նոյնից Հետէ գնեցաւ՝ և սուրբ խոչիս՝ սուրբ աս-
տուածոյ և սրբոց-նր՝ հետզհետէ ժշխուելուն հա-
մար այս խոստովանութեամբ՝ Բնիատոյ հրա-
մանը և սովորութիւնը հաստատելով՝ Տաճկաստան
եղած ատենները։

Ըստ նիկեփորոսի Հայոց այս նօթն խոստով-
նեալն մէջ ալ՝ ըսելն հետամտութեան համ հե-
ռատեսութեան մը։ այլ Հշմարիտ ուղղափառու-
թեամբ և բարեպաշտութեամբ Հաճեցաւ սուրբ
գրոց՝ հաձելի և ընտանելի ի առաջի Յիսուսի Ք-
նիատոյ, քան բարեմարքութեան մեծ Հայրապե-
տին մերոյ սրբոյն Պետրոսի Գետադարձին։ «Օ՛ն որ-
»պէս բարբառ՝ որ անուշահոտ լինիցէ ասեղն առն
»զերդմամբ, այսպէս և դուանութեան մերոյ և
»հանապազ»։ (Յովհ. ճառ Ի. եր. 85։

ԳԼՈՒԽ ԺԱ.

Ի առաւածոյին Հշմարտութեան լոյսը ունեցող
մարդկը բառական կարողութեան ունին Հանճարը
և սրտին անկաս զատորոշութիւնները և սխալ
վճիռները, որոց միևն ալ այս է, եթէ՝ «Հայ-
»սը Ի առաւածը խաչելեալին Հրանն, վասն որոյ են
»հերձուածիկաս»։

Ա՛ր Տեսչեար զտտրտուԹիւն • ատր Նիկո-
ցիւս Տայոց կաթող Ե Համարձակ ասանկ խոսելն-
ուն իւր

„Ահա Աստուածն մեր՝ որում մեք հուսացաք նմա, և նա
„փրկեսցէ զմեզ. Այս է Տէր, որում հուսացաք նմա, ու-
„րախ լիասցուք և ցնծասցուք ի փրկութեան նորա։“

Որպէս այս բոլոր Սուրբ Գրոց ընթերցողն երբէք ու-
ղիղ միտք եղած չըլլար՝ պիտի զանոնք ըստ առնուա-
նդի ընդհակառակ մտաբերելու հասկնար, և ձշմարիտ
գաղափարներ Հոգւոյն Սրբոյ վերաբերութեամբ Երրոր-
դութեան Աստուծոյ, որ Հայր է, Որդի և Հոգի Սուրբ։
Երրորդութեան Աստուծոյ, որ Հայր է, Որդի և Հոգի Սուրբ։
„Հայր է Աստուած, Որդի է Աստուած, Հոգի Սուրբ է Աստուած։
„Հայր ոչ է Որդի, Որդի ոչ է Հայր, Հոգի Սուրբ ոչ է Հայր
„և ոչ Որդի։ Հայր ոչ է արարեալ, ոչ ստեղծեալ, ոչ ծնեալ։
„Որդի է ի Հօրէ միայն, ոչ արարեալ, ոչ ստեղծեալ, այլ ծնեալ։
„Հոգի Սուրբ է ի Հօրէ և ի Որդւոյ, ոչ արարեալ, ոչ ստեղծեալ,
„ոչ ծնեալ, այլ բղխեալ։ Ոչ են երեք Աստուածք, այլ մի Աստուած։
„Ոչ են երեք Տէրք, այլ մի Տէր։ Վասն զի որպէս ձշմարտու-
„թեամբ ամենայն անձն առանձինն Աստուած և Տէր խոստո-
„վանիմք, նոյնպէս ձշմարտութեամբ երեք զԱստուածս և
„երեք զՏէրունս ասել արգելեալ է կաթողիկէ Առաքելական
„Եկեղեցւոյ։“ Ասանկ կ՚ուսուցանէ Սուրբ Գրոց ընթերցո-
ղին Աստուածային Հոգին, որ Սուրբ Գրոց հեղինակն է։
Ասանկ կ՚ուսուցանէ Սուրբ Գրոց ընթերցողին Աստուա-
ծային Հոգին, որ Սուրբ Գրոց հեղինակն է։ Ասանկ կ՚ու-
սուցանէ Սուրբ Գրոց ընթերցողին Աստուածային Հոգին,
որ Սուրբ Գրոց հեղինակն է։ Ասանկ կ՚ուսուցանէ Սուրբ
Գրոց ընթերցողին Աստուածային Հոգին, որ Սուրբ Գրոց
հեղինակն է։

կայսեր Թևոնեն, որ Յիսուս Քրիստոս է Աստուած
հոգի, և սէր Աստուծոյ։ "Յոյժ է Քրիստոս քան
"զմարգարէսն, որ է՛ի վերայ ամենեցուն Աստուած օրհ-
"նեալ յաւիտեան"։ Հռո. Թ. 5։ "Օ՛ն եմ Թէ
"հանիցէ"։ Ա. Կոր. Բ. 8. փիլ. Բ. 6. Տիտ. Բ. 13.
"Ես պիտիմ՝ Թէ Աղէն Աստուծոյ եկն, և ես
"մեղ միտս, զի ճանիցեմք զՃշմարտին Աստուած, և
"կեցիք՛ ի Ճշմարտին որդւոյ նորա Յիսուսի Քրիս-
"տոսի, զի նա է Ճշմարիտ Աստուած, և կեանքն յա-
"ւիտենական"։ Ա. Յով. Ե. 20։

Ասէ՝ Թէ որ Յիսուս Քրիստոս կը հաւատայէ
կատարեալ աստուած և կատարեալ մարդ՝ պիտի
Ճշմարիտ իմիք, երբ կսեմք՝ Սուրբ Աստուածը կա-
տարեալ իմաստուն, զի ան ինչ և նոյն անձն էր մինչդեռ
աստուած և մարդ կատարեալ։ Եւ այս աստուած և
մարդ կատարեալ անձին կը վերագրուէր մարքե-
րը և անապականութիւնները, քանզի ոչ այլ ումն էր՝ որ
մարդ աստուածութեանն կը պայծառանար՝ և
մարդ էր զրկեր, և ոչ այլ ումն՝ որ չարչարանաց կա-
տարուէր և կ՛խաչուէր՝ և մեռանէր։ այլ նոյն
Աղէն աստուածն, որ և էր մարդանալոյն սուրբ
մարդ։ աստ Համար կ՛ասէ առ Գերասիոս շնոր-
"հաւոր, և սիրելի մարդ Աստուծոյ, այլ մի և նոյն

»ղոլ մեռաւ, եւ ի ղեկան կոմսաւ» . Շ. պ. «Նա »նայն ծնեաւն ի հօրէ անմարմնաբար՝ ծնաւ ի մե- »ւէ ըստ մարմնոյ. և Ոզէն առաւծոյ եղեւ որդի »մարդոյ, ուր ոմն առաւծոյ որդի, և ոմն մարդոյ, »ղէնն որդի յերկուս բաժանելով որդիս՝ ըստ հոյ- »նումեանն Աեստրի» . Լիտ. էջ 78: Եւ առ քահանայս Յունաց նահատակին ասէ. «Խոստանալով »ի մեզ յետ մեռուցեալ նանն գնա՝ ուր մարդ առն »յաղագս մարդոյն, և ուր առաւած մեռի՝ յաղա- »քս առաւածութեան, այլ Առաւած և Մարդ. »ուր ոմն մարդ՝ և ոմն առաւած ըստ Աեստրի» . էջ» 151.

Ընդ հայբարանք՝ խաչ և մահ մի և նոյն ան- ձին Յիսուսի Քրիստոսի էր և նոյն անձն էր Ա- ստուած և Մարդ խառնեալ. ուրեմն Հայոց եկե- ղեցին չի սխալած՝ և կամ չի բնաւ հերետիկոս, երբոր ասէ մի և նոյն անձին համար, «Սուրբ և »հզօր, սուրբ և անմահ, որ խաչեցար վասն մեր, »ողորմա՛ մեզ» :

Եւ ես ինձ յիմարութիւն կ՚ընեմ, և չըսեմ, որ Աեստրականութիւն կ՚, որ այս Սուրբ առա- ւածը խաչեցաւ՝ ի դէմս Ոզէոյն Առաւծոյ եր- դնեցաւ համար՝ Թշնամութեամբ և զրպարտելով հե- տեւելու Յիսուսի Քրիստոսի Յիսուսի Քրիստոսի հա-

մանեան լամ Հայոց եկեղեցին՝ Սուրբ Ղեւոնդը
խոչեցաւ եկաւ։ պահեցաւ սուրբ Գրիգոր լու-
սաւորչէն այս ուղղ և ոչխարու դառատութիւնը
սրբեաց ։ «Յանկարծ եղբա մայր մահտառիթ Ղե-
»աոնդոյ մերոյ» ։ Ասէ։ Ելա մոր շտապեալ
ոչխարուն վերայ, պատրաստեցաւ երթալ եր-
պեր ուն սուրբ Գրիգորի Հոյոց ։ «Ո՛վ սրան-
»չելի սուրբ ուսուցիչ ազգաս ։ զարմացեր երկինք և երկիր
»այսօր սուրբ՝ ի լռելին» ։ «Յանկարծ մեռանե-
»լոյ՝ պահեալ հոգի հինգ աւուրց» ։ «Լռեցեր
»հանճար հոյն ասան մեր, պահեր սպասեր, Սուրբ Ղե-
»ոնդոյ սպասեալ մեր» ։ «Սուրբ Ղեոնդ՝ ոչ
»ասան մեր պահեալ ։

Թէ ոչ ել ոչխարն Հոյոց եկեղեցին Սուրբ Ղե-
ոնդը լռեցեալ երթալ։ ապա սկսաւ են
շատ նախին սուրբ Հոյը, սրտցաւ և Գրիգոր ա-
ոաւորչաբանը՝ ոչ ել պահ ի ձեռին ոչ ի պատիւ ։ «Յա-
»ղթական են ժամանակս սրտակից ընկերք, Ղե-
»ոնդոյ լռեալ, սրբազան լռութիւնդ, և գարձ-
»եալ լռութիւն, վասն զի սիրտս և արժան էր
»ասան Հոյոց ճշմարտութիւնդ լինել և արտասուօք
Կարնեցաւոց կերպ ։ «Ղեոնդ և ոչ մեր ասան
»պահ՝ որպէս զայս յանդգնութեամբ և յանդուգն-
»ութեամբ բերեալ ի լռութիւն» և սուրբ Գրի-

ակնարկություն էր որ Աստիկա եպիսկոպոսի ու-
զակից եղած ատենը Հռոմայ մէջ ըրած էր։ «Ա-
ռաջ անոնցմէ՝ մանաւանդ մեռածներէն սկսիմ»։
պատմ. եր. 455։ Եւ ասոնք Հին Կտակարանին Տա-
րաբան եւ բացատրող էին ըսած։ «Օ՛հ զարմաց-
նալու եւ բացատրելու էր ան, որ Աստուածը
»ամէն ինչ ստեղծեց, որ ամէն ինչ ալ կենդանի
»ընէ, որ ինչ եւ ինչ մեռած էր»։
իւր. լիբ. էվ. ծդ։

Այ Հ ոչ այս Երանելի Հայրը ակնարկեց, եւ կամ
ասոնց պատճառ առնելով Հեղինէին ու պղտիկ ու-
ղիտ վարդապետութիւնն էին։ Երբ այս Երանելի Հայ-
նեղ բառն վարդապետութեան ատենը ունկնդիր եղաւ, հար-
կաւ պիտի ըսեր՝ ուղղափառութիւն է։ ապա Հ ոչ
ուշ՝ գոն Հռոմէական Տարբ Աստուածը խոչընդոտ ինչ-
»պէս, ուսոն ոչ են Հեղինէիա»։

Այ Հ ոչ ասոնց եւ ձշմարտասէր ընթերցող։ Ե-
կուր ասոնց Հարցանենք։ Հ ոչ որ Աստուած խոչընդ

եղուկ էր Յեսուի Նաւեայեցւոյ, առաւ ուրեմն Յեսու զամենայն թագաւորութիւնսն Յամորհացւոց ամենայն երկիրն ի ձեռն իւր, եւ զամենեսեան զաղգսն ի սահմանս իւրեանց ետ ժառանգել, եւ զամենեսեան զքաղաքսն առին իւր ժառանգութեամբ, ամենայն ազգ Քանանացւոց Հեւացւոյն, եւ Ամովրհացւոյն, եւ Փերեզացւոյն, եւ Քեթուրացւոյն, եւ Յեբուսացւոյն, եւ Գեղգեսացւոյն, եւ Ամովրհացւոյն, եւ Եբրայեցւոյն, զամենեսեան թագաւորսն ի միում տեղւոջ, եւ ամենայն զաւրութիւնք նոցա ընդ նոսա

„ոտ Կատաղամարտեցան ի Կատաղամարտին։
Առաք. շնոր. ՌՀ. յոո. եբ. 629։ „Ա՛չ ՚ի մերում ցուցիչն
„կատարած գործոց ասասպարիզին՝ զօրուած ըն-
„ծոմելոյն քաջութեանց։„ Նար. վե. ԺՍ։ „Ի քաղ
„աստուածային պսակատեաւք՝ (հրեշտակք) յաստուա-
„ծատուր ճաշակեցուցանեն զանմահութեան ՚ի Տեառնէ
„ծառայութեան վարձս ժամանակին։„ Նար. ՀՀ. ՃՀ։

ոոո։ վե ՅՍ։

Եւս հի կոչեմ, և զոք ալ ակամ վկայէք, որ այս հերետիկոսութեան զատարտութիւնը՝ մինչ մեր առաքելական հաւատոյն ճշմարիտ բեղմնիկն լռելով՝ շատերը խոտորած են. և մեր ուղղափառութիւնը յայտնել եկեղեցական գրքերնուս ծանօթ չեն։ Թէպէտ դիտցողներ ալ կան, բայց ՚ի հաճոյս մարդկան վախնալով՝ ոչինչ կ՚ըսեն։ „Ամէն երկար սրբասուրբ „գրութեանցն պրակ հն, զի խոշտանգ առեմք, և „Թէ մեր ազգը զատարտութիւնս վայ ՚ի գլուխ նետեսցի, „ուր մի անճնաւորս Թէ կոչեն ոգւոյ բարեբարոյիմբ վայ„

»տուին • վասն այնորիկ զմեծարգոյն եղբարսն՝ որ
»ի նմանէ առ մեզ եղեալ, գնեցիք առաջի նորա,
»եթէ առաւած և հոգի և անմահ որ մարգարէ խա-
»չելցար վասն մեր, սրտմեամ մեզ : Այս ընդ եղ նո-
»ցա • զայսոսիկ վասն մարգարէ զոր գրեցա •
»եթէ առաւած, նայն հայ և մարդ, որ խաչեցա •
»գնացէք ի հետոյ եղեալ ի մահ, իսկոյն առա-
»նիցէ զձեզ ի կենդանոյ ջրոյ աղբերէն • որ և առնու
»զմեծարգոյն եղբարսն՝ որ առաքեցան ի մեզ ի հոգ և
»ի մահ, և խոստացաւ նոցա զհամբարձեալ նոցա
»ի մէջ մարդկան մարդ
(Մխեա հայ). «Սա առաւած՝ նայն և մարդ, որ
»մեզ ցուցաք, ի հետևել ի մէջ մարդկան մարդ
»շրջեցաւ • սա ի խաչ վասն ապականի բեռնաւո-
»ցաւ • զաշակերտաց զհոգի մարդ զգեցաւ •
»եթէ առաւած, նայն հայ և մարդ, որ խաչեցաւ •
»գնացէք ի հետոյ եղեալ ի մահ, իսկոյն առա-
»նիցէ զձեզ ի կենդանոյ ջրոյ աղբերէն • որ և առնու
»զմեծարգոյն եղբարսն՝ որ առաքեցան ի մեզ ի հոգ և
»ի մահ, և խոստացաւ նոցա զհամբարձեալ նոցա
»ի մէջ մարդկան մարդ
Ընդհ. եր. 62 : Այն այս շնորհալին հետև՝ որ ի
(Մխեա հայ). «Սա առաւած՝ նայն և մարդ, որ
»մեզ ցուցաք, ի հետևել ի մէջ մարդկան մարդ
»շրջեցաւ • սա ի խաչ վասն ապականի բեռնաւո-
»ցաւ • զաշակերտաց զհոգի մարդ զգեցաւ •
»եթէ առաւած, նայն հայ և մարդ, որ խաչեցաւ •
»գնացէք ի հետոյ եղեալ ի մահ, իսկոյն առա-
»նիցէ զձեզ ի կենդանոյ ջրոյ աղբերէն • որ և առնու
»զմեծարգոյն եղբարսն՝ որ առաքեցան ի մեզ ի հոգ և
»ի մահ, և խոստացաւ նոցա զհամբարձեալ նոցա
»ի մէջ մարդկան մարդ
Ընդհ. եր. 62 : Այն այս շնորհալին հետև՝ որ ի
(Մխեա հայ). «Սա առաւած՝ նայն և մարդ, որ
»մեզ ցուցաք, ի հետևել ի մէջ մարդկան մարդ
»շրջեցաւ • սա ի խաչ վասն ապականի բեռնաւո-
»ցաւ • զաշակերտաց զհոգի մարդ զգեցաւ •
»եթէ առաւած, նայն հայ և մարդ, որ խաչեցաւ •
»գնացէք ի հետոյ եղեալ ի մահ, իսկոյն առա-
»նիցէ զձեզ ի կենդանոյ ջրոյ աղբերէն • որ և առնու
»զմեծարգոյն եղբարսն՝ որ առաքեցան ի մեզ ի հոգ և
»ի մահ, և խոստացաւ նոցա զհամբարձեալ նոցա
»ի մէջ մարդկան մարդ

ի Տէր. ժամեալք։ Ասէ օրինակ կը դայ և Աւետ Նաւա-
ակաւ շնորհակալ վարդապետն վրայ։ «Թէպէտ խաչե-
ցիք, Ասաուած էր։ Թէպէտ սնոտեցաք՝ հզօր էր։
»Թէպէտ մեռաւ՝ անմահ էր Յաղթող սրոյ ապա-
»կաւիթք առ նոս՝ և ասելիք։ սուրբ սաուած, սուրբ
»հզօր, սուրբ անմահ, որ սնոտեցար և խաչեցար
»և մեռար վասն մեր՝ ողորմեա մեզ»։ Տե՛ս Տէր. Տար. էր. 365։

Ասոր նիւթոյ համար Հայոց Եկեղեցւոյ յան-
ցանք կրկին սուրբ Աստուածը ի պէտս Յիսուսի
Քրիստոսի ըսելը։ Եթէ որ խոստացաւ Եկեղեցին
տալու մեկ անգամ սուրբ սրբոյն օրը խոչերու-
Թուան պատկերին առջեւը գալով մոմ վառելու
պարապութիւնը սուրբ Աստուածը կրկնելն ի պէտս սրդ-
ւոյն Աստուծոյ Յիսուսի Քրիստոսի ըսելով։ «Սուրբ
»աստուած՝ սուրբ և հզօր՝ սուրբ և անմահ սրբո-
»վեաւ մեզ»։

Յաստնոյցաց Եկեղեցին մեզի տուաւ կրկին «Սրբո-
»վեաւ մեզ»։ Իսկ մեր Հայոց Եկեղեցին կրկնակ «Որ և.
»խաչեցար վասն մեր՝ սրբովեաւ մեզ»։ Մէկ կողմ ա-
ռնելով և կամ հետեւութիւնը Քրիստոսի Տաճարին Հա-
սուածոյ Քրիստոսի Տաճարը ըսելնիս։ «Խաչեցար վասն
» մեր»։ և այն հետեւութիւնը որ Քրիստոսի սուրբ գե-
ղեցկութեան կողմը չատ Թեան օրը եկեղեցու խո-
սքերը կամայց, մի Թէ հետեւութիւնը սու-
ցիցը որ ըսուս։ «Մի եղիցիք դուք։ դիտեմ՝ գի

ՙՙԵՒ Յիսուս վերստին ելանէր ի նաւակն՚՚ ։ Մտթ. Ժ. 5 ։ Եւ
դամ սպասող առաքեալներ Յիսուս Բեթսա-
ծայիս տեղւոյն ՚ի Գաղիլիա ալի ետ Տէրն Յիսուս
ՙՙԲեթսայիդա՚՚ ։ Ղ. Կտր. Ա. 23 ։ Յիսուս Բեթսա-
ծայիս տեղւոյն ՚ի Գաղիլիա ալի ետ Տէրն Յիսուս
ՙՙՄարգարէ մարգարէութիւն ՚ի Բեթսայիդա՚՚ ։ Ղ.

ՅԱՅՍ ՈՒՂՂԱԽՕՍ ՆԻՒԹԻՑՆ ՈՒՐԵ ՅՈՎՍԷՓ ՎԱՐԴԱՊԵՏԸ ԽՕՍԵՑԱՒ

Յայսմ ուղղախօս նիւթիցն ուրե Յովսէփ Վարդապետն խօսեցաւ ընդդէմ ընդունողացն զանազան ուղղախօսութեանց, որ ի Հռոմէ եկեալ ի Հայս՝ ոչ ընդունին զանազանութիւն ուղղախօսութեանց ազգաց, այլ ասեն զամենայն ուղղախօսութիւնս ընդունելոց ի Հայս՝ ի մի ուղղախօսութիւն միաբանել, զոր ինքեանք կոչեն ուղղախօսութիւն Հռոմայեցւոց. եւ ասեն թէ ոչ ոք կարէ ուղղախօսել՝ եթէ ոչ ի հաւատս Հռոմայեցւոց, եւ ոչ ոք կարէ ուղղախօսել՝ եթէ ոչ ի հաւատս Հռոմայեցւոց.

թոլոս եվ խոնով՝ և սև ծածկոց չէր գալ ասոնց եվ ասոնք
սուր համար է՝ որ ինչ ուզեր հոգևոր վարդապետն վրայով
ալ սուրբ պատարագեսին համարձակ ըլլար ասոնք և չշինվիլ
չանոցագործն ուրիշ տաղտուկ յուսալ։ պոլսեցիներ հա-
մարած է սրբոյն Գրիգորի լուսաւորչին այս քարո-
զեն Հռոմ։ «Ահա սուրբ և սրտով հոգևոր հայրեր ունիք,
»ասոնց դուն հնազանդութիւն ցուցուր և սրբոյն հոգւոյ
»լրումն պիտի ստանաս։ Ասոնք են որ ձեզ կրնան
»ազատել դատաստանէն և կորստենէն, ասոնք են
»որ ձեզ կրնան ուղղել ճամբուն վրայ, ասոնք են
»որ ձեզ կրնան ուսուցանել զճշմարիտ հաւատս
»Քրիստոսի, ասոնք են որ ձեզ կրնան ուսուցանել
»զճշմարիտ աղօթս և զպաշտօնս եկեղեցւոյ, ասոնք
»են որ ձեզ կրնան ուսուցանել զճշմարիտ պատա-
»րագն և զսրբութիւնս, ասոնք են որ ձեզ կրնան
»ուսուցանել զճշմարիտ ծոմս և զաղօթս, ասոնք
»են որ ձեզ կրնան ուսուցանել զճշմարիտ ճամբան
»երկնից, ասոնք են որ ձեզ կրնան ուսուցանել զճշ-
»մարիտ ճանապարհն որ կը տանի ձեզ յերկինս»։ Ես-
տեղ եր. 171։ Եւ սրբոյն Պօղոս առաքեալին ար-
ևած է՝ որ հոգևորականին սիրտ և միտք չէ զբա-
նելի, այլ ճշմարիտ հաւատով և անեղծական յուսով
լուծէ՝ ի Քրիստոս Յիսուս ննջեցեալներուն հո-
գևոր ծնունդ վաստկելով։ բառիս՝ «Ա՛չ խոպան ընդու-
»նելութիւն ասիկա ունեցան, մի մեռելոց յարութիւն
»ասոնցմէ ոմանք ալ ստեն՝ որոց ոչ ոտ յայտ եղե-
»նաւ ամենայնի՝ եթէ Յիսուս մեռաւ և յարեաւ,
»նոյնպէս և Քրիստոս ննջեցեալսն՝ որք ի Քրիստոս
»են եկեսցեն»։ Ա. Թես. Դ. 12։

Այս նախ կընդունի Հայոց նվիրեցին հշմա-
րիտ հաւատով և հաստատ յուսով, որ Յիսուսի
Քրիստոսի վերստին գահաւոր գալստենքը՝ և հին-
գանդատաց յարուԹեան շնորհքը եղիցին ապրող-
Ժեանց հանդերձելոց • և ձեռնադրեցին նոյն ինքն
իսկն վերադարձ սեղկինոս Ժեանը եղաւ հաւատա-
գործութեամբ գալոյն ապրող Ժեան եղիցի • ըստ ա-
նեմ • «Ես եմ գալոյն ոչխարաց» • Յով • ժ • 7 • Ընդ
այս ժամք կերպէ առը նվիրեցին մեր • «Գալոյն
»Միածնոյ Որդւոյ Յիսուս, ոչնչ և պիտի առ հայր քո
»և հոգի, երթալ միշտ պիտաս» - ՚ի ձոմս

Ասելին ապրող և առը և առաքեալ հոգևնեցի
հոգևնեը, որ առաքեալն առաւ Ժեան ապրող-
նի եղեր են կրկայերեն հոգալ եղիցի ապրող-
Ժեան ամենայնական վարքը • ինչպէս որ Պօղոս
առաքեալ կրկայերն հոգալ ժառանգել այն
պատրաստեալ վարքը • Եան ապ կրսէ «Նեղեալ
»եմ յերկոցունց՝ զցանկալն ելանել և լինել Քրիս-
»տոսի լինել, առաւել ևս հանդերձիմ» • Փիլիպ • Ա • 23 •
Նոյս ժամք և գրածն ալ • «Նոյ հաստատեալքն՝ և
»առաւել եւս հաձեալ եմք ելանել ՚ի մարմնոյ ա-
»մէն և մտանել առ առաւած» • Ը կորն • ե • 8 • Եւ
էջ որ Յիսուս ըստ ոչխարաց առաքեալն • «Ա յ-
»սօր ընդ ինձ կցես ՚ի դրախտին» • Ղ ՚ս • ԻԳ • 43 •

Ա յս արդար հոգևնեցուն ժողովը եղիցին ապր-

յոթեան մէջ՝ կրսեր անդրանկաց՝ եւ համ յոյժ
Թանկան եւ ելեւէջի • ընչեաց կրգոյ պօտս առաքեալ •
“Ա՛յլ մատուցեալ էք ի սմանէ լեառն, եւ ի քա-
»ղաք Ա.ատուծոյ կենդանւոյ Երուսաղէմ յերկինս,
»եւ ի բիւրաւոր բանակս հրեշտակաց, եւ յեկեղե-
»ցիս անդրանկաց գրեալ յերկինս, եւ դատա-
»աւոն ամենեցուն Ա.ատուծ, եւ յոգիս արդարոց
»կատարելոց» • Նէե. ԺԲ. 22. Եւ Թէ “Ո՛րպարտք
»պատերազմիս պատերազմեցայ, զրնթացսն կատարե-
»ցի, զհաւատսն պահեցի» • Ա Տիմ. Դ. 7. Եւ առ-
ձիւնեցուն հասանել կերպիսի • “Յաղթանակ համ-
»բերութեամբ՝ կատարէցիք զրնթացս ձեր և վա-
»խեցայք յերկիւղածութեա՛ն և յերկիւղ, ընկալայք՝ և
»Ա.րհամարհանս զանգուածոյ անմտականաց” • Հմմտ.
ձշմարիտ հաւատով և աներկիւղ յոյսով Քրիստ
նուիրելոյն հաւատաս ըլլալով և հաւատարիմ աւան-
դատուն գործերով՝ կրհաւատայինք՝ աստուածպետա-
գաղտնեաց հաւատոյն պարտք և առքը հոգե-
նեւրան՝ հաղորդ ըլլալ Ա.ատուծոյ երանելոյն աս-
տուածեան անմահացնիչ վարդոյ • առը համար այս
երգերը և մաղթանքները կընէ • “Ն՛ոյնաւսիք Ա.-
»ատուծոյ և Փրկչին մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի,
»որ ի վերոյ է, զոր ոչ ետես մարդ, և ոչ կարէ տես-
»նել” • Հմմտ. “Տէր բարեբան՝ որ մի ճաշա-

„Թաւալեսցի քարն որոյ գայցէ ի վերայ նորա՝
„հանդիպեսցի առաքինութեամբ ոչխարացն • և կո-
„չեցեալ առ քեզ քարդը Հայկա զծանրութեանցն
„և զառաջանեալսն վերայ՝ հանդիպեսցի խոտացն
„մեր • քարդ, և արժանասցի միշտ ընկերանալ
„ոչխարացն ընդ ամենայն առեալս քոյ“ • Ի ձմռա-
նայնժամ ելեալ ցուրտ մեծ՝ որ շատերուն ծանօթ է։
Նախասէր՝ հրճտասուց Հայոց եկեղեցին, որ
առեալ պատրաստիլն ամենասուսանի շնորհին, և
առեալ եկեղեցւոյ բարեխոսութեամբն, և ապա-
ւայ սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին Հայոց, որ
Թեոնէն հրատարակի Թագաւորին և նեղոտութեան այն
նիզեցւոց հոգևնեալսն, որք Թիկոս խաստվանած
էին, բայց ապաշխարութիւնը հասարակաց ժամա-
նակ չառնելոյն, և իսկ նեղելի վրայի մէջ էին,
բայց հասարակ հաւատալ և հաստատ յուսալ
նիզեցին՝ և Աստուած Հայոց և այս հաւատքը տը-
ւած և համոզուածէ՝ ի սրբոյն Աստիճան հաստատ
էջ այսպէս • „Ահ պատուականիդ տէրութիւնը և տեսա-
„ղութիւնդ՝ հանդերձ Աստուած պատարա-
„զաւն՝ զԱստուած՝ ի հաշտութիւն ածել՝ և հրա-

»ժառեցին վասիծար լինել ՚ի հանդերձեսն։ Ա-
»տքին են ոյք զանձն օտարեցուցանեն, և խրեմոյց
»ամբաստան Հրաժարեցին՝ զմտեսիսմ սէրն ցուցա-
»նեն։ վասն Հրաժարեցին յերկրէ Հատատալ՝ և
»ննջեցեցին յատեան» ։ Յոճախ. էջ. 175. Եւ այս
ձառին մէջ օրինակ կը բերէ Ս. առաքածասիրչին
Յուդա մանկտելին Ս. առաքածահոգոյ յոյսը մեռե-
ցոյ վերայ ։ ասոր համար կը գրէ ։ «Ա՛ւ ՚ի ջուր
»մակաբուծիցեցոյն երեւի յոյս, որ գինւոյ հնութա-
»սոյն ունելով անկան ՚ի պատերազմին։ և գինոյս
»ատոյն նոսրացեալ ցնդեցան, զի ապերասոյ բաշխե-
»ցին ՚ի բուռն ելեալ ժողովրդեանն ՚ի չքե-
»ղութիւն մեռելոյն Յուդայի ։ Ա՛ւ Հոգին
»սուրբ ննջեցեցոյն զերկիցիկ պատճառ գինոյն
»պղտորեցոյն Ա. առաքեալքն Ա. առաքեալքն վասն
»մեռելոյն զի մեռ ոչ էին ՚ի ջուր մկրտեալ զգինոյն
»Քրիստոսի» ։ Ըստ Սուրբ Ա. 45։

Ինչ ըսելէ՝ Յեսուի Քրիստոսի արքայութիւնը պատրաստ ամենաբաւականութեան շնորհքը միայն կենդանի եղող հաւատացեալներուն կընծայէ, հաւատալ և յուսալ ննջեցելոց հոգիներուն ալ ներդործելու։ Այս խօսքով ըսելիքին հակառակ խօսած կըլլայիք պօղոս առաքեալին դէմ։ «Բանէ՛ն ոտքի կանգնիր և »Քրիստոս մեռաւ և կենաց, թէ մեռելոց և կեն»դանեաց առ հասարակ տիրեցնէ»։ Հռո. ժդ. 9՝

Եւ՝ յայտնի երեւցոյց Յեսուս իրեն քրիստոնեաներուն և նեղութիւնքն շնորհաց պարգեւել թէ կենդանեաց և թէ ննջեցելոց։ այս անժխտելի վկայութիւնը «Ամեն այդպիսին առաջ ձեզ, ամենուն մեղք և հայ»հոյութիւնը թողուն մարդկան, բայց Հոգւոյն »հայհոյութիւնն ալ թողուն։ ։ ։ ալ յաւիտեան »և ալ՝ի հանդերձեալումն»։ Մտ ժբ. 31։

Հոգւոյն սրբոյ հայհոյութիւնը է բարկին Հօր ընդ, լռելին խօսած՝ խօսելուն դէմ։ Ա՝ոյ. ե.20 կգ. 10։ գործ. ե. 51։ Ու է հակառակութիւնը Քրիստոսի ընդդէմ յայտնի և վկայեալ շնորհաց Քրիստոսի։ ինչպէս որ հակառակեցան մարգարէներուն Յեսուի յայտնի և վկայեալ հրաշքներուն շնորհաց Քրիստոսը դէմ։ Մտ ժբ. 24-27։ Ու այս անթոյլ մեղք եղաւ անոնց՝ որ ասոր մէջ յամառութեամբ մնալէն Յեսուս ասաց։ «Բայց ձեզմէ հայհոյութիւնն ալ թողուն ։ ։ ։ ալ

,, յայտ աշխատի և մի՛ ի հանդերձեալսն ,,

Ընդ սոսկեալն Պատառաժայռն Թուղթ Եան շնոր-
հը եղիցի այս կենաց ժամանակիս մէջ զղջացող
խոտորելոցն և ապաշխարող մեղաւորացն իւր
պատրեսի, և եղիցի՛ ի հանդերձեալն , այսինքն զղջա-
ցող՝ խոտորելոցն բայց ապաշխարութիւնը կատա-
րելս ժամանակ չունեցող Հոգևներսեան
ալ կըպատրեսի, օժանդակութեամբ աղօթից սուրբ
Նահատակին՝ Յիսուսի և Բրխտոսի արդարար Պա-
տարագի շնորհեն , որ կրնասցանի վասն մերկու-
Եան Հոգւոց կենդանեաց և ննջեցելոց. այս մասը
կրգայ Ասիերէրան ի տէր. նեբ. Թղթոյն Պօղ. Ե. 25.
«Կարող է Բրխտոս ապրեցուցանել ուշ մարդ
,, յերկրի, քան՝ ի ժամանակիս , այլ և յերկինս՝
,,՛ի հանդերձեալ կեանս ,,

Ընդ՝ մեք կըհատատումք , որ Յիսուսի Բրխ-
տոսի պաշտօնքն և երկրպագելի անունը կարդալով և
յիշելով, ինչ բարի կընդունած ըլլանք , կատա-
րեալ հատատով և հաստատ յուսով թէ՛ կրնեն
գթութենեն և թէ՛ հօր Ընտանոյ մարդասիրու-
թենեն՝ հարկաւ կրպատրեսի. վասն զի ինքն Յիսուս
Բրխտոս այս հանդերձեալութիւնը շնորհած է մեզի
և խոստացած . «Ահա ես ինչ ինդրեցիք յանուն
իմ, առնիցէք զայն ,, . Յով. ԺԴ. 13. «Ամէն ամէն
,,ասեմ ձեզ՝ զի ես ինչ ինդրէք ՚ի հօրէ յանուն

„յանուն իմ, տայի ձեզ“։ Եփ. ԺԲ. 23։

Այ առնան Յիսուս Քրիստոս տէրն մեր թագաւորէ ձակ համարձակութիւն առնել ի մեզ հայցելու և խնդրելու հօր Աստուծմէ, և իրմէն, ինչ որ բարի է և օգտակար մեզի կարենալ հոգւոյ փրկութեան, քաւութիւն մեղաց, և ժառանգութիւն երկնից արքայութեան։ բայց ուչ թէ մեր միայն մեր բարիքն և մեր հոգւոյն փրկութիւնը պիտի խնդրեմք անձնասիրութեամբ։ այլ և մեր եղբայրներուն մեղաց թողութիւնը՝ և հոգւոց փրկութիւնը պիտի հայցեմք եղբայրասիրութեամբ։ ասպա թէ ուչ այն Աստուածային պատուէրը զանց ըլած ու ժխտած կըլլայմք։ «Սիրեցէք զթնկեր քո իբրև զանձն քո»։ Մատ։ ԺԹ. 19։

Ինանկ է նէ պիտի հոգւոյնք մեր եղբայրներուն համար հոգւոց փրկութիւնը և մեղաց քաւութիւնը խնդրեն և մեզմէ ընդունին։ ասու Յովհաննէս աւետարանիչը ինչպէս բացայայտ կըզրէ։ «Եթէ »ոք տեսանէ զեղբայր իւր մեղանչել մեղս՝ որ ուչ առ՝ի մահ, »խնդրեսցէ՝ և տացէ նմա կեանս՝ մեղուցեալսն ուչ առ »առ՝ի մահ։ կայ մեղս առ՝ի մահ։ ես ուչ ասեմ զի »զայն իւր մեղուցեալ մեղս՝ որ ուչ առ՝ի մահ,

»'ի մահ· են մեղք՝ որ մահու չասէ են· ուչ վասն
»այնորիկ ասեմ՝ եթէ խնդրեսցէ»· Ա· Յով· ե· 14·

Ա. Յս ասել բառիւք խոստովանութեան ընեմք· այս սրբոյն առաքելոյն պատուէրըզ «հայցուած »ընելոյ եղբօրընեւուն մերոյ Թողութեանն հա»մար՝» ևենդանի եղբօրընեւուն. Համարի և մի մեղն, եթէ ոչնչացելոց համար ասէ· չէմք կոչոյ առնել զհինն ընել, թէ մեղն ևենդանի մեղսոյն եղբօրընեւուն համար է· վասն որ ևենդանի մեղսոյնըզ՝ հարկ՝ ի վերոյ անձանց խրատոյց ունին լսոնք լսոնց զըղջմամբ՝ խոստովանութեանն՝ և ապաշխարութեանն ընելոյ և կատարելոյ· ինչպէս առաջ գիրքըզ մեզ հրամայէ· «Ոչ լսեսէ զայս զրկեցայն ՚ի պետէ »խրատոյ»· Գործ· Բ· 37: «Խոզսմբ ՚ի հաւատ »տացեալսդ գայէք և խոստովանիլ լինիցին, և պատմիլ »զգործս խրատոյ»· Գործ· ԺԹ· 18· Մտ· Ա· 6· Նոյ· Խ· 26: «Ընդ՝ զայս պատուիրէ մարդկան՝ »ամենայն ումեք ապաշխարել»· Գործ· Ժէ· 30· Բ· Տի· Բ· 25· Մրկ· Դ· 17:

Տեառն՝ սուրբ գիրքըզ ամեն մեկ ևենդանի եղբօրընեւուն իրենք իրենց ևենդանի մեղացըզ հաւատ՝ խոստովանելոյ՝ և ապաշխարելոյ· ապա ՚ինչ է Յոհաննէս առաքեալն պատուէրըզ· «Եթէ ոք »տեսցէ զեղբայր իւր մեղանչել մեղս՝ որ ոչ ա»՚ի մահ, խնդրեսցէ՝ և տացէ նմա կեանս մեղ»

տիկնոջն ոչ առ Իմաստն։ Կինդանի մեղսոտը Թէ մահացու մեղք՝ և Թէ նեղելի մեղք՝ յանցաւոր ըլլայ առաջի Աստուծոյ, պարտաւոր եմք խոստո- ւա զնա, և առաւծմէ աւետ լինելուն՝ որ անոր դաւթի շնորհք աս, որ ինքնին լուծն մեզի Թեթեւ և բեռնէն Հրաժարեցնէ։ զԱստուածն՝ զի Թեւեր տայ մեզ՝ անձամբ զանձն դատա- պարտել։ Տես Գ. 10. Բ. Թես. Գ. 15. Յով. Ե. 19-20.

Ասելն արդեօք Աստուածային պատուիրանին առանց Թեղեր Հանդուցեալ Հոգևոր տկարութեան համար է. պահեստ Համարձակութեան անեցողք Յիսուս Քրիստոսն. Թէ որ Հնազանդելէն ալ Հե պատուիրանը Թեղեր ընծեղած լուծ Հոգևոր տկարութեան համար անեցողք եղբայրասիրութեան համար ա- զատութիւն. տայց «Աս ձէ առ՝ Ի մահ» ըսելովը յայտ անի Հետն է, որ ներելի մեղաց Համարէ. այսինքն անոր, որ դիջացած ու Հաստատած՝ իսկ առաջ Թաղած Թեղը ապին Հաստատ չէ. Վասն դի մեղ-

եր Թէ և մահացու ըլլայ , պտիտալը ներ կը պլչայ
կը խոտոռանի , և ուրիշներուն հոտառութեան չա-
ճատու ըլլալով , ներելի կը համարուի այն մահացու
մեղքը , և ան չ՚ այտուհետեւ ա՛ն տուր խոկ ներելի
մեղքը , որ պտիտալը մեղքի առիթ չէ պնեալ՝ անոր
վրայ չպլչալու՝ և չխոտոռանելու՝ և հոտառչելու ,
այն ներելին՝ մահացու մեղք կը լլայ . ինչպէս կը պատ
Աստուած շնորհէ . ՚՚Աման սոյն եմ չ՚ պլչացու-
ած՝ և ան խոտոռանեցաւ , Թէպէտ և մեր չ՚
՚մահու չափ չ : Խոկ ան ՚ի հիւանդութեան պլչա-
՚նոյ ՚ի մեղս իւր՝ և կամելով անոք խոտոռանել
՚և ապաշխարէ , Թէպէտ և ծանր էյն՝ Թեմեռ-
՚անոյ և յոչէս եմ Թէն գառնոյ՚՚ . Տէին . հմ . եր . 592 .

Բայց Թէ ոչ ՚ի հիւանդութենէն էրեն մահա-
ցու մեղսոյը համար պլչացեր չ՝ խոտոռաներ չ՝ և
ապաշխարութեան ալ յանձնառու եղեր չ , բայց ժա-
մանակ չչ ունեցեր կատարելու , այն ժամանակը
մահացուն՝ ներելի եղեր չ . և էրեն ալ ուղղակի
հաւատալ և հաստատ յուսալ ընչէր չ ՚ի Քրիս-
տոս Յիսուս . անոր համար ներելութեան տալիք կրնչ .
և վերջապէս խոտոռութեան շնորհքեն Հոգեմեխեն մե-
ռաց իր ապրելու . այնպէս չ ան՝ Յովհաննես ա-
ռաքեալին պատճառ խոտոռացը համարուած չ ընչացիք-
հոգեռաց համար տալիք բնչ էրեր . և վերջապէս պա-

ասելոյ ընտիրքին Թագաւորեան և քաւորեան
խնդրելոյն կատարեալ գիտութեամբ անոնց
համար • և այս վերոյգրեալ առանձնաՀատկու-
թեանց Յիսուսի • վասն որոյ մեջ
ընդհանուր Եկեղեցւոյն Քրիստոսի • վասն որոյ մեջ
Թիւն ըստեղ կը հասանէ առ ըսել Յովան ոսկերե-
րան գրելով ՚ի Թուղթն Պօղոսի առաքելոյն •
ճառ կէ • «Ո՛չ վարդապետ լինէ եղան օրինութեամբ յա-
»առաքելոյն, յահագին խոստովան հիշել զինուցեալ
»սին, գիտելն Թէ բոլոր շահ լինելի նոցա յա-
»Ձեռն և յոյժ օգուտ: Յորժամ ամենայն ժողովուր-
»դըն բոլորանդակ կոյղն ձեռս ՚ի վեր հանիցեալ,
»ամենայնուն քահանայապետն, և ահագին զինուած
»դըն առաջի կոյղն՝ մատղին և արիւն Քրիստոսի,
»զիարիս ոչ ամենևին կարի ՚ի հասան զաղաչանս՝ մաղ-
»գանելի ողորմութիւն բոլոր հոգւոյն: Եւ առա-
Գիտելով զաստուածային գիր այս առաքելական առա-

եկեղեցական ժառանգություն Թեսան մէջ առնուեցաւ։ այդ բառը ոչ միայն հին նահանգ Թեսաղոնիկէի շրջանը, հարցմունքով ատանկ ամենայն զեղուն դաշտաշրջանը։ Հարցմունքով ատանկ ամենայն զեղուն դաշտաշրջանը։ Այլ ատկէ զատ նշանակէ նաեւ ,,տեսիլ, ճառ ոտոյ եւ հեղինակութիւն,,

պղծմամբ սրտի և խառնականել մեղքն ընկեր. առ
կայն ապաշխարելու ժամանակ ընծեցան, և կամ
նելն մեղք ունեցան. ասոնց հոգիները չատակ
տեղն պիտի ունենան, որ Յետուն Քրիստոսի սըր-
բատար պատարտել չնտրհեն, և առաջ Նիկեցւոյն
պօլիկ ժամանակութեամբ, և որք ապերախտ,
քաւութեն և Թողութեն պիտի ըլլայ Յուսոյ
անոնց մեղաց պարտատրութեան, և ապա խոս-
նել՝ Լուսոյ արդարոց երկնից ապերախտ
դատաստք Նիկեցւոյ՝ համեմատ առաջ դրքին անուն
առած են «բանտ» արդելոյ հոգւոց. Պաւ. ե. 25.
Գ.ա. ԺՐ. 58.

Ասի նամանութեան կրնայք այն հոգիներուն
համբ տեղւոյն բանտ ըսել, երկից պատարտ չայս
կոյ. բայց փառաւոր երկից առնելք. մեր առաջ Գր-
կան Լուսոյ պատարտ ինչ այլ, «քառաւելոյ, փառաւոր
համ Տէրտրան բառը չ'առնելոյ, այլ տեղւոյն վրա-
յոյ մեղ ոչ ինչ ապերախտ ի Լուսոյ երկից
հոգիներուն երկու թեան տալով՝ այն
ինչ ամէն կոյանքի մը ծանօթութեան տալով, այլ
ընչաքեր մեռը զրեցինք. առ Համար Չայոց Նիկե-
ղեցին այդ վերջերը հնարուած և իրեն անծանօթ
բառ՝ իրաւամբ չընդունիր. վասն զի ի Նոր. և
Չայոց Նիկեղեցին ալ նորութեան հետեւալ չէ.
այլ մեզ հին աւանդութեանց ի հաստատիմ ա-
ռանդատուն. այս փաստը բաւական նորհնար լիուլը

ԵԹԷ կուզես լինանալ՝ կարդա ։ Մկրտչի գաւա-
կան աստուածաբանութիւնը • որ բռնադատել ՚ի
չշմարտութեան կը դէմ այսպէս • ,,Բառարանն ՚ի
,,մարդս բառերաւ՝ սխրագէս նշանակէ .քարէ կամ
,,ծայրաց և եԹ առ • այլ պիտակաբար սովորու-
,,Թիւն եղեալ ՚ի յեռանի ժամանակս վարել նշանակու-
,,Թեամբ լաւին ձայնիս ԲՈՒՀԼՈՒՈՒ, որ Թարգմա-
,,նի մարգարեան • գլուխ Գ։

Իւրա առեալ՝ որ բո-պան բառը խոստանայ այն
անձնեցելոց հոգևնեալուն կայացած առեղծուած բուն
իսկ անունը չէ • այլ պիտակաբար անյարմար շինու-
ած բան կ՝ • վասն դի բո-պան բառը՝ մեր լեզուին մէջ
չը կը նշանակէ .քարէ կամ .քարէական • որ եթէ կ
.քարեԹիւն՝ նեղոտեԹիւն առաջ , որ միայն Ա-
ստուծոյ մարդասիրական զԹուԹեանը կը վայելէ ,
և ոչ ուրիշ առնէ մը , ինչպէս որ գրած կ ՚Տէր
,,Աստուած մեր զոհ լսէիր նոցա • Աստուած զու
,,քարէ լինէիր։ • Սաղ• ԺԸ։ 9։ ,,Օ՛ն ամենեքեան
,,ծանեայեն դու ՚ի մարգարէից միջէն ՚ի մեծամեծ
,,նոցա • զի քարէ եղէց անհատուԹեանց նոցա • և
,,զմեղս նոցա և զանօրէնուԹիւնս նոցա այլ ոչ յու-
,,յիշեցից» • Եբր• Ը։ 11։ Երեմ• ԼԱ։ 34։

Աստ ասելն Հայոց Նեսեբեցին չէ ընդունել ,
և բնաւ ալ չընդունիր անոնք պիտակաբար յոր-

„ելիք ամենայն ինչ, զոր ասացի քեզ, ի գրքի
„այսմիկ գրեալ է. եւ եթէ ոք յաւելցէ ի սոսա,
„յաւելցէ Աստուած ի նա զհարուածս գրեալս
„ի գրքի այսմիկ. եւ եթէ ոք հատցէ ի բանից
„գրքոյ մարգարէութեանս այսորիկ, հատցէ
„Աստուած զբաժին նորա ի կենաց յաւիտենից,
„եւ ի քաղաքէն սրբոյ, եւ յայնց որ գրեալ են
„ի գրքի այսմիկ. ասէ վկայեցուցանող այս,
„եթէ ես եկից շուտով. ամէն. եկ, Տէր Յի-
„սուս. շնորհք Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիս-
„տոսի ընդ ամենեսեան. ամէն.

Եւ ասէ ինձ. „Մի՛ կնքեր զբանս մարգարէու-
„թեան գրքոյս այսորիկ, զի ժամանակ մերձ է.
„որ անիրաւ է՝ անիրաւեսցի դարձեալ. եւ որ
„պիղծ է՝ պղծեսցի դարձեալ. եւ արդար՝ ար-
„դարասցի դարձեալ. եւ որ սուրբ է՝ սրբեսցի
„դարձեալ. ահա եկից շուտով, եւ վարձս իմ
„ընդ իս է, հատուցանել իւրաքանչիւր ումեք
„որպէս գործ իցէ նորա. ես եմ Ալփա եւ Օ-
„մեգա, սկիզբն եւ վախճան, առաջին եւ յե-
„տին, սկիզբն եւ կատարած. երանի՛ նոցա,
„որ լուանան զպատմուճանս իւրեանց, զի
„իշխանութիւն լիցի նոցա ի ծառն կենաց, եւ
„մտանիցեն ընդ դրունս ի քաղաքն. արտա-
„քոյ են շունք, եւ գործք, եւ պոռնիկք, եւ
„սպանողք, եւ կռապաշտք, եւ ամենայն որ
„սիրէ եւ առնէ զսուտ. ես Յիսուս առաքեցի
„զհրեշտակ իմ, վկայել ձեզ զայսոսիկ ի վե-
„րայ եկեղեցեաց. ես եմ արմատ եւ ազգ Դա-
„ւթի, աստղ պայծառ եւ առաւօտեան. եւ Հո-
„գին եւ հարսն ասեն. „Եկ՛ի՛ր. եւ որ լսէ՝ ասէ.
„„Եկ՛ի՛ր. եւ որ ծարաւի՝ եկեսցէ. եւ որ կա-
„մի՝ առցէ զջուր կենաց ընծայ. վկայեմ ես
„ամենայն լսողի գրոց մարգարէութեանս
„գրքոյս այսորիկ, եթէ եթէ ոք յաւելցէ ի
„սոսա՝ յաւելցէ Աստուած ի նա զհարուածս
„գրեալս ի գրքի այսմիկ. եւ եթէ ոք հատցէ
„ի բանից գրքոյ մարգարէութեանս այսորիկ,
„հատցէ Աստուած զբաժին նորա ի կենաց
„յաւիտենից, եւ ի քաղաքէն սրբոյ, եւ յայնց
„որ գրեալ են ի գրքի այսմիկ. ասէ վկայե-
„ցուցանող այս, եթէ ես եկից շուտով. ամէն.
„եկ, Տէր Յիսուս. շնորհք Տեառն մերոյ Յի-
„սուսի Քրիստոսի ընդ ամենեսեան. ամէն.

ցանգ» • և ի թաշտ կը իրիկուն ի բուն շաղուկուն
ատ սրտամտ խոսիտուն պատասխանի • «Ինձ
ի տէրն իմ, ընչաւորութեան տալիս ի ներքև,
ընդունի ամենայն ինչ որ ունի Մարգոսն, նոյն իսկ
մանուկն ատեն Մարգոսի, և ասէ ցնա՝ Ես
ի քեզ մեղայ • ես ոչ արժանի եմ կոչեցեալ լինել
քո որդի • արասցես զիս իբրև զմի ի վարձկանաց
քոց» • Ես

Եւ նոյն իսկ ի գիր • զի ընդունելն ատելով զնոյն
ի տրտմութ • այն նոյնպէս ընդունի Յիսուս Քրիստոս
զմեզ ի ներքև, «Ուրեմն ոչ ընդունիս» • տրտմութեան
ընդունի ի ներքև, ընդունելով ի ներքև զնոյն ընդունի
զնոյն ի տրտմութ, ընդունելով ի ներքև զնոյն ընդունի
զնոյն ի տրտմութ • տրտմութեան ընդունի ի ներքև,
ընդունելով ի ներքև զնոյն ընդունի զնոյն ի տրտմութ

»լսաստղա ի պետուծս ս խառատել»։ Հմտ. ԺԳ. 12։ Վասն-
»լսատս ի Մխեն ինքն ինքն ատա ինքնատ խառատ ե»։ Նմտ.
շատ. եր. 112։

Պետ՝ այս առանձին վերաց Տատը ևս շինական,
խառատը ևս վերջ ի այն Տատենն, երբ ա առանձ Պատ-
առաքեալ ևս վերջ ի Տատենն Պատրաստ ևս Տատ
Տատ Տատ Տատ Տատ Տատ Տատ Տատ Տատ

ցուցանեն Աստուծոյ և Աստուծով անուանն մեծ ու փոքր և միջակ Յիսուսի Քրիստոսի հաւատացեալքն արուեստ։

Ընդ որոց ամենայնիւ հաւատացելոյն այս միտքն ամենեքեան ունին։ "Ի յաղթել սրբութեան և ի հաստատել զանոնք, հրեշտակքն եղբարք մեր լինին։ Ի խոհեմութեան և ի մաքրութեան զգուշանալ, ամենայն ինչ ի Տեառնէ խնդրել, ի Տեառնէ ակնկալել և ի Տեառնէ սպասել։" Ի խորհուրդ։

Ընդ որոց ամենայնիւ հաւատացելոյն այս միտքն ամենեքեան ունին։ "Ի յաղթել սրբութեան և ի հաստատել զանոնք, հրեշտակքն եղբարք մեր լինին։ Ի խոհեմութեան և ի մաքրութեան զգուշանալ, ամենայն ինչ ի Տեառնէ խնդրել, ի Տեառնէ ակնկալել և ի Տեառնէ սպասել։" Ի խորհուրդ։ Ամէն ըստ սուրբ Գիրքին Յիսուս Քրիստոս մարդեղութեան խորհուրդն ի մէջ, ի մարմնոյ մերոյ առնելն, ի մարմնոյ մերոյ ծնանելն, ի մարմնոյ մերոյ չարչարելն և մեռանելն, յարութիւնն ի մեռելոց, համբարձումն յերկինս, նստելն յաջմէ Հօրն, դարձեալ գալն ի դատաստան ամենայնի։ Ի խորհուրդ։ Ամէն ըստ սուրբ Գիրքին Յիսուս Քրիստոս մարդեղութեան խորհուրդն ի մէջ, ի մարմնոյ մերոյ առնելն, ի մարմնոյ մերոյ ծնանելն, ի մարմնոյ մերոյ չարչարելն և մեռանելն, յարութիւնն ի մեռելոց, համբարձումն յերկինս, նստելն յաջմէ Հօրն, դարձեալ գալն ի դատաստան ամենայնի։ Ի խորհուրդ։ Ամէն ըստ սուրբ Գիրքին Յիսուս Քրիստոս մարդեղութեան խորհուրդն ի մէջ, ի մարմնոյ մերոյ առնելն, ի մարմնոյ մերոյ ծնանելն, ի մարմնոյ մերոյ չարչարելն և մեռանելն, յարութիւնն ի մեռելոց, համբարձումն յերկինս, նստելն յաջմէ Հօրն, դարձեալ գալն ի դատաստան ամենայնի։ Ի խորհուրդ։ Ամէն ըստ սուրբ Գիրքին Յիսուս Քրիստոս մարդեղութեան խորհուրդն ի մէջ, ի մարմնոյ մերոյ առնելն, ի մարմնոյ մերոյ ծնանելն, ի մարմնոյ մերոյ չարչարելն և մեռանելն, յարութիւնն ի մեռելոց, համբարձումն յերկինս, նստելն յաջմէ Հօրն, դարձեալ գալն ի դատաստան ամենայնի։ Ի խորհուրդ։ Ամէն ըստ սուրբ Գիրքին Յիսուս Քրիստոս մարդեղութեան խորհուրդն ի մէջ, ի մարմնոյ մերոյ առնելն, ի մարմնոյ մերոյ ծնանելն, ի մարմնոյ մերոյ չարչարելն և մեռանելն, յարութիւնն ի մեռելոց, համբարձումն յերկինս, նստելն յաջմէ Հօրն, դարձեալ գալն ի դատաստան ամենայնի։

Ընդ որոց ամենայնիւ հաւատացելոյն այս միտքն ամենեքեան ունին։ "Ի յաղթել սրբութեան և ի հաստատել զանոնք, հրեշտակքն եղբարք մեր լինին։ Ի խոհեմութեան և ի մաքրութեան զգուշանալ, ամենայն ինչ ի Տեառնէ խնդրել, ի Տեառնէ ակնկալել և ի Տեառնէ սպասել։" Ի խորհուրդ։ Ամէն ըստ սուրբ Գիրքին Յիսուս Քրիստոս մարդեղութեան խորհուրդն ի մէջ, ի մարմնոյ մերոյ առնելն, ի մարմնոյ մերոյ ծնանելն, ի մարմնոյ մերոյ չարչարելն և մեռանելն, յարութիւնն ի մեռելոց, համբարձումն յերկինս, նստելն յաջմէ Հօրն, դարձեալ գալն ի դատաստան ամենայնի։ Ի խորհուրդ։ Ամէն ըստ սուրբ Գիրքին Յիսուս Քրիստոս մարդեղութեան խորհուրդն ի մէջ, ի մարմնոյ մերոյ առնելն, ի մարմնոյ մերոյ ծնանելն, ի մարմնոյ մերոյ չարչարելն և մեռանելն, յարութիւնն ի մեռելոց, համբարձումն յերկինս, նստելն յաջմէ Հօրն, դարձեալ գալն ի դատաստան ամենայնի։ Ի խորհուրդ։ Ամէն ըստ սուրբ Գիրքին Յիսուս Քրիստոս մարդեղութեան խորհուրդն ի մէջ, ի մարմնոյ մերոյ առնելն, ի մարմնոյ մերոյ ծնանելն, ի մարմնոյ մերոյ չարչարելն և մեռանելն, յարութիւնն ի մեռելոց, համբարձումն յերկինս, նստելն յաջմէ Հօրն, դարձեալ գալն ի դատաստան ամենայնի։ Ի խորհուրդ։ Ամէն ըստ սուրբ Գիրքին Յիսուս Քրիստոս մարդեղութեան խորհուրդն ի մէջ, ի մարմնոյ մերոյ առնելն, ի մարմնոյ մերոյ ծնանելն, ի մարմնոյ մերոյ չարչարելն և մեռանելն, յարութիւնն ի մեռելոց, համբարձումն յերկինս, նստելն յաջմէ Հօրն, դարձեալ գալն ի դատաստան ամենայնի։

Այս ամենայնի մեջ ևս Հոգին սուրբ ներկայացուցչական հատուկ անհրաժեշտ էր մեզ, որ Տաճարս սրբեսցի մարդկային ձեռագործ շինուածոյ, եւ ոչ ձեռագործ շինուածոյ, եւ ոչ ձեռագործ շինուածոյ, եւ ոչ

„Թաղեցան, և անուն նոցա կենդ յաղագ յաղագ՝
„Օձնեաստե Թեն նոցա վկայութեան ժողովուրդ,
„և զգուստ Թեն նոցա հռչակիցն եկեղեցի: Նմանք
„հաճոյացան Աստուծոյ՝ և վկայեցան՝ ի զե-
„տանի, և այլն „: Նիկեփ. կդ. 1. 2. 3. 14. 15. 16.

Եւ Թոմիք մարգարէն նոյնպէս կը պարծենայ առ-
ջի Աստուծոյ, ասելով՝ զոհեցի ինձ յոյժ մեծարու
կերպով քո անուն՝ „Ինձ յոյժ մեծարու եղեն քո
„բեկումք քո Աստուած „: Սաղ. ճԼԸ. 16: Աստ հա-
մառ է, որ կը գոհարանէր նոյն Հանգուցեալ սուրբը:
Սաղ. ՃԼ. 6—7: ճխթ. 5—8:

Աստ՝ նկատ որ երկրաւոր Թագաւորի մը մեռ-
նելոյնէ և թաղմանէն ետքը գոհարանութեան և
մեծարանաց պէտք կըլլայ: ապա պիտի եւս ա-
ռաջ պետք ըլլայ գոհել և մեծարել նոյն Հանգուցեալ
սուրբին զոր Աստուած ընտրեց իրեն Հանար, որ
նոյն երկինքը տեղափոխուելուն վրայ: Ասոնք կը Հաս-

Բնական ստուգութիւն միանգամայն ցոյց տուին հաղորդել եղած են • Ղուկ. ԻԳ. 3. 20։ Ր. Կոր. Ե. 8. Հռով. Ը. 17։ Եւ և սորքերը կը վայելեն յոյսին և իրապես Աստուծոյ ամենազօրութեան ամենայայտնի եղեն ցայդ օրս • Ա՜ա. Ե. 8։ Ա. Կոր. ԺԲ. 12։ Սաղ. ԼԵ. 10։ Ի վերոյ այս ամենայնի ունին տեսնել զանազանութիւն մը Աստուծոյ ընտրելոց և մեծ պատճառ առնելի Հոգի Աստուծոյ • որ յայտնի կերպ Յիսուս Քրիստոս ըսելով • „Եթէ ոք զիս պաշտելոյ կամի հետևեցի • և ուր եմ՝ անդ և պաշտօնեայն իմ եղիցի • եթէ ոք զիս պաշտելոյ, պատուեսցի զնա Հայր իմ“ • Յհ. ԺԲ. 26։

Ընդ այս տեսակ կերպ մը խոստմունք ուղ սիրելիք աստուծոյ • այս ալոտմունքը և տեսքերը Թէ որ հոգի Աստուծոյ վերածնութիւն պատճառել կրնայ, առանց որ նախ պատրաստութիւնը ընդունած ըլլայ • Հոգի Աստուծոյ ինչ յաւուրս պատրաստութիւն կ՚ընէ իւրոյ հաճոյութեամբ տեսքերուն • Աստուած կրնայ հաղորդել տեսքերը պատրաստ ըլլալ և միշտ կը պատրաստ • Նախ՝ այս աշխատութիւնքն շնորհքներուն և հոգևոր ընդունակութեանց Ա. Տիմ. Ե. 17. Եբր. Ե. 4. Սաղ. ԽՀ. 11։

Եւ երկրորդ՝ երկնից ապրումներուն մէջ, և այս է որ կը յայտնի Յիսուս Քրիստոս ըսելով • „Պատուեսցի զնա Հայր իմ“։ Ինչ պատրաստ է այս •

»իմ«։ Վասն զի այլ ի վաստատելն սրբոց՝ երկնից արքայութեան մէջ առաւածային երանութեան վարձք, և այլ ի յաւիտեան պատրելը անոնց՝ հօր Աստուծոյ բարեխնամ հաճութենէն։ որ առաջ քան զիմանալը սուրբերուն յաւուրս գերազանց պատուհանն էր հօր Աստուծոյ։ ըսել ի որ հայր Աստուած մեզ յաւուրս պատիւ մը առած ի պարգեւուն։ այն պատիւը՝ որ լուեն վաճառին որդւոյն Յեսուայ Նաւեայ յաւիտեանական վարձք անպահանջած էր։ »Օ՛ մանկանքեան պատուհանդ ինձ տուիր, որպէս պատուական քեզ հայր։ ոչ միջ պատուհանդ քեզ հայր»։ Յես. ե. 23։ »Ամէն ձայնիս մեծաւ։ արժան ի զանդ վինեալ զանոնալ զմեծութիւն և զիմաստութիւն և զզօրութիւն և զպատիւ և զփառս և զօրհնութիւն»։ Յայտ. ե. 12։

Ամէն այս պատճառներէն վարքը և պատիւը սուրբերուն այլ պիտի անուանուի երկնից արքայութեան մէջ Յեսուայ Նաւեայ հետեւել ըլլալով։ որպես վկայեն սուրբ գիրք։ »Հայր՝ զոր տուեր ինձ, կամիմ՝ զի ուր եմ եմ, և նոքա իցեն ընդ իս։ զի տեսցեն զփառս իմ զոր տուեր ինձ իա»։ Յես. ժէ. 24։ »Որ յաղթէ՝ տայց նմա նստել ընդ իս յաթոռ իմ։ որպես և ես յաղթեցի, և նստայ յաթոռ Հօր իմոյ»։ Յայտ. Գ. 21։

Տայր Նաամանայ պատասխանեաց եւ ասէ ցնա. արդեւք
Յիսուս Քրիստոս հաճեալ անդր վերադարձ ընդ
ջուրսն եւ խոչեցուցեալ զնա եւ կանգուն ան-
ուանէր հաշտել ընդ Հեթ, եւ խրատուցեալ զնա
եւ սրբեցուցեալ զնա սրտանեայ ըստ պիտոյ * որ եւ այս
ան ե ւ ուրացեալ հաձեալ պատասխանի տալոյ յայտնեաց
՚ի Յորդանան եւ ՚ի Նաամանայ ելելն ձայնեալ
ելելոյ * «Գան ի սուն իմ անուանի ընդ ոս եւ հա-
ձեալ» * Աստ. ժԵ. 5 *

Աստուածն բառեալն յայտնեաց Տայր Նաամանայ
Յիսուսի Քրիստոսի վասն որ Նաամանայ ըստ-
սեալ * վասն որ ըստ * «Գան ի սուն իմ անուանի» *
եւ խրատուցեալ բառեալն յայտնեաց Յիսուսի Քրիս-
տոսի ըստ որ եւ հաձեալ «ընդ ոս եւ հա-
ձեալ» * այսինքն եւ հաձեալ այս վերադարձ-
ելելոյ եւ սրբեցուցեալ անուանի սրտեայ * ըստ
այնմ, «Գան անուանի իմ զոր ընտրեցի, և սիրե-
լի իմ ընդ ոս հաձեալ սուէր իմ» * Աստ. ժԲ. 18.
Երաս. խԲ. 1 * Եւ կամ ըստ «ընդ ոս եւ հաձեալ»
այս իմ Տայրի սրտեայ վերջնորոշեալ հաձե-
ցայ հաշտուելոյ վարդիսան հետ և ներքին սրտի,
և վարդապետեալ երկնից սրբեցուցեալ ժառանգ-
ընդ * «Ահա ես շնամոլիկն հոգի՝ հաշտեցայ ընդ
Նաամանայ վարդապետի սրտեայ հետ * * * Ա.Ռ սուտ-
«Տիրէ Աստ Նաամանայ ՚ի չետն սուտն վերայ Յի-

»տան Աբրահամի, որով եւ միմեանց խոստ
ացան» ։ Հռոմ. դ. 10—11 ։ »Ա՛ր երկնչեր հօտ
»մանկիկ, զի հաճեցաւ հայրն ձեր տալ ձեզ զարքա-
»յութիւն» ։ Գ՚ղ. ժ՚ը. 32 ։

Ա՚յս վերոյիշեալ առաքելական բառերն Յի-
սուսի Քրիստոսի պատգամն էին, զոր ինքն ի
պետրոսէ՝ որ եւ իսկ մեծաւ հաւատովն էր, եւ կամ
ուրեք անկեալ հաւատոյն եւ պատուոյ՝ այլ
սրտառուն պետրոս ասպետական սրտիցն ։ եւ այն
վերայ քարտուղարեալ տուեալ վարդապետութիւն է, որ
զոր ասէ ։ »Բանդ առեալ յառուծոյ եւ՛ ի հօրէ
»տուաւ եւ զգացաք, եւքան յայտնապէս ճանաչեցաք՝
»զի ես ելայ վարդապետեալ տուաւոյ տուին, եւ Ա՚ստ զգա-
»ցին զի ես յառուծոյ եկի» ։ Բ՚ն պէս Ա՚ստ
Ա՚. 17 ։

Ա՚յսու այս Աբրահամի հաւատ եկաւ ճշմարտին
եւ հայրական ճառոյ եւ պատուոյ ձայնին հետ բան
զատ սրոյ ճառքը եւ պատճառը, որ կը ցուցանէ Յի-
սուս ասելով ։ »Ա՛ր հաճեցաւ եղեւ՚ ի ցուցս
»ճառքեալ, եւ զկնա եւ զպատճառ եւ զանեղծա-
»ծումն, ինչ խնդրեն, զկեանս յառնեն» ։ Հռոմ. Բ. 7 ։
Յետոյ Աբրահամի հաւատ ցուցս զերծ Պետրոս առաք-
եալ ։ »Բանդ առեալ Ա՚ստուծոյ եւ՛ ի հօրէ ըն-
»ծաւ եւ զգացաք» ։ Բ՚ն պէս Ա՚ստ Ա՚. 17 ։ Եւ Պօղոս
առաքեալ առերեսուն հաւատն կը ցուցանէ ։ »զկնա եւ

„ զգաստ և զգուշացուսցեն նոցա. ասելովն Տէր
Յեսու որդի Նաւեայ. աստուածքն լինջանէս ոչ Յիսուսի
Ռաւեսսայի ուսուցչին Տալտոյ եղեր են. նոյնպէս ալ
պատուոյն կոյսերէ եղած են Նա ալ քեզի կը բեր-
նեցուցանեմ Տարոյնեցիս. այս Յեսուսն Ռաւեսսայի
անեցած վարքը լինի. զիտեմ՝ որ պիտի ըսես,
Յեսուսն Ռաւեսսայի ունեցած պատճէնի վարքերուն
պէս տեսակը կը նմանցնես նմանիլ. որովհետև Յե-
սուս Ռաւեսսա գանազան գերազանց վարքեր ունի,
որոնցմէ եղերքը այս տեղս բացատրելիք :

Ա. Ասէ՝ նախ Յեսուսն Ռաւեսսայի վարք կը լինի
Հրաշալի պատճէնագործութիւն, որով կը վարուի
աոն եկեղեցիին պետն նորա առաջի մարդիկն.
„Ահա հրամանատարն ես ի վերայ, այլ վասն վա-
„ստոյն Տաճարի. ի վարուցդ լիցի որպէս Տաճա-
„ճոյ այնմիկ „ Յես. ժԱ. 4 : „Ահա հաստատեցի
„ի ժողովրդեանցդ վարուցդ յամենեցունց „
Գ.ոմ. Գ. 15 :

Ա. եկեղեցի վարք Յեսուսն Ռաւեսսայի լինի
Հզօրութիւն և ոգեղէնութիւն Տաճարացն և ու-
րեմնութիւն ժողովրդեանցն. և այս Տաճարացն
ասի ի վերայ հրամանատարն Յեսուսն Ռաւեսսայի պա-
տին վերջ կը վարուցուի Յեսուսն Ռաւեսսայի պա-
տին սկիզբն. „Ահ վասն պիտոյից պատճառի, այլ
„վասն Տաճարի զորս հաստատեցի ինձ, ասէ Տէր Տէ-
„րանց զօրութեանց, ասելովն Տէր Տէրանց, այլ

„եւ ի՛ւ եւ վասնզի՛ եւ ի՛նձ„։ Յհ. ժե. 9. 10։

«Ո՛վ վասնզի լոյծ սուտն սեամն վերայ Յիսուսի

„Ինձնո՛ւն ի՛ ձեզ՝ եւ զա՛րք ի՛նդա՛„։ Ա՛ Թես. Ա. 12։

Իսկ եղբարք սուտելի վասն՛ըն Յիսուսի վերայ

էին վերայ՝ ի խոհասէր հաւատն եւ ճշմարիտ սրտի Ա՛ն-

ուճոյ լեզուն. ինչպէս որ հայր Աստուած ալ այս

հաւատն վասն՛ըն յայտնեց ի Յորդանան եւ ի Թա-

բոր ի վերստաւ վկայելով. «Դո՛ւն ի սրտի իմ սի-

„րելի„. Նո՛յն այս լուծն հաւատն վասն՛ըն Տաճա-

ռատ հրեից. «Եթէ ես վասնզի՛ ցանձն իմ,

„վասն՛ըք իմ ոչինչ են. ի հայր՝ որ վասնզի՛ իմ„։

Յհ. Ը. 54. ժե. 5։ «Տեսէք զիարտարութա, զիաստ

„լերեսս զիմանն ա՛ւ ի հօրէ„. Յհ. Ա. 14։

Ընդ՝ սեա զա՛ս ասա՛ւ ալ սիրել ընթերցող. զի

Յիսուս Քրիստոս այս լուծն վասն՛ըն առաքեալ-

ներըն և ամեն սուրբերը հաստատ ըսած. ասոր հա-

մար խօսելովն ա՛ւ հայր Աստուած յայտնեց այս

ձեռ վասնզ պարզելը. «Եւ ես՝ զիաստան զոր ե-

„ա՛ւ ինձ՝ եա՛ւ նոցա„. Յհ. ժե. 22։

Նո՛ւն այս հաստատ խօսքով՝ իմացուց Յիսուս

ձեզի, որ սուրբերը ընդհանրապէս լուծն հաւաշատու-

ծանելեան վասնզի ալ հիմնուած պիտի ըլլան լուծն շը-

նորհքներուն ձեռնադրութեամբ հաւատալ ընե-

լով. ինչպէս որ յաւետարանչն ալ հրամայած էր.

«Ամեն ամեն ասեմ ձեզ. Թէ որ հաւատայն ինձ,

»ելաւ ի վերայ նոցա, և նոքա մեռան։ և ամենայն ոմն որ ելանէր ի վերայ նոցա, մեռանէր։ և ամենայն ոմն որ նայէր ի նոսա» ։ Յես. ԺԲ. 12։ Եւ նոյնպէս Յիսուսի Քրիստոսի և ուղղութեան քրիստոնեութեան Յիսուսի Քրիստոսի մասին է ասուած և գրուած։ Յիսուս Քրիստոս մեռաւ և յարութիւն առաւ մեզ համար։ Մենք ևս պէտք է մեռնենք և յարութիւն առնենք Յիսուսի Քրիստոսի հետ միասին։ Պօղոս առաքեալ ասում է մեզ այդ մասին։ «Որ պատրաստ է դատել կենդանիս և մեռեալս» ։ Ա. Պետ. Դ. 5։ «Ով պատրաստ է դատել կենդանիս և մեռեալս» ։ Ա. Պետ. Բ. 20։

Եւ Յիսուս Քրիստոս նոյնպէս և սրտագրեց, որ երկնից արքայութեան մէջ ոչ երանելի ասելով ասում է ողջ և ամէն պատրաստ հաւատացեալներին երկնի նոյնի Հաւատացեալներին հետ միասին Հաւատալ ասելով։ «Երանի ասելով ես ասում եմ, որ ամենայն ոմն որ ինձ համար նեղութիւն կրէ, և նախատինք ընդ նա։ և ամենայն ոմն որ ասէ զամենայն չար բան ինձ համար ստելով» ։ Յես. ԺԲ. 24։ Հռոմ. Ը. 17։

Հիմա տեսնենք եղած բաղդատութիւնը, որ երկնի Պետրոս և Պօղոս առաքելոց գրուածների մէջ։ և այս բաղդատութեան գաղափարն որ առաջ եկաւ Պետրոս Հետ միասին Հաւատալ եղած են ժամանակ հետևեալ։ Ասում է մեզ մեզ Հոգեվարք Տէր Յիսուս Քրիստոս։ ամենեքեան մեզ Յիսուս Քրիստոս Տէր Յիսուս Քրիստոս ինչպէս որ Յիսուս Քրիստոս ասում է մեզ համար։ «Ամենայն ոմն որ ինձ համար նեղութիւն կրէ, և նախատինք ընդ նա։ և ամենայն ոմն որ ասէ զամենայն չար բան ինձ համար ստելով» ։ Յես. ԺԲ. 24։ Հռոմ. Ը. 17։

Հիմա տեսնենք եղած բաղդատութիւնը, որ երկնի Պետրոս և Պօղոս առաքելոց գրուածների մէջ։ և այս բաղդատութեան գաղափարն որ առաջ եկաւ Պետրոս Հետ միասին Հաւատալ եղած են ժամանակ հետևեալ։ Ասում է մեզ մեզ Հոգեվարք Տէր Յիսուս Քրիստոս։ ամենեքեան մեզ Յիսուս Քրիստոս Տէր Յիսուս Քրիստոս ինչպէս որ Յիսուս Քրիստոս ասում է մեզ համար։ «Ամենայն ոմն որ ինձ համար նեղութիւն կրէ, և նախատինք ընդ նա։ և ամենայն ոմն որ ասէ զամենայն չար բան ինձ համար ստելով» ։ Յես. ԺԲ. 24։ Հռոմ. Ը. 17։

Եթէ ոեւէ մարդ Յիսուսի Քրիստոսի պատճառ ցնծալով պատրաստ է պատրաստել զիւրոյն եթէ անձն եւ զանձն իւր ի

պաշտոնը՝ Յիսուս Քրիստոս ՚ի վեր-
սոյ երկրի անօրինութեամբը կատարեց և առա-
ւեց, այլ և ՚ի յերկինս առաջի հօր Աստուծոյ ի-
րեն վայելուչ և հաշտեցուցիչ պաշտօնը կը մշտն-
ջենաւորէ մատուցանելով • և այս է որ առաք-
եալքը բաւական համարեցան ըսել կը յայտնէ • «Ք-
» րիստոս՝ որ մեռաւ մանաւանդ յարուց-
» եալ ևս է, և է ընդ աջմէ Աստուծոյ, որ և բա-
» րեխօս ևս է վասն մեր» • Հռո. Ը. 34։ Եբր. Է.
25։ Ա. Յովհ. Բ. 1։ Եւ այս հաշտարար միջնորդու-
թեան գերապանցապէն պաշտօնը Յիսուսի Քրիս-
տոսի՝ պետրա առաքեալ բարձրագոյն պատիւ Աս-
տուծոյին համարելով կը գրուի • «Բանիւս-
» եալ Աստուծոյ և ՚ի հօրէ ընտրեալ և պատիւ
Ա. Պետ. Ա. 17։

Այժ՝ հիմա այս տեղս կը հարցնեմ՝ քեզի ու-
րուան ընծայելով • ասիկօր աստրեղը այս Յի-
սուսի բարձրագոյն պատուոյն այսինքն՝ հաշտարար
միջնորդութեանը հաղորդ եղա՞ն ան• Ինչպէս որ ա-
ռաքից Քրիստոսի են, նոյնպէս ալ պատուակից ե-
ղա՞ն ան • հարկաւ պիտի ըսես այո • որովհետեւ Յի-
սուս Քրիստոս ինքը «պատուական գլուխ հայր իւր»
Յովհ. ԺՐ. 26։ Եւ պօղոս առաքեալ կը վկայէ • «Ո-
» հասուցանէ իւրաքանչիւր ըստ գործս իւրեանց,
» որ համարեցաւ ՚ի գործս բարութեան,

»զնոսա և զպատկե և զանեղծումն նոցա նայիցեն»։
Հռոմ. Բ. 6։

Ասելն այս հաշտարար միջնորդաբանն պաշտ-
պանել բարձրագոյն պատիւ՝ որ Հիւսուս Քրիստոս
ունելոյ առաջի հօր Աստուծոյ թէ՛ յերկինս և թէ՛
յերկիրս անօրինութեամբ նորա։ Նոյն պերճանոյ
պատիւ՝ շնորհած է առքեալն, որ յերկինս և
յերկիրս հաւատարմութեան ունին առաջի Աստու-
ծոյ միջնորդութեան և բարեխօսութեան ընելոյ։
դիտեմ՝ որ կը հաւանիս Պօղոս առաքեալին բա-
ցայայտ դրած խօսքերուն։ ան՝ կ՚ըսէ առքեալը
հաւանութեան կրնէ Հիւսուսի Քրիստոսի։ այսինքն վա-
ռակից և պատուակից։ և կրսէ՝ որ Հին Աստու-
ած առանձ առհաւանից առքեալն հաւատալ ընդու-
նայ Հիւսուսի Քրիստոսի հերետարանութենէ ընդու-
նայ պիտի, »Ով զոր յաւուրս Հռաքելոյ, յաւուրս
»Հաղոյն և Հրաշալեաց հերետարանութենէ կրնել պատ-
»հելի պղտոյն խոտոյ, զի եղիցի նաւանդարանիկ՝ ի միջ
»եղբարց բազմաց»։ Հռոմ. Ը. 29։

Ասելն առքեալը՝ որ Հիւսուսի Քրիստոսի պղտ-
ոյն Աստուծոյ հերետարանութենէ են, ի յերկինս և
ի յերկիրս անոնց պաշտօն միջնորդաբանի և բա-
րեխօսաբանի։ Հիւսուս՝ որ ի խոհեմութեան պղտի մի-
ոնի, միջնորդ ի և բարեխօս վասն մեր Հաղոյն
իւր Հոգւոյ։ Հոգի առքեալ գոլով շնորհեսցուն պղտի մի-

թեև՝ ովքեր եւ ումի՞նք են նրանք, որ Ամոն Նոյեն
Տոյեն Ռամսես. Յետոյ Ռրհոսը և ով ասել
ցոյցերուն ովքեր և ումի՞նք են ովքե Տանիլ կրնե
մարդիկ անօրինական եւ ամբոխ՝ խոսք առ
թեև՝ իրենց գործողությունը Ռրհոսի և Տոյեն
ամոն Նոյեն Ռամսես. Ա. Կրո. գ. 1. Հա-
մապատասխան Յետոյ են Յետոյ, և ասացի Ա-
սացի ովքերուն եւ ումի՞նք Տան Հա-
մարձակ ովքե ունենք Յետոյ Ռրհոսի ով ասել
ցոյցը և անձի՞ անօրինական ամբոխ. քան զեր-
կիր, վշտանքներուն ամբոխ ոչխարը
գերության շնորհքներուն, և արդարանալ Տանը ար-
գելով, և շնորհալ Ումի՞նք են ով. և վիշա-
պատասխան և ընդունելու ովք ումի՞նք Նոյեն
և Յետոյ, և ում Նոյեն Ռամսես ովքե Տանիլ
ովքերուն և ումի՞նք. Ում վիշապ Ռամսես Պողոս
ասացին. «Եւ ոչնչացի Ասացին ոչխար եղբա-
»ի՛ պատճառով Յետոյ . . ասել և հիշատակ ա-
»նել Տանջանքն կարող և զմասացեալս Նոյեն ա-
»Ռամսես . քանզի վիշա հիշատակ և կիրճ ումի-
»ում վասն Նոյեն : Օ՛ ոչխարի ինչ վտակ Տ ու-
»Տանդուրժեա, ասել՝ ովքերուն ասացի պատճառ ի
»վերացաք, և ընդունելու ում. Ա. Կրո. ժ. 22. 25. 26 :

Ա. ոչ՝ հիմանալը ասել զիրքերին, որ այս մեծ

և յաւելուածոյն քահանայապետն մեր Յիսուս՝
առաքեալ և արդիւնիչ իւրոյ քահանայութեան
հաւատով եղաւ, և այս բանիդ պատճառն ցնծութեան
անուն։ ինչպէս կը գրէ Պաւղոս առաքեալ ընտիր-
բանին Հաւատացելոցն առ Եբրայեցիս։ որ ըլլան առա-
ջին և արդար, և անենուն միտքով քահանայութեան
շնորհեալ՝ ի Քրիստոսէ՝ և միշտակեցութեան քահանա-
յապետին։ «Եւ զոր նոքա ըզկին կինդանին շի-
»նիլ առանց հոգեաց, յանարատ քահանայութեան
»մատուցանել պետքն պատարագս հանգոյն Ա-
»ռաջնոյ՝ ի ձեռն Յիսուսի Քրիստոսի»։ Ա։ Պետ։
Բ։ 5։ «Եւ արար զմեզ թագաւորս և քահանայս
»Աստուծոյ հօր իւրոյ՝ նմա փառք և զօրութիւն յա-
»ւիտեանս յաւիտենից»։ Յայտ։ Ա։ 6։ Ի։ 6։

Այսչափ՝ ես հիմա քեզի կը հաղորդեմ։ այս առ-
քեալը և մեր հաւատքը, որ երկնից աթոռոյն
Քրիստոս մէջ ունի Աստուածութեան քահանայա-
պետութիւնը և պատիւը։ ասոնք իրենք իրենց պա-
տճէն գտած են, և միշտով և բոլոր յաւ-
երկնից աթոռոյն Քրիստոս մէջ երկրի վրայ եղած հա-
ւատացեալ քրիստոնեայներուն համար։ ասոնք էին
խոստացեալ Յովհաննու յայտնութեան գիրքը
լսելու Յովհաննու ատեն գրուելիք եկեղեցիներէն «Սարդիս»
ինչպէս պատճ Ի։ «Որք հոգին աստուծոյ ունիք՝ և
»աստուծոյ պատճին ասիկա՝ զիւրաքանչիւրն հանդերձեա

»ասելոյն՝ և սրբեաւներս՝ ի ձեռս իւրեանց, որպ-
»ես ի ձայն մեծ՝ և ասէին, վասն զի եկեալ է
»սուրբ մեծի՝ որ նայի՝ ի վերոյ ամենայն ազգ
»աւետիս» • Յայտ. Ե. 9. 10 :

Ա. Յոյն ի՞նչ վասնզի է՝ որ ի բերանն բան-
ասէ, «վասն զի եկեալ է սուրբ մեծի» • չէրևի նըր-
ատաւ բան՝ որ ներոց վասն զի եկեալ է սուրբ մեծի• Տա-
նէաւ՝ ի վերոյ ներսէն եկաւ՝ Տաւսաղեալ ասելով,
պատմելն՝ զնոսա սրբեալ ի միեղեցուէն վասն զի Տա-
ւատ էր և կամ՝ այն սուրբ Տոգիներն պատ-
րաստել, որ ներոյ նայէր ամենայն ազգ ի վերոյ
ակնկալելն սպասաւորելու առաջի սուրբ Աստ-
ծոյ, ներսէն Տանելով էր• ասելն՝ ի ձեռս իւրեանց
ի ներոյ՝ որ ասել է ներոյ ի ձեռս իւրեանց Տա-
ւատ էր• Յայտ. Ը. 8. Ը. 3 : Ա. Յոյն սուրբերուն ի վէրևոյ պա-
յտառ ըլլալ ատեն մէջ ըրած պատճառին ներս-
ին Տաւատ պատճառ սուրբ Աստծոյ բարեխոսելն էր• չէ՞
ըլլար որ մեղքն այս յայտնելով ատեն սուրբ պ-
ատճառը և մեղքի Տաւատը պիտի Տարկանէր Տա-
մարձակելն բան է, որ սուրբերը ներոյ պրկելոյ
ատեն մէջ պիտի ըլլան• Տոգիացածին Տա-
կառել ջանալն՝ որ բարեխոսելի ներս Տաւատ
ըլլայ այն բառիվ Տիմնուած՝ պատ-
ճառ ի բաց կո• «Ներո՛ բարեխոսի Տիմնուած պատ-
»ճառ Տաւատոյ» Յայտ. Ը. 1 : Իսկ բարեխոսելի ատեն

նէին և վատաբանեալ լինէին առ Աստուած՝ վշտի և չամեհարձ ժամի, զոր կարգի յայտնեալ-եան այս պատմելոյն և այս հանդիպելոյն Ա. 6. Գ. 11. Ե. 12. Ժ.Ա. 13. Ժ.Թ. 1. 5. 6։

Մարդկան երկուք վայ ի՛նչ պաշտօն ունին առ Աստուած զոր յ՚ուրումանէ ոչ կարեն կատարել, և ի պատարագ մատուցանել զոր ոչ ունին։ Արկը պահանջեալ և ստուգապատում երկուց առաջի Աստուծոյ՝ Աբելի ցոյն առաքինի, և Կայենան չարագործի։ Ոչ միայն պատարագ մատուցանելն, և հաճոյանալն Աստուծոյ, և պատճառն յայտնելն հանդերձ։ այլ Պօղոս առաքեալն պահանջէ հանդերձ։ "Արդ պատճառ "հանեալ զաստուածոյ ինչ՚ի ձեռն Աբելայ խրխ- "տատալ զնմանէ ձեր ինչ ընծայելն, ըմբ Կայենայ ձեր պատ- "ճառ եղեալ ընդ ինչ ընծայելն մատուցեալ» ։ Ժ.Ա. 8։ "Պահանջեալ զաստուածոյ ինչ յայսմ ժամ վայել "ձեր՚ի վերայ շնորհելոյն աստուծոյ՝ որք առաքեալք "են ձեզ՚ի Քրիստոս Յիսուս» ։ Ա. Կոր. Ա. 4։ "Ո՛վ՚ի նմանէ՝ և նովքե՝ և՚ի նոյն ինչ, նմա "փառք յաւիտեան» ։ Հռով. Ժ.Ա. 36։ "Ա.ՀԼ Թա- "պատելն յաւիտենից՝ ինչէն, և ինչեանց՝ յաւիտեան "յաւիտենից» ։ Ա. Տի. Ա. 17։

Եւ երկրորդ՝ ունին պաշտօն բարեմասնեմ ե-

և զայրանալ ընդ Տաւտամայ վասն
ընծայիցն և ասէն ի նմա զոյգաւորութեան տալոյ
նմա Տանէլ • «Արդ եւ ի՞նչ յոյժ ակն ունիս
»տանջանքդ՝ և զոր ինչ ասես՝ առնեմ քեզ • ոչ
կարէ եւ

զանձն • բայց ոչխարն հասատակ և չէրսեանց հատակ խոտակ և ջուր մեծ խոր լինի , որ զամենայն աղբերսն և զգետս հոսելիս ի ներքս ընդունի և ի վերայ ոչ ելանէ , և ոչ ոք ի նմանէ ջուր առնու , և ոչ ոտիւ հատանէ զնա , և ոչ ի նմանէ ոչխարք ըմպեն , և ոչ ի նմանէ ոչ անասունք ուտեն , և ոչ ի նմանէ գազանք ջուր խմեն , և ոչ ի նմանէ թռչունք ջուր խմեն , և ոչ ի նմանէ ոչ մարդ ջուր առնու , և ոչ ի նմանէ ոչ ոք ջուր առնու , և ոչ ի նմանէ ոչ ոք ջուր առնու , և ոչ ի նմանէ ոչ ոք

ցուն և ևր մաաս ցանկին առաջի զաւրն Աստուծոյ։
Նոա և ասիշ անդ ալ ևր յայտնի՝ որ ևթե հա-
ասացեալ մի եղինդ առ բերանն անասնոյ ասելով՝
և անտղայն ևրկիր վիշտով և բարեխոս անելու նէ,
այն առաքեալ ևրկիր վիշտով և բարեխոս անելու-
ըն մաաս ցանկ առաջի Աստուծոյ։ Լուսաբեր-
ցանկ առաջի Աստուծոյ։ Լուսաբեր գրած է ։ "Նո-
"այլ հրեշտակ եկն՝ և եկաց առ սեղանն, և առնէր
"խնկաման ոսկի, և տուաւ նմա խունկ բազում ։
"զի մատուսցէ զաղօթս սրբոց՝ ի վէմէ ոս-
"կեայ առաջի աթոռոյն առաջի ամենայն
"հեղէն սեղանոյն առաջի ամենայն աստուծոյ" ։
Յայտ։ Ը։ 3։

Գ-ևրեմ պիտի ըսես, որ Յովաննէս առաքեալն
էին յայտնուածը և առաջը հրեշտակ էր, որ և գը-
րուած է ։ "Նո այլ հրեշտակ եկն"։ Ես ալ կըսեմ
որ Յովհաննէս էր ։ և գիտես՝ որ
Աստուած աղերսը հրեշտակ կանուսնէ։ Ասոր պէ
աստուծոյ խոսքը և հրամանին պաշտօնը կը կա-
տարեն ։ "Ելիտունք քահանային պղտշտային զի-
"տելեան, և օրհնս լնդունային ի բերանոյ նոցա։
"զի հրեշտակ տէրոն ամենակալի է" ։ "Ոհմ ես
"տաբեմ հրեշտակ իմ" ։ Մղաք։ Բ։ 7։ գ։ 1։
"Ոհմ ես առաքեցից հրեշտակ իմ առաջի երեսաց
"քոց՝ որ պատրաստեսցէ զճանապարհս քո առաջի
"քո" ։ Մաա։ ԺԱ։ 10։ "Ոյլ երբեք հրեշտակս

»երեսն՝ ուր իմ երկիրս է» • Աստ. ԺԲ. 25 ։

Հիմա այս վկայութիւնները կուգեմ թէ հաստատեցատ, որ աստուածային հրեշտակ Աստուծոյ ալ կըսուին ։ Նայէ դիտես՝ որ պիտի ըսես, թէ այնտեղ ըսուածը հրեշտակ մըն է որ կը խօսի, եւ ոչ թէ Աստուած ինքը։ Ասոր պատասխանը այս է, որ հրեշտակը Աստուծոյ անունով կը խօսի, ինչպէս որ մարդ մը կրնայ ըսել, »ես եմ Պետրոս առաքեալը«, եւ ոչ թէ »Պետրոս առաքեալն եմ ես«։ Ասոր նման ալ հրեշտակը կրնայ ըսել, »ես եմ Աստուած«, եւ ոչ թէ »Աստուած եմ ես«։ Ինչպէս որ Աստուած ինքը կ՚ըսէ Մովսէսի, »ես եմ Աբրահամու Աստուածը, Իսահակայ Աստուածը, եւ Յակոբայ Աստուածը« • Ելից. Գ. 6։ Ասոր նման ալ հրեշտակը կ՚ըսէ Մանոյի կնոջ, »ես եմ Աստուածը, որ քեզի երեւցայ« • Դատ. ԺԳ. 20։ Ասոր նման ալ հրեշտակը կ՚ըսէ Յակոբայ, »ես եմ Աստուածը Բեթէլի, ուր օծեցիր սիւնը« • Ծն. ԼԱ. 13։ Ասոր նման ալ հրեշտակը կ՚ըսէ Մովսէսի, »ես եմ Աստուածը քու հօրդ, Աբրահամու Աստուածը, Իսահակայ Աստուածը, եւ Յակոբայ Աստուածը« • Ելից. Գ. 6։ Ասոր նման ալ հրեշտակը կ՚ըսէ Յեսուայ, »ես եմ Տէրոջ զօրքին պետը, հիմա ես եկայ« • Յես. Ե. 14։ Ասոր նման ալ հրեշտակը կ՚ըսէ Մանոյի, »ես քեզի հետ չեմ ուտեր, բայց եթէ ողջակէզ մատուցանես Տէրոջ« • Դատ. ԺԳ. 16։ Ասոր նման ալ հրեշտակը կ՚ըսէ Յովհաննու, »ես քու ծառայակիցդ եմ, եւ քու եղբայրներուդ ալ, որ Յիսուսի վկայութիւնը ունին« • Յայտ. ԺԹ. 10։ Ասոր նման ալ հրեշտակը կ՚ըսէ Յովհաննու, »ես եմ Յիսուս, որ քու առջեւդ վկայեցի այս բաները եկեղեցիներուն համար« • Յայտ. ԻԲ. 16։ Ասոր նման ալ հրեշտակը կ՚ըսէ Յովհաննու, »ես եմ Ալփա եւ Օմեգա, սկիզբն ու վախճանը, ըսաւ Տէրը, որ կայ, որ էր, եւ որ պիտի գայ, Ամենակալը« • Յայտ. Ա. 8։ Ասոր նման ալ հրեշտակը կ՚ըսէ Յովհաննու, »ես եմ Ալփա եւ Օմեգա, առաջինն ու վերջինը, սկիզբն ու վախճանը« • Յայտ. ԻԲ. 13։ Ասոր նման ալ հրեշտակը կ՚ըսէ Յովհաննու, »ես եմ Ալփա եւ Օմեգա, սկիզբն ու վախճանը, առաջինն ու վերջինը, սկիզբ ու վախճան« • Յայտ. Ա. 11։ Ասոր նման ալ հրեշտակը կ՚ըսէ Յովհաննու, »ես եմ Դաւթի արմատն ու սերունդը, առաւօտեան աստղը պայծառ« • Յայտ. ԻԲ. 16

„են յաւիտեան կոչման Աբրահամայ“ ։ „Ոչ էր
„սան ձեզ աստղք յաւիտենից“ ։ Բն. կոչ. Ա. 1. ժդ. 12.
„Աչք աստղ՝ ժողովուրդք սեպհականութեան“ ։ Պետ. Ա. 2.
Այս յայտնի վկայութիւնքեամբ ոչ պիտի ջր-
տրակուսիս բանիւ՝ որ այն յաւիտենից վէմն
գրուածք, այսինքն՝ աստիճան արքայութեան վէմ
ունեցաք պաշտօնեին և գոհութիւն և փառա-
նութիւն առ Աստուծոյ, և մնամանդ հաստատ
կամքեամբն հաւատ ապօթք խնդրուածք և գոհ-
ութիւն ընել ։ Բայց այս տեղս խրատուն ունիս
կամ բան առաքելոյ, վասն որ ասէին ոմանք
նկատեցին՝ աստիճանացս ըրած վիճարկութիւնը
և հայցուածներս, գոհութիւն անուանել ։ Ես
որ այս գոհութեան և վիճարկութեան վէմ՝ վասն
Աստուծոյ և մարդկան ծայրագոյն պաշտօնը՝ վէ վէ-
ստն Պետրոս Բրնաս ունէր ։ „Օ վէ վասն Աստուած,
„և վէ վիճարկէ Աստուծոյ և մարդկան՝ մարդն Պե-
„տրոս Բրնաս, որ եւս գանձն վրկանս ընդ ամե-
„նեսեան ։ Ա. Տէր. Բ. 5. 6 ։

Եւս և Պետրոս Բրնաս գոհութիւն վասն վէ-
Հռոմ. Ը. 34 ։ Վասն սէր՝ որ Պետրոսի Բրնասի
այս վիճարկութեան և գոհութեան պաշտօ-
նին հատուցեալ են սրբոցդ աստիճանքն՝ և
անոնց հետեւող ամեն աստիճանքն ։ Այս Աստուած
համձեսցէ անոնց վիճարկութիւնը և գոհութիւն և

Ես կրե· ե· 18· 19· 20։

Տեսար դու՝ այն պաշտօնը ինչպիսի՛ մեծութիւն եւ հաշտութիւն՝ Յօր Աստուծոյ յանձնուած է առաքեալներուն՝ եւ առաքելական աստիճանին։ Ասոնցմէ ոչ ոք այս բանը կրնայ՝ որ Յիսուսի Աստուծոյ պատուիրակութիւնը չունի։ «Ան ու ան ինձ պաշտօնն հաշտութեան» ըսելուն՝ Պօղոս առաքեալ կ՚ուզէ ցուցնել՝ թէ ինչ մեծ պատիւ եւ Աստուծոյ բարեհաճութեան նշան է այս պաշտօնը։ Ասոր համար ալ Պօղոս առաքեալ կ՚ուզէ որ Տէրոջ ընդունելութիւնը ընդունին։ Եւ առաջ վկայութիւնը պատրաստել կուտայ զրկելով։ «Ան ամենայն »ինչ Աստուծոյ՝ որ հաշտեցաւ մեզ ընդ իւր՝ »ձեռն Քրիստոսի։ Եւ ինձ զպաշտօնն հաշտու»թեան։ Թէեան։ Եւ քանզի Աստուած էր՝ Քրիստոսն զաշ»խարհս հաշտեցուցանէր ընդ իւր, և չհամարէր »նոցա զմեղս իւրեանց։ Եւ եդ՚ի մեզ զբանն հաշ»տութեան։ Ուրեմն Քրիստոսի պատգամաւո»րք լինիք որպէս և Աստուծոյ բարեխոսեալ Քրիստոսի վասն»։

Ես կրե· ե· 18· 19· 20։

Տեսար դու՝ այն պաշտօնը որչափ մեծութիւն եւ հաշտութիւն՝ Յօր Աստուծոյ յանձնուած է առաքեալներուն՝ եւ առաքելական աստիճանին։ Ասոնցմէ ոչ ոք այս բանը կրնայ՝ որ Յիսուսի Աստուծոյ պատուիրակութիւնը չունի։ «Ան ու ան ինձ պաշտօնն հաշտութեան» ըսելուն՝ Պօղոս առաքեալ կ՚ուզէ ցուցնել՝ թէ ինչ մեծ պատիւ եւ Աստուծոյ բարեհաճութեան նշան է այս պաշտօնը։ Ասոր համար ալ Պօղոս առաքեալ կ՚ուզէ որ Տէրոջ ընդունելութիւնը ընդունին։ Եւ առաջ վկայութիւնը պատրաստել կուտայ զրկելով։ «Ան ամենայն »ինչ Աստուծոյ՝ որ հաշտեցաւ մեզ ընդ իւր՝ »ձեռն Քրիստոսի։ Եւ ինձ զպաշտօնն հաշտու»թեան։ Թէեան։ Եւ քանզի Աստուած էր՝ Քրիստոսն զաշ»խարհս հաշտեցուցանէր ընդ իւր, և չհամարէր »նոցա զմեղս իւրեանց։ Եւ եդ՚ի մեզ զբանն հաշ»տութեան։ Ուրեմն Քրիստոսի պատգամաւո»րք լինիք որպէս և Աստուծոյ բարեխոսեալ Քրիստոսի վասն»։

բայսով. «Ար գլուխն իւրեանց եդին կիսեք հաւատաւորեալ Հաւատամունքն իւրեանց ձշմարտութեամբ ի հասին հաւատոյ, որով ասացեալ է Հաւատով ի միջի ձեր բնակեսցէ Քրիստոս, որ ասացեալ է, որ հաւատայ ի Քրիստոս՝ ունի զկեանսն յաւիտենական. եւ որ ոչ հաւատայ՝ զայրացն Աստուծոյ ի վերայ նորա կայ

Բ. Ոչ միայն Քրիստոս Աստուած էր, այլ եւ Հայրն ու Հոգին, որ Քրիստոսի հետ միասին էին ամենայնի մէջ։ Ի սկզբանէ Աստուած էր Բանն, եւ Բանն էր Աստուած։ Նոյն էր ի սկզբան առ Աստուած։ Ամենայն ինչ նովաւ եղեն, եւ առանց նորա ոչ ինչ եղեւ, որ եղեւ։ Յովհ. Ա. 1։ 2։ 3։

Գ. Ոչ միայն Քրիստոս Աստուած էր, այլ եւ Հայրն ու Հոգին, որ Քրիստոսի հետ միասին էին ամենայնի մէջ։ Ես եւ Հայրն մի եմք։ Յովհ. Ժ. 30։ Ես յՀօրէ եկի, եւ եկեալ եմ յաշխարհ։ Յովհ. Ժ. 36։ Ես գնամ առ Հայր։ Յովհ. Ժ. 28։ Ես յանձին իմում ոչ խօսեցայ, այլ Հայրն որ առաքեաց զիս, նա ինքն ետ ինձ պատուէր, թէ զինչ ասիցեմ, եւ զինչ խօսեցայց։ Յովհ. ԺԲ. 49։ Ես յանձին իմում ոչ խօսեցայ, այլ Հայրն որ առաքեաց զիս, նա ինքն ետ ինձ պատուէր, թէ զինչ ասիցեմ, եւ զինչ խօսեցայց։ Յովհ. ԺԲ. 49։ Ես եւ Հայրն մի եմք։ Յովհ. Ժ. 30։ Ես յՀօրէ եկի, եւ եկեալ եմ յաշխարհ։ Յովհ. Ժ. 36։ Ես գնամ առ Հայր։ Յովհ. Ժ. 28

պատճ. ասեմ առաքեալն ճշմարտել է, ասելը զոյց
հին ասացեալ է, Աստուած ասելը նիւթելիցն
ապրեալս. Տասաց ևնոյն է. իսկ ջրհեղեղն և
սրբեալքս սրոց բազմիցս ճեղքեալ՝ նոյնպես ա-
պանդ ևնոյն, որ վերանդիմանելոյն պարկեշտ ա-
ռեալ է որ ևրկու Տասաց ևնոյն է, Տասաց ասելն
ցեր է. Եթե որ սկզբնաբեմեալ կորոյս ասասա-
ծաշունչ ասելը զիրքը՝ հին և նոր կտակարանը. շատ
առելիկն զոն ու ինքնին կը գտնա, որ Աստուած
լրեն ներոյթեամբ և շնորհօքը մարդիկ սրժանի
կրնէ ասելեսն բազմաբեմեամբը. կարդա՛ ևրկ.
ԺԲ. 11. ԼՓ. 11. 12. 13. 14. Բ. օրէ. Թ. 25. Գ. Եսա.
ԺԸ. 36. 37. 38. Եթե որ ասելը Աստուածնին ալ ու-
նենալ ուզենք ըլլաս, պէտ կրնամ՝ Եթե Աս-
տուած անանկ սիրելի է՝ որ աշխարհս մէջ եղած
մարդոց շնորհք կրնէ սրոց բազմիցս ասելը.
կարդա՛ ասելը Աստուածնը, իմացիր՝ ևրբ և կամ
սրբոյն սկզբան Յեսուս լրեն սրանչելագործեալ
և հրաշքին նշանը յայտնելու. զրեալ է «Յոյս
տալոյ սիրելին նշանաց Յեսուս ի կանոյ գալիլեացի-
ոյ, և յայտնեաց զիաւս իւր, և հաւատացին ի
նա աշակերտքն նորա» Յով. Բ. 11։

Տեսար ալ Յեսուս Քրիստոս լրեն հրաշագոր-
ծութեան սկիզբը այս հաստատութեան մէջ ըլլա ևս

բերասէն • ինչպէս կը պատմէ առաքեալն Յովհաննէս • «Ան յաւուրն երկրորդի հարցանէին զիրեարս աշակերտքն Յիսուսի, և ասէր ցնոսա մին յերկոցունց, զոր սիրէր Յիսուս • Ասէ ցնա Սիմոն Պետրոս և աշակերտն նորա՝ ի հարցանել զնա • Ո՞վ է ասելոյն զոր մեռանիցի, և ասէ ցնա Յիսուս • Ոչ ասէ ցնա Յիսուս թէ ոչ մեռանիցի, այլ զի այսպէս կամիմ զնա մնալ մինչև եկեսցէ» • Այս ամենայն ինչ ասէր Յիսուս ի մասին մահուան Պետրոսի, որով պիտի փառաւորէր զԱստուած • Եւ ասելով ցնա՝ «Հետեւեա՛ ինձ» • Այսինքն՝ «Ինչպէս ես հետեւեցայ քու Վարդապետիդ Յիսուսի, դուն ալ հետեւէ ինծի» • Եւ ի հարցանել զնա՝ «Տէր, զայս ոք մնայ» • Այսինքն՝ «Ինչ պիտի ըլլայ Յովհաննէս» • Եւ Յիսուս ասէ ցնա • «Եթէ զնա կամիմ զի մնայ մինչև եկեսցէ՝ զիա՞րդ է քեզ» • Այսինքն՝ «Եթէ ես կամիմ որ Յովհաննէս մնայ մինչև իմ գալուս՝ ինչ կը վնասէ քեզ» • Եւ այս խօսքերուն վրայ ելաւ բան մը աշակերտներուն մէջ՝ որ Յովհաննէս պիտի չմեռնի • Բայց Յիսուս չէ ըսած թէ չմեռնիր, հապա՝ «Եթէ կամիմ զի մնայ մինչև եկեսցէ» • Ասոր համար Յովհաննէս ինքն ալ կ՚ըսէ թէ Յիսուս չէ ըսած թէ չմեռնիր, հապա՝ «Եթէ կամիմ զի մնայ մինչև եկեսցէ» • Եւ ասոր համար կը պնդէ ան մանաւանդ թէ մեռած է • Ինչպէս Յիսուս ալ յայտնեց ըսելով Պետրոսի թէ ինքն ալ պիտի մեռնի իր ժողովուրդին համար • Յհ • ԺԲ • 26 • Այս պատճառաւ ինքն ալ կ՚ուզէ մեռնիլ Աստուծոյ փառքին համար, որով յայտնեց իր մօտը մեծ պատիւը, անոր համար կը պնդէ ան ալ ասելով թէ «Ինչ որ ես ըրի Յիսուսի, դուն ալ նոյնը ըրէ ինծի» • Յհ • ԺԳ • 36 • Եւ ի վերջոյ պատմեց Յիսուս զիրեն հետեւելու ձեւը՝ ըսելով թէ «Ուր ես կ՚երթամ՝ դուն չես կրնար հիմա հետեւիլ ինծի, բայց վերջը պիտի հետեւիս ինծի» •

Սաղ. ԺԹ. 22. 23.

Եւ այս ծայրագոյն անկեալ անդամալուծութեան պատճառն էր կրօնական պարծանք առ ինքեան. ինչպէս պատմէ Պօղոս առաքեալ ամենեսեան բերկրեցին ի քո խոսի • «Այլ եւս ոմանք ի զատուածոցն Յունաց • Ա. Կոր. ե. 18. Ոչ այլ պիտի ըլլայ եւս ի քէ ինչպէս հանիւր պրոտեսթ է , որ բողոքեալ է անկեալ առ հասարակ անդամալուծութենէ Յունաց վերայ Բիւզանդիոնի եւ Ասիոյ , ինչպէս եւ ի վերոյ առաքեալն Պօղոս • »Բերեսարա Յունաց որ մեռաւ՝ մեռանելով ի քէ յա- »յտարարեալ խոկ է , եւ է ընդ ոչինչ առաջ , որ և »բողոքեալ խոկ է վասն մեր։» Հռո. Ը. 34 ։ Այսպէս կը պատմէ Յօհաննէս Աբեռտացին ։ «Ոչնիւք բողո- »քեալ եւ Յունաց ազգաւ Յերեսարա զարմանան և »զանարատն , և նա է քառասնեակն մերոց մեռոյ» Ը. Յօհ • Բ. 1 ։

Ահա պատասխանեմք , թէ որ ոչինչ մտօք հայե- լը եղեալ ասէր Աիրերն • կարող կը լլար Հռոմէական ազգ շնորհելոյ հաստատել թէ լինչու Յերեսարա Բիւզանդիոն հանիւր մեռոյ բողոքեալ ու Հռոմէ Պապէն Յունաց • վասն որ Յերեսարա մահուընէ կը սկսի ան- կումն Յունաց կայսրութեան , և ասոր յառաջ գալուն մեղ կը հա- կառակեն հետս , և ասոր յառաջ գալուն մեղ հա- կառակեն հետս • և ան եղաւ քա- ղաքեան կիսոյ պատերազմ

եւ ու Հայր Աստուած, և անոր ներմն ուրիշ բա-
րեխօս մի ևս կայ մարդկային բնութեան վրիւ-
ժեալը և ապաստանեալը սատանայի դէմ թնդիր:
Ինչ Հաստատ կերպ • «Ունիմ մի Աստուած,
»և մի միջնորդ Աստուծոյ և մարդկան՝ մարդն Յի-
»սուս Քրիստոս, որ ետ զանձն վրիւանս ընդ ամե-
»ցուն» • Ա• Տիմ• Բ• 5—6:

Ասե՝ այս տեղս կը հարցնեմ. քեզի Թէ կ՚ինչէ
այն, որ պօղոս առաքեալ կըսէ Հռոմայեցւոց գա-
րեխօսութեանը համար• «Ա՚ր ինքն Հոգին գոչէ
»ևոս վասն՝ մեր՝ ի հեծեծմունս անմատոյց» • Հռով• Ը• •
26 : Տեսար որ Հոգին սուրբ գոչեւոս է մեզի
վասն՝ միջնորդութեան • ի՞նչ ևս Քրիստոսի միջնորդ-
ութիւն ուսուցիչ ճշմարտութեան և ծառայութիւն
շնորհս իւրով՝ և յաւիտենական վրիվ առնել •
»Թէ վրիվ առնէ Հոգին սուրբ՝ զոր առաքեցի Հայր
»յանուն իմ, նա ուսուցանէ ձեզ զամենայն» • Յով•
ԺԴ • 26 : «Հոգին ի՚ մեզ միտս Հասանէ տկարու-
»թեան մեր» • Հռով• Ը• 26 :

Ասելին սուրբ Հոգին գոչեւոս մեզ ևոսեալն է, որ
ճշմարտութեան ու շնորհաց լոյսը միշտ ունե-
նալով, մարգարէութեան և մարգութեան ոգիները
մարդկանց մէջ, և իրեն մարդոց տուած բնական
ընդունակ մի սիտակ և հոգին • ուոր Համար այս ա-
ղօթք կընէ ան սուրբ Հոգին Աստուած՝ սուրբ Գրի-

զոր Աստուածն ։ «Ո՛վ տարի խոստ եւ վատ մեր
«յանդուգնէ հնծաթիս աս. ոչ ըմանզ հայր
« Ո՛ զատ լրան ապահո, և զի զոր չ ըստան մնչեան աս.
«ձայն կանգնեա հնդատնի և հնչուցիչ կանոնց քաղ-
«հատ հօր Աբր՝ ապատեա զի չ յանդնդոյն անհա-
«քեա գործոց՝ որ ի հայոց քաղ ըմանդնէ
«Ո՛վ սքանչելեաս աս, ի միոջ ըստան շնորհաց վայելումն
«ի սքանչելութեանց ոչնոց իմաստից։ ։ Լ9։5 ։

Իսկ ես կոչ ըստի, Յիսուսի Քրիստոսի միջ
նորդու թիւնը և քաղ հոսու թիւնը ապդ՛ք կը հա-
վատամ սուրբ Հոգւոյն սաստկոյ քաղ հոսու թիւն։
և կամ Հոգւոյն սրբոյ և Յիսուսի Քրիստոսի հա-
րեհոսու թիւնն կ՛ապդ՛ւիչ սա սրբ քաղ հոսու-
թիւն։ ոչ, կարծեմ որ սկսի հոսանալոյն ի հ
սաբերքը Յիսուսի Քրիստոսի վերադարձաւ թիւն
հաստատութեամբ ապաշխարեաց և վարուցը հաղոր-
դեալ՝ և սուրբ Հոգւոյն Աստուծոյ շնորհքնե-
քան և զօրութիւնը ընդունելոյ՝ անդ
ոչ հաստատեալ թիւն ունին առաջի Աստուծոյ քա-
րհոս ըլլալ վաս մեր սկսան։

Ըրկրորդ՝ որ վերջէն անգամ ասցինս, թէ Յիսուս
Քրիստոս և սուրբ Հոգին մեզ հաստատ քաղ հոս
ըլլալեն ետեւ, ինչպէս սուրբն ոչ այս վիճաբա-
նութեան և քաղ հոսութեան քարձր անունը կրը-
նան ունենալ ։ Այս կը պատասխանեն թէ նախ

տալը Աստուածոյ, նայիլ Յիսուս Քրիստոս իրեն հաւատալ ըսաւ. "Այլ դի գիտացիք եթէ իշխա- »նութիւն ունի մարդի որդի երկրի վրայ երկրի թո- »ղութիւն առնել" ըսաւ մեռելոյն՝ "քեզի կ'ըսեմ ե- »լիր քու մահիգդ" ։ Մատ. Թ. 6. Մարկ. Բ. 10։ Նոյնպէս Յովհաննէս Մկրտչին աշակերտներուն ալ ըսաւ. "Ով կու- »զէ ինձմէ ետև գալ՝ ուրանայ ինքզինքը եւ առնու իր խաչը ամէն օր եւ ինծի հետևիլ" ։ Մատ. Ժ. 38։ Մարկ. Ը. 34։ Ղուկ. Թ. 23։ Ուրիշ տեղ ալ կ'ըսէ. "Ով որ ինծի հետևիլ կ'ուզէ, ուրանայ ինքզինքը եւ առնու իր խաչը ամէն օր եւ ինծի հետևի" ։ Ղուկ. Ժդ. 27։

Ա՛րդ այս իշխանութիւնը ունի՞ն արդեօք ա- ռաքեալները՝ և անոց օրինաւոր յաջորդները։ Թէ ոչ ոք կրնայ ըսել, միայն Աստուած Քրիստոս Երկրի վրայ ունի այդ իշխանութիւնը։ Ասոր համար ալ ըսաւ. "Ես եմ լոյս աշխարհի" ։ Յով. Ը. 12։ Ուրիշ տեղ ալ ըսաւ. "Դուք դ'ք լոյս աշխարհի" ։ Մատ. Ե. 14։ Աստուծոյ գիտցած մեղքը մեզի կը քա- րոզէ, որ Աստուած իրեն անուանելը անգամ իւր Տաճարին մէջ չուզեցաւ, Աստուած անուանը ամէնէն եղկելի և եղկուի Տէրոջը մեզի ասեղնոցին կուտայ։ Ասոր մէկ կողմը կ'ըսէ. "Մեծ ես դու տէր, »և առնելս պարտական ես դու Աստուած"։

Սաղ. 26. 10. «Հայր իմոյ եւ մայր Տէրս ինձ
առին, եւ Տէր ընկալաւ զիս։ Ցուցո ինձ Տէր
զճանապարհ քո, եւ ուղղեա զիս ի շաւիղ
ուղիղ վասն թշնամեաց իմոց։ Յես. Ծն. 4. Սաղ. 9. 29. Դաւիթ
զԱստուած ասէր զհայր եւ զմայր իւր շատ անգամ եւ գործեալ
Նոյնպէս Աստուած երեսն ու անուանը շնորհած է
իւր բոլոր ընտրեալներուն, ու մանաւանդ Քրիստոսի
ընտանեացն ալ, «Աստուած հոգի՛ է ըսելէն ա-
ռաջ» ։ «Ես ասոյդ եմ ասածդ լսէ»։
Սաղ. 26. 1. 6. «Տէր եռա ջերմ Աստուած մեր
ասոյդ» ։ Եզեկ. է. 1. եւ համառօտ Յիսուս այս
հին օրինաց մէջ Աստուծոյ ասած պատմութիւնը
իրեն ծառայներուն՝ այսպէս։ «Ով յօրինա ձեզ
պրեսլէ, ես ասոյդ եմ ասածդ լսէ - խոկ
ես եմ ինոս ասածս ասէ, ասոր բանն Աս-
ասածդ եղեւ, և էդ մարդ եղծանել պոյն»։
Ես. ժ. 34։

Իմաստասիրները ասպարէզասէրի սրոց բարե-
խոսութեան վրայով՝ այս հարցումը կընեն. Թէ
ասորերը Աստուծոյ պէս հիմնական սրբագրու-
թիւն մէջ, իրենց անունը տալով՝ իրենց բարե-
խոսութեան յատուցանելնուն պատճառը բանչնալը,
և կամ անոնց սրտմտելնին իրը ըսեն, որ անոնց
հանար բարեխոսութեան ընեն տալով Աստուծոյ
վասն մը Աստուծոյ հանար մարդ կրնայ զրուած ի՞նչ
ասելիս ասոր Աստուած մեր ի բարձունս բնակիլ, և
զհետոտելհանութեան երկիրս և երկիրս։ Սաղ. ՃԻ. 5։

Եւ ա՛լ անոնց ի՛նչ հոգեբանե՛մ • ի՛նչ հատուած, ա՛լ բացատրեմ և ամենևին գլուխ չկրնա՛մ հանե՛լ անոնց վրա՛ • Ամեն ըսի՛ պօշա՛ա առաքեալն • „Խրատս գլուխ չ՚ունի՛ և ինքն չ՚ունի՛ ուսումնա՛ • Նե՛ե • ե • 23 : կորնթ • Ա • 18 :

Բայց այս ա՛լ պետք չ՚է մտածես, թէ Խրատուն ունի՛ գլուխ մը ուսումն • Ան՚ դիտցի՛ր որ ունի՛ • ոնց որ ունի՛ մարմինդ • ոնց որ ունի՛ ամեն մարդ • ոնց որ ունի՛ ամեն ազգ • ոնց որ ունի՛ ամեն ընկերութիւն • ոնց որ ունի՛ ամեն մարմին • ոնց որ ունի՛ ամեն մեքենայ • ոնց որ ունի՛ ամեն գործ • ոնց որ ունի՛ ամեն արուեստ • ոնց որ ունի՛ ամեն գիտութիւն • ոնց որ ունի՛ ամեն ուսում • ոնց որ ունի՛ ամեն ուսումնարան • ոնց որ ունի՛ ամեն դաս • ոնց որ ունի՛ ամեն դասատու • ոնց որ ունի՛ ամեն աշակերտ • ոնց որ ունի՛ ամեն ուսուցանելիք • ոնց որ ունի՛ ամեն ուսանելիք • ոնց որ ունի՛ ամեն ուսումնական գործիք • ոնց որ ունի՛ ամեն ուսումնական նիւթ • ոնց որ ունի՛ ամեն ուսումնական ձեռնարկ • ոնց որ ունի՛ ամեն ուսումնական ծրագիր • ոնց որ ունի՛ ամեն ուսումնական ժամանակ • ոնց որ ունի՛ ամեն ուսումնական տեղ • ոնց որ ունի՛ ամեն ուսումնական ընթացք • ոնց որ ունի՛ ամեն ուսումնական արդիւնք • ոնց որ ունի՛ ամեն ուսումնական նպատակ • ոնց որ ունի՛ ամեն ուսումնական ծրագրի մը մասերը • ոնց որ ունի՛ ամեն ուսումնական ծրագրի մը մասերուն իրարու հետ ունեցած յարաբերութիւնը • ոնց որ ունի՛ ամեն ուսումնական ծրագրի մը մասերուն ամբողջին հետ ունեցած յարաբերութիւնը • ոնց որ ունի՛ ամեն ուսումնական ծրագրի մը ամբողջին մասերուն հետ ունեցած յարաբերութիւնը • ոնց որ ունի՛ ամեն ուսումնական ծրագրի մը ամբողջին ուրիշ ամբողջներու հետ ունեցած յարաբերութիւնը • ոնց որ ունի՛ ամեն ուսումնական ծրագրի մը ամբողջին ուրիշ ամբողջներուն հետ ունեցած յարաբերութիւնը • ոնց որ ունի՛ ամեն ուսումնական ծրագրի մը մասերուն ուրիշ մասերու հետ ունեցած յարաբերութիւնը • ոնց որ ունի՛ ամեն ուսումնական ծրագրի մը մասերուն ուրիշ ամբողջներու հետ ունեցած յարաբերութիւնը • ոնց որ ունի՛ ամեն ուսումնական ծրագրի մը ամբողջին ուրիշ մասերու հետ ունեցած յարաբերութիւնը • ոնց որ ունի՛ ամեն ուսումնական ծրագրի մը ամբողջին ուրիշ ամբողջներուն հետ ունեցած յարաբերութիւնը • ոնց որ ունի՛ ամեն ուսումնական ծրագրի մը մասերուն ուրիշ մասեր

Աստուծոյ Խրատուած Նահատակին Ներկայութիւն ու Աջակցութիւն Ցաւոց եւ Տագնապաց Ատենը մեզի Իրմէ Տրուելիք Մխիթարութիւնը, զոր ան Ինքն ալ Ունեցաւ Մեզի Համար Իր Չարչարանքներուն մէջ։ Մեր Տէր Յիսուս Քրիստոս Ինքն ալ Ամէն Տեսակ Նեղութեանց մէջ Անցաւ, Որպէսզի Մեզ Ալ Ուրիշներուն Համար Նոյն Նեղութիւնները Կրելու Ատեն Ան Մեզ Մխիթարէ, Ինչպէս Ինքն Ալ Մխիթարուեցաւ Աստուծմէ։ Ուստի Ինչպէս Մեր Տէրը Ինքն Ալ Ամէն Տեսակ Նեղութեանց մէջ Անցաւ, Նոյնպէս Ալ Մենք Պէտք է Անցնինք Անոր Համար Որ Ան Մեզ Ալ Մխիթարէ։ Ուստի Ինչպէս Մեր Տէրը Ինքն Ալ Ամէն Տեսակ Նեղութեանց մէջ Անցաւ, Նոյնպէս Ալ Մենք Պէտք է Անցնինք Անոր Համար Որ Ան Մեզ Ալ Մխիթարէ։

Ուստի ամենուն ի՛մացվի եւ հրճուրտրուի իրեն ըսուածը՝ իմաստասիրելը՝ եւ պիտակելը, եւ ամենքը հրաւիրուին նոյն ըսուածները հաստատելու պատճառով Աստուծոյ «Ով ամենայն իմաստութիւն ունի, ինչպէս կ՚ուզէ ամենայն իմաստութիւնի ըսել» Տես Ա. 22. 23։

Հիմա տեսայի մի, «Ի վերայ ամենայն իմաստութեան» ըսելովը՝ յայտնի ըսուա, որ Յիսուս Աստուած է ըսուածը եմի՛ զինուորելու հրեշտակներուն, եւ ոմանք հրեշտակներուն մասին կ՚ըսեն «Ով ամենայն իմաստութիւնի ըսել» նկատմամբ ամենայն իմաստութիւնի ըսել» նկատմամբ

Ա. 7. 8. 9. 10։

Ալեքսի Յիսուս Քրիստոս ուչ թէ միայն իւրեան շնորհքներէ, և մեծ թուղթ Պօղոս Թեոդորոսի հասարակ նուիրեալ Աստուածաբանութեան ուսին, այլ և իւրեան պատուիրելէն և իմաստութեանէն կը պատուիրէ։ Ըստ որում ինչ է «Աստուա-

»ծոյ զօրութեան և առաջոյ իմաստութեան։ Ա։ Թագ։ Ա. 23։ Ասաց համար է՝ որ Նահեմիայի հետ ապրիճեանոյ։ »Ասէ տնից զնիկոմեդեան՝ ի ձեռն »տալեան նորա։ զնոմեդեան մականուն՝ ըստ սովո»րութեան հնոցս։ »ի հեռու շնորհոյ նորոյ։ Որ առաւելու՝ ի մեզ ա»նոյշ իմաստութեամբ և զիտու»թեամբ»։ Նախ։ Ա. 7. 8։

Ասէ՝ հիմն քեզի կը հաստատեմ։ Յիսուսի Քրիստոսի իմաստի իմաստութեան և գիտութեան ապրելոյ Քեզնէ մարդկային Նահեմիայի կը նեղտուիմ։ և երկինքը աղքատութեան մէջ՝ ցաղեալ Նահեմիայի՝ երանելոյ առաքելոյ հոգիներուն չի նեղտուիր։ Ինչ համար Քէ՝ Յիսուսի Քրիստոսի իմաստի մէջ ապրելոյ Նահեմիայի ամէն գործ ալ, որ Յիսուսի համար չըլլայ, ինձ ալ

„և Համառութիւնը“ ։ Ես Տիմ. Բ. 11. 12։ „Ամէն
„ան ձանձրոյքն և պատուական առեալը պարկեշտել
„նո՛ւն ալ, որ նորէնիւք առատաձեռն բնութիւնն
„լուսոյնիւք Հաղորդականիւ.ք“ ։ Ես Պետ. Ա. 4։

Վասն է նէ՝ ասելը արդար և կարեւոր Հոգիները ելլելոյ առթոյս Թուան մէջ կատարել և յետոյ անոնց տեսութիւնը ուշ մնայն կը տեսնուի առաջ ծոյ պրաւ էին մեռելները և ամենուցմէ ալ ետքը քերը, այլ և Յիսուսի Քրիստոսի Հաղորդականը մեռելութիւնը և ապրեցնելը նեղութիւնը կը տեսնուի և կիմանուն պէտք Անիծելոյն Ջերմառութիւնը Թուան խնդրութեամբ բնութեան ապրելը, և առաջի Աստուծոյ իրենց նախատեսմանուած բանին պաշտօնին կը կատարեն ։ Վասն է նէ՝ ասելն ալ մեռելը առաջ և ետքը ելլելոյ առթոյս Թուան մէջ. ինչպէս կը վկայեն Պօղոս առաքեալը և Յօհաննէս առաքեալը. „Վեց ամսուանէը իբրեւ ըսել Հա„յելի օրհնեալս, այլ յոյժ աւելի ինձ յանդիման.
„այժմ խնդալու եմ վասն ձեր՝ ի շատ, այլ յոյժ„աւելի զիւրացոյ՝ սրտիս և նոյն ծանեալ զիս“։ Ա։
Կորնթ. ԺԲ. 12 ։ „Ամենեքեան՝ այժմ սրտիք Աստուծոյ
„սիրէք, և ձեր եւս ի յոյժ՝ ամէն կերպ ելելոց ի
„գիրք • զիմէք՝ ի յոյժաւ Հա յաւիտենական Հո-
„ամեան Հոգի ելելոց եմք, ի աւետարանելոց եմք զնա՝ որ

ալեա և կն ։ Ա. Յհ. գ. 2 ։

Տե՛ս Յհսու Ա՛րխաոս առաւել բացայայտ լսու-
ս առաքս հաղկնեալ եւ ելիկեալ ալքայաւ Թեան վՀ հն-
մանան այս գնուածոյ Նիկելացւոյն առնն վՀ անգամ
նեցան Ջերամ առաքաւ Թեանը՝ և առանց՝ ի վերայ
գաղթէ, զղջաւմ, խոստովանութեամ Թեանը և առաջնո-
մա Թեանը ։ Զոյն ոգոյ ըսու ։ «Ո՛վ այտակ և ոգոս-
։ Թեան Յերկինս» ։ Ա. Յհ. «Երկինք» ըսուալ կ՚ենթ-
ակայէ Յայտնեց Ա՛րխաոս, ինչպէս գրուած է ։
«Ապաշխարեցէք եւ դարձարուք Հրեշտակաց Ա՛ռաջ-
։ծոց՝ ի վերայ մեղաւորի որ ապաշխարեսցէ» ։
Գ՚որ. ԺԵ. 10 ։

Նոյն առաքինը Յայտնի կը ցցոյնէ ապաշխարող Նիկո-
դեմոսն, զոր ոգոյ ըսու ։ «Ո՛վ այտակ և ոգոսաց-
։Թեան Յերկինս» ։ Ա. Յհ «Երկինք» ըսուալ կ՚ենթ-
ակայէ մեղքի առը եւ ապաշաւ եւ ի բանեալ Հոգեկան
Յայտնիքը, որ է ապրեցուԹեան եղբեկ։ Ա՛ոմ. Ե. 12։
Ա՛ոմ. Ժ. 21։ Կող. Ա. 5։ Եբր. ԺՈ։ 23։ Նոյն Հրեշ-
ապետացն ոգոյ ապաշխարողին Տալու կ՚ըսէ ։ «Ապաշաւ-

„Ի նէն ելեալ առաջի հրեշտակաց Աստուծոյ“ առ
„յերկինս“ ցուցեալ զորդի հրեշտակութեան ա-
նուամբ Ի նէնէ:

Այլ՝ Ի՛նչ ոգի այս չառավ Հնդուստանի սրբոց
բանից նայողաց Ի նոյնէ վերայով, որ սկսաւ ինձի վկայել,
որ յանուանէ կոչումնդրեմեան անուր Թուա-
ռոյն պիտի ըլլայ սուրբ ոգւոյն մէջ • և Աստուած
Հայր այն ինձ պատիւ է որ առաւ սուրբերուն,
պիտի չտալէ անոնց: Տե՛ր Յիսուս Քրիստոս սուր-
բերը իրեն հետ պատուականց ըրաւ հրամայելով •
„Ու ընդունի զձեզ, զիս ընդունի• և որ զիս ընդունի
„ընդունի զառաքիչն իմ“ • Այս պատճառիս ես զե-
րասնիմ պատճառ է՝ որ Յիսուս ուրուք սրբոյն
առաքելոյ• և հրամայէ՝ որ սուրբ Աստուածային
անուն ոչինչ հետաքրքրութիւն ընդունի և պատ-
ուին, ոչ միայն պատուոյն առաքեալներէն՝ այլ և
ամեն սուրբերէն և պատուիներէն՝ և իր խոստմանց
նոյն հաստատ իրմէնդ պատճառաւ մեզի մէջ պատրաս-
տած վարձքերուն ժառանգիլոյ և հաղորդ ըլլալ,
և անոնց վատաց հաղորդիլ • „Ու ընդունի զմար-
„գարէ յանուն մարգարէի, զվարձս մարգարէի ա-
„ռիցէ • և ու ընդունի զարդար յանուն արդարոյ,
„զվարձս արդարոյ առիցէ“ • Մա՛տ• ժ• 40• 41:

Այս և իր յայտնեմք սուրբերէն մեր մեռոյ ա-
ջեր ներկայացուցանելով անոնց ամեն մէկուն Աստ-

Հետ յարաբերեալ ըստ Օրէնս սահմանեալ Տաճարի ա-
նիւթ մեծաց ընծայից եւ ամենայն պատարագաց եւ ա-
նոնց որ ի պատարագսն բերին, Նամանդիք
եւ ընծայքն ուստի եւ որպէս բերին, եւ առաքեալքն
ամենայն զոր ինչ եւ որպէս, եւ առաջին եւ
Նամանդ յարաբերեալ ընդ միմեանս, եւ ամենայն
պատարագք զոր ինչ եւ որպէս եւ ուստի եւ ընդ
Նամանդ ի ներքոյ ամենայն ի մի ժողովեալ, եւ
ընդ միմեանս ի մի կարգ եւ ի մի շարք ընդ
միմեանս ի մի կապակցութիւն, ամենայն, ա-
մենայն, եւ ամենայնիւ ի մի ամբողջ իրեմն օծ,
եւ ի սրբացուցեալ ին, սուրբ սրուած պատ-
պատշաճ եւ յարմարեալ ամենայն ընդ Նամանդ եւ ընդ ել-
բեալն: Զոր Սերոյ՝ որ Նամանդի ամենայն իրաց
իրաքանչիւր եւ ամենայնիւ են, եւ ի վեր ամենայն
իրեղէն ամենայն ընդ ընդ ընդ են, անոնց նոյն
պատճառ, իմաստասիրութիւն, ծնողութիւն, ընդա-
նեալութիւն, եւ ծնողութիւն, ինչպէս ամ Նամա-
նամ ընդ ընդ ընդ: Զոր ինչ Տէրն ըստ իրաց,
«պա-
տճառ ծառայեն ամ Տէրն ընդ ընդ» ասաղ ա-
նունն Հրեշտակից ընդ ընդ ընդ ընդ ընդ,
ասելը, եւ իմաստասիրութիւնը, եւ ինչպէս Տէրն ընդ
համ Սերոյ պատկերաց իմն ընդ: Եւ ընդ ընդ

ոսկի պատառաց կրկին։ և ոչ այն միայնոյ, այլև առաջի ամենայն ազգաց ծանոյց զանուն նորին, ասելով, եթե ոչ ինչ ոք ազգ ուրեք ամօթ առնէ, կամ արհամարհէ զնա, չատուցանէ կրկին պատուոյ։ վասն որոյ և ես այսմ միտս ունելով, ոչ ամաչեցի զանուն Քրիստոսի ասել առաջի ամենայն ազգաց, որ ինձ ամօթ էր, և ոչ ինչ պատուական համարէի, զայդ ամենայն ի վնաս համարեցայ, զի զՔրիստոս շահեցից, և գտանիցիմ նմա, ոչ ունելով զիմ արդարութիւն զորս յօրինացն, այլ զայն որ է հաւատովն Քրիստոսի, զարդարութիւնն որ յԱստուծոյ հաւատովն։

Պատիւն որ ազգաց նշանակեալ էն, որ մեզ մատուցանեն ազգքն Քրիստոնէից, զոր ընդունելով ազգաց Քրիստոնէից զանուն Քրիստոսի ընդունելն և դաւանութեամբ խոստովանելն։ և յիշել կուտայ ասացեալ մեր Տեառնն, եթե ոչ ոք ազգ ուրեք ամօթ առնէ զիս և զբանս իմ, զնա և Որդի մարդոյ ամաչեսցէ, յորժամ գայցէ փառօք իւրովք և Հաւրն և սրբոց հրեշտակաց։ և ոչ միայն զայդ ինչ, այլ և զամենայն ազգս ի ծառայութիւն իւր կոչեցեալ, զի ամենայն ազգք ծառայեսցեն նմա

կոչ՝ ի կնեղութենոյ : Եհաս այս օրինակս պիտի ի-
մանալը սուրբ գրոց պատկառելով ընդունել ըստ-
պատ ընծանելով սուրբ գրոցը կը յիշատակուին և
կը յորդորուին Առաքեալքն բովանդակին։ և
այս ի քրիստոնէական պատուական Թիւն ուսոյ-
ցեալ պետրոս առաքեալն Պօղոսէ • ըստ որմէ «Յի-
շեցէք զառաջնորդս ձեր՝ որք խօսեցան ձեզ զբանն
Աստուծոյ • հայեցուածք կեղ զվախճան նոցա , նմա-
նեցէք հաւատսն » • Եբր• ժԳ• 7։

Ընդունիլ ի նոսա սուրբ գրոցն պատկերները՝ բարե-
պաշտ քրիստոնեայնեցոյն մտքերնուն հաստատ չեր-
ևալուն Թեան զգուշանալը կուտան • վասն որոյ
Աստիճանի Թեան զգուշանալը կուտան • վասն որոյ
պատուի Թեան մը կը նկատուի երևելագոյնէ ըս-
կզբնատուի խրատուց • որոյ անուանի Թիւնը ըսելուն
քարոզ մի ի մէջ՝ և ըսելն անկանոյց հաստատուցն
ապրատուր , այլ աչօք և մտօք նեղսրտիլ և ա-
զեցուլ անկընտատի խրատուց, այսինքն սուրբ գրոցն
պետութեա Աստուածահմայ ապրելովը՝ ձգնողական
վարքերնին՝ հաստատ ձշմարտութեա Թեանը տուած վը-
կայութեա Թեանն՝ և մարդասիրական մեհատուածը վար-
ձանելն։ վասն որ մարդ ոչ կրնայ ըսել ինչ բանի նայե-
լով՝ միայն ըսելովը ձշմարտութեա Թեանը։ ըստ որում
Եբր. «Ողորմ լինիմ ում որ , ի նոյն ողորմի և մար-

Աբեմն հայելով՝ և տառիւթս տեղոյ առաքեաց
նատէր և ձշմարիտ հաւատոյդ ընդունողն՝ անշուշտ ա-
ռաքինութեան և բարեպաշտութեան զգացմունքը-
ներ կրնան տառապանաց տակ, և կը նորոգեն վեր-
քընին և սիրտնին ընդհատ և առաքինական հոգ-
ւոյ յիշեալ այն պատկառ նախատինքը, և
ջար սեռակից կենդանի կը վախճան բարի տրամադ-
րութեան. սար համար է որ սրբազան Պօղոս ա-
ռաքեալը Եբրայեցւոց հաւատացեալներուն նախ-
րատել առթեսն հաւատքն հաւատքը և
կատարեալ յոյսերնին, Համառօտագոյն գործքե-
նին և առաքինական սրտկներնին, կը համեմէ զա-
նոնք, որ առթեսն նմանին՝ և անոնց բարի վար-
քը ունենան, և մոլի կրնեքնին Թողուն. և վերջը
կը գրէ. «Ա.յսու հետեւեա և դուք՝ որ այսչափ շուրջ
»զձեզ մատեալ ունիք զբազմութիւն վկայից. ըզ-
»հեռասուիլ կրն ղամենայն՝ և բաց ընկերացուք՝ և ըզ-
»ասեղ կրթութեան. հանիւթս ընթացարդ՝ և
»պատերազմիլ՝ որ առաջի մեզ կայ». կարդա Եբր.
ԺԱ. զբաղխէն մինչեւ ցյաղագին ԺԲ. 1։

Գիտեմ՝ որ այս տեղս պատկերասացութիւնը պի-
տի խառնէին և հակառակին ձշմարտութեան տա-
թիւ հաւատալով. սկզբան տատանումներ
թիւնը մեղքով հետապնդելու հետ մին-
ցընելով, ինչպէս նոյնց տեղերնուն մէջ գը-

բերին, թէ առաջ արդիւնք է ձեռագրի շինելը, ձառնա պատկերները առ առաջնեն հետել է, և անոնց երկրպագութիւն ընել մոգք է, և վկայութիւն կը բերին, «Եթէ մի եղեգին քեզ »առաջնեն ծագումն նմանութիւն, որ ինչ մեծ եղեգ է, և որ ինչ »ի վեր է, և որ ինչ ի ջուր ի նեղքոյ երկրի. մի »երկրպագանիցես նոցա, և մի պաշտեսցես զնոսա »զի ես եմ իմ տէր աստուած քո՝ աստուած նախան »ձառա» ։ Կրկ։ Ի. 3. 4. 5. Ին. 13 Բ. օրէ. ե. 7. 8 ։

Ա. Յիս աստուած արդիւնք է ձեռագրի և ձառ քանդ պատկերներով առ առաջնեն հետել՝ և անոնց երկրպագութիւն ընել ։ Ինչպէս ըրաւ հրեից ժողովուրդը, որ երբոր Մովսէս հեռացաւ անոնցմէ, ժողոյն Ահարոնէ ամենակարող զօրութիւնը, որ անոնք առաջէն վարժուած էին տեսնել Եգիպտոս. և գնացին Ահարոնին, ու ուզեցին՝ որ իրենց ձեռագրի աստուածներ շինէ, որ զանոնք պաշտեն։ Ինչպէս ըրաւ Ահարոն ժողովուրդը »դէմ ի վերայ Ահարոնի և ասեն ցնա, արի և ա»ռ մեզ աստուածս՝ որք առաջնորդեսցեն մեզ »։ Կրկ։ ԼԲ. 1. Ահարոնի ժողովրդոյ մոլորութիւնը կը յիշէ Դաւիթ մարգարէն ալ ։ «Ահարոն »դարձաւ ի Քորեբ, և երկրպագին պատկերին, և »փոխեցին զիմաստս Ահարոնէ ի նմանութիւն ար-

»Եթե խոտանիլն ի Նյոտաւած հինարար
»խրնեայց, ոչ արար զինծաւինծս Անգիատաս և
»զաքսունչեցիս իւր Յեսիկիս Բաղդայ. և զահ իւր ի
»վերայ կառուցի ծալեն» ։ Ասղ. ճԵ. 19։

Ա՛ս անիրաւութիւնք լրաւ և Յերոբաւամ արքայն Իսրայէլի, որ եկաց ոսկեձոյլ եղունգ շինեց, և առաւած հոչեց զանոնք ըսելով Իսրայէլացոց, »Ահա առաւածք քո Իսրայէլ՝ որք հանին զքեզ Յեսիկիէն եդիպտացւոց» ։ Գ՛. Թագ. ԺՒ. 28։

Ա՛հա առաջի մի, այս է Նաւուծոյ ձշմարտուխ խրնդ առաքեան վարել, և ձշմարիտ Նաւուածաքարոզութիւնդ առաքեալ նուիրակութեան գործքին, Նաւուած առաքմանեալ նուիրակաւն բանեդը, և Նաւուծոյ եկեղեցւոյ առաքելական պաշտօնը վարդը և պատուիրակութիւնդ ունելոց առաքելոց գործքն էր. այլ մեզ և հռոմայեցիդ խրնդը այն է, որ Նաւուծոյ մեծութիւնդ և առաքելական

զօրս Թիւրքաց ապրատելով իսկ չը ձանձրանալ, նիւ-
թական բաներ ըստ Ս. առաքելոյն երկրպագութեամբ Թիւ-
րաստան, իսկ արուեստը իբր ձգեն, ապրուստներ իբր
պաշտեն. Ազգմամբ Թեսալի կոչուի Ս. առաքեալն
առեալ գիրքը. Գալէ Ս. առաքեալ իսկ իբրև ձե-
ռագործ կիսատեսութեանը, և ձամբան պատահե-
նելը, որ իրեն մեծաթեթ և ձշմարտութեան
կը խաղտանան՝ և կռամուրթեան և սուտ առաքեալ-
ներ կը հերետիկոսեն:

Բայց ասեն, երբոր այն ձառագործ Հերմոգե-
նեսը և ձամբան պատահելնին՝ որոնք իրեն Ս. ա-
ռաքեալն մեծաթեթ՝ բարեթեթ և արբանեակը
պիտի յայտնեն, ասոնց հետ կը հրամայէ ձինել
և ձամբայ ելլել առանց կառքի. և այսպէս կը հրա-
մայէ Ս. առաքեալ Պողոսի. «Բարձիր Տարսոնեակ
»վերցո՛ զքեզ՝ յանկարծ պատահելոց ճամբայիդ, մերկ-
»ացո՛ զքեզ և զիս կոչեցեալ պատուիրանաթեթ՝ և զիս կռա-

Ընդ առաւօտն ամենայն քահանայապետքն եւ երէցքն ժողովրդեան խորհուրդ արարին զի սպանցեն զնա։ Եւ կապեալ տարեալ մատնեցին Պիղատոսի կուսակալի։ Յայնժամ տեսեալ Յուդայի որ մատնեաց զնա թէ դատապարտեցաւ, եւ զղջացեալ դարձոյց զերիսանսն արծաթեայսն առ քահանայապետսն եւ առ երէցսն, եւ ասէ. Մեղայ մատնեցի արիւն արդար։ Եւ նոքա ասեն. Մեզ ինչ է այդ, դու տեսցես։ Եւ նա նետեալ զերիսանսն արծաթեայսն ի տաճարին՝ մեկնեցաւ, եւ գնացեալ խեղդեցաւ։ Եւ առեալ քահանայապետքն զերիսանսն արծաթեայսն ասեն. Ոչ արժան է արկանել զսոսա ի գանձանակ, զի գին արեան է։ Եւ ժողովեալ խորհուրդ արարին, եւ գնեցին զանդ կաւգործի յաղագս թաղման ուխտաւորաց։ Վասն որոյ կոչեցաւ անդն Արիւնագանդ մինչեւ ցայսօր։ Յայնժամ լցաւ որ ասացեալ էր Երեմիաս մարգարէ եւ ասէ. Եւ առի զերիսանսն արծաթեայսն, զգին որոյ գնահատեցաւ յորդւոցն Իսրայէլի, եւ տուի զսոսա ի գանձանակ կաւգործի, որպէս հրամայեաց ինձ Տէր։

Ընդ այս, որ ոչ միայն այս Տղամանակին Հեռաստանեայց ամենայն ազգաց ամենակալ Տէրն էր, այլ նաեւ այն քրիստոնէից Հաւատացեալ եւ Հոգւոյս պատկերեալ ներքին Մարդոյ պրպտիչն միտքերը եւ զտրտմութիւնն սրտից գիտէր։ Ուստի ոչ կարեցաւ լինչպէս եւ պատմի առաքեալ ասելը։ "Եւ առաքեաց ժողովուրդն ի Սիրեմ, եւ առին անտի զՏաղա-
նակ ոսկեղէն ընդ Տղամանակի ոսկեղէն Մարդոյ դնացին։

„Եւ եղեւ՝ երբեմն եկն Տաղտկանք ոչխարաց տեառն
„ի բանտն, տագնապեաց ամենեքին խոտոյտել մնա-
„ձայն. և հնձեաց եղիկին։ Եւ բառն տիրապետէր
„զբարբառս տագնապին. և ասեն տիրապետէր. զի՞նչ
„է բարբառս մնձ տագնապին ի բանտն. և ասեն
„ոչխարաց. և ասեն՝ եթէ Տաղտկանք տեառն
„ոչխարաց ի բանտն։ Եւ եկեալ տեսանէր՝ և
„տան. այն առաքեցոցն եկին ի բանտն տա-
„կաւ զմեզ ասէր պատ. վայ մեզ զի այլ եղեւ մեզ
„տագնապ մեծ ի հնձեցոցն եղիկին և ի հնձեցոցն
„ոչխարաց. վայ մեզ՝ եւ ո՞ր
„տագնապեսցէ զմեզ ի ձեռաց Աստուծոց հզօրացդ
„այսոցիկ. այն առաքեալք են որ հարին զՀարկն զՀեղեհ-
„ման ի բանտն Գաղատացւոց՝ և տեսին զԳաղատացոց
„տաղտկանաւքն, և տագնապեցան ի բանտն։ Ա. Թագ. Դ. 4. 8։

Եւ հարցանեմ այսուհետև Աստուածաշունչ հայ-
րապատներուն. արդեն վկայած Աստուած հոծա-
նեց այն մեծ գրոշաւոր Գաղատաց հետքին պատ-
հիլը, որ եւ պաշտելն Աստուածն հետապնդեցաւ-
ցի՞ որ տագնապակ ոչխարին վկայած եղած այն հո-
տաշքը. ինչպէս եւ պատմի Աստուածաշունչ գիր-
քը. „Եւ հանեցին Գաղատացիքն ի վտակէ անդր՝
„և մտին ի տուն Գաղատացոյ՝ և տեսին զԳաղատն հոտ-
„ծանեալ ի վերայ երեսաց իւրոց ի գետնի առաջի
„տաղտկանացն Աստուածոյ ... Եւ եղեւ երբեք հան-
„հանգիստ ընդ առաւօտն ի վտակէ անդր, և ահա Գաղ-

«զան կոչեանալ կայր՝ ի վերայ երեսաց իւրոց յեր-
«կինս առաքն առաքեալն ասէառն» ։ Ա։
Ցծաղ. ե. 3. 4։ Եւ առեալս մի, երկուքեան ալ ձա-
լանօք և ձեռակերտ շինուածք են։ Իսուքն Պատ-
նոյ, և առաքեալ ասէառն. քեզօքինեալսն պատուիր-
նեցի զայսմանէ ։ Բայց Պատճն պատուիրել
մարդոյ առջեւ իւսուածոյ կինը հերքելն՝
իսկ առաքեալ ասէառն եւեն անհնազանդ. քեզօքինե-
լսեան պատուիրելսն Աստուծոյ անհնազանդ և առհա-
կատ զօրեալ կինը կը նկատուիսի ։ Նայ՝ ի վեր
առ Պօղոս առաքեալն զօրեալ կինը, որ այն քեզօ-
քինեալ պատուիրելսեան հետայ ։ «Նա՝ ի վերայ նորա
քեզօքինեալ՝ որպէս Հուան ասէառն» ։ Ա։ Ցծաղ. ե. 5։ Քեզօքինեալ կայր
բառիս՝ յոյժ ստոյգ կերպաւ որ այն քեզօքինեալ
նեալը և առաքեալ ասէառն՝ Աստուծոյ սրբազնելսեան
ծանեան կայրը առաջի մեռոյ մարդկան կը բե-
րէին։ որով Աստուածաշունչը միշտ Աստուծոյ
խոստմունքը և մարդասիրական ողորմութիւնը կը յի-
շեցնէ ։

Ինչու զան այս տեղս խոնհրդածութիւն մը
ըսի բաղդատակի միկիմկու հետ Աստուծոյ երկու
կերպ ամենազօր և ոչ ամենազօր Հրամանը, որ ըրած
Աստուծոյ մարդասիրութիւն ։ առաջին Հրամանն էր այս ։
«Ամ ապրուստս զոր քեզ կուտա ըստ ամենայն ուժս

„Նոա Թեման“ • Կրէէ • Ի• 4 : Իսկ ելիցուն Հրամանքը• „Ա-
մաստիա ելիցս զերամելոս տակին Նախարարացոյս• Կրէէ ԻԸ• 18 : Մի գա-
տուս մի կղամիկս տեր տհասկ• „Մի „ատամցես“ • եւ „Ատամցես“ • քայց Թէ ոչ ոք ալջա-
ղեալ մեռանի Հրամանքը• Իսկ ելիցուն Հրամանքը• Ոչ ոք ալջաղեալ մեռանի
տեղն ելոյց, շուտով կը Հրամանքս եւ ատ ելիցս, ոչ այն
առաջին առաւօտուց Հրամանքը կատարելէն կառաւշա-
առեԹեան պատկեր շինելը, և առաւօտուց առաւ ելո-
կըտատուԹիւնը տեղը այն շինուած կերպարանքին տես
առաւ• „Ոչ ոքատցես ոչ ոք քեզ կուտս քառ ալջա-
„տեղն ղեմատեԹեան“ : Իսկ ելիցուն Հրամանքը կը
պատուս պատկերները կը տեսնան, իսկ առաւօ-
ւտուց պատկերները կը տեսնան և ալեհասկուց
զօրեԹեան զերազանցուԹիւնը կը յիշեն, և իսկ
առաւօտուց Հանգոյցով տալը տեղն առաջ շը-
նորհքեալն՝ և երանելին վարքերուն զերազան-
ցուԹիւնը երկնից մոլին տակ կը գտնեն, պատ-

ցեւ բանեւտաշտամբեալ եւն յայտնի նշան. քանզի ոչ
գտանի Քրիստոսանանուն սրբոյն պատուի պատճէ տայ
յայտնեալ լեւն տալը, և սուրբ ազգիս Նոյեան մի-
ծաւելս լեւնը և գերտարեալ լեւնը յիշեալ Նոյե-
ան էր երկրպագութեան լեւնը ընտրեալ Նոյեան հա-
ւատ է, և ձշմարիտ առաջնորդութեան նշան

Ինչպես Յակոբ նահատակեալ սրբոյ Նոյեան
ցեալեալեան խնամքը, և գերտարեալ բարեալեան
շնորհը վայելեց՝ դեռ ի մէջատեաս սրբոյ գե-
ղեցկ, արձան մի կանգնեց՝ և խորհ օծեց, և
անուն աստուծոյ Նոյեան կոչեցեալ, այն արձանը
Տան Նոյեան կոչեց. ինչպես կը պատմէ սուրբ
գիրքը. «Եւ յարեաւ Յակոբ ընդ առաւօտն, և
»հան զքարն զոր եդ ընդ մեծարս իւր, և կանգնեաց
»զնա արձան, և հեղու իւղ ի գլուխ նորա . . .
»և ուխտեաց Յակոբ ուխտ . . . և զքարն զոր կանգ-
»նեցի արձան, եղիցի ինձ տուն Նոյեան» . Ծննդ.
ԻԸ. 18 . մինչեւ ի 22 համարն կարդալ :

Տեսանք մի Յակոբ նահատակեալ սրբոյն Նոյեան
պաշտաւելեան նշան այն արձանը կանգնելոյ, և մեա
կատարեալեան արձանելոյն պաշտելու և գոհա-
նելու համար օծելոյ իւղ. ինչ կարեւոր, Յակոբ
նահատակեալն այս գործը աստուածպաշտաւելեան էր,
թէ աստուածպաշտաւելեան չէր և ոչ աստուածպաշ-

ասելով Ելեան. Ցանկալի նահատակութիւն գիտասրտութեամբ ստեղծել առ Աստուած՝ այն ազգանքը որ յառաջ երեն գիտցին բարձ ըրած էր, Տուն Աստուծոյ կը կոչէ, և առանկ ամէն յարդարական անուն առնել կը ծածուկ այն վէմը, որ ընդ անտես կը առնուցաւ Ոսկ. ԻՀ. 11։

Անտեղեակ եմ ես ինձ այս տեղը տալիք պիտի առաջարկութեանցս վրայ ուրիշ ոեւէ բան, որ ինձմէ աւելի ուշադրութեան արժանի ըլլայ, քան զի այնչափ բարեբախտութիւնը, զոր ինձ Տէրն ետաւ Ս. Գրոց ուսումնասիրութեան մէջ, ինձ կը համոզէ, թէ ոչ ոք կարող է ինձմէ աւելի ճշդութեամբ զանազանել Աստուածաշունչ գրոց Աստուած Մովսէսի աղօթքը, ու հրաժարելու, որ օձի պատկերը շինէ պղնձածոյլ, և ամէն ուրիշ նշանակի մը վրայ զետեղեալ բարձրացնէ, որպէս զի ամէն օձահարածներ անոր նային, ու առողջանան։ Ես ոչ ոք գիտեմ, որ ասոնց վրայ ուրիշ կերպով խորհուրդ ըրած ըլլայ, քան զի ասոնք ալ ուրիշ բանի մը նշանակ են, ու ոչ ինքնին պատուական։ Եւ եղելոյն յայտնի հաստատութենէ ոչ

„զմարդ, ամենայն օձասիրն՝ որ առաւանիցէ զնա՝ կեց-
„ցէ: Եւ արար Մահէս օձ պղնձի՝ և կացոյց զնա
„ի վերայ նշանակին, և լինէր՝ յորժամ հարկանէր զ-
„օձ զմարդ, հայեր ընդ օձն պղնձի, և կեայր„
(Թուոց ԻԱ. 8. 9:

Ինչպէս կարծում եմ բաւական ընթերցողը, նկատած
լինի վերի տողերից Մահէս հաւատարիմ մնալով իւր
հին ընկերներին, ինչպէս տեսանք, ոչ միայն չի ջնջել
նոցա, այլ և ինքն էլ աւելացնում է նոցա վրայ մի նոր
նշան, որ Աստուծոյ մարդասիրական գթութեան
և ընդհանուր հոգւոց ապաստանութեան նշանն էր,
որ պիտի կատարուէր Յիսուսի Քրիստոսի խաչելութեան
միջոցով Golgotha: Այս այսպէս է պարզ, որ
չէ լսուիլ այլ և նմանութիւն էր, զոր և
նոյնն Քրիստոս յիշատակեց ըսելով. „Եւ որպէս
„Մահէս բարձրացոյց զօձն յանապատի, նոյնպէս
„բարձրանալ պարտ է որդւոյ մարդոյ„: Յով. Գ. 14:

Կարծեմ՝ որ հասկացաք, թէ աստուածա-

հանդէս պատմիչքսոյ յոյժ ընդարձակ ըստ իւրումեանց
ինքեանց ասացեալ. պատմիչքսն ոչ միայն ի պատերազմս
ասպատակս հանդէս ելանէին, այլ եւ ի հաւատոյ գործս
իւրեանց ընդարձակ ինչ ասացեալ գտանին։

Աբեղեայ Կիւրեղեան Վրդապետի ըստ ազգի պատմիչ
կոչի անուն, որ հին և նոր օրինաց մէջ յայտնելոյ
եղև, և նաև Յիսուսի վերջին աշակերտաց ի նոսա
և հրաշագործ ի նոսա նիւթուրգ ինչ կատարեալ գործոց,
անոնց չկրցաւ յայտ ի նոսա հաւատոյ գործս
պաշտ ընդարձակ Վրդապետ՝ ոչ միայն գիտութեամբ
ինչ եղեալ եւ ընկերական ի նոսա և վարդապետ
պաշտօնեայ նոսա ինչ եղեալ, այլ եւ ի հաւատոյ գործս
ինչ ի նոսա ընդարձակ ինչ ասացեալ գտանին։

Աբեղեայ Կիւրեղեան Վրդապետ ըստ ազգի պատմիչ
կոչի անուն, որ հին և նոր օրինաց մէջ յայտնելոյ
եղև, և նաև Յիսուսի վերջին աշակերտաց ի նոսա
և հրաշագործ ի նոսա նիւթուրգ ինչ կատարեալ գործոց,
անոնց չկրցաւ յայտ ի նոսա հաւատոյ գործս
պաշտ ընդարձակ Վրդապետ՝ ոչ միայն գիտութեամբ
ինչ եղեալ եւ ընկերական ի նոսա և վարդապետ
պաշտօնեայ նոսա ինչ եղեալ, այլ եւ ի հաւատոյ գործս
ինչ ի նոսա ընդարձակ ինչ ասացեալ գտանին։

Աբեղեայ Կիւրեղեան Վրդապետ ըստ ազգի պատմիչ
կոչի անուն, որ հին և նոր օրինաց մէջ յայտնելոյ
եղև, և նաև Յիսուսի վերջին աշակերտաց ի նոսա
և հրաշագործ ի նոսա նիւթուրգ ինչ կատարեալ գործոց,
անոնց չկրցաւ յայտ ի նոսա հաւատոյ գործս
պաշտ ընդարձակ Վրդապետ՝ ոչ միայն գիտութեամբ
ինչ եղեալ եւ ընկերական ի նոսա և վարդապետ
պաշտօնեայ նոսա ինչ եղեալ, այլ եւ ի հաւատոյ գործս
ինչ ի նոսա ընդարձակ ինչ ասացեալ գտանին։

Աբեղեայ Կիւրեղեան Վրդապետ ըստ ազգի պատմիչ
կոչի անուն, որ հին և նոր օրինաց մէջ յայտնելոյ
եղև, և նաև Յիսուսի վերջին աշակերտաց ի նոսա
և հրաշագործ ի նոսա նիւթուրգ ինչ կատարեալ գործոց,
անոնց չկրցաւ յայտ ի նոսա հաւատոյ գործս
պաշտ ընդարձակ Վրդապետ՝ ոչ միայն գիտութեամբ
ինչ եղեալ եւ ընկերական ի նոսա և վարդապետ
պաշտօնեայ նոսա ինչ եղեալ, այլ եւ ի հաւատոյ գործս
ինչ ի նոսա ընդարձակ ինչ ասացեալ գտանին։

„ժառայից նորա“ ։ Լուկ. ԺԲ. 37 ։

Վասն որոյ ասէ զայս, եթէ զի ամենայն ոք, որ ինչ ունի, ի Քրիստոս ունի, եւ Քրիստոս ունի զամենայն ինչս Աստուծոյ, եւ ամենայն ինչ Աստուծոյ Քրիստոսի է։ Ոչ ասէ, թէ ամենայն ինչ Աստուծոյ ունի Քրիստոս, այլ ասէ, թէ Քրիստոս ունի զամենայն ինչս Աստուծոյ։ Զի ամենայն ինչ Աստուծոյ ունի Քրիստոս, որպէս եւ Հայր ունի զամենայն ինչս իւր։ Ամենայն ինչ Հաւր իմ իմ են, ասէ Տէր։ Եւ ամենայն ինչ իմ Հաւր են։ Ամենայն ինչ Հաւր Քրիստոսի է, եւ ամենայն ինչ Քրիստոսի Հաւր է։ Ամենայն ինչ Աստուծոյ Քրիստոսի է, եւ ամենայն ինչ Քրիստոսի Աստուծոյ է։ Ամենայն ինչ Աստուծոյ Հաւր է, եւ ամենայն ինչ Հաւր Աստուծոյ է։ Ամենայն ինչ Աստուծոյ Հաւր Քրիստոսի է, եւ ամենայն ինչ Քրիստոսի Աստուծոյ Հաւր

Տամեան տէր Գրիգոր վարդապետ իւր խոստովանութեան մէջ կ՚ըսէ թէ Սահակ Դեղեցատուն պատմիչ իշխանին, տէրն Սահակ Գ. Պետրոսեան կաթուղիկոսին մասին կ՚ըսէ. "Ընտիրն ամենեցուն սուրբ էր և վարդապետ, այլ մեղայ իմոյ իշխանի զօրութեամբ կաթուղիկոս եղեւ։ "Ասոնց պարագան կ՚ըսէ՝ և զամենայն իշխանութիւն ի վարդապետէն առեալ, զոմանց ոչ ետուն, զոմանց տուին։ "Ես կը կարծեմ թէ Գրիգոր Տաթեւացին ալ Սահակ Գ. Պետրոսեանի պէս ինքզինքը մեղաւոր կը համարէր, որ իշխանի զօրութեամբ կաթուղիկոս եղաւ։

Այս խոստովանութիւնը Տամեան տէր Գրիգոր պատճառ առած, տէր Ներսէսին Տայոց կաթուղիկոսութեան ատեն, որ ժդ. դարուն երեւցաւ, և կը շարխարհիկէ՝ թէ այս աշխատութիւնը Տաթեւացւոյ չէ, այլ ի շարխարհիկէ եղած։ "Ասոնց պարագան է, ա-"սոնց պատիւ է, ասոնց անուն է"։ Եւ ընտիր սուրբ վարդապետ կ՚ըսէ Գրիգոր Տաթեւացին, "Ես ոչ ինչ եմ, ոչ ինչ կարեմ, ոչ ինչ գիտեմ, ոչ ինչ ունիմ, ոչ ինչ կարող եմ, ոչ ինչ ինձանէ, ոչ ինչ ի մարդկանէ, ոչ ինչ ի հրեշտակաց, ոչ ինչ ի Քերովբէից, ոչ ինչ ի Սերովբէից, ոչ ինչ ի Տեառնէ, ոչ ինչ ի Հօրէ, ոչ ինչ ի Որդւոյ, ոչ ինչ ի Հոգւոյն սրբոյ, ոչ ինչ ի Հայրապետէն Տաթեւու, ոչ ինչ ի Վարդապետէն Գրիգորէ, ոչ ինչ ի Տաթեւու, ոչ ինչ ի Գրիգորէ, ոչ ինչ ի Վանական, ոչ ինչ ի Գրչէ, ոչ ինչ ի Գրչութենէ, ոչ ինչ ի Գրչագրէ, ոչ ինչ ի Գրչագրութենէ, ոչ ինչ ի Գրչագրութեան, ոչ ինչ ի Գրչագրութենէն, ոչ ինչ ի Գրչագրութեանէ, ոչ ինչ ի Գրչագրութեանէն, ոչ ինչ ի Գրչագրութեանէն, ոչ ինչ ի Գրչագրութեանէն

„Հանուամբ առնու զերծ ի. „ի քեզ ի տէր ի տան տալեալ
„ինեաց զ ըստուգ երեսաց քոց տուեալ ինձ ամենայն ձգտեա
Սաղ. ԽԸ. 10։ „Ամենայն ինչ տուտ ինձ ի հօրէ
„իմմէ, և ոչ ոք ճանաչէ զորդի ևիթէ ոչ հայր,
„տալին իմոյին յայտնել։ Մտթ. ԺԱ. 27։

Ասի այս բանքս և առաքեալն վկայեաց ընդ
դեմ իւր հաստատել, որ անհնար է զերծանել
ամպիծառս աչօք առաքել Աստուծոյ անջատ ա-
ծութիւնք պիտի յայտնեալ, և առաքեալքն ընդ-
հատել, որ հանդիպեալ յառնեանական ին-
նոյ մէջ ալեաց առատութեան և վայելեն տալը և ե-
դեալ հոգիսն ըստ ասելոյն Աստուծոյ ։ Իսկ
այս անյատոր և մանկտնոյ հինոց մէջ յայտնե-
ցաւ Աստուծոյ զբանին առաքելական և ճշմարիտ
և եկեղեցւոյ պաշտօնեայներուն, մանաւոր և վե-
ճական առաքեալքն, որչափ իր ան ընդդիմ-
ին ոչոց ըստուածքն, և բառական իրենին ն-
հատեալ Աստուածոյին վրայոց յայտնուածքն
ըստ իրենց ընդունակին չնորհացն ։ Ասի այս մտօք և պա-
ղոս առաքեալն առաջ վկայուածքն ըսելով ։ „Ա-
„ժամ առաքելոյն առաջ վկայուածքն ըսելով ։ „Ա-
„յսուհետեւ զեզ յայտնեմ ոչ խեղանութեամբ
„մտաւ ի շատ, այլ յայտնեմ զիմաստութիւն
„եւ նոյն ծանեալ ոչ ։ Ա. Կորն. ԺԳ. 12։ Այ-

„ես Տէրս եմ Աստուածդ քո, որ ուսուցանեմ քեզ զշահաւորն, որ վարեցուցանեմ զքեզ ընդ ճանապարհ, յոր երթայցես. եւ եղիցի թէ ուշ արարցես պատուիրանացս իմոց, եղիցի իբրեւ զգետ խաղաղութիւն քո, եւ արդարութիւն քո իբրեւ զալիս ծովու. եւ եղիցի իբրեւ զաւազ զաւակ քո, եւ որ ծնանին յորովայնէ քումմէ իբրեւ զհատս նորա. մի՛ բարձցի եւ մի՛ սպառեսցի անուն նորա յերեսաց իմոց“։ Եսայ. խէ. 125։

Աստուածային ամենայն գրոց ոգեշունչ ըլլալուն վրայ ուրիշ ապացոյց մը չենք ուզեր բերել, քանի որ ինքն Տէր Յիսուս ամենայն ժամանակ ժամանակ Աստուածաշունչ գրոց աստուածային հեղինակութեան վրայ կը վկայէ։ Ինչպէս Յովհաննէս Աւետարանչին գրածին մէջ կը կարդանք, թէ Յիսուս Հրեայից ըսաւ. „Եթէ ոչ արարի ի նոսա գործս զոր ոչ ոք այլ արար, մեղս չունէին“։ Յովհ. ժե. 24։ Եւ նորէն. „Եթէ ոչ եկի եւ խօսեցայ ընդ նոսա, մեղս չունէին“։ Յովհ. ժե. 22։ Եւ դարձեալ. „Եթէ ոչ արարի ի նոսա զգործս զոր ոչ ոք այլ արար, մեղս չունէին“։ Յովհ. ժե. 24։

Ինչպէս որ Աստուածաշունչ գրոց ոգեշունչ ըլլալուն վրայ ուրիշ ապացոյց մը չենք ուզեր բերել, նոյնպէս ալ չենք ուզեր ապացուցանել, որ Աստուածաշունչ գրոց հեղինակները Սուրբ Հոգիէն ներշնչեալ մարդիկ էին։ Ասոնց ներշնչեալ ըլլալուն վրայ ալ ուրիշ ապացոյց մը չենք ուզեր բերել, քանի որ ինքն Տէր Յիսուս ամենայն ժամանակ ժամանակ Աստուածաշունչ գրոց հեղինակներուն Սուրբ Հոգիէն ներշնչեալ ըլլալուն վրայ կը վկայէ։ Ինչպէս Յովհաննէս Աւետարանչին գրածին մէջ կը կարդանք, թէ Յիսուս Հրեայից ըսաւ. „Եթէ ոչ արարի ի նոսա զգործս զոր ոչ ոք այլ արար, մեղս չունէին“։ Յովհ. ժե. 24։ Եւ նորէն. „Եթէ ոչ եկի եւ խօսեցայ ընդ նոսա, մեղս չունէին“։ Յովհ. ժե. 22։ Եւ դարձեալ. „Եթէ ոչ արարի ի նոսա զգործս զոր ոչ ոք այլ արար, մեղս չունէին“։ Յովհ. ժե. 24։

Ինչպէս որ Աստուածաշունչ գրոց ոգեշունչ ըլլալուն վրայ ուրիշ ապացոյց մը չենք ուզեր բերել, նոյնպէս ալ չենք ուզեր ապացուցանել, որ Աստուածաշունչ գրոց հեղինակները Սուրբ Հոգիէն ներշնչեալ մարդիկ էին։ Ասոնց ներշնչեալ ըլլալուն վրայ ալ ուրիշ ապացոյց մը չենք ուզեր բերել, քանի որ ինքն Տէր Յիսուս ամենայն ժամանակ ժամանակ Աստուածաշունչ գրոց հեղինակներուն Սուրբ Հոգիէն ներշնչեալ ըլլալուն վրայ կը վկայէ։ Ինչպէս Յովհաննէս Աւետարանչին գրածին մէջ կը կարդանք, թէ Յիսուս Հրեայից ըսաւ. „Եթէ ոչ արարի ի նոսա զգործս զոր ոչ ոք այլ արար, մեղս չունէին“։ Յովհ. ժե. 24։ Եւ նորէն. „Եթէ ոչ եկի եւ խօսեցայ ընդ նոսա, մեղս չունէին“։ Յովհ. ժե. 22։ Եւ դարձեալ. „Եթէ ոչ արարի ի նոսա զգործս զոր ոչ ոք այլ արար, մեղս չունէին“։ Յովհ. ժե. 24։

„Նամանաւ Թիւն և Հերոդիադայ Թիւն կուտան „պատիեզնեալ մէջ„։ Թուղ լաեն Նոյն մարդա- „սէրն՝ որ յայտնի կը խօսի։ „Տեսի զՏէր Նստեալ „յաթոռ բարձրում Թեան և վերացեալ, և լի էր „տունն փառաք Նորա։ Եւ Սերովբէքն կային շուրջ „զնովաւ։ ։ ։ Եւ ասեմ, վայ ի ինձ՝ ես այր ապա- „ստալ՝ զիարդ կամ հիացեալ։ զի մարդ եմ և „պիղծ շրթանց ունիմ, և՛ ի մէջ պղծաշրթիմն „ժողովրդեան բնակեալ եմ ես, և զՏէր զօրու- „թեանց աչօք իմովք„։ Նոյ։ Հ։ 1։ 2։ 5։ Թուղ կարդան Դանիէլ մարգարէն։ „Տեսանէի՝ „մինչեւ աթոռք անկանէին, և Հինաւուրցն Նստէր, „հանդերձ Նորա սպիտակ իբրեւ զձիւն՝ և հեր գլխոյ „նորա իբրեւ զսուր սուրբ։ աթոռ Նորա իբրեւ „զբոց հրոյ։ անիւք Նորա իբրեւ զՀուր բոլբոքեալ „։ ։ ։ տեսանէի՝ ի տեսլեան գիշերոյ՝ և ահա ընդ „ամպս երկնից իբրեւ Որդի մարդոյ գայր, և հա- „սանէր մինչեւ ի Հինաւուրցն, և մատուցանէ առա- „ջի Նորա„։ Դան։ է։ 9։

Ահա այս սուրբ գրոց վկայութիւններով կրնանք քու նորատնկիդ ունայնաբան վարդապետութիւնը. քեզի առնելով՝ աստուածային յայտնութիւնը իբրև սիզբնատիպ կրնախտրէք սրբազան պատիճը. ներս մէջ։ և այն պատիճներուն չենթադասե-

Ի նմանէ էր յոտին տարեալ զբիւտանեցոյն, և սուրբ առաքեալն ձեռնադրեալ էր նմա։ և երիտասարդն էր ամենայն ազգաւ Հռոմայեցի։ և ի մանկութենէ ուսեալ էր զգրոց սրբոց։ և ի մանկութենէ ընդ Պօղոսի ընթացեալ էր։ և ընդ նմա ի Հռոմ եկեալ էր։ և ընդ նմա ի Սպանիա գնացեալ էր։ և ընդ նմա ի Կղիկիա դարձեալ էր։ և ընդ նմա ի Հռոմ եկ

և անոր գահակալը ընդհանուր Եկեղեցւոյն Քրիստոսն էր, և անոր վասն հաղանդելու, խոստովանելով միա էութեան Հօրն և Որդւոյն և Հոգւոյն սուրբ. իսկ միւս կողմէ Եկեղեցւոյ հետևողքն Նեստորի հետևողք էին, որ Մարիամ Աստուածածին չէր ուզեր ըսել, այլ Քրիստոսածին, և Քրիստոսի երկու անձերուն համար երկու որդիներ կ՚ընծայէր, մին Աստուածային, և միւսն մարդկային, և ասոնց միացումն ալ միայն բարոյական կ՚ընծայէր, ոչ թէ անձնական, որ է՝ երկուքն ալ մէկ անձ ըլլան, և մէկ բնութիւն ըլլան, որ է՝ Աստուածութիւն և մարդկութիւն միացած ըլլան, և մէկ անձ ու մէկ բնութիւն ըլլան, որ է՝ Յիսուս Քրիստոս։

Ա՛ր սուրբ հայրապետն ալ ասոր դէմ ելաւ, որ Հռոմայ քրիստոնէական Գիտնական ընտիր ժողովոյն հետ, որ Կոստանդնուպոլսոյ մէջ եղած էր ընդ ազգային ժողովոյն համար. մին ալ Եփեսոս, որ 17—21։ Այսպէս հրամայեց Աստուած, որ Պօղոս առաքեալն ալ Յունաստան երթայ քարոզելու, որ Եկեղեցւոյն հետևողքն Եկեղեցւոյն հետ մնան, և Եկեղեցւոյն հետ միանան, որ Պօղոս, և Եկեղեցի, այսինքն

Պետրոս առաքեալն անուններով կը պարծենայ, ինչպես մենք մեր անունը պատճառ կ'ընենք, կը դիտէ՝ «Ես եմ Պետրոս, եթէ ես ուրիշ մը չեմ, եթէ ես Պողոսեան եմ, ես Պողոսեան եմ, և մեծ՝ եթէ ես Կեփասեան, և մեծ՝ եթէ ես Քրիստոսեան։ Իսկ արդ՝ բաժանեալ ի՞նչ եղեւ Քրիստոս։ մի եթէ Պողոս ի խաչ եղեւ վասն ձեր, կամ յանուն Պողոսի մկրտեցարուք» Ա. Կոր. Ա. 12. 13։

Գանք մեր ուսումնասիրութեան նպատակին, որ երեք հարցումներուն պատասխանելն է, որ նոր հրամայական քրիստոնէական ձշմարտութեան կը ձեռնամուխ ըլլայ բան մը ընելէ առաջ, եթէ ան Աստուածային կամքին համաձայն է, եթէ ոչ։ Ասոնք են՝ «Ո՞ւր է Քրիստոս։ մի եթէ պօղոս ի խոչ եղեալ էր, կամ յանուն Պօղոսի մկրտեցարուք» Ա. Կոր. Ա. 12. 13։

Գանք մեր հարցումներուն առաջինին, որ երբեք նոր հրամայական մը չենք կրնար ընդունիլ, որ երբ նոր հրամայականը քրիստոնէական ձշմարտութեան կը հակասէ. բայց բուն քրիստոնէական ճշմարտութեան հետքին պիտի երթանք, որ մեզ առաջնորդէ եւ ճշմարիտը կ'ուսուցանէ։ Եւ ասոր համար պիտի հարցնենք Աստուածային Գիրքին, որ ամէն ուղղութեան մէջ մեզ ճշմարիտ ուսուցիչն է, ձշմարտութեան ոգիով մեզ լեցնելով՝ պիտի հաստատէ մեզ եւ կը պահէ, ասոր մեզ ժառանգելով կը հետքէ, ջերմեռանդութեամբ պաշտելով Պօղոս առաքեալին գրութիւնքին, որ յայտնի կերպով Աստուածնշմարտութեան եւ կամքին Աստուածայնութեան կը վկայէ։ «Այսուհետեւ ի՛զբաղ՝ հաստատուն ի՛ւղայք, և ակնե՛ւ կալարո՛ւք զառաքելոցն՝ զի՛ զառաքելոցն՝ եթէ բանիւ և եթէ թղթով մերով»։ Ա. Թես. Բ. 14։ Ա. Կոր. ԺԵ. 2. 34։

Ահեն համոզուեր և Յովհաննէս առաքեալին խօսքին. «Նայց ի և այլ ինչ բաղում, զոր արար Յիսուս. զորս եթէ գրեսցի հատ ըստ հատու, կարծեմ զի զաշխարհս բաւական չլիցի առնել զգիրսն՝ զոր գրեսցին» (Յհ. ԻԱ. 25): Եւ ասացեալ առաքելոյն Պետրոսի թէ «Ահա մեք ամենայն եթողաք զամենայն և հետեցաք քեզ», ասէ Տէր. «Ամէն ասեմ ձեզ, զի ոչ ոք է որ եթող զտուն կամ զծնողս կամ զեղբարս կամ զկին կամ զորդիս վասն արքայութեան Աստուծոյ, և ոչ առցէ զբազմապատիկ յաստ ժամանակի և զկեանս յաւիտենից ժառանգեսցէ» (Ղկ. ԺԸ. 29): Եւ զայս ամենայն ասէ Տէր՝ ցուցանելով զանձինսն զոր ինչ ի սէր նորա թողուցեալ էին, զի ոչ ինչ ինչ ընդ նմա կարի է ընդունել զոր ինչ ոք ի սէր նորա թողուցանէ, այլ զանձինսն զոր ինչ ի սէր նորա թողուցեալ էին, զայնոսիկ ընդունի զկնի թողուցանելոյ

„պէտ վասնզտակի վտանգիւք յոյժ ուսցեմք՝ որ կոչեցաք
„զձեզ ի շնորհսն Քրիստոսի՝ յայլ աւետարան,
„որ ոչ ինչ այլ, բայց եթէ կայցեն անձինք որ խռո-
„վեցուցանիցեն զձեզ, և կամիցեն շրջել զաւետա-
„րանն Քրիստոսի. Այլ եթէ ոք՝ կամ հրեշտակ
„յերկնից աւետարանեսցէ ձեզ առնել քան զոր ա-
„ւետարանեցաքն ձեզ, նզովեալ լիցի“։ Գաղ. Ա.
6. 7. 8։ Արդ ըմբռ, որ այս չարտաքին Թշնամի-
ները այն պատճառս միջին անձին բառերս. կամ
խմաստները ոչ ճառ և օտար մեկնութիւնք տա-
լով, մանրախոհ միտքն Հանեն, զոր օրինակ, Սբ-
բոց Հաւատոց դրածին ՓԱՌԱՅԻՑ, ՊԱՏՄՈՒԱՅԻՑ
բառերը՝ զոր մեր ուղղափառական մօտ բոլ Սբ-
բոյն Առաքելոց և բոլ սրբոց Հայոց *„ՀՐԻՒ-
ՏԱՍԻ ՓԱՌԱՒՑՆ ՀՈՂՄԱՐԴ“ նշանակութեամբ
դրած լինի, անոնք զարձեան ՊԱՏԻՒ բառի մտքով
մեկնութիւն լեռնաստան, յորմէ ճառ և մանրախոհ խմաստ
հնչէ, որ հեռի է բոլորովին ի միտս և յանձնարա-
ուղղասեռից, որոնք ուղիղ մտօք հինգհատոն սուրբ
գրոց և սրբոյն Հայոց դրուածներուն։

Այո՝ Անհեղինակ Հայոց այս երկու հոգիներ
անարգութիւնը և հալածութիւնը միջէն պրշտու-

---

* Հռովմ. ժե. 7։ ա. Պետ. ե. 10. 11։ բ. Պետ. ա. 4։ ա. Յովհ. գ. 2։
„Եւ այդ են աբանելի առաւելոյ սկզբոյն, զի գշնորհսն սկզբնապատ-
պատուականին և փառաւորին և ժառանգողն արար բնութիւնս սկզբոյն“
ա. Յովհ. Շաւ. դ։

ասաց Եղեսիոս, Նրանից մարգարեները ևս բոլորը
ասում էին Նասրեան Հասուս յաղթել Համբերատուին ու-
ասալ՝ «Ահա գնացեր ես, Տիրոջ միջո, այդ սրան ինչ-
պատասխան տալ եմ ի Համբերատուի կողմից, և մի՞ գեր-
տիրել ինձ ասելիքդ ևս ի Համբերատուի կողմից, և մի՞ գեր-
յաղթել՝ նրան ասելիքդ և առաքելական և առաքելական
Համբերատուին ևս յաղթել՝ ասալ անվնասաբար
ժառանգել Եհան, բրնատական երանելի Եհանն,
ասա այսպէս՝ «Երանի՜ ձեզ յորժամ նախատեցեն
զձեզ և հալածեցեն, և ասեցեն զամենայն բան
չար զձեզնէ առ ինէն իմ։ Ցնծացէ՛ք և ուրախ
լերուք՝ զի վարձք ձեր բազում են յերկինս»։
Մատ. ե. 11. 12։

Ա՛յս երանութեամբ յաղթել Հոյոց Եկեղեցին ի-
րեն Համբերատուի Նասրեածոհակաց Հանդիսաբ ևս
յայտնի ասա Պօղոսի Սուրբին Նասրեցին՝ «Պար-
ծիմք յաղթել վասն Նասրեծոյ՝ ևս՛ զ այսչափ
ծանրի պատուիրն, ևՄի՜ նեղասրեի Եհանի զՀոգին ընդ-

„զսրձն. համբերութիւն պէտէ էր, հանդէս ըզ-
„յոյս. յոյս ուչ երթէք սմաչեցուցանէ. զի սէրն
„Ընտրեալ սիրեալ է՝ և սիրտս մեր, և ձեռն Տէ-
„ուին սրբոյ ոչ տուեալ մեզ„. Հռո. ե. 2. 3. 4. 5.
„Վիրաւորէք զի հանդէս ձերոյ հաւատոյն յօրի-
„եալ զսրձ պէտէ համբերութիւն: Իսկ համբերու-
„զսրձ կատարեալ ունիցի. զի լինիք սպետանդամք և
„կատարեալք, և ուչ ի բնաւութեալք„. Յակ. 3.4:

Աւրինն էր՝ որ ամէն անտառ Նիւելեցւոյն ի-
րոյ անտրդանք և հալածանք տակից ու անկից, բայց
ոչչառ ոչ դան, չէն կրնար քնաւ խանդարել և կո-
ծանել ամէն Քրիստոսական ուղղահաւատ հաւատոյ սղ-
մըտածեան հանդիսարանը, ոչ ըստ Քրիստոսեան
բանին անշարժ հաստատեալ կայ ի վերայ վիմի ու-
ղղահաւատ դաւանութեան, և ուչ ի վերայ աւազոյ
այլ և այլ մարդկային կարծեաց և աղանդից. ըստ
այնմ էր՝ որ «Ոմանցն որ լսէ զբանս իմ զայսոսիկ՝ և
„առնէ զսոսա, նմանեցայ ես նմանողի՝ որ շինեաց
„զտուն իւր ի վերայ վիմի: Իջին անձրեւք՝ և հա-
„ղացին գետք, շնչեցին հողմք և բախեցին զտունն
„և ուչ կործանեցաւ. քանզի ի վերայ վիմի հաս-
„տատեալ էր„. Մտթ. է. 24. 25:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՀ ԳԱ ԳԻՏ.ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ
ՀՍՍՀ ԳԱ Գ.ԱՐՇԱՆԻ ԱՆՎ. ՊԱՏՄ.-ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԻ
ԳՐԱԴԱՐԱՆ
ZUUՈ Arm.SSR

ԿԱՆԻՑ

ՅՈՒՆՈՒՄԱՐԱՆԻՍ

«Գրեալ է՝ ի մարգարէս, և եղիցին ամենեքեան ուսեալք Յաստուծոյ. ամենայն որ լսէ՝ ի Հօրէ, և ուսանի, գայ առ իս» • Յով. Զ. 45 :

«Զհամբառնալն քո ընտրէ կացուցանել առաքեալ Յաստուծոյ, միշտ առանց ամօթոյ • ուզել «համառօտել զգոնն ձշմարտութեան: Այլ՝ ի պըղծ «ծոյ և՝ ի մեռեալ խօսից մերժեալն • զի առաւել «յառաջ գոյցեն յամբարշտութիւնս, և բանքն նո «ցա իբրև զքաղցկիկ չարաչ գոտանիցեն» • Ա• Տիմ• Բ• 15—17 :

«Ո՛չ ձշմարտութիւնն սիրողաց արժան է ոչ առա «րել նուիրեանն ծառայել որպէս տղէտ • և ոչ անիրա «ւութեամբ ախտասոյր որպէս վիճաբան, այլ՝ ի «հանդերձական զբոնից ձգողն և գիտուն ուսուցանել զկին «ջիլ մօտք և խնդրել՝ ի նոցանէ զապաշխարութիւն ձըշ «մարտի, և ապա ձգտիլ» • Ա՝Տիմ• Բ• 24 :

ՅՈՒՑԱԿ

ԳԼԽԱՒՈՐ ԻՄԱՍՏԻՑ

ՀԱՆԳԻՍԱՒՐԱՆԻՍ

Ագռաւ և լեզուաւ պանապան բազմութիւն ուղղափառ հաւատացեալոց ովքո՞ւ են հաւատալ՝ յուսալ՝ սիրալ՝ և շնորհիւ ակռաւ՝ 108։
Անել՝ բանալ սուրբ Հոգւոյն ի՞նչ կիսաձեռամբ . . 94։
Անձեռակերտութիւնք մայր ի անվերապահութիւն . . . 19։
Անվերապահութեան աստուծոյ շնորհքը և բարութիւնը կը հետանոյ· 23։
Անուանեալի կրօնի Քրիստոսական սուրբ Եկեղեցւոյն . 113։
Ապաշխարութեան խորհուրդը ի՞նչ է . . . 310։
Առանց խոհեմութեան խոսոզը կամ գործը յետոյ ամօթով կը լայ 11։
Առաջին Աբբեպիսկոպոս սրբոյ ամենայն Երուսաղէմի՞ կ՚ըլա 206։
Առաքեալք ամենայն համաձայնութեամբ պաշտօնեայ քրիստոսի՞ են 193։
Առաքեալք երկրորդապէս կրօնին հիմն և վէմ հաւատոյ սուրբ Եկեղեցւոյ . . . . . 173։
Աստուածաբանիչ ,,Աստուծոյ Եկեղեցւոյ չի՛ք փրկութիւն,, բուռ վճիռը սուրբ գրոց ո՞ր խօսքին առնելած է և ի՞նչպէս կամաիլու է 136։
Առեղծութեան կիրք ունեցողը ուղիղ դատաստան չի կրնալ ընել 179։
Ասանդութիւն Եկեղեցւոյ ոչ կրանաւք, առմանը ի՞նչ է . 226։
Բաբելոնս քաղաք սրբոց համար Եկեղեցիս Հայոց ո՞րիկից է սովիչը 388։
Պայծառակերպութիւն ժողովրդոց յերկնաւոր հոգևորականաց . 14։
Գլուխ առաքելոց անուանելը ըստ բր Պետրոս առաքեալը ո՞ր-
հից առնելով կը դրնն վարդապետք Եկեղեցւոյ . 202· 209։
Դրոշմը ի՞նչ է . . . . . 275։
Եկեղեցին քրիստոսի է առաքելական . . . 162։
Եկեղեցին քրիստոսի է ընդհանրական . . . 156։
Եկեղեցին քրիստոսի է մի . . . . . 142։
Եկեղեցին քրիստոսի է սուրբ . . . . 154։
Եկեղեցւոյ խորհուրդը քանի՞ է, և Մկրտութիւնը ի՞նչ է 269։
Եբանելաւ սուրբերը երկնից բաղխոսութեամբ յուսացողներուն ձայնը ի՞նչպէս կը լսեն և կիմանան . . . 398։
Եբանելաւ սուրբերը յիշատակով և պատուով քրիստոնեայք ալ
մատակից և. հաղորդ կըլլան անոնց փառացը և պատուոյն 405։
Եբանելաւ սրբոց աղքատութեան մէջ համարձակութիւնները և
փառքերնին Հանշնալիքնե՝ հարկ է պատուել անոնք . 368։
Եբանելաւ սրբոց յիշատակութիւնը Հայոց Եկեղեցւոյն մէջ ի
սուրբ գրոց է 366

Էրանելաւ սուբբ ի՞նչպէս բարեխօս կըլլին . . 379։
Ընդհանրական եկեղեցին քրիստոսի անսխալ է առաջնորդուելեամբ սուրբ գրոց . . . . . 133։
Ընդհանրական եկեղեցին քրիստոս է անսխալ պարգեւօք հնոր հայց Հոգւոյն սրբոյ . . . . . 126։
Ճշմարիտ լեզուէ ազատելու համար պէտք է բարեկամը ցաւցուցանել 5։
Ի՞նչ էր Եւտիքէսի մոլորութիւնը . . . . 86։
Ի՞նչ էր Մահմետի հերետիկոսութիւնը . . 71։
Ի՞նչպէս կրնանալու է՝ որ երբեմն քահը առաքեալքը մէկ տեղ կը հաշուէր հինն հաստատուելուն սրբոյ եկեղեցւոյ, և երբեմն մանաւանդ այս կամ այն առաքեալը. . . 164։
Լատինացւոց եկեղեցին Քառապան ըսելով տեղն ու ի՞նչ կ՚ուզեն Եկեղեցին Հայոց ի՞նչ կ՚ուզեն . . . . 359։
Մոռնցած ուսումնական Մեսեմ արեան տեսութիւնն վրայ . . 1։
Պատուիրուիլն եկեղեցւոյ որպէս եմ ըսելը, ի՞նչ ըսել է 177։
Կալվինականք ինչո՞ւ անառարկելի է իրեն եկեղեցին . 122։
Պապիզմ և արձակիզմ հոգեւոր իշխանութիւն . . 195։
Պապիզմ և արձակիզմ հոգեւոր իշխանութիւնը Քրիստոս ի՞նչ խոստացաւ առաքելոց, և ի՞նչ կատարեց եւ խոստումը 199. 312։
Պատասխան ըսելով սուրբ Հոգւոյն՝ ի՞նչ հնամանքով . 97։
Հաղորդութեան խորհուրդը ի՞նչ է . . . 285։
Հայոց տղէն այսօրուան օրս Թէ ըստ հոգւոյ և Թէ ըստ մարմնոյ մանաւանդ խեղճ է՞ . . . . 60։
Հայոց եկեղեցին ուրկէ ուղղափառ եկեղեցւոյ առաքելոց յաջորդները ի՞նչպէս կը ճանաչէ . . . . 186։
Հայոց եկեղեցւոյն Սուրբ ասառուածը խաչելցաւելու երգելուն պէտ ուսմը . . . . . 333։
Հայոց եկեղեցւոյս բազալթէ և անապակ դիներաւ պատարագելու վրայ . . . . . 303։
Հայոց կաթողիկոսին Քահանայապետ ըսելը հի՞ն սովորութիւն է, Թէ նոր . . . . . 246։
Հայոց ուղղափառ սուրբ եկեղեցւոյ հաւատքը՝ սխալական մէկ մարդու վրայ հաստատուած չէ, այլ Ասուծոյ վրայ . 30։
Հայոց ուղղափառ սուրբ եկեղեցւոյս ընդունած վարդապետուներնեը սուրբ գրոց հակառակ են . . . 427։
Հայոց սուրբ եկեղեցին երանութեան արժանի է . . 238։
Հայոց սուրբ եկեղեցին Հոգւոյն սրբոյ համար՝ ըղձուելի՛ և հոգի և յորդոյ ջրոյ ընծայուն պատճառը . . . 104։
Հայոց սուրբ եկեղեցւոյն դաւանութիւնը առ Հոգին սուրբ աստուած . . . . . 91։
Հայոց սուրբ եկեղեցւոյն միջին գլխաւոր հերետիկոս մը կամ պատգամաւոր մը եւլած չէ . . . . 232. 252։

Հայոց սուրբ եկեղեցւոյն վրայ ոը ժամանակ հնդեւտիկոսութիւն
լսված է . . . . . 34։
Հայը Մեքայէլ Չամչեանին Վահան հաւատոյ ձեռագիրը մատուցանելը
ևան թուղաւոտութեան հայոց յօրինելը, և պղտութեամբ
յայտնուելով դատաստանի նեղբերս իյնալը . . 239։
Հանդէս համեմատութեան ուղղափառ եկեղեցւոյն հայոց . 255։
Հոր աստուծոյ և Հոգւոյն սրբոյ պատկերը ոբիկից առնելով կը
նկարագրեմք . . . . . 423։
Ձեռնադրութեան խորհուրդը ի՞նչ է . . . 318։
Մարդաբնեիը ի՞նչպէս կրնայ Հին քրիստոսի եկեղեցւոյն 163։
Մի է տէր ըսելով ի՞նչ պիտի իմանամք . . . 143
Մի հաւատս ըսելով՝ ի՞նչ պիտի իմանամք . . 147։
Մի մկրտութեան ըսելով ի՞նչ պիտի իմանամք . . 149։
Մխիթարեան եղբք պատուելնէք յոմի տեառն 1820, Սամաթիոյ
սուրբ Գիորգ եկեղեցին դանըվէնին, և բոած խաչակիցներին. 9։
Մխիթարեանց ամենատխուր դառնութիւնն մկիը, Ով ‘‘Հայք,, եայլն 27.
Մխիթարեանց և գոլէջցւոց անմիաբանութեան պատճառը 18։
Մխիթարեանց էրնոց անունը ազգատոհմէն . . . 3։
Մխիթարեանց ‘‘Հայ՝ կամ ոչինչ՝ առնը մկիչ է, խորութեան չէ
հայ,, ըսելը . . . . . 3։
Մկրտութիւնը կրնանք խորհուրդ է . . . 273։
Մովսէսեան և ոսկեբերեան դպրոցաց դէմքերը Հայոց աշակերտաց
առջև դրած . . . . . 3։
Նեստոր Քրիստոս է բացարձակ և ամենակատար մարդ
եկեղեցւոյ . . . . . 399։
Նեստորի Քրիստոսի ամենակատարդութիւնը վրայ . . 290։
Նեստորի Քրիստոսի իւր հրաշագործութեան սիրելնաւորութիւնը,
ամենսրհնալ սուրբ Աստուածածնին բարեխօսութիւնը 392։
Նեստորի Քրիստոսի մարդեղութիւնը վրայ Հայոց ունեցած ուղ-
ղափառ հաւատքը . . . . . 78։
Նեստորի Քրիստոսի մի միայն բարեխօսութիւնը առ Հայր Աստ-
ուած ի՞նչ մտօք իմանալու է . . . 394։
Ցունաց և Լատինացւոց եկեղեցիք ի՞նչ պատճառաւ Քրիստոսի
ծնունդը դեկտեմբեր 25, և Մկրտութիւնը յունվարի 6,
կը հաստատեն . . . . . 263։
Նեբելի մեղք և կամ սպանութեանց նեղբերս մտնելնը ինչպէս
Թողութեան կը դանան . . . . . 349։
Նեռնի կը գանայ այն անձը, որ իւր ուղղափառ եկեղեցիէն
դաւաճան է . . . . . 183։
Նէստորեից հոգւոց համար եկեղեցիս հայոց ի՞նչ ճանաչութիւն
ունի . . . . . 346։
Նովատեան հերետիկոսաց աղանդը . . . 316։
Որ և իցէ թատերական մէջ դանուած մարդ մը ինքնին կրնայ
սև ալիլ . . . . . 6։
Ուղղափառ ազգէ մը եկեղեցւոյ մէջ մասին՝ որ է հաստատուն

Ի խնդր, առաջարկութեան դիտաւորեան եղելոցն զոր յայտ առաք պահանջուի . . 249։
Պահանջեցեալն առաջարկեալ սիրոյն յառաջադրելի՞ և՝ ի խոտորելի՞ կրելոյ . . . . . 21։
Պատկերը Հնազագրի կամ Հաւլածոյ առաջաց ի՞նչ մտօք կոտրելի՞ 412։
Պատկեր Հնազագրի կամ Հաւլածոյ առաջաց ի՞նչպէս հրամայեն հրաժարիլ . . . . . 414։
Պատկերը սրբոց ի՞նչ կը նշանակեն, և ի՞նչ մտօք կը յարգեմք 409։
Պետրոս և Պօղոս առաքեալք մեր նահատակ են . . 220։
Պատկի խորհուրդը ի՞նչ է . . . . . 320։
Պարոյ պատուիրելը ի՞նչ է . . . . . 21։
Պիղատոս և առաջին հինն հաւատոյ քրիստոնէութեան . . 68։
Սուրբ գրոց մէջ Երէց բառս՝ հոգևորականաց մը առեմնալը իմանալու է . . . . . 188։
Սուրբ Հոգւոյն Աստուածութեան խորհրդոյն գոյաբոխութեանը հակառակողներուն դէմ . . . . . 296։
Սրբոյն Պետրոսի առաքելոյն գլխատորութեան պատճառը միւս առաքեալներուն վրայ զաւառաբար գերազոյն իշխանութեան մը իբրեւ յօժարելը . . . . . 212։
Վէրջին բառը՝ ոք հոմանիտօք խորհրդոյն վրայ դժուարիլ, վերջին ծանութիւն բաւական է ի՞նչպէս պէտք է հասկըցուիլ . 332։
Վերջին ծնման իւղի գործածութեանը Հայոց եկեղեցւոյս, և ի՞նչպէս երբեմն գործածութեան եղեր է . . . 327։
Վերջին ծնման խորհուրդը ի՞նչ է . . . . 321։
Վերջին ծնման հետաւոր և մերձաւոր նիւթերը որո՞նք են . 323։
Տիեզերական երեք սուրբ ժողովոց մէջ Հայոց հայրապետները որո՞նք են . . . . . 37։
Քաղկեդոնի ժողովը որո՞յ համար էր . . . . 45։
Քաղկեդոնի ժողովոյ մէջ Հայոց հայրապետներէն ո՞վ կար 39։
Քրիստոսական սուրբ եկեղեցւոյն Հշմարտութիւնը . . 63։
Քրիստոսի ծննդեան տօնը յունվարի վեցին ընելը, և՝ ի նոյն օր Մկրտութեան տուքը խորհուրդը հաստատելը, Հայոց եկեղեցին ո՞ւսկէց է սորվեր . . . . . 258։
Քրիստոսի միայն Պետրոս առաքելոյն «Արձակեա զոչխարս կամ զգաւներս իմ», ըսելը՝ ի՞նչ դիտմամբ էր . . , 214։

3497

4580